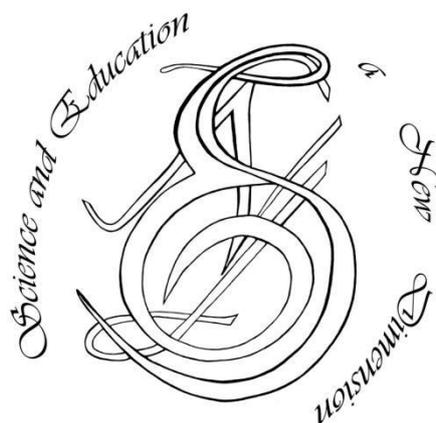

SCIENCE AND EDUCATION A NEW DIMENSION

PHILOLOGY

Филология

p-ISSN 2308-5258

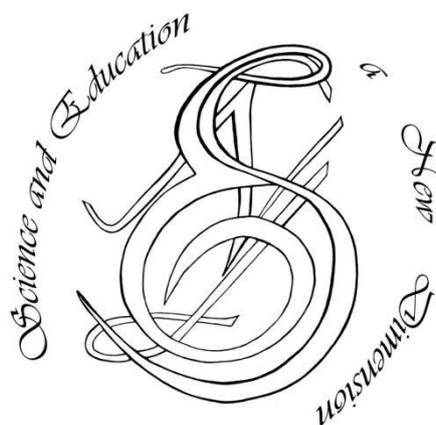
e-ISSN 2308-1996

VI(44), Issue 151, 2018

SCIENCE AND EDUCATION A NEW DIMENSION

HTTPS://DOI.ORG/10.31174/SEND-Ph2018-151VI44

Philology

Editorial board

Editor-in-chief: Dr. Xénia Vámos

Honorary Senior Editor:

Jenő Barkáts, Dr. habil. Nina Tarasenkova, Dr. habil.

Andriy Myachykov, PhD in Psychology, Senior Lecturer, Department of Psychology, Faculty of Health and Life Sciences, Northumbria University, Northumberland Building, Newcastle upon Tyne, United Kingdom

Edvard Ayvazyan, Doctor of Science in Pedagogy, National Institute of Education, Yerevan, Armenia

Ferenc Ihász, PhD in Sport Science, Apáczai Csere János Faculty of the University of West Hungary

Ireneusz Pyrzyk, Doctor of Science in Pedagogy, Dean of Faculty of Pedagogical Sciences, University of Humanities and Economics in Wrocław, Poland

Irina Malova, Doctor of Science in Pedagogy, Head of Department of methodology of teaching mathematics and information technology, Bryansk State University named after Academician IG Petrovskii, Russia

Irina S. Shevchenko, Doctor of Science in Philology, Department of ESP and Translation, V.N. Karazin Kharkiv National University, Ukraine
Department of Psychology, Faculty of Health and Life Sciences, Northumbria University, Northumberland Building, Newcastle upon Tyne, United Kingdom

Kosta Garow, PhD in Pedagogy, associated professor, Plovdiv University „Paisii Hilendarski”, Bulgaria

László Kótis, PhD in Physics, Research Centre for Natural Sciences, Hungary, Budapest

Larysa Klymanska, Doctor of Political Sciences, associated professor, Head of the Department of Sociology and Social Work, Lviv Polytechnic National University, Ukraine

Liudmyla Sokurianska, Doctor of Science in Sociology, Prof. habil., Head of Department of Sociology, V.N. Karazin Kharkiv National University

Marian Wloshinski, Doctor of Science in Pedagogy, Faculty of Pedagogical Sciences, University of Humanities and Economics in Wrocław, Poland

Melinda Nagy, PhD in Biology, associated professor, Department of Biology, J. Selye University in Komarno, Slovakia

Alexander Perekhrest, Doctor of Science in History, Prof. habil., Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy, Ukraine

Nikolai N. Boldyrev, Doctor of Science in Philology, Professor and Vice-Rector in Science, G.R. Derzhavin State University in Tambov, Russia

Oleksii Marchenko, Doctor of Science in Philosophy, Head of the Department of Philosophy and Religious Studies, Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy, Ukraine

Olga Sannikova, Doctor of Science in Psychology, professor, Head of the department of general and differential psychology, South Ukrainian National Pedagogical University named after K.D. Ushynsky, Odessa, Ukraine

Oleg Melnikov, Doctor of Science in Pedagogy, Belarusian State University, Belarus

Perekhrest Alexander, Doctor of Science in History, Prof. habil., Bohdan Khmelnytsky National University in Cherkasy, Ukraine

Riskeldy Turgunbayev, CSc in Physics and Mathematics, associated professor, head of the Department of Mathematical Analysis, Dean of the Faculty of Physics and Mathematics of the Tashkent State Pedagogical University, Uzbekistan

Roza Uteeva, Doctor of Science in Pedagogy, Head of the Department of Algebra and Geometry, Togliatti State University, Russia

Seda K. Gasparyan, Doctor of Science in Philology, Department of English Philology, Professor and Chair, Yerevan State University, Armenia

Sokuriaynska Liudmyla, Doctor of sociological science. Prof. Head of Department of Sociology. V.N. Karazin Kharkiv National University, Ukraine

Svitlana A. Zhabotynska, Doctor of Science in Philology, Department of English Philology of Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy, Ukraine

Tatyana Prokhorova, Doctor of Science in Pedagogy, Professor of Psychology, Department chair of pedagogics and subject technologies, Astrakhan state university, Russia

Tetiana Hranchak, Doctor of Science Social Communication, Head of department of political analysis of the Vernadsky National Library of Ukraine

Valentina Orlova, Doctor of Science in Economics, Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas, Ukraine

Vasil Milloushev, Doctor of Science in Pedagogy, professor of Department of Mathematics and Informatics, Plovdiv University „Paisii Hilendarski”, Plovdiv, Bulgaria

Veselin Kostov Vasilev, Doctor of Psychology, Professor and Head of the department of Psychology Plovdiv University „Paisii Hilendarski”, Bulgaria

Vladimir I. Karasik, Doctor of Science in Philology, Department of English Philology, Professor and Chair, Volgograd State Pedagogical University, Russia

Volodimir Lizogub, Doctor of Science in Biology, Head of the department of anatomy and physiology of humans and animals, Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy, Ukraine

Zinaida A. Kharitonchik, Doctor of Science in Philology, Department of General Linguistics, Minsk State Linguistic University, Belarus

Zoltán Poór, CSc in Language Pedagogy, Head of Institute of Pedagogy, Apáczai Csere János Faculty of the University of West Hungary

Managing editor:

Barkáts N.

© EDITOR AND AUTHORS OF INDIVIDUAL ARTICLES

The journal is published by the support of Society for Cultural and Scientific Progress in Central and Eastern Europe

BUDAPEST, 2015

Statement:

By submitting a manuscript to this journal, each author explicitly confirms that the manuscript meets the highest ethical standards for authors and co-authors. Each author acknowledges that fabrication of data is an egregious departure from the expected norms of scientific conduct, as is the selective reporting of data with the intent to mislead or deceive, as well as the theft of data or research results from others. By acknowledging these facts, each author takes personal responsibility for the accuracy, credibility and authenticity of research results described in their manuscripts. All the articles are published in author's edition.

THE JOURNAL IS LISTED AND INDEXED IN:

INDEX COPERNICUS: ICV 2014: 70.95; ICV 2015: 80.87; ICV 2016: 73.35

GOOGLE SCHOLAR

CROSSREF (DOI prefix:10.31174)

ULRICHS WEB GLOBAL SERIALS DIRECTORY

UNION OF INTERNATIONAL ASSOCIATIONS YEARBOOK

SCRIBD

ACADEMIA.EDU

Content

Онтогносеологія ритуалу в лінгвосеміотичному і комунікативному аспектах (на матеріалі англослов'янської лінгвокультури) <i>О. М. Афанасьєва</i>	7
Предметний мир Вікторіанства в художественному перекладі <i>Ю. П. Чалаєва</i>	12
The Outline of Contemporary Canadian Literature <i>Yu. Chernova</i>	16
До історії становлення номену «ваганти» <i>Є. В. Гера</i>	19
Когнітивно-семіотична модель перекладу <i>Н. С. Кудрявцева</i>	24
Influence of flashback on the process of turn taking actualization in the cinematic discourse <i>I. N. Lavrinenko</i>	28
Сценарії конфліктної взаємодії у віртуальному дискурсі (на матеріалі німецькомовних форумів та чатів) <i>К. О. Міхиденко</i>	32
Гендерна маркованість концепту КОХАННЯ у франкомовній картині світу (на прикладі роману Амелі Нотомб «Ртуть» <i>Н. В. Миронова</i>	36
Functional Sentence Perspective: Notional Problems <i>К. А. Охійенко</i>	40
Типологія дискурсивних одиниць українського епістолярію <i>Н. В. Павлик</i>	45
Mind work of ideology: a function-operator perspective <i>I. Pinich</i>	50
The concept of LOVE and its conceptualization in modern English romance novels <i>О. Н. Savchuk, N. M. Marchenko</i>	54
Cognitive aspect of studying the terminology of clinical psychology <i>Т. І. Сemykras</i>	58
Лінгвоментальна сутність і класифікація видів праймінга <i>Л. Шнуровська</i>	61
Особливості семантики оповідань Інгеборг Бахманн <i>О. Б. Склярєнко, Т. В. Заболотна</i>	65
Прочитання зразків малої прози Еріка-Емманюеля Шмітта на основі психоаналізу Франсуази Дольто <i>А. М. Веремйова</i>	69
Моделі актуального членування складнопідрядного німецького речення (семантико-прагматичний аспект) <i>І. В. Якубенко</i>	73

Онтогносеологія ритуалу в лінгвосеміотичному і комунікативному аспектах (на матеріалі англомовної лінгвокультури)

О. М. Афанасьєва

Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Corresponding author. E-mail: afanasieva.olga.n@gmail.com

Paper received 26.01.18; Revised 29.01.18; Accepted for publication 02.02.18.

<https://doi.org/10.31174/SEND-Ph2018-151VI44-01>

Анотація. Статтю присвячено розгляду лінгвосеміотичних та комунікативних особливостей позначення і вираження основних онтологічних категорій, гносеологічних принципів, когнітивних механізмів та структур у ритуалізованих комунікативних практиках. Окреслено основні параметри онтогносеологічної смислової матриці ритуалу. Аналіз зосереджено на способах та формах позначення категорій буття, часу, простору і руху в світських ритуалах. Теоретичні положення ілюструються на матеріалі ритуалу вітання в англомовній лінгвокультурі.

Ключові слова: ритуал, лінгвосеміотика, комунікація, онтогносеологія, матриця, конфігурація, англомовна лінгвокультура, вітання.

Вступ. Вивчення ритуалізованих форм комунікації є одним із актуальних і недостатньо досліджених полідисциплінарних напрямків сучасної науки, які об'єднують низку гуманітарних наук, а також сучасні мовознавчі дисципліни – лінгвокультурологію, лінгвістичну антропологію, лінгвопрагматику, комунікативістику, лінгвосеміотику та інші. Комплекс проблем, пов'язаних із цим напрямком, охоплює визначення сутності ритуалу, виокремлення та опис його типів і різновидів, структури, компонентів, які його складають, форм і способів функціонування. Серед цих проблем слід виділити питання, що стосуються філософських основ ритуалу, форм і способів осмислення і комунікації основних онтологічних категорій у форматі ритуалізованих практик. Розгляд цих питань є необхідним для визначення сутнісних характеристик ритуалу і виявлення його типологічних ознак.

Короткий огляд публікацій. Вивченню ритуалу в антропологічному, етнографічному, соціологічному, психологічному, комунікативному, семіотичному планах присвячено численні дослідження, серед яких фундаментальні праці Е.Дюркгайма, Дж. Фрейзера, М. Еліаде, В.Уорнера, Б. Малиновського, А. Ван Геннепа, В.Тернера, М.Дуглас, К.Лоренца, М. Мосса, Дж.Харрісона, А.Редкліфа-Брауна, Р.Раппопорта, У.Робертсона-Сміта, Ф.Лардельє, Р.Коялінза, Р.Граймса, Дж.Александрера, Д.Сміта, В.Топорова, А.Байбурина, В.Глебкіна та ін. Водночас, із появою праць Є.Гофмана, Е.Ліча, Д.Карєя у дослідженнях цих та багатьох інших вчених формується основа для комплексного полідисциплінарного розгляду ритуалу в комунікативній площині, необхідність якого визначається складністю ритуалу як явища культури, яке, на думку багатьох вчених, закладає основи людської цивілізації, виникнення і розвитку мови. Разом із тим, незважаючи на значну кількість робіт, присвячених різним аспектам ритуалу, дослідження його філософських основ, перш за все основних онтологічних категорій, гносеологічних аспектів, не такі численні.

Ці проблеми розглядаються, в першу чергу, в міфологічному та релігійному форматах. На противагу переважній більшості учених, які вважають ритуал вторинним відносно міфу чи релігійних вірувань, у яких і сконцентровано світоглядні моделі різних культур, у цій дискусії про первинність різних форм культури низка дослідників, зокрема У.Робертсон Сміт, Ф.Стааль, І.Давидов, дотримується думки про первинність ритуалу відносно міфу [5, с.303-325],

відносно релігії та відносно магії [2, с.164-165]. Однак учені все частіше говорять про міфоритуальну єдність [2; 3], про початкове злиття міфологічної і ритуальної складових. Як зазначає І.П.Давидов, «первинним є архаїчний міфоритуальний конгломерат, з якого спочатку виокремлюється ритуал, а потім міф» [2, с.163] «Релігійні вірування і ритуали один одному протистоять і одночасно один одного підтримують» – зазначає К.Гірц [1, с.150].

Таким чином, ритуал осмислюється як необхідний і навіть первинний компонент формування, комунікації, функціонування світоглядних принципів, картини світу, системи уявлень про структуру світу і т.п. Так онтологічні і гносеологічні основи ритуалу стають предметом спеціальних досліджень. На філософсько-епістемічних (метафізичних) засадах ритуалу наголошують такі дослідники, як К.Гірц, Т.Дженнінгз, К.Белл, П.Коллінз, К.Шілбрек, Г.В.Дейвз, В.Елстон та ін. Ці аспекти розглядаються в основному на матеріалі релігійних ритуалів, а такі категорії, як простір – переважно в роботах, присвячених організації сакрального простору, храмовій архітектурі тощо. Однак ми виходимо з передумови про глибинну єдність релігійних і світських ритуалів, викладену ще Е.Дюркгаймом та розвинену у численних сучасних ритуалістичних дослідженнях (Ван Геннеп, В.Тернер, В.Уорнер, Е.Ліч, П.Лардельє та ін.), їх паралельний розвиток в історії цивілізації, синкретичну єдність, яка характеризує багато культур, що засвідчують складні процеси секуляризації, десакралізації /сакралізації. Крім того, самі дослідники релігії і релігійного ритуалу приходять до думки про необхідну присутність соціального аспекту в релігійних практиках. Так, «храмова система, – пише К.Гірц, – є типовим прикладом розповсюдженої моделі, відповідно до якої різні елементи традиційної релігії влітаються в соціальну структуру, всередині якої вони існують» [1, с.207]. З погляду вченого, «релігійні уявлення виходять за межі їх особливого метафізичного контексту і вимальовують контури загальних понять, які можуть надавати значиму форму широкому спектру досвіду – інтелектуального, емоційного і морального». [1, с.143]. Поділяючи такі міркування, вважаємо за доцільне перевести вивчення онтогносеологічних аспектів релігійного ритуалу в площину ритуалу світського, сфокусувавши увагу на лінгвосеміотичних і комунікативних особливостях їх проявів.

Мета. Таким чином, метою нашого дослідження є визначення теоретико-методологічних засад для виявлення і опису лінгвосеміотичних і комунікативних особливостей репрезентації і функціонування основних онтологічних категорій буття, часу, простору, руху та їх когнітивних особливостей у світському ритуалі на матеріалі англійської лінгвокультури.

Матеріали і методи. Матеріалом дослідження став ритуал вітання та тісно пов'язані з ним ритуали прощання і знайомства в англійській лінгвокультурі. Основними методами дослідження є критичний аналіз теоретичних джерел з даної проблематики, який дозволив виокремити об'єкт і предмет дослідження – основні онтологічні категорії та гносеологічні, когнітивні структури, представлені в ритуалізованих комунікативних практиках, а також прагмакомунікативний, семантичний і лінгвосеміотичний аналіз ілюстративного матеріалу.

Результати та їх обговорення. Виходячи з трактування Ю.М.Лотманом явищ культури, мистецтва як вторинної моделювальної системи [4, с.6], ритуал також можна розглядати як моделювальну систему адаптивного типу, яка функціонує в рамках загального процесу конструювання соціальної реальності, як його розглядали П.Бергер і Г.Лукман [7]. Як зазначає К.Гірц, «викликаючи певний набір настроїв, мотивацій – етос – і створюючи певний образ космічного порядку – картину світу – за допомогою одного і того самого ряду символів, ритуальне дійство перетворює аспект «моделі чогось» і аспект «моделі для чогось» в релігійних віруваннях в аспекти взаємозамінні». [1, с.137]. Ритуал представляє та актуалізує систему уявлень про світ, його будову. «Ритуальне знання, – вважає К.Шілбрек, – є метафізичним до тієї міри, до якої учасник ритуалу пізнає стан речей у світі загалом. Зосереджуючись на таких аспектах життя, як здоров'я, сні, спів, будівництво, танець, народження дитини, голос, їжа, ритуал показує їх як знакові для пізнання ширшої реальності. Так, ритуал породжує метафізичне мислення, спонукаючи своїх учасників випробувати певні аспекти ритуалу як аспекти становища людини взагалі» [15, с.83]. Можна сказати, що сам ритуал є простором взаємодії знань різного типу – міфо-релігійних, емпірико-практичних, доклатичних, (прото)наукових, взаємообумовленості раціонального та ірраціонального.

Досліджуючи філософсько-епістемічні, метафізичні аспекти ритуалу, дослідники звертають увагу передусім на релігійні ритуали, проте ми виходимо з припущення про глибинну єдність цих засад у релігійному і світському ритуалах. Слід зауважити, що в діахронічній перспективі, розглядаючи сам процес ритуалізації, учені доходять висновку про синкретичний розвиток релігійно-світських засад ритуалу, поступову ритуалізацію повсякденного життя, яка спостерігається з прадавніх часів [6]. У такій перспективі ритуал виступає способом і засобом пізнання реальності, виявлення її структури, формування принципів освоєння світу, критеріїв взаємодії з ним. Так, Т.Дженнінгз зауважує, що ритуал не просто ілюстрація чи драматизація знань, отриманих іншим способом, та викладених зокрема у міфі. Учений розглядає ритуал як символічну структуру, яка виконує специфічну ноетичну функцію: «ритуальне дійство не лише продукт, а й засіб ноетичного пошуку, дослідження,

спрямованого на віднаходження правильної дії чи низки дій» [10, с.114]. Учений розглядає ритуал як практичну мудрість, відкриття правильного способу дії, зміну середовища, особливо в лімінальній стадії, пошук істини, що розкриває сутність світу у його діяльнісному аспекті, здійснює перетворення світу в акт [10, с.120]. Таке потрактування вписується в новітні філософські парадигми «знання як» (див. праці Л.Вітгенштайна, Дж.Остіна, Дж.Райла, Дж. і Дж.Стенлі, Т.Вільямсона та ін.), водночас охоплюючи й інші галузі *knowledge-wh*, такі як *knowledge-where*, *knowledge-who*, і *knowledge-why*. Переводячи ці міркування в екзистенційно-феноменологічний план, К.Шілбрек визначає ритуальне знання як знання буття-у-світі, що в прагматичному плані означає діяльність, в якій організм трансформує своє середовище для досягнення своїх цілей [15, с.83].

Всеохопний життєвий контекст ритуалу включає метафізичний пошук належного завжди і скрізь способу діяльності. Здобута таким чином життєва мудрість узгоджує способи дії зі станом речей. Це свого роду «онтологічний праксис» за Е.В.Дженнінгзом, який вважає, що деякі дії є більш всеохопними стосовно їх об'єкта та мети для того, щоб представляти саму сутність дії чи ритм реальності як такої. Учений висуває таку гіпотезу: «Тією мірою, якою першотвірний акт чи онтологічний ритм ритуального перформансу є всеохопним, його можна вважати парадигматичним для широкого спектру поведінкових варіантів його учасників». [10, с.122]. Таким чином, ритуал можна розглядати як модель чи парадигму інших дій [там само]. Отже, ритуал є метафізичним пошуком тією мірою, якою він надає знання про буття у світі в автентичний спосіб, тобто про буття у світі, санкціоноване самою сутністю речей [15, с.84]. Водночас ритуал розкриває і незмінні, стабільні аспекти світобудови завдяки своїй інваріантності, повторюваності [18, с.83].

У цілому можна говорити про онтологізацію уявлень про світ у ритуалі, який постає таким чином моделлю будови, структури світу та окремих його частин, аспектів тощо. При цьому метафізичні засади ритуалу виявляються передусім в його соціокомунікативному вимірі, адже макрокосм всесвітньої будови постає в ритуалі через мікркосм соціального, людського у їх відношеннях з космосом, природним та предметними світами. Ритуал розглядається як особливий спосіб пізнання і формування знання, зокрема космологічного і практично релігійного, а також соціального (наприклад, етичного), розуміння місця особи в структурі спільноти, на чому наголошував П.Коллінз [8, с.10]. Ритуал виступає як форма і засіб організації життєдіяльності суспільства, регулювання відносин суспільства й індивіда. Він забезпечує зв'язки всередині групи, розв'язує проблеми ідентичності, сприяє згуртованості спільноти. Людина постає в ритуалізованих практиках як актор у соціально санкціонованій діяльності, у процесах соціальних переходів, які вивчав Ван Геннеп, владних відносинах.

Загалом, ритуалізовані практики вписуються в подієвий формат організації та переживання досвіду. Сам феномен явленої трансформації як події осмислюється через подію-ритуал, яка знімає в силу своєї повторюваності, закріпленості, передбачуваності стан страху, тривоги перед загрозливою непередбачуваніс-

тю події в реальному світі. Ритуал виступає засобом усунення агресії та зняття занепокоєння, який виявляється у відповідних моделях соціальної поведінки. У ритуалі відбувається формування і передача знань про світ (світи), поміщення їх до нормувального формату, закріплення шляхом повтору, а також неминучі трансформації, їх фіксації і т.д. При цьому рутинізація ритуалізованих практик нерідко призводить до забуття вихідного смислового навантаження ритуалу, або ж із часом відбувається змістовна і формальна трансформація ритуалу, формування на його основі нових ритуалів і т.д.

Комунікативний аспект ритуалу охоплює не лише власне комунікацію між учасниками ритуалу, але і встановлення комунікативних зв'язків між людиною, людською спільнотою та явленими і неявленими світами. Таким чином, основні онтологічні категорії виявляються передусім у їх «олюдненому» вимірі. Спосіб осмислення і форму подання цих категорій в ритуалі обумовлено типом ритуалу, в першу чергу, в розрізненні релігійного і світського ритуалів, а також в залежності від типу культури, її особливостей. У моделювальній системі ритуалу ці категорії представлені в синкретичній єдності психокогнітивних, антропокультурних, семіотичних (поведінкових, мовних, артефактних і т.п.) аспектів. Категорії буття виявляються тут, перш за все, в опозиціях життя / смерті, матеріального / духовного, в екзистенції як явищі, присутності, тілесності, що безпосередньо корелює з моделюванням взаємопроникаючих і взаємообумовлених світів божественного, надприродного, природного, людського. Вони проявляються через категорії часу і простору, руху, сили, дії, які, разом із іншими категоріями, утворюють базисну смислову матрицю ритуалу. Можна говорити про специфічне представлення цієї матриці у лінгвосеміотичних конфігураціях і комунікативних схемах, властивим ритуалам різних типів. При цьому базові категорії виступають в декількох функціях:

- як компоненти самої комунікативної ситуації ритуалу (фактор присутності, хронотоп і т.п.);
- як смисловий компонент ритуалу (нормуюче-приписне знання про структуру світу або його фрагменти);
- як його лінгвосеміотична організація (поведінкові моделі, мовні формули і т.п.).

Буттєвість виявляється в ритуалі, зокрема, ритуалі вітання, передусім у його актуальній формі як рухо-просторовий формат зустрічі, як присутність, тілесність. При цьому як в соціальному, так і в психокогнітивному ракурсах йдеться про виокремленість ритуалу, навіть у його рутинізованому вигляді на тлі повсякденних технізованих практик, його внутрішньої цілісності і самодостатності як відповідної комунікативної ситуації. У хронотопі такої комунікативної ситуації виділяються початок і кінець інтеракції, відбувається її відмежування, перехід до особливої внутрішньої часової організації, яка може проявлятися в ритмуванні, особливих формах переживання часу в релігійному ритуалі або в різних формах атемпоральності в ритуалі світському. Це – часовий фрагмент, вирваний з лінійного протікання часу і особливим чином позначений.

Разом із тим, цей часовий фрагмент формується разом з відповідним ритуальним простором. Так, в ри-

туальній ситуації вітання така просторово-часова фокалізація виявляється в спеціальному освоєнні простору через його позначення комплексом поведінкових знаків, перш за все зближення, зупинки, центронування, тілесного контакту (потиск руки, обійми, поцілунок і т.п. в залежності від типу культури, соціальної дистанції тощо). У цьому ритуалі відбувається контекстна актуалізація соціального в просторово-часових параметрах «тут і зараз» та формується і виділяється особливий хронотоп, в якому зближуються, перетинаються, частково накладаються особисті та соціальні «території» учасників та їх час як «історія життя», біографія, екзистенційний досвід. При цьому виявляється відповідна система організації просторово-орієнтованих поведінкових моделей, яку А.Кендон визначив як *F-formation* [11, с.208-210], вивчаючи її, зокрема, в ситуації вітання з огляду на низку психологічних параметрів, таких як фокалізація уваги, поле зору, дистанціювання і т.п. (див. також [13])

У цілому вітання є важливим в соціальній інтеракції універсальним ритуалом, який має специфічні культурно обумовлені форми. Воно більше чи менше виділяється в повсякденних рутинних практиках, є частиною великих ритуалів церемоніального типу, має як актуальні, так і віртуальні та дистанційні форми (листування, Інтернет комунікація, телефонна та відео комунікація тощо). Необхідним його корелятом є прощання, а також знайомство, яке є передумовою, яка зазвичай, але не завжди, «запускає» ритуали вітання / прощання. Ритуал вітання позначає такі визначальні в пізнавальних практиках та практиках освоєння світу формати, як зустріч / розставання, початок і кінець. Водночас ритуал виявляє гносеологічні аспекти та когнітивні структури, які формують відповідну систему знань та уявлень. У свою чергу психокогнітивні особливості ритуалу визначаються такими його аспектами, як виокремленість, відмежування, зближення, фокалізація, закріпленість і повторюваність, що стосується як самого ритуалу, та і його контекстних характеристик. Різні стадії та форми пізнання – відчуття, сприйняття, упізнавання, категоризація, ідентифікація, оцінка – виступають не лише засобом формування знань, а й смисловим, відповідним чином семіотизованим компонентом ритуалу. Соціально-когнітивні ракурси вітання представлені як впізнавання, ідентифікація (називання, оклик), визнання (певної ролі, статусу і т.п.) та наділення цими чи іншими ознаками. Йдеться про різні ступені градації між відомим і невідомим, їх взаємодію, трансформації, як це відбувається у наступній сцені з роману Ф.Скотта Фіцджеральда «Великий Гетсбі»:

I was on my way to get roaring drunk from sheer embarrassment when Jordan Baker came out of the house and stood at the head of the marble steps, leaning a little backward and looking with contemptuous interest down into the garden.

Welcome or not, I found it necessary to attach myself to someone before I should begin to address cordial remarks to the passers-by.

"Hello!" I roared, advancing toward her. My voice seemed unnaturally loud across the garden.

"I thought you might be here," she responded absently as I came up. "I remembered you lived next door to —" She held my hand impersonally, as a promise that she'd

take care of me in a minute, and gave ear to two girls in twin yellow dresses, who stopped at the foot of the steps.

"Hello!" they cried together. "Sorry you didn't win."

That was for the golf tournament. She had lost in the finals the week before.

"You don't know who we are," said one of the girls in yellow, "but we met you here about a month ago."

"You've dyed your hair since then," remarked Jordan, and I started, but the girls had moved casually on and her remark was addressed to the premature moon, produced like the supper, no doubt, out of a caterer's basket. With Jordan's slender golden arm resting in mine, we descended the steps and sauntered about the garden. A tray of cocktails floated at us through the twilight, and we sat down at a table with the two girls in yellow and three men, each one introduced to us as Mr. Mumble. [16, с.29].

Ця сцена ілюструє різні сценарні варіанти вітання, які залежать від ступеня знайомства та інших параметрів контекстуалізації цього ритуалу. Тут відбувається вітання як таке у своїй окличній формі, актуалізація ситуації тут і зараз, ідентифікація – упізнання, посилення на історію знайомства як зустрічі (бачення), наділення певними ознаками, представлення незнайомих осіб, виражене як у вербальному, так і невербальному вимірах руху, зупинки, центрування, відносно якого здійснюється рух, тілесного контакту (по-тискання руки).

Формули вітання, як зазначає Р.Фірт, зіставляючи ритуали вітання в різних культурах, в англомовних практиках виражаються в окличних (*Hello! Hi!*), питальних (*How do you do?*) та стверджувальних формулах [9, с.13]. Окремим складним типом вітальних формул можна вважати складні мовленнєві акти типу *Good morning!*, які засвідчують часопросторові рамки інтеракції та імплікують побажання належного, гарного «способу життєдіяльності» в цих рамках. Загалом засвідчення (наприклад, *pay respects*) є одним із визначальних актів ритуалізованих практик, який констатує буттєвість, присутність як таку, певний стан речей і водночас надає йому відповідних ознак, статусу, оцінки тощо. Він може розглядатися як складова декларативного акту, який за Дж.Серлем, засновує соціальну онтологію, засади соціальної структури суспільства [Серль 13]. При цьому особлива роль належить семіотизації бачення як онтогносеологічного компоненту ритуалізованих практик. У вітальних формулах типу *«I'm glad to see you (meet you)!»* та формулах прощальних, як от *«See you later!»* дієслово «бачити» синкретично реалізує і своє пряме сприй-

няття, і переносне значення «зустрічі», «контакту», засвідчення буття, присутності, аксіологічні конотації.

Цікаво відзначити, що сучасні дослідники, розглядаючи психокогнітивні, поведінкові особливості колективних ритуалів, відзначають їх деперсоналізуючу, деіндентифікуючу функцію [12]. Цей процес можна представити як градуальний, який реалізує відповідні сценарії – від ідентифікувальних (як особистісної, особистісно-соціальної ідентифікації в ситуації вітання знайомих людей) до прото-або умовно ідентифікувальних функцій ритуалу в разі колективного вітання або вітання незнайомих людей. Так, ритуал вітання супроводжує входження в інший (чужий, спеціальний ритуальний і т.п.) простір, його тимчасове освоєння, сигнал про згоду його поділу з іншими, прийняття відповідних правил.

Висновки. Ритуал як адаптативна моделювальна система є засобом і способом формування, закріплення, передачі, трансформації знань про будову, категорії, ознаки світу, суспільства, людини, певних практик і сфер буття. Це також знання і комунікація способів буття у світі, формування праксисних, діяльнісних, поведінкових моделей, свого роду «онтологічний праксис». Основні онтологічні категорії в їх суспільно-культурному вияві утворюють базисну структуру ритуалу, його смислової матрицю, яка зумовлює контекстно і ситуативно зумовлені конфігурації їх лінгвосеміотичного позначення в ритуалі та відповідні комунікативні схеми. Одну з таких конфігурацій представлено на прикладі ритуалів вітання в англомовній лінгвокультурі у форматі зустрічі, де задіяні параметри руху (зближення), відбувається формування спільного часопростору та позначається співбуття в ньому. Крім того в цьому ритуалі виявляються пізнавальні процеси та когнітивні механізми упізнання, ідентифікації і т.п. та відбувається засвідчення їх результатів у поведінкових моделях, мовленнєвих формулах, загальній діяльнісній моделі. Можна сказати, що за допомогою відповідних механізмів ритуалізації вітання переводить непередбачувану загрозу зустрічі-події до статусу передбачуваної повторюваної ситуації кооперативного типу. Подальші дослідження ритуалізованих комунікативних практик доцільно зосередити на вивченні суб'єктно-об'єктних відношень, проблем агентивності, модальностей конструювання світу в ритуалі як моделювальній системі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гириц К. Интерпретация культур. — М.: Российская политическая энциклопедия, 2004. — 560 с.
2. Давыдов И.П. Ритуал – магия – миф (к вопросу о первичности мифоритуала) // Вестник Ленинградского государственного университета имени А.С.Пушкина. 2014. Т.2, №2. С.160-172.
3. Давыдов И.П. Эпистема мифоритуала. – М.: МАКС Пресс, 2013. – 180 с
4. Лотман Ю.М. Структура художественного текста. – режим доступу: https://royallib.com/book/lotman_yuriy/struktura_hudogestvennogo_teksta.html
5. Робертсон Смит У. Лекции о религии семитов. Т.1. – М.: Канон +, 1996. – 496 с.
6. Bradley R. Ritual, Time and History // World Archaeology. 1991. Vol.23, no.2. P.209-219.
7. Berger P.L., Luckmann T. The Social Construction of Reality. A Treatise in the Sociology of Knowledge. – London: Penguin Books, 1991. – 250 p.
8. Collins P. On Ritual Knowledge / Diskus: The Journal of the British Association for the Study of Religions, 2012. Vol.13. P. 10-28.
9. Firth R. Verbal and Bodily Rituals of Greeting and Parting //In: The Interpretation of Ritual. Essays in Honour of A.I.Richards. – London and New York: Routledge, 1972. – P.1-38.
10. Jennings, T. W. On Ritual Knowledge // Journal of Religion, 1982. V. 62. P.111-127.
11. Kendon A. Conducting Interaction: Patterns of Behavior in Focused Encounters. – Cambridge: Cambridge University Press, 1990. – 308 p.

12. Marshall D. Behavior, Belonging, and Belief: A Theory of Ritual Practice // Sociological Theory. 2002. № 20, Is.3. P. 360–380.
13. Marshall P., Rogers Y., Pantidi N. Using F-formations to Analyse Spatial Patterns of Interaction in Physical Environments // Proceedings of the ACM 2011 conference on Computer Supported Cooperative Work. 2011. – Режим доступа: <http://doi.acm.org/10.1145/1958824.1958893>
14. Rappaport R. A. Ritual, Time, and Eternity // Zygon. 1992. Vol. 27, no. 1. P.1-26/
15. Schilbrack K. Ritual Metaphysics // Journal of Ritual Studies. 2004. Vol.18. Is.1. P.77-90.
16. Scott Fitzgerald F. The Great Gatsby. – Режим доступа: <http://originalbook.ru>
17. Searle J.R. Social Ontology: Some Basic Principles // Anthropological Theory. 2006. Vol. 6, Is.1. P. 12-29.
18. Williams R. G., Boyd J.W. Ritual Art and Knowledge: Aesthetic Theory and Zoroastrian Ritual. – Columbia: University of South Carolina Press, 1993. – 215 p.

REFERENCES

1. Berger P.L., Luckmann T. The Social Construction of Reality. A Treatise in the Sociology of Knowledge. – London: Penguin Books, 1991. – 250 p.
2. Bradley R. Ritual, Time and History // World Archaeology. 1991. Vol.23, no.2. P.209-219.
3. Collins P. On Ritual Knowledge / Diskus: The Journal of the British Association for the Study of Religions, 2012. Vol.13. P. 10-28.
4. Davydov I.P. Mythoritual Episteme. – M.: MAKS Press, 2013. – 180 p
5. Davydov I.P. Ritual – Magic – Myth (to the question of the primacy of the mythoritual) // Vestnik Leningradskogo gosudarstvennogo universiteta imeni A.S.Pushkina. 2014. T.2, №2. P.160-172.
6. Firth R. Verbal and Bodily Rituals of Greeting and Parting //In: The Interpretation of Ritual. Essays in Honour of A.I.Richards. – London and New York: Routledge, 1972. – P.1-38.
7. Geertz C. The Interpretation of Cultures [russian translation]. – M.: Rossiyskaya politicheskaya entsiklopediya, 2004. – 560 p.
8. Jennings, T. W. On Ritual Knowledge // Journal of Religion, 1982. V. 62. P.111-127.
9. Kendon A. Conducting Interaction: Patterns of Behavior in Focused Encounters. – Cambridge: Cambridge University Press, 1990. – 308 p.
10. Lotman Y.M. The Structure of the Artistic Text. – Available at: https://royallib.com/book/lotman_yuriy/struktura_hudogestvennogo_teksta.html
11. Marshall D. Behavior, Belonging, and Belief: A Theory of Ritual Practice // Sociological Theory. 2002. № 20, Is.3. P. 360–380.
12. Marshall P., Rogers Y., Pantidi N. Using F-formations to Analyse Spatial Patterns of Interaction in Physical Environments // Proceedings of the ACM 2011 conference on Computer Supported Cooperative Work. 2011. – Available at: <http://doi.acm.org/10.1145/1958824.1958893>
13. Rappaport R. A. Ritual, Time, and Eternity // Zygon. 1992. Vol. 27, no. 1. P.1-26/
14. Robertson Smith W. Lectures on the Religion of the Semites (russian translation). – M.: Kanon, 1996. – 496 p.
15. Schilbrack K. Ritual Metaphysics // Journal of Ritual Studies. 2004. Vol.18. Is.1. P.77-90.
16. Scott Fitzgerald F. The Great Gatsby. – Available at: <http://originalbook.ru>
17. Searle J.R. Social Ontology: Some Basic Principles // Anthropological Theory. 2006. Vol. 6, Is.1. P. 12-29.
18. Williams R. G., Boyd J.W. Ritual Art and Knowledge: Aesthetic Theory and Zoroastrian Ritual. – Columbia: University of South Carolina Press, 1993. – 215 p.

Ontognoseology of the ritual in linguosemiotic and communicative aspects (based on the material of the English-language culture)

O. M. Afanasieva

Abstract. The article examines the linguosemiotic and communicative features of the denotation and expression of the main ontological categories, gnoseological principles, cognitive mechanisms and structures in ritualized communicative practices. The article outlines the main parameters of the ontognoseological semantic matrix. The analysis focuses on the ways and means of identifying the categories of being, time, space and movement in secular rituals. The theoretical positions are illustrated on the material of the ritual of greetings in the English-language culture.

Keywords: ritual, linguosemiotics, communication, ontognoseology, matrix, configuration, English-language culture, greetings.

Онтогносеология ритуала в лингвосемиотическом и коммуникативном аспектах (на материале англоязычной лингвокультуры)

О. Н. Афанасьева

Аннотация. Статья посвящена рассмотрению лингвосемиотических и коммуникативных особенностей обозначения и выражения основных онтологических категорий, гносеологических принципов, когнитивных механизмов и структур в ритуализованных коммуникативных практиках. Очерчены основные параметры онтогносеологической смысловой матрицы ритуала. Анализ сосредоточен на способах и формах обозначения категорий бытия, времени, пространства и движения в светских ритуалах. Теоретические положения иллюстрируются на материале ритуала приветствия в англоязычной лингвокультуре.

Ключевые слова: ритуал, лингвосемиотика, коммуникация, онтогносеология, матрица, конфигурация, англоязычная лингвокультура, приветствие.

Предметный мир Викторианства в художественном переводе

Ю. П. Чалая

Севастопольский государственный университет, г. Севастополь, Российская Федерация
Corresponding author. E-mail: j@chalaya.ru

Paper received 26.01.18; Revised 29.01.18.; Accepted for publication 02.01.18.

<https://doi.org/10.31174/SEND-Ph2018-151VI44-02>

Аннотация. Культурно маркированные знаки, которые представляют материальный или предметный мир Викторианской эпохи, охватывают стили обустройства викторианских жилищ (интерьер, мебель, предметы искусства); одежду, обувь и головные уборы (ткани и украшения); аксессуары; парфюмы; транспортные средства и многое другое. Эти знаки актуализируются в концепте ДОМ, который несет значительную социальную и культурную ценность и может иметь различные интерпретации в переводе.

Ключевые слова: художественный перевод, культурно маркированный знак, стили обустройства викторианских жилищ, транспортные средства.

В эпоху Викторианства границы государства разрослись до небывалых размеров, и это существенно повысило национальную самооценку британцев. Викторианская Британия была мастерской мира, «супердержавой», мировым лидером, банком, а еще и всемирной счетной палатой. В тот период активно развивалась научная мысль, особенно, в естественных и точных науках. Города превращались в мегаполисы со всеми их социально-экономическими противоречиями. Британия превращалась в гигантское колониальное государство. Все эти явления существенно повлияли на развитие многоаспектной культуры страны [5, с. 199].

Особого внимания переводчиков заслуживает категория, которую можно назвать «предметным» или материальным миром викторианцев. Предметный мир включает определяющий для Викторианства концепт ДОМ, в рамках которого мы рассматриваем стили обустройства викторианских жилищ (интерьер, мебель, предметы искусства). Часто в переводе культурно маркированные знаки, представляющие этот концепт, должны быть воспроизведены со всей полнотой ассоциативного шлейфа [4].

Актуальность статьи обусловлена тем, что изучение вопроса - какие приемы используют переводчики для верного воссоздания показательных ценностных параметров материального мира викторианцев, открывает новые пути для решения проблем переводоведения. **Целью** статьи является определение принципов передачи культурно маркированных знаков оригинального текста, выражающих «предметный» мир викторианцев.

Основные тенденции и **стили обустройства домов** в первую очередь связаны с развитием культуры в целом. Эклектизм и стилистическая пестрота, характерные для Викторианства, объяснялись естественной реакцией на пуританскую суровость предыдущих эпох – «стиля королевы Анны» и «георгианцев».

Во времена правления королевы Виктории в обиход входит понятие «страх пус тоты». Такой «страх пустоты» викторианцы путали с комфортом, вкусом и светским тоном, - отмечал в своей книге по истории оформления интерьера искусствовед Ч. Мак-Коркодейл [1, с. 59].

Дома викторианцев были чрезвычайно показательными в плане выражения психологического настроения эпохи. Дж. Голсуорси в своих произведениях отражал особенный «викторианский дух», которым веяло от вещей, мебели, гравюр и картин, которые принадлежа-

ли героям. Если, лишь услышав о “...*the atmosphere even now, of too many stuffs and washed lace curtains, lavender in bags, and dried bees’ wings...*”; “...*gilt-legged chairs, stronger than they looked. And on one side of the fireplace the sofa of crimson silk...*” [7, с. 42] более-менее образованный британец сразу нарисует в воображении типичный дом средневикторианской эпохи, то обычный читатель перевода вряд ли полностью ощутит ту неповторимую атмосферу английского дома второй половины XIX столетия. Красота у викторианцев находилась на службе у практицизма. В романе «Сага о Форсайтах» Дж. Голсуорси сделал попытку изменить эту зависимость, создав образ архитектора Босини, который строил загородную усадьбу Робин Хил. В этом доме было много жизненного пространства, и этот контраст с домами викторианских буржуа сразу же бросается в глаза своей оригинальностью, однако беспокоит и тревожит типичных Форсайтов, которые, меж тем, не могут не признавать его подчеркнутого благородства: “*It’s a house of a gentleman*”, – так говорили они о Робин Хиле [7, с. 155].

Комнату мистера Фэрли – помещика из романа Уилки Коллинза «Женщина в белом» - можно назвать показательной гостиной аристократа-викторианца [6]. Обычно достаточно экономный в выборе изобразительных средств в описаниях писатель не жалеет красок, изображая дом своего малосимпатичного персонажа: “*I found myself in a large, lofty room, with a magnificent carved ceiling, and with a carpet over the floor, so thick and soft that it felt like piles of velvet under my feet. One side of the room was occupied by a long book-case of some rare inlaid wood that was quite new to me. It was not more than six feet high, and the top was adorned with statuettes in marble, ranged at regular distances one from the other. On the opposite side stood two antique cabinets; and between them, and above them, hung a picture of the Virgin and Child, protected by glass, and bearing Raphael’s name on the gilt tablet at the bottom of the frame. On my right hand and on my left, as I stood inside the door, were chiffoniers and little stands in buhl and marqueterie, loaded with figures in Dresden china, with rare vases, ivory ornaments, and toys and curiosities that sparkled at all points with gold, silver, and precious stones*” [6, с. 39].

В переводе романа Т. Лещенко-Сухомлинская детально воссоздает все детали, которые являются «программными» для викторианцев. Хотя переводчица не использует пространственные внутритекстовые объяснения, в воображении читателя возникает близкая к оригина-

лу «картинка». Суммарное воссоздание культурно маркированных знаков, присутствующих в этом фрагменте, передает для целевой аудитории понятийные и ценностные компоненты, хотя образный, визуальный компонент остается немного размытым и невоспроизведенным полностью. Ведь каждая деталь, описанная Уилки Коллинзом, имеет свое объяснение.

Выразительным элементом викторианского дома, в котором содержалась информация о социальном статусе хозяев, выступает также мебель определенного стиля. В первой половине Викторианской эпохи (1830-1850 гг.), которая представлена в романе У. Коллинза «Женщина в белом», доминирующим стилем мебели и декорирования остается стиль XIX столетия, а во второй половине (1850-1870 гг.) укореняется так называемый «викторианский» стиль.

В 1830-1850 годах основная масса обеспеченных англичан выбирала для своих домов громоздкую мебель красного дерева с резьбой. За этой мебелью, которая имела несомненное стилистическое единство, сохранилось название «мебель в стиле Чиппендейл». Упоминание мебели в стиле Чиппендейл можно встретить в романах Чарльза Диккенса, пьесах Бернарда Шоу, других произведениях писателей-викторианцев и стилизациях Джона Фаулза и Антонио С. Байетт.

Мебель в стиле Чиппендейл выступает своеобразной социальной характеристикой их владельца, показателем его богатства. В переводе это название транскодируется, но более уместным было бы его частичное толкование, например, добавление образного эпитета «громоздкий».

Детально описывается типичный буржуазный викторианский дом в одном из романов трилогии Дж. Голсуорси "To Let" («Сдается внаем»): *"The still skyblue walls, the green curtains patterned with red flowers and ferns; the crewel-worked fire-screen before the castiron grate; the mahogany cupboard with glass windows, full of little knick-knacks; the beaded footstools; Keats, Shelley, Southey, Cowper, Coleridge, Byron's Corsair (but nothing else), and the Victorian poets in a bookshelf row; the marqueterie cabinet lined with dim red plush, full of family relics; Hester's first fan; the buckles of their mother's father's shoes; three bottled scorpions; and one very yellow elephant's tusk, sent home from India by Great-uncle Edgar Forsyte, who had been in jute; a yellow bit of paper propped up, with spidery writing on it, recording God knew what! And the pictures crowding on the walls – all water-colours save those four Barbizons looking like the foreigners they were, and doubtful customers at that – pictures bright and illustrative,..."* [7, с. 42].

Фрагмент буквально пестрит знаками типичными для Викторианской эпохи. Культурно маркированные знаки «буль» и «маркетри», показательные для викторианского дома высокого социально-имущественного статуса, требуют дополнительного текстуального пояснения – приема, распространенного среди переводчиков, которые работают с произведениями исторического жанра или произведениями, отдаленными хронологически. Так, мебель в стиле буль обязательно имела бронзовую или черепаховую инкрустацию; а столики маркетри – инкрустацию по дереву, или, как передано в русском переводе романа «Женщина в белом»: «**столики мозаичной работы**» [3, с. 26].

Переводчицы романа «Сага о Форсайтах» не объясняют образной стороны этих культурно маркированных знаков, а используют транскодирование «**столики – буль, маркетри**» [2], что для большинства читателей делает их, так называемыми, эзотерическими знаками. При передаче *"Soames had gripped the back of a buhl chair"* [7, с. 225] в переводе добавлено слово «**стмль**» [2, с. 257].

"The marqueterie cabinet lined with dim red plush, full of family relics;..." [7, с. 48] в переводе передано буквально без объяснения единицы «**marqueterie**» [2, с. 51].

Как «буль», так и «маркетри» ассоциируются с состоятельностью. Эти предметы выступают символом крупных денег, претенциозности, чванства. Тут использованная переводчицами частичная экспликация и отказ от транскодирования кажутся вполне целесообразными: *"Leaning back in a marqueterie chair and gazing down his uplifted nose at the sky-blue walls plastered with gold frames, he was noticeably silent"* [7, с. 13].

В переводе фразы: *"The inner decoration favoured the First Empire and William Morris"* [7, с. 84] переводчицы выбирают соответствие для передачи словосочетания *"the First Empire"* [2, с. 93] вариант «**стмль ампир**», а не передают его буквально – «стиль Первой империи». В словаре одно из значений *"Empire"* объясняется так: *"style that is typical of the period in France when Napoleon was the EMPEROR, at the beginning of the XIX century. The word Empire can describe furniture, buildings, or clothes, especially women's dresses with high waists"* [8, с. 427]. – Стиль, типичный для периода, когда Наполеон был императором Франции, в начале XIX века. Слово «**ампир**» означает мебель, строения или наряды, главным образом женские платья с завышенной талией.

Возможно, не каждый читатель как оригинала, так и переводов способен четко представить особенности стиля «ампир», однако, это понятие давно вошло в общекультурный оборот и не требует дополнительных объяснений. Вместо этого стиль «Уильяма Морриса» – это, скорее, реалья, поэтому следует хотя бы намекнуть на его определяющие черты.

А вот какой подтекст содержится во фразе: *"Under the influence of a remark of Prosper Profond, she had begun to exchange her Empire for Expressionistic furniture"* [7, с. 225]: для читателя оригинала такая радикальная смена стилей в доме сестры Сомса – Уинифред ассоциируется, прежде всего, с «революцией в морали» британцев, которая произошла после Первой мировой войны, отказом от базовых моральных и эстетических основ Викторианства. Для читателя перевода тут просто смена интерьера. Добавление слова «стиль» в переводе английского словосочетания *"Expressionistic furniture"* на русский язык полностью оправдано [2, с. 232].

Мебель и интерьер.

Вариантом перевода такого часто встречающегося в романах писателей-викторианцев культурно маркированного знака, как *"Antique cabinets"* [6, с. 39] выступает вариант «**старинные комоды**» [3, с. 45]. Этот вариант не кажется нам адекватным, так как комод ассоциируется у читателя с громоздким, тяжелым шкафом, который состоит из наглухо закрывающихся

ящичков. В словаре *“cabinet”*: *“a piece of furniture, with shelves and drawers or doors, used for storing or showing things”* [8, с. 171], то есть в русском языке синонимом *“cabinet”* должен быть «сервант» или «шкафчик». Именно такой вариант предложен для передачи *“cabinet”* в переводе «Саги о Форсайтах» *“Louis-Quinze cabinet”* [7, с. 225-226] – *«шкафчика в стиле Людовика XV»* [2, с. 237].

В словаре: *“Louis-Quinze”* в отношении стиля мебелировки - *“typical of the furniture or style of decoration from the time of King Louis XV of France. Louis Quinze furniture typically has a lot of curving edges”* [8, с. 805]: типичный для мебели или стиля украшения со времен короля Франции Людовика XV. Мебель стиля «луи-кенз» отличается многочисленными резными краями и изогнутыми ножками. *“Louis-Quinze cabinet”* – шкафчик, в котором было множество ящичков и тайников, выполненный в особенно изысканном стиле, доминировавшем во французском прикладном искусстве периода правления Людовика (Луи) XV, приходился по вкусу викторианцам. В текст перевода для характеристики этого стиля можно было бы добавить уточняющий эпитет «изысканная», «утонченная», или «резная».

Декоративные ткани. В обеспеченных викторианских домах можно было увидеть разнообразные декоративные ткани, среди которых не на последнем месте были ткани, привезенные из Индии. Ведь во времена правления королевы Виктории Британия достигла апогея в завоевании колоний. Черты экзотической индийской культуры очевидны, например, в комнате Уолтера Гартрайта в Лиммеридже: *“...the walls were hung with gaily tinted chintz; and the floor was spread with Indian matting in maize-colour and red...”* [6, с. 38].

Не обходит своим вниманием типичные викторианские ткани и Дж. Голсуорси: *“In a room draped in chintz so slippery as to forbid all emotion, Irene was sitting on a piano stool covered with crewel work, playing “Hansel and Gretel” out of an old score. Above her on a wall, not yet Morris-papered, was a print of the Queen on a pony, amongst deer-hounds, Scotch caps, and slain stags; beside her in a pot on the window-sill was a white and rosy fuchsia. The Victorianism of the room almost talked; and in her clinging frock Irene seemed to Jolyon like Venus emerging from the shell of the past century”* [7, с. 202]. Переводчицы исключили из текста оригинала важную деталь - *“wall, not yet Morris-papered”*. Уильям Моррис, о котором мы упоминали, основал фирму, которая, имитируя средневековый цех, изготавливала мебель, ткани и ковры. Эти вещи изготавливались ручным способом, поэтому были эксклюзивными, и приобрести их имели возможность лишь богатые люди. Не включив эту фамилию в текст перевода и не дав никаких описательных деталей, переводчицы упускают культурный маркер Викторианской эпохи, который мог бы способствовать возникновению ассоциативного шлейфа в воображении читателя оригинала.

Транспортные средства. В романах писателей, воссоздававших Викторианскую эпоху, встречается достаточно культурно маркированных знаков, которые отражают ценностную составляющую определенных элементов материального мира викторианцев, например, транспортные средства. Каждый викторианский экипаж не только выглядел «по-своему», но и указывал

на то, к какому социальному слою общества относится его владелец. Викторианские *“brougham”* и *“dog-cart”* отличались так, как и «феррари» от «запорожца», или «мерседес» от «лады». В романах У. Теккерея, У. Коллинза, Ч. Диккенса, Ш. Бронте, Дж. Голсуорси, О. Уайльда и А. Конан Дойла встречается чуть ли не полтора десятка различных названий транспортных средств, а именно *barouche, brougham, buggy, cab, carriage, chariot, dog-cart, equipage, gig, hackney-coach, hansom, landau, one-horse conveyance, phaeton, sociable, Victoria*.

Переводчики чаще всего не углубляются в исследование особенностей «викторианского транспорта» и передают его названия с помощью гиперонима, используя прием обобщения. Но писатели, которые воссоздавали Викторианскую эпоху, подчеркивали их отличия и значимость для понимания содержания художественного произведения.

“They stood at a corner to see if an empty cab would come along, while carriage after carriage drove past, bearing Forsytes of all descriptions from the Zoo. The harness, the liveries, the gloss on the horses’ coats, shone and glittered in the May sunlight, and each equipage, landau, sociable, barouche, Victoria, or brougham, seemed to roll out proudly from its wheels...” [7, с. 175].

В следующем примере название *“Victoria”* транскрибируется, а *“chariot”* передается как *«экунаж»*, то есть обобщается: *“And Soames was borne along in that little yellow-wheeled Victoria all over star-shaped Paris, with here and there a pause, and the question. “C’est pas ici, Monsieur?” “No, go on,” till the man gave it up in despair, and the yellow-wheeled chariot continued to roll...”* [7, с. 193-194].

Определения, которые подобрал сам автор, дают представление об экипаже, названном именем самой Королевы. Вот как описываются эти транспортные средства в толковых словарях.

Barouche – *a four-wheeled carriage with a driver’s seat high in front, two-double seats inside facing each other, and a folding top over the back seat* [11, с. 70] – четырехколесный экипаж с местом для кучера впереди, с двумя двухместными сидениями друг напротив друга и складным верхом над задним сидением.

Brougham – *a light closed carriage with seats inside for two or four* [11, с. 107] – легкий закрытый экипаж с сидениями внутри для двух или четырех человек.

Chariot – *a light four-wheeled pleasure or state carriage* [11, с. 140] – легкий четырехколесный экипаж для прогулок или деловых выездов.

Conveyance – *a hired vehicle* [9, с. 214] – экипаж, который можно было арендовать.

Equipage – *a horse drawn carriage with its servants* [11, с. 281] – конная карета со всей обслугой.

Hackney-coach – карета, которую можно было арендовать; **hackney-coacher** – кучер.

Hansom – *a two-wheeled horse-drawn carriage whose driver sits on a high outside seat at the back, used until early in the XX century, usually as a kind of taxi* [8, с. 600] – двухколесный экипаж, в котором высокое сидение кучера находилось сзади с внешней стороны. Этот экипаж до начала XX столетия выполнял функцию такси.

Landau – *a four-wheeled carriage with a top, divided*

into two sections that can be let down, thrown back or removed [11, с. 473] – четырехколесный экипаж с верхом, состоящий из двух частей, которые опускаются, откидываются или снимаются.

Phaeton – a light open carriage used in former times, usually pulled by two horses [8, с. 1007] – легкий двуконный открытый экипаж известный с давних времен.

Sociable – an open carriage with facing side seats [10, с. 1214] – открытый экипаж с боковыми сидениями друг напротив друга.

Victoria – a low four-wheeled carriage for two, with a calash top and a raised seat in front for the driver [11, с. 991] – низкий четырехколесный экипаж, рассчитанный на двух пассажиров, с откидным верхом и высоким сидением впереди для кучера.

Очевидно, что ключевым гиперонимом для всех этих видов викторианского транспорта является слово “**carriage**”, и само слово “**экипаж**”, которое первым предлагается в большинстве словарей, чаще всего употребляется в переводах на русский язык. Различие между ними не кажется существенным (откидной верх, сплошной или из двух половинок, сидение сбоку или друг напротив друга, четырехколесный или двухколесный), чтобы обратить на них внимание читателя другой культуры. Впрочем, когда автор подчеркивает эту разницу сознательно, когда они становятся «кирпичиками» сюжета, как у Голсуорси, то лаконичные объяснения в переводе не могут быть лишними.

Некоторые из этих транспортных средств были, если так можно сказать, равноценными в смысле престижности, например, **barouche, carriage, chariot, equipage, phaeton**. “Amongst these carriages was a barouche coming at a greater pace than the others, drawn by a pair of bright bay horses”. “This chariot attracted young Jolyon’s attention;...” [7, с. 175]. Близнецы Джеймс и Свизин

постоянно соперничали, но, занимая приблизительно одинаковое социальное положение, выбрали и одинаковые по ценностному компоненту выезды: у Джеймса был **barouche**, а у Свизина **phaeton**. Их брат Николас, который все время пытался прорваться в высший свет, ездил на **brougham**, то есть, в карете, что уже на порядок престижнее, и это подчеркивает без лишних пояснений его стремление перейти в более высокий социальный круг. Выезд старого Джолиона Дж. Голсуорси всегда называет нейтрально – **carriage**, тем самым отделяя его от других братьев старшего поколения Форсайтов: ведь у старого Джолиона черты «собственника» проявлялись в наименьшей степени.

В художественной литературе той эпохи, в дальнейших стилизациях и обращениях к ней представлены большей частью концепты предметного (материального) мира – так называемой Викторианы. Писатели наполняли тексты культурно маркированными знаками, которые создавали художественную картину мира, в которой материальный уровень помогает лучше представить уровень духовный. Перевыражение викторианской картины мира через адекватное воссоздание ее ключевых концептов и культурно маркированных знаков усложняется высокой семиотичностью викторианской концептосферы и несовпадением объема отдельных понятий в сознании британского и русского культурных социумов [4].

Но хотя каждый из этих объектов имеет свои особенности внешнего вида, в переводе возможно найти для них близкие соответствия. Это еще одно подтверждение известной мысли, что лишь детальное изучение литературного наследия собственной культуры помогает создавать высокохудожественные переводы, которые органично вливаются в родную культуру.

ЛИТЕРАТУРА

1. Большой энциклопедический словарь изобразительного искусства: В восьми томах. – СПб.: ЛИТА, 2000. – Т.1. – 864 с.
2. Голсуорси Дж. Сага о Форсайтах. – М.: «Известия», 1958. – Т.1. – 372 с.; Т.2. – 246 с.; Т.3. – 227 с.
3. Коллинз, Уилки. Женщина в белом: Роман / Пер. с англ. Т. И. Лещенко-Сухомлинской. – К.: Наукова Думка, МП «Феникс», 1991. – 512 с.
4. Чалая Ю.П. Ассоциативный шлейф при переводе культурно маркированных знаков // Science and education a new dimension. Philology. IV(17), Issue 78, 2016. – Budapest, P.29-32.
5. Briggs, A. Victorian people. A reassessment of persons and themes 1851-1867. – Chicago: Univ. of Chicago Press, 1972. – 313 p.
6. Collins, Wilkie. The Woman in White / Edited with an Introduction by John Sutherland. – Oxford, New York.: Oxford University Press, 1996. – 702 p.
7. Galsworthy, J. The Man of Property. In Chancery. To Let. / The Forsyte Saga. – Moscow: Progress publishers, 1975. – 747 p.
8. Longman Dictionary of English Language and Culture (6th Ed.). – L.: Pearson Education Ltd., 2003. – 1568 p.
9. New Webster’s Dictionary and Tezaurus of the English Language. – Danbulry, CCT.: Lexicon Publications INC., – 1993. – 1149 p.
10. The Concise Oxford Dictionary of Current English (5th Ed.) – London: Oxford University Press, 1968. – 1558 p.
11. Webster’s Seventh New Collegiate Dictionary. – Springfield: G. and C. Merriam Company, 1993. – 1221 p.

REFERENCES

1. Chalaya, J. Associative train in rendering of culturally marked signs // Science and education a new dimension. Philology. IV(17), Issue 78, 2016. – Budapest, P.29-32.
2. Collins, Wilkie. The Woman in White: Novel / Translation from Eng. by Leschenko-Suhomlinskaya. – K.: Naukova dumka, MP “Feniks”, 1991. – 512 p.
3. Galsworthy, J. The Forsyte Saga. (The Man of Property. In Chancery. To Let.) – Moscow, Progress publishers. – /1975/. – 560 p.
4. Large encyclopedic dictionary of art: in 8 volumes. – SPb.: LIITA, 2000. – V.1. – 864 p.

Non-ideational world of Victorian era in literary translation

Yu. P. Chalaya

Abstract. Culturally marked signs, which represent material world of the Victorian era, include the styles of Victorian homes’ ornamenting (interior, furniture, pieces of art); clothes, footwear and headdresses (fabrics and knick-knackery); accessories; perfumes; means of transport etc. These signs are actualized in the concept HOME, which brings a considerable social and cultural value and can be interpreted in translation in different ways.

Keywords: literary translation, culturally marked sign, styles of Victorian homes’ ornamenting, means of transport.

The Outline of Contemporary Canadian Literature

Yu. Chernova

Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolaiv, Ukraine
Corresponding author. E-mail: chernovadolceyliia@gmail.com

Paper received 23.01.18; Revised 27.01.18; Accepted for publication 29.01.18.

<https://doi.org/10.31174/SEND-Ph2018-151VI44-03>

Abstract. The article gives the historic background of the development of post-colonial literature in Canada and enumerates contemporary Canadian writers giving the most interesting facts from their biography and the list of most powerful works. The research compiles the material for better viewing of the modern tendencies of the Canadian literature development as a tradition in the independent country.

Keywords: *Canada, Canadian literature, contemporary writers, historic background.*

Literature as written and spoken material is most often a reflection of the country's history. Frequently students do not know the significant historic events from Canadian history so it is worth of giving them an introduction in order to create later a full picture of the literature as a separate cultural tradition.

The first Europeans to reach Canada were the Vikings. They did establish a colony in North America but they abandoned it because of conflict with the natives. After that Canada was forgotten until the end of the 15th century. In 1497 the English king Henry VII sent a Venetian navigator and explorer named John Cabot on an expedition across the Atlantic to Newfoundland. Then in 1534 and in 1535-36 a Frenchman named Jacques Cartier sailed on two expeditions to Canada. However no permanent settlements were made in Canada until the early 17th century. In 1604 a Frenchman named Samuel de Champlain founded Port Royal in Acadia (Nova Scotia) and in 1608 he founded Quebec (this name is believed to be an Algonquin word meaning a narrow part of a river). In 1642 the French founded Montreal and the new colony in Canada was called New France. But after the war of the Spanish Succession (1701-1713) France was forced to recognize British control of Hudson Bay and Newfoundland. The French were also forced to cede Nova Scotia to Britain. More conflict between Britain and France was inevitable. During the Seven Years War (1756-1763) the two nations fought for control of Canada. In 1763 the French were forced to surrender all their territories in Canada to Britain by the Treaty of Paris. After the American Revolutionary War about 40 000 Americans who remained loyal to Britain migrated from the newly independent country to Canada which finally gained democratic government on July 1, 1867 when Ontario, Quebec, Nova Scotia and New Brunswick were federated as the Dominion of Canada. Having passed the British North American Act Britain marked the official birth of Canada. Many Britons migrated to Canada and in the early 20th century many Eastern Europeans also migrated there. In 1896 gold was found in the Klondike district of the Yukon and a gold rush ensued. More definitive independence came in 1931 with the Statute of Westminster, and in 1982 with the Canada Act and the repatriation of Canada's Constitution. But Canada is still a constitutional monarchy, the head of state being the monarch, currently Queen Elizabeth II. Today Canada is divided into 10 provinces and 3 territories.

Canadian culture is heavily influenced by British and American influences. The province of Quebec historically has maintained a distinct French culture. Thus fears of a cultural take-over initiated the establishment of many laws and institutions to protect Canadian culture. It all concerns literature as well which in its turn can be divided in two grand blocks: French-Canadian and English-Canadian.

Starting with the latter one it is necessary to mention that a group of Canadian writers of the 20th century was resolute enough to write with Canada being their setting in order to

place their own country's literature as a unique tradition in the complicated historical and cultural context. The most significant Canadian novelists who have much impact on public are Margaret Atwood, Robertson Davies, Margaret Laurence, Alice Munro, Mordecai Richler and Rudy Wiebe. They are united by their love for Canada but acutely differ in the writing style. Each of them worships the Motherland with its harsh climate and thinly scattered population.

Margaret Laurence (1926-1987) is widely read and respected. Writing from childhood she makes plot and personality inseparable showing the audience something they have experienced themselves. Laurence's style is full of symbolism that is easily perceived by an ordinary reader. In one of her short stories entitled "The Loons" the authoress makes these birds and Native Canadians interwoven because the disappearance of the former reflects the exile of the latter. Living with her husband in Africa Laurence wrote and published in 1954 "A Tree of Poverty", her own translation of Somali folktales and poetry, the first such collection ever published in English. Her novels are "This Side Jordan" (1960), "The Stone Angel" (1964), "A Jest of God" (1966), "The Fire-Dwellers" (1969) and "The Diviners" (1974). "The Stone Angel" is the book for which Margaret Laurence is best known and is consistently listed as one of the greatest Canadian novels ever written. In "The Stone Angel" the writer gives a birth to a fictional Manitoba town called Manawaka which occupies a notable place in the Canadian imagination. The novel is narrated retrospectively by a ninety-year-old woman Hagar Shipley in her eldest son's home in Vancouver. Laurence presents female perspective on modern life showing us choices women must make and their consequences. Moreover Laurence wrote several books for children and published three short story collections. Also Margaret Laurence was a founder of the Writers' Trust of Canada, a non-profit organization that tries to encourage Canadian writing community. In 1986 Laurence was diagnosed with lung cancer when the stage was already the last one. The authoress committed suicide at her home on January 5, 1987.

Robertson Davies (1913-1995) is well-known internationally. He analyzes his own characters dramatically by exploiting all concepts – "the duality of experience, the beneficence of wonder, the sanctity of the psyche, processes of individualization" [1]. Davies's psychological patterns of this analysis are much more notable than his protagonists. The first significant novel written by Robertson Davies is entitled "Tempest-Tost" (1951). This work opens his first trilogy The Salterton Trilogy set in an imaginary town and depicting cultural Canadian life. The second and third parts of the cycle are "Leaven of Malice" (1954, won special award for humor) and "A Mixture of Frailties" (1958) respectively. This trilogy contrary to the following complicated ones is read like a love story in the best traditions of romantic fairytales. But the real world fame was obtained by the novelist

after he had finished his philosophical and magic The Deptford Trilogy where Davies demonstrates his avid interest in Jungian psychology. "Fifth Business" (1970), "The Manticore" (1972, won the Governor-General's Literary Award in the English language fiction category) and "World of Wonders" (1975) came to be known as it. The Cornish Trilogy contains even more striking fantastic elements comprising "The Rebel Angels" (1981), "What's Bred in the Bone" (1985) and "The Lyre of Orpheus" (1988). The last cycle The Toronto Trilogy wasn't finished by the writer and remains incomplete including "Murder and Walking Spirits" (1991) and "The Cunning Man" (1994). Davies was the first Canadian to become an Honorary Member of the American Academy and Institute of Arts and Letters. Also wrote plays, essays and critical pieces. Robertson Davies is survived by three daughters. A park in Toronto was named after him in 2007.

Mordecai Richler (1931-2001) is one of the most eminent Canadian writers. A singular figure in Canadian literary and cultural history, Richler remained, in the words of critic Robert Fulford, "the loyal opposition to the governing principles of Canadian culture"[2] throughout his long and productive career. His instincts were to ask uncomfortable questions and to take often unpopular moral positions. Born into an Orthodox family in Montréal's old Jewish neighborhood, a community he immortalized in his work, he was from the start a complex and uncompromising figure, at once rejecting many of the formal tenets of his faith. That tension, comedic sensibility and fearlessness about speaking his mind ensured that nearly every word he published displayed a distinctive emotionalism. No one else sounded like Mordecai Richler, and few other writers in Canada have ever demanded, and maintained, such a high profile as both an admired literary novelist and a frequently controversial critic. Richler is considered to have achieved a professional writing style only with his fourth novel, "The Apprenticeship of Duddy Kravitz", published in 1959. The novel gave Canadian literary world one of its most challenging protagonists but the work had little impact in Canada which was still apathetic in terms of art and literature, so the novelist continued living in London where he had settled by 1954. He and his wife did not repatriate permanently with their five children until 1972, and did so then in the thrall of a determined cultural awakening, a period now known as the era of cultural nationalism. Richler both helped define the new literary Canada, and benefited from its unfolding. Other novels of his "The Incomparable Atuk" (1963) and "Cocksure" (1968) are satires of insight and ferocity, as well as caustic, at times surreal wit. "St. Urbain's Horseman" (1971), the seventh novel of Richler, was published simultaneously in England, the USA and Canada, and won Richler his second Governor General's Award (the first was for "Cocksure" and "Hunting Tigers Under Glass"). In 1974, "The Apprenticeship of Duddy Kravitz", by now a well-taught text in Canadian high schools, was also turned into a successful film. The library which Richler portrayed in this novel was given his name in 2015. On its appearance in 1997, "Barney's Version" became an instant bestseller and, shortly, winner of the Giller Prize. By many it is considered to be autobiographical because it is a story of unapologetic Jew Barney Panofsky. The death of Mordecai Richler was mourned throughout all Canada.

Carol Shields (1935-2003) is the author of "The Stone Diaries" (1993, winner of the Governor General's Award, National Book Critics Circle Award and the Pulitzer Prize), "Larry's Party" (1997, winner of the Orange Prize) and "Unless" (2002, winner of the Ethel Wilson Fiction Prize). Shields was an American-born novelist but having got mar-

ried to a Canadian student got Canadian citizenship. The couple had a son and four daughters. Carol Shields was also intensely interested in Jane Austen and wrote her biography entitled "Jane Austen" which won the 25 000\$ Charles Taylor Prize for literary non-fiction in April 2002. Carol Shields died of breast cancer. "The Stone Diaries" is a story of a woman who tries not to be tied to the domestic household, the topic Shields highlights bravely. To the authoress's mind women shouldn't be dedicated housewives only, thus she gives a kitchen a symbolic meaning – in the novel it is a scene of birth and death simultaneously.

Timothy Findley (1930-2002) began his artistic career studying dance and then later theater. His first success as a novelist didn't come in Canada. His first two novels were rejected by Canadian publishers and were in the end published in Britain. The situation changed with "The Wars" (1977) which won a prestigious award and was adapted for film. Findley continued to write establishing his reputation as one of the most beloved Canadian writers. The novel by him "Not Wanted on the Voyage" (1986) remains one of his most popular and is a retelling of the biblical story of Noah and his journey on the ark. "The Telling of Lies" (1989) won an award for mystery writing. The success was followed by "Headhunter" (1993), a dark and futuristic novel. In 1999 Findley published one of the most ambitious novels of his, "Pilgrim", the story of a seemingly immortal man. Also wrote scripts for film and television. As a teenager admitted being homosexual. Timothy Findley was briefly married to the actress, but their marriage lasted only three months. Then he got together with his lifetime friend, the screenwriter Bill Whitehead, and they spent the rest of their lives together. Margaret Atwood was Findley's friend. The writer admired the work of Russian writer Anton Chekhov.

Mavis Gallant (1922-2014) by virtue of her early contacts with the French-speaking people of Quebec was bilingual from childhood. Best known as a short-story writer but also wrote some novels and essays. After her husband's death Gallant's mother remarried and left her daughter behind with a guardian. Later the writer would say that she had a mother who shouldn't have had children. Gallant changed 17 educational establishments. In her 20s started working as a reporter thus many critics didn't take her seriously as a writer. Gallant left journalism in 1950 to pursue fiction writing fulltime. She moved to Europe with the hope of being able to work exclusively as a writer rather than supporting herself with other work, and settled in Paris, where she resided for the remainder of her life. Her first internationally published short story, "Madeline's Birthday", appeared in *The New Yorker* and the magazine soon published other stories of hers. But the authoress didn't initially know these later stories had been accepted by the magazine, as her literary agent pocketed \$1,535 in royalties and told her the magazine had declined her stories. She discovered that she had been published only upon seeing her name in the magazine while reading it in a library. Fascism was one of the most painful topics for the authoress. Mavis Gallant wrote two novels "Green Water, Green Sky" (1959) and "A Fairly Good Time" (1970), and numerous celebrated collections of short stories: "The Other Paris" (1953), "My Heart Is Broken" (1964), "The End of the World and Other Stories" (1974), "Across the Bridge" (1993). Mavis Gallant valued personal independence and appreciated works by Boris Pasternak who also emphasized that only personal freedom matters.

Margaret Atwood (born in 1939) was born in Ottawa, the daughter of an entomologist therefore ecological catastrophes are acutely highlighted in many of her novels while the

writer herself has been an environmental activist for a long time. A long ago Atwood alongside Alice Munro became a symbol of Canadian literature, her works are published and translated into other languages straightaway after being written. The authoress is extremely prolific, writes fiction and poetry. Atwood's principal work of literary criticism "Survival: a Thematic Guide to Canadian Literature" (1972) is still considered to be an introduction to contemporary literature of her country internationally. In this piece of work Atwood states that Canadian literature should and can find its own way not to be a colonial addition to America or Britain. Atwood won more than 55 awards. Her novels include "The Edible Woman" (1970), "Lady Oracle" (1976), "Life Before Man" (1980), "The Handmaid's Tale" (1985), "The Robber Bride" (1993), "Alias Grace" (1996), "The Blind Assassin" (2000), "Oryx and Crake" (2003), "The Year of the Flood" (2009), "MaddAddam" (2013), "Hag-Seed" (2016). Fans of Atwood's oeuvre can visit her official site margaretatwood.ca. Atwood often portrays female characters dominated by patriarchy and social oppression. There are numerous critical pieces on her novels and it can take much time to discuss her style but one should just once read Atwood and feel those mysteries, puzzles and riddles where nothing is accidental both in her plot and language. Complex intellectual metaphors nothing but imply opposite meaning.

Austin Chesterfield Clarke (1934-2016) was born in Barbados and moved to Canada in 1955. He is best known for the depiction of moving of his fellow Barbadians and their struggle for integration, especially in the trilogy "The Meeting Point" (1967), "Storm of Fortune" (1973) and "The Bigger Light" (1975). Clarke also wrote poems and short stories. In 1973 Clarke was designated cultural attaché at the Barbadian Embassy in Washington, DC. He became a Canadian citizen in 1981. From 1988 to 1993 he served on the Immigration and Refugee Board of Canada.

Alice Munro (born in 1931) was the first Canadian ever to win the Nobel Prize in Literature in 2013. She is called Canadian Chekhov and was immortalized on Canadian currency. The acclaimed short-story writer appeared on a silver collector's coin, joining Jane Austen and Astrid Lindgren, who appeared on UK and Swedish banknotes respectively. J. Moss stated: "Her prose is clear and uncluttered. She exhibits meticulous control over narrative voice and situation. She effortlessly evokes mood and manipulates response" [1]. But Munro is not a simple writer. Time and place in her stories are real and therefore readers are bewildered because they have already fallen out of the habit to read something non-complicated. Munro portrays the worlds of women and girls, and every time it is an absolutely new world and by being shared in recollection it causes an effect of *déjà vu*.

Rudy Wiebe (born in 1934) is a Canadian author and professor emeritus in the department of English at the University of Alberta. In his childhood for thirteen years he lived in an isolated community of about 250 people, as a part of the

last generation of homesteaders to settle the Canadian west. He did not speak English until six since Mennonites at the time spoke Low German at home. He is called a prose stylist, the way he shapes each phrase is unique and inimitable. Wiebe's novels include "The Blue Mountains of China" (1970), "The Temptations of Big Bear" (1973), "My Lovely Enemy" (1983), "A Discovery of Strangers" (1994), "Sweeter Than All the World" (2001). Also he published a volume of memoirs about his childhood. Wiebe writes of Mennonites, Indians and Metis. In "The Temptations of Big Bear" his vision of the Plains Cree in the last century is transported into our immediate presence.

Michael Ondaatje (born in 1943) is a Sri Lankan-born Canadian poet, novelist, editor and film maker. He is an Officer of the Order of Canada that proves his being one of the most renowned living writers. Ondaatje's parents got separated when he was a child, then he lived with his relatives until 1954, then moved to England to join his mother. Then he immigrated to Quebec in 1962. In 1992 he became the first Canadian to win the Booker Prize for "The English Patient". Other works written by Ondaatje include "In the Skin of a Lion" (1987), "Anil's Ghost" (2000), "The Cat's Table" (2011).

Rohinton Mistry is an Indian-born Canadian writer. He was born in 1952 in Mumbai, India to a Parsi family. He immigrated to Canada with his wife-to-be in 1975. He has written novels "Such a Long Journey" (1991), "A Fine Balance" (1995) and "Family Matters" (2002). All novels are about Indians and set in India. "Family Matters" is a touching story of a man who faces difficult home problems while ageing.

Yann Martel (born in 1963) is a Spanish-born Canadian writer best known for his novel "Life of Pi" (2001), international bestseller that has been dramatized. He is also an author of "Self" (1996), "Beatrice and Virgil" (2010) and "The High Mountains of Portugal" (2016).

Lawrence Hill (born in 1957) was born in Ontario to American immigrants – a black father and a white mother. His parents' work in human rights movement and Black history greatly influenced Hill's belonging as a writer. His first passion was running but his dreams of winning an Olympic gold medal were not realized. Lawrence is deeply passionate about the advancement of women in Africa and visited several African countries as a volunteer. His novels are "Some Great Thing" (1992), "Any Known Blood" (1997), "The Book of Negroes" (2007), "The Illegal" (2015). He also writes non-fiction.

Canadian literature charms a reader the moment he starts reading it. It is a mixed and multinational phenomenon but this feeling of devotion to Canada as Motherland makes us never forget what we once read by Canadian authors. It is like a black and white photo looking at which one can feel what a writer describes as if it has been already personally experienced.

REFERENCES

1. Moss J.(1981) A reader's guide to the Canadian novel. Toronto: McClelland and Stewart.
2. New W.H. (2003) A History of Canadian Literature. McGill-Queen's University Press.
3. The Norton Anthology of Short Fiction/R.V. Cassill. – 5th edition
4. www.localhistories.org/canada
5. www.encyclopedia.thefreedictionary.com
6. www.theguardian.com

Очерк по современной канадской литературе

Ю. Чернова

Аннотация. Статья предоставляет исторические предпосылки развития пост-колониальной литературы в Канаде и перечисляет современных канадских писателей, при этом делая акцент на самых интересных фактах их биографии и приводя список самых значимых их работ. Исследование компилирует материал для лучшего видения и понимания последних тенденций развития канадской литературы как традиции независимого государства.

Ключевые слова: Канада, канадская литература, современные писатели, историческая предпосылка.

До історії становлення номену «ваганти»

С. В. Гера

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна
*Corresponding author. E-mail: elenakharkovenko@gmail.com

Paper received 27.01.18; Revised 01.02.18; Accepted for publication 05.02.18.

<https://doi.org/10.31174/SEND-Ph2018-151VI44-04>

Анотація. Стаття присвячена огляду еволюції становлення номену *ваганти* протягом епохи Середньовіччя. У статті проаналізовано імена з коренем *vag-*, а саме *vagi*, *clerici vagi*, *clerici vagantes*, *gyrovagi*, *scholares vagi*, *scholares vagantes*, *vagabundi*, а також синоніми до вказаних імен. Описано змістове наповнення номенів з коренем *vag-*, визначено соціальний статус осіб, які за ними стояли. Автором розглянуті також терміни, які використовуються у сучасних мовах на позначення мандрівних поетів-вагантів та відслідковані загальні номінативні територіальні тенденції.

Ключові слова: еволюція, соціокультурний тип, *ваганти (scholares vagi)*, *голіарди (goliardi)* номінативні тенденції.

Одним із проблемних питань, що й до сьогодні стоїть перед сучасною філологічною наукою, є розмежування номенів, назв, які надаються особам, що представляли в XII-XIII ст., за термінологією В. Бахтіна «особливий людський тип», який породжувався мандрівним способом життя [1, с. 216]. Про «особливий культурний тип середньовічної людини «інтелектуала-професіонала», до якого відносили докторів, магістрів та професорів, пише й Р. В. Дорохіна [8, с. 9], серед яких, безперечно, було чимало й вагантів. Дискусію викликають, як особистості, за якими стояло неабияке різноманіття латинських назв *vagi*, *clerici vagi*, *clerici ribaldi*, *ribaldi*, *clerici vagantes*, *monachi gyrovagi*, *gyrovagi*, *goliardi*, *goliardenses*, *familia Goliae*, *scholares vagi*, *vagabundi*, *Eberhardini*, *ordo seu secta vagorum*, так і етимологія та лінгвістична диференціація цих номенів, їх співвіднесеність із певним конкретним соціо-культурно-історичним типом, а також час появи цього типу. Однак у цій статті ми зосередимось лише на іменах з коренем *vag-*: *vagi*, *clerici vagi*, *clerici vagantes*, *gyrovagi*, *monachi gyrovagi*, *scholares vagi*, *vagabundi*, на еволюції становлення імені «ваганти», на соціальних типах, які за ними стояли, та спробуємо окреслити географічний ареал використання імен із вказаним коренем дослідниками поезії вагантів.

Актуальність розвідки зумовлюється проблематикою питання та потребою в узагальненнях. **Мета** нашого дослідження – відстежити еволюцію становлення імен з коренем *vag-* протягом доби Середніх віків з перспективою на сучасне використання. Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких завдань, як відстежити еволюцію становлення імені вагантів, з'ясувати, які саме соціальні прошарки стояли за іменами з коренем *vag-*, описати змістове наповнення цих імен у хронологічних рамках епохи Середньовіччя, проаналізувати особливості використання імен вагантів науковцями різних культур. Таким чином, **об'єктом** нашого дослідження є імена з коренем *vag-*, які у той чи інший спосіб пов'язані з середньовічним вагантським чи передвагантським рухом, а **предметом** – еволюція становлення поняття «ваганти».

Первісно лексема *vagantes (vid vagor, ātus sum, āri, PPA Nom. pl. (m) – mi, які мандрують, бурлакують)* була частиною біномінальної сполуки *clerici vagantes*, синонімом до *clerici vagi*. Середньовічні імена *clerici vagantes* або *clerici vagi* почали використовуватись у ранньому церковному праві стосовно кліриків, які проводили мандрівний спосіб життя. Найчастіше такі мандрівні духовні особи або залишали обитель, за якою були закріплені з власних міркувань, або пускались у мандри через відсутність приходу. Церква засуджувала мандрівних, аморальних кліриків з початків християнства й рішуче клала край такій поведінці у чисельних своїх постановах, а випадки бурлакування не були поодинокими. Вже у 325

році на Нікейському соборі постановлено *'non oporteat ex civitate in civitatem migrare ... neque episcopus, neque presbyter neque diaconus'*¹.

Середньовічна церква ніколи не схвалювала мандри та бурлакування своїх підопічних. Святий Антоній наставляв ченців перебувати у своїй келії, адже тільки вона навчить усіх речей. Чернець поза своєю келією – це риба без водойми: *Sicut pisces, si tardaverint in sicco, moriuntur; ita et monachi tardantes extra cellam, aut cum viris saecularibus immorantes, a quietis propositio revolvuntur. Oportet ergo sicut piscem in mari ita et nos ad cellam recurrere; ne forte foris tardantes, obliviscamur interioris custodiae.*² Так, раннє Середньовіччя намагалось прикріпити кожного до свого місця, своєї справи, ордену, стану [6]. Саме така стабільність і забезпечувала існування релігії: *Ubi stabilitas, ibi religio*³. Обітниця *stabilitas* дотримувалась як *clericus religiosus*, так і *clericus saecularis*, хоча й з певними послабленнями [36, с.178].

Заходи, які застосувались до таких осіб описані в документах V та VI ст. *Concilium Chalcedonense (A.D. 451)* забороняв посвячення у сан без закріплення за певною церквою, *Concilium Valentinum (A.D. 524)*⁴ погрожує *'vagus, atque instabilis clericus'* відлученням від церкви, а *Concilium Arelatense (A. D. 524)*⁵ поширити покарання і на тих, які дадуть їм прихисток. Незважаючи на заходи, яких вживала церква, ваганти процвітали, часто допомагаючи єпископам та іншим духовним особам звільнитись від своїх обов'язків або стаючи капеланами у рицарських замках. У такий спосіб ці бурлаки перетворили свою професію на торгівлю, вони зухвало втручались у впорядковане життя церкви та проведення служб чинного кліру. У 789 році Карл Великий відновив постанови *Concilium Chalcedonense*, а також заборонив надавати гостинність духовним особам, якщо вони не покажуть листа від своїх єпископів. Однак і ці заходи не мали успіху, тому в IX ст. кілька синодів *Concilium Moguntinum (847)*⁶, *Concilium Ticinense, maledictum Regiaticinum (850)*⁷, інакше *Synodus Regiaticina (850)*⁸, намагались перешкоджати вагантам у їхніх спробах захопити у свою власність приходи,

¹ Labbe, 2, XV 902² Migne, 73, 858 (Verba seniorum, II)³ (Acta SS.), 4th August, p.353, note⁴ Hoc etiam placuit, ut vagus, atque instabilis clericus, sive etiam in diaconi ministerio, vel presbyteri officio constitutus, si episcopi, a quo ordinatus est, praecipis non obedierit, ut in delegata sibi ecclesia officium dependat assiduum, quousque in vitio permanserit, *a communione, & honore privetur. (Mansi, VIII, 622 Labbe, VIII, 626 (Isaac episcopi Lingonensis canones))⁵ Et si forte aliquis clericorum, regulam disciplinae ecclesiasticae subterfugiens, fuerit evagatus, quicumque eum susceperit, & non solum pontifici suo non reconciliaverit, sed magis defensare praesumpserit, ecclesiae communione privetur. Mansi, VIII, 627⁶ Labbe, VIII, 39⁷ Labbe, VIII, 61⁸ Mansi, XIV, 929

які вже на той час були передані іншим духовним особам. Навіть прелат *Agobardus Lugdunensis* протистояв їм, що ілюструє його праця *De privilegio et jure sacerdotii*⁹. Собори XIII – поч. XIV ст., а саме *Provinciale Moguntinum Concilium (1261)*¹⁰, *Aschaffenburgense Concilium (1292)*¹¹, *Concilium Trevirensense (1310)*¹², *Synodus apud Sanctum Hippolytum (1284)*¹³ гостро висловлювалися проти вагантів [25].

Жоден клірик не мав права залишити єпархію без дозволу або без листа з дозволом від єпископа. У свою чергу, жоден єпископ не мав права приймати клірика до своєї обителі без такого листа. Зовсім інша річ, коли мова йшла про мандри очільника якоїсь релігійної общини: церква надсилала своїх людей усюди. Федір Тарський знаходить школи вивчення грецької мови в Англії, а грецьких монахів, «виноградною лозою пророслих» в Малмсбері. Але все ж природний стан духовної особи був осілим. Стабільність, непохитність церкви забезпечувала стабільність Європи: міста зростали саме навколо єпископських осередків. Єпископ за церковним законом був зобов'язаний перебувати у своїй єпархії. Того, хто ставав антагоністом пануючої системи, з докором перейменовували на *gyrovagus*. [36] У *Glossarium mediae et infimae latinitatis* du Cange надає наступний опис для таких духовних осіб: **GYROVAGI**, proprie appellati Monachi, qui Monasteriis suis relictis per diversas cellas, nescio qua pietatis vana specie, vagabantur, de quibus ita Regula S. Benedicti cap. 1: *Quartum genus est monachorum quod nominatur gyrovagum, qui tota vita sua per diversas provincias ternis aut quaternis diebus per diversorum cellas hospitantur, semper vagi, nunquam stabiles et propriis voluptatibus et gulae illecebris servientes, et per omnia deteriores sarabaitis.*[43]

Н. Waddell *gyrovagus* називає П'єра Абеяра, який залишив Сен-Дені заради плетені хатинки-келії та каплички, названих Параклетом (від грец. παράκλητος – «захисник», «заступник», н. з. «утішитель»), Арнольда Брешианського, який був повішений та спалений, на три століття раніше Готшалка, зрадника, який видав християнських паломників сарацинам [36]. До Абеяра та Арнольда Брешианського застосували також й іншу середньовічну лайку, називаючи їх Голяфами, а послідовників Абеяра – голярдами [4, с. 454]. Святий Бенедикт використовував цей епітет у своєму суворому правилі до тих ченців, які на нетривалий час залишаються то в одному, то в іншому монастирі, постійно мандруючи та турбуються лише про своє задоволення та свої горлянки. Блаженство, балачки на дозвіллі, сміх також не схвалювались Бенедиктом: *Scurilitates vero, vel verba otiosa, et risum momentanea aeterna clausura in omnibus locis damnamus;*¹⁴...

Листи XI ст. з привілеями описували мандрівника *vagus* під час подорожі як брехуна, яким він насправді й був, однак поспішали додати, що *цей* носій таким не є. XII ст. дало ще більший поштовх розповсюдженню мандруючого населення з огляду на розвінчування ілюзій школярства.

Якщо порівняти значення класичного *vagus* за словником І. Х. Дворецького [41] та середньовічного *s.v. 4 vagus* за *DMLBS* [42], то ми помітимо розширення його лекси-

ко-семантичних варіантів. Найбільшу цікавість для нас становить поява значення (wandering (in thought or conduct), inconstant, mutable, (also w. ref. to straying from that which is proper, moral, true, or sim.) wayward, *блукаючий* (у думках і поведінці), *непостійний, мінливий, (також стосується того, хто відступає від належного, морального, правдивого чи подібного), той, хто зійшов на манівці*, яке втілило в собі нові середньовічні реалії доби у порівнянні з античністю. Фігурально висловлюючись, такі мандруючі клірики були блукаючими по землі і зведеними на манівці в думках. Н. Waddell відзначає, що *vagus* на позначення розумової якості та психічного стану використовувалось вже з IV ст. [36, с.191].

Пізніше, усіх *vagi* церква об'єднає у *ordo vagorum* або *secta*. У 1291 році *vagi scholares* будуть засуджені у Зальцбурзі як реально існуюча та небезпечна секта¹⁵. Терпіння церкви вичерпається і вона розпочне позбавляти священників сану: *clericus* ставши *vagus* назавжди позбавиться статусу *clericus*.

Як з теологічної точки зору, так і з релігійної, бурлакування-поневір'яння сприймалось амбівалентно, особливо в середні віки. Бог, караючи перших людей, Адама і Єву, вигнав їх з Едемського саду, прирікаючи поневір'ятись: *emisit eum Dominus Deus de paradiso voluptatis ut operaretur terram de qua sumptus est (і вислав його Господь Бог з саду Едемського, щоб обробляти землю, з якої він був узятий)*¹⁶; *eiecitque Adam et conlocavit ante paradisum voluptatis cherubin et flammeum gladium atque versatitem ad custodiendam viam ligni vitae (і вигнав Адама, і поставив на сході біля Едемського саду Херувима і вогняний меч, що обертався, щоб охороняти шлях до дерева життя)*¹⁷. На Каїна Господь наклав покарання стати *vagus* (бурлакою-мандрівником): *maledictus eris super terram, quae aperuit os suum, & suscepit sanguinem fratris tui de manu tua: cum operatus fueris eam non dabit tibi fructus suos: vagus & profugus eris super terram*¹⁸ (і віднині ти будеш проклятий від землі, яка відкрила уста свої і прийняла кров брата твого від руки твоєї; коли ти будеш обробляти землю, вона більше не стане давати тобі своїх; **ти будеш мандрівником і втікачем на землі**).

У Новому Завіті мандри набувають позитивного змісту. Людське перебування на землі почало сприйматись як мандри, як тимчасова домівка перед переходом у вічність, до Царства Небесного. Ісус Христос навчав, переходячи від однієї землі до іншої, наказував апостолам йти у світ (мандрувати) й проповідувати.

У середні віки мандри перетворюються на засіб, завдяки якому розповсюджується та доноситься християнська істина, мандри стають однією з найдієвіших форм проповідницької діяльності. Найвідомішим релігійним орденом стає орден францисканців на чолі с Франциском Асизьким, який обирає для себе шлях подорожнього. Адже тільки ставши на мандрівний шлях, можна уникнути суспільних гордошів. У XIII ст. розгорнув свою місіонерську діяльність і жебрацький проповідницький орден домініканців [13].

Особливий тип вагантів з'явився у Франції у XII ст., який згодом розповсюдився до Англії та Німеччини. Це були мандрівні менестрелі, розпусні студенти чи бурлакуючі клірики, яких спершу називали *clerici vagantes* (мандрівні клірики) або *clerici ribaldi* (невиховані клірики),

⁹ P. L., Migne, 104, 127

¹⁰ Mansi, XXIII, 1080 конкретно по вагантах cap.XVII, 1086

¹¹ Labbe, XI (II), 1361

¹² Mansi, XXV, 247

¹³ Mansi, XXIV, 503

¹⁴ Migne 103, 825

¹⁵ De secta vagorum scholarium, Mansi, XXIV, 1077 A. D. 1291

¹⁶ Vulgata, 3:23

¹⁷ Vulgata, 3:24

¹⁸ Vulgata, 4:11, 4:12

а після XIII ст. *goliardi* чи *goliardenses*. За негідну поведінку та сатиричні, пародійні вірші численні собори XIII та XIV ст. вживали активних заходів щодо них. Утиски стали результатом майже повного зникнення голіардів у Франції ще до кінця XIII ст. Натомість, у Німеччині вони проіснували під різними іменами до кін. XV ст. [25].

Франція вже наприкінці XI і впродовж XII ст. стала головним освітнім центром латинської Західної Європи і з лав університетів випустила новий середньовічний соціальний клас *vagi scholares* або *clerici scholares* (мандрівних школярів, студентів). Благочестивий чернець Helinand de Froidemont, описуючи шкільну молодь, писав: *Ecce quaerunt clerici Parisius artes liberales, Aurelianus auctores, Bononiae codices, Salerni pyxides, Toleti daemones, et nusquam mores*¹⁹. (Клірики шукали вільних мистецтв у Парижі, гуманітарних наук в Орлеані, права у Болоньї, медицини в Салерно, магії в Толедо, але ніде гарної поведінки). Треб зауважити, що такі *vagi scholares* не значно відрізнялись від сумнівних мандрівних кліриків *clerici vagi*, які протягом століть завдавали клопоту, вживаючи непристойну, грубу лексику, стаючи частими відвідувачами таверн та погано поводяться. Насправді, більшість із них мали всі законні права називатись *clerici*, адже термін у середні віки мав широке значення, включаючи будь-якого чоловіка, який міг пред'явити права на духовний статус чи ерудицію, і стосувався усіх тих осіб, які заробляли собі на прожиття своїм розумом. Навіть молоді хлопці з граматичної школи вважались *clerici*. До цієї категорії, що й мандрівні студенти з кліриками, відносились позбавлені духовного сану ченці, а також ченці, які, втративши ентузіазм, оголосили чернече життя занадто складним, і, не бажаючи повертатись додому, пустились поневірятихся. [29, 266]

Багато мандрівних студентів були справжніми ледарями, інші пізно усвідомили, що не мають покликання до духовного життя. Деякі були позбавлені просування по службі через свої вади поведінки, через зайву незалежність, через повстання проти правил, через небажання працювати на світських посадах. Інші були занадто бідні, щоб продовжувати навчання. Інші не могли знайти собі справу за родом заняття або місце через перенасичення ринку робочою силою. У зв'язку з такою ситуацією, школярі ставали на шлях мандрів. Пристрасть до пересувань не зникла з часів раннього Середньовіччя, але посилювалась, ставши нездоланною. Ім'я для нового соціокультурного типу з'являється у *Epistola Guidonis. S. Laurentii in Lucina Cardinalis, XX (1266, Hartzheim, III, 807)* проти *'vagi scholares, qui Eberdini vocantur'* та які *'divinum invertunt officium, unde laici scandalizantur'*.

У *Concilium Frisingense* XIII ст. читаємо *'statuimus ne clerici mimis, jocularibus, histrionibus, buffonibus, galliardis, largiantur'*²⁰, де *'galliardis ut supra Gallardus'*, стає в один ряд з *jocular, mimus, scurra*. Найчастіше, потрапляючи у скрутні життєві обставини, *goliardi* перетворювались на *histriones, joculatores*, та *bufones*, адже лише змінивши професію, вони отримували можливість заробити собі на прожиття. Ставши на шлях світських розваг, колишні клірики назавжди втрачали свій церковний статус. Зауважимо, що церква практично, а подекуди й теоретично не проводила меж між різними декласованими соціальними типами. Як зазначає Chambers, у своїх формулюваннях постанов вона об'єднувала всіх менестрелів

(до яких він відносив і *mimi, histriones, goliardi*) під одним осудним ім'ям *ioculatores*. Церква не змінювала свої формулювання відповідно до нових соціальних умов. [17 с. 58]

Попри те, що навіть у середньовічних документах спостерігалась плутанина щодо *vagi, goliardi, та ioculatores*, E. Zeydel [40, с. 41] висуває припущення, що *goliardi* були вищі за соціальним статусом, ніж менестрелі (*ioculatores* та *histriones*), але й нижчі за *vagantes*. Ваганти писали лише свої власні вірші для свого або вищого класу, виявляли критичну позицію у своїх віршах щодо кліриків, до яких і самі належали, а подекуди й щодо вищих за рангом [40, с. 18].

Насмішки та інкєтиви стали тим об'єднуючим фактором, який зблизив менестрелів та вагантів. *Thomas Chobham* або *Chabham*, аналізуючи людські вади у своїй *Summa de penitentia*, (Thomae de Chobham, *Summa Confessorum, Analecta Mediaevalia Namurcensia* 25) презентує з етичного боку класифікацію менестрелів, а саме ті типи, які підлягають більшому чи меншому осуду церкви. При цьому, E. K. Chambers стверджує, що *Thomas Chobham* описує саме *scolares vagantes*, коли говорить про менестрелів, *'які слідували за двором вельможі, розважаючи його сатирою та насмішками'* (пер. з англ. наші) *'Одні з них були позбавлені сану, інші бідували, треті були школярами, які мандрували від одного університету до іншого, заробляючи на життя своїм кмітливим розумом, четверті належали до невеличких орденів. Та насправді вони жили життям менестрелів, адже бурлакували разом на дорогах, розділяли однаково пристрась щодо вина, дівчат, гри в кості, володіли однаковою легкістю у створенні віршів, майстерністю та родзинкою класичної вченості'* [17, с. 60] Репутація *goliardi, goliardenses* в очах церковних авторитетів була найгіршою і всі їхні дії вона об'єднувала з такими ж діями менестрелів у своїх обвинувачувальних постановках. При цьому, толерантно ставилась церква лише до тих менестрелів (Chambers E. K. називає їх *ioculatores*), які оспівували славні дії вельмож та подвиги святих [17].

Результатом культурно-соціальних взаємозв'язів вагантів та менестрелів стала поява синоніму *'Eberhardini'*. Frantzen у своїй праці *'Zur Vagantendichtung'* припускає, що єпископ Еберхард II Зальцбургський, який був покровителем усіх менестрелів, тримав при своєму дворі менестреля на ім'я Surianus. Цей *ioculator*, улюбленим жартом якого було одягати маски господаря та вважати себе втіленням справжнього Примаса, називав себе *'praesul et archiprimas vavorum scolarium'*, і платежі його значились в бухгалтерських книгах єпископа Вольфгера Пасського як *'cuidam Eberhardinorum episcopo et cuidam alii mimo'*, а в іншому місці як *'domino episcopo'* [22, с. 62-63].

У документах *Sacrosancta Concilia ad regiam editionem exacta: quae olim quarta parte prodiit auctior* знаходимо згадки «Еберхардинців» у контексті кліриків: *clerici vagabundi, quos vulgus Eberhardinos vocat*²¹, ... *quia clerici vagabundi qui Eberhardini dicuntur, clerici vagabundi seu goliardi*²². У соборах *Concilium Provinciale Moguntinum 1259*²³ та *1261*²⁴ рр. *clerici vagabundi* згадуються як ті, яким було заборонено прийматись до кліру, а також як безчесні та як ті, що зажили лихої слави. М. Л. Гаспаров

²¹ Labbe, XIV, 1491

²² Labbe, XIV, 149

²³ Mansi, XXIII, 998

²⁴ Mansi, XXIII, 1086

¹⁹ Bibliotheca Cisterciensis, VII, 357; Patrologia latina», v. 212, p. 603.

²⁰ Labbe, XIII, 1286

припускає, що «назва «ебергардинці» – таке саме прізвисько німецьких вагантів, як і «голіарди» – французьких» [4, с. 584]. Ці ебергардинці проводили життя негідно, вони повсюди блукали, ганьбили однаково і кліриків, і мирян, подекуди наважувались служити Літургії, не маючи священників, паплюжили божественні служби. Їх належало брати під варту єпископам або передавати в руки світській владі. Так, у 1310 році імена *clerici vagabundi*, *Eberhardini* та *goliardi* використовувались синонімічно, позначаючи осіб невисокого інтелектуального рівня, які лише поведінкою нагадували колишніх *vagi scholares*.

Французький історик-медієвіст du Cange [43] подає наступне визначення для *vagabundus*:

VAGABUNDUS, Erro, Gall. *Vagabond*. *Vagabundus*, ἀνεπίμενος, in Gloss. Lat. Græc. Vocabul. utriusque Juris: *Vagabundus*, est qui non habet domicilium, sed hodie hic, et cras alibi. (Apparatus bellicus Caroli VIII. Reg. in Ital. apud Marten. Itin. Litter. pag. 380):

Qui omnes fuerunt vel malefici, vel latrones, vel vagabundi, et tales quos mendicos validos appellamus.

Термін *vagabundus* одвічно мав негативні конотації, позаяк означав не лише відсутність домівки та безперервні мандрі, а *vagabundi* стояли в одному ряду з такими декласованими особистостями, як злочинці, розбійники та жебраки. В епоху Реформації ваганти остаточно стали невіддільними від вакхантів, шарлатанів, найманців та усілякого наброду. Це вже були далеко не ті ваганти-інтелектуали, які вільно володіли латиною та писали майстерні метричні та ритмічні вірші [3].

Традиційно склалося, що слов'янські дослідники (М. М. Бахтін [2], І. М. Болдаков [3], М. І. Борецький [11], М. Л. Гаспаров [4], Л. В. Гінзбург [5], Р. В. Дорохіна [8], І. Г. Матюшина [9], І. П. Мегела [10], Б. І. Пуришев [12], А. О. Содомора [11]) та німецькі (Е. Brost [15], W. Giesebrecht [23], О. Hubatsch [26], К. Langosch [27], Н. Sussmilch [33]) у своїх дослідженнях поезії Пізнього Середньовіччя, авторами якої були мандрівні клірики, школярі, студенти, актори, блазні, використовують здебільшого родову назву з коренем **vag-**: *ваганти*, *Vagantendichtung*, *Vaganten*, *Vagantenpoesie*, тоді як англійські (А. G. Rigg [31], Е. G. Fichtner [21], Р. G. Walsh [37], С. Carpenter [16], J. K. Hanford [24], F. Whicher [38], J. W. Thompson [35], J. A. MacCulloch [29]), французькі (Jacques Le Goff [28], G. Paris [30], C. S. Grasset d'Orcet [18]) та італійські (F. Ermini

[20], А. Straccali [32]) назву з коренем **gol-**: *голіарди*, *goliardi*, *goliards*, *goliardic poetry*, *Gouliard*. Всупереч англломовній термінологічній традиції Edwin H. Zeydel [40] замінює слово *goliard* на англійське *vagabond*, тоді як J. A. Symonds [34] надає особливого статусу саме імені *Wandering Students* (поряд з *goliards*), а Н. Waddell [36] *wandering scholars*, J. T. Wright [39] апелює, головним чином, до оригінальної латинської термінології. Англійський філолог-медієвіст Р. Dronke рівнозначно й паралельно описує середньовічних поетів-вагантів, як у термінах *vagabond poet*, так і *goliard poet*, як *wandering scholars*, так і *goliards* [19 с. 21]. А слов'янська дослідниця О. А. Добіаш-Рождественська у своїх працях послугуючись одночасно обома назвами, обирає назву «голіарди» для опису саме сатиричної поезії та вважає, що перевагу слід надавати саме їй [7].

Висновки. Отже, вперше ім'я *vagantes*, а саме *clerici vagantes seu clerici vagi* з'явилося у ранньому церковному праві й описувало духовних осіб, які порушивши обітницю *stabilitas*, пустились у мандрі. Зауважимо, що ці непристойні клірики не мали нічого спільного із новим інтелектуальним соціокультурним типом XII-XIII ст. – *vagi scholares*, *clerici scholares*, творча спадщина яких збагатила поетичну скарбницю середньовічної Європи. У документах XIII ст. *vagi scholares* почали з'являтися під новими іменами пейоративного характеру: *goliardi seu goliardenses*, *Eberhardini*, *clerici vagabundi*. Деякі з них отримали також і професійні номени, з огляду на свій рід заняття: *histriones*, *ioculatores*, та *bufones* – саме такими іменами характеризували осіб найнижчого соціального шабля. У 1291 р. у Зальцбурзі вагантів іменує *ordo seu secta vaborum* засудили як реально існуючу небезпечну секту. Таким чином, у XIV ст. вагантський рух зійшов нанівець – і освічений поет-вагант зник із європейських терен назавжди.

Незважаючи на широку номінативну плуривалентність, яка існувала в середні віки на позначення мандрівних поетів-студентів та поетів-кліриків, в обіг сучасних мов потрапили імена, головним чином, з коренями **vag-** і **gol-**: *ваганти*, *Vaganten*, *голіарди*, і *goliardi*, *goliards*. Більше того, кожен окремий згаданий дослідник, працюючи в руслі ваганської тематики, обирав для себе одну термінологічну доміную, наслідуючи або нехтуючи національними номінативними тенденціями.

ЛІТЕРАТУРА

- Бахтин В. Школьная жизнь в Париже XII века/В. Бахтин//Средневековый быт: сборник статей. Л., 1928. С. 206-233.
- Бахтин М. М. Творчество Франсуа Рабле и народная культура средневековья и Ренессанса/М. М. Бахтин.-2-е изд.-Москва: Художественная литература, 1990.-543 с.
- Болдаков И. М. Ваганты, странствующие студенты//Энциклопедический словарь Брокгауза и Ефрона.-СПб., 1891.-Т.5.-с.334-335
- Гаспаров М. Л. Пoesия вагантов/М. Л. Гаспаров//Пoesия вагантов.-М.: Наука, 1975.-с.421-514.
- Гинзбург Л. Предисловие переводчика/Л. Гинзбург//Лирика вагантов. Немецкая народная поэзия в переводах Л. Гинзбурга. Колесо Фортуны.-М.: Зеркало, 1998.-с. 7-22.
- Гофф Ж. Л. Интеллектуалы в Средние века/Жак Ле Гофф; пер. с фр. А. М. Руткевича.-2-е изд.-СПб.: Изд.-во С.-Петербур. ун-та, 2003.-160 с.
- Добіаш-Рождественская О.А. Коллизии во французском обществе 12-13 вв. по студенческой сатире этой эпохи./О.А. Добіаш-Рождественская, В.И. Рутенберг. Культура западноевропейского средневековья: научное наследие.-Наука, 1987.-с.115-142.
- Дорохіна Р. В. Этические принципы и ценностные установки студенческих корпораций Европы и Северной Америки: монография/Р. В. Дорохіна.-"Издательство"" Проспект""", 2015.-163с.
- Матюшина И.Г. Древнейшая лирика Европы. М.: Российск. гос. гуманитар. ун-т, 1999. Кн. 2. 493 с.
- Мегела І. П. У світі вічних образів. *Статті, лекції, відгуки*. К.: Видавець Карпенко В. М., 2006.-с. 269-282.
- Пoesия вагантів. Переклад Мирона Борецького та Андрія Содомори/Вибір поезії здійснив Мирон Борецький/Серія «Ad fontes-До джерел».-Львів: Світ, 2007.-264 с.
- Пуришев. Б. Лирическая поэзия средних веков./Пoesия трубадуров. Пoesия миннезингеров. Пoesия вагантов.-М., 1974.-с. 5-28.
- Честертон Г. К. Святой Франциск Ассизский/Г. К. Честертон.-ООО ДиректМедиа, 2016.-178 с.
- Allen P.S. Medieval latin lyrics/Philip Schuyler Allen.-Chicago, 1931.-430 p.
- Brost, Eberhard, ed. Carmina burana: Lieder der Vaganten. L. Schneider, 1974.-278 p.
- Carpenter, C. Medievalism and paganism: interpretations of the Carmina Burana. Diss. University of York, 2001.-258 p.
- Chambers E.K. The mediaeval stage.-Courier Corporation, 1996.-960p.

18. D'Orset C.S.G. Histoire secrète de l'Europe.-E-dite, 2000. V.1-p. 254.
19. Dronke P. The medieval lyric.-Boydell & Brewer, 1996.-p.288
20. Ermini F. II Golia dei goliardi//Medio Evo Latino. Studi e ricerche.-1938.-p. 77-81.
21. Fichtner E. G. The etymology of goliard //Neophilologus.-1967.-T. 51.-№. 1.-pp. 230-237.
22. Frantzen J. Zur Vagantendichtung //Neophilologus.-1919.-T. 5.-№. 1.-S. 58-79
23. Giesebrecht W. Die Vaganten oder Goliarden und ihre Lieder//Allgemeine Monatsschrift für Wissenschaft und Literatur, B., 1853.-S. 10-43, 344-381
24. Hanford J. H. The progenitors of Goliards//Speculum. – 1926. – T. 1. – №. 1. – pp. 38-58.
25. Hauck, A. "Vagantes"//New Schaff-Herzog Encyclopedia of Religious Knowledge. S. M. Jackson. – London and New York: Funk and Wagnalls, 1914. – Vol. XII. Available at: <http://www.ccel.org/s/schaff/encyc/encyc12/htm/ii.xviii.htm>
26. Hubatsch O. Die lateinischen vagantlieder des mittelalters.-E. Remer, 1870.-S. 120
27. Langosch K. Vagantendichtung. Lateinis und Deutsch. Leipzig, 1984.-S. 389
28. Le Goff J. Les intellectuels au Moyen Âge.-Le Seuil, 2013.-256 p.
29. MacCulloch, J. A. Goliards//Medieval faith and fable.-Boston: Marshall Jones company, 1932.-pp. 265-287.
30. Paris G. Su la poesia dei goliardi. Saggio critico.-1889. V. 50.-pp. 258-260
31. Rigg A. G. A history of Anglo-Latin literature, 1066-1422.-Cambridge University Press, 1992.-p. 414 Straccali A. I Goliardi ovvero i clerici vagantes delle università medievali//Rivista europea», XI.-1880.-96 p.
32. Straccali A. I Goliardi, ovvero i" Clerici vagantes" delle università medievali, per Alfredo Straccali.-Tipogr. editrice della Gazzetta d'Italia, 1880.-p. 114
33. Süßmilch H. Die lateinische Vagantenpoesie des 12. und 13. Jahrhunderts als Kulturerscheinung.-BG Teubner, 1917.-T. 25. S.104.
34. Symonds J. A. Wine, Women, and Song: Students' Songs of the Middle Ages.-Courier Corporation, 2002. p. 180
35. Thompson J. W. The Origin of the Word 'Goliardi'// Studies in Philology.-1923.-T. 20.-№. 1.-pp. 83-98.
36. Waddell H. The wandering scholars of the middle ages/Helen Waddell.-Courier Corporation, 2000.-351 p.
37. Walsh P. G. 'Goliards' and goliardic poetry//Medium Aevum.-1983.-T. 52.-№. 1.-pp. 1-9.
38. Whicher G. F. Sons of Goliath //The American Scholar.-1947.-pp. 171-182.
39. Wright T. The Latin Poems: Commonly Attributed to Walter Mapes/Thomas Wright.-Camden Society, 1841.-435 p.
40. Zeydel E. H. (ed.). Vagabond verse: secular Latin poems of the Middle Ages.-Wayne State University Press, 1966.-pp. 307-320.

ДОВІДКОВА ЛІТЕРАТУРА

1. Дворецкий И. X. Латинско-русский словарь.-М.: Русский язык-Медиа, 2003.-846 с.
2. Ashdowne R. K. Dictionary of Medieval Latin from British Sources/R. K. Ashdowne, D. R. Howlett, & R. E. Latham (eds).-British Academy: Oxford, 2018. Available at: <http://logeion.uchicago.edu/DMBLS>
3. Du Cange. Glossarium mediæ et infimæ latinitatis/Du Cange et al., Nior: L.Favre 1883-1887. Available <http://ducange.enc.sorbonne.fr/>

REFERENCES

1. Bakhtin V. Shkol'naya zhizn' v Parizhe XII veka [School life in Paris of the XIIth century]//Srednevekovyy byt: sbornik statey.L1928. p. 206-233. (In Rus.).
2. Bakhtin M. M. Tvorchestvo Fransua Rable i narodnaya kul'tura srednevekov'ya i Renessansa [Francois Rabelais works and the folk culture of the Middle Ages and the Renaissance].-2-e izd.-Moskva: Khudozhestvennaya literatura, 1990.-543 p. (In Rus.).
3. Boldakov I. M. Vaganty, stranstvuyushchie studenty [Wandering students]//Entsiklopedicheskiy slovar' Brokgauza i Efrona.-SPb., 1891.-T.5.-pp. 334-335. (In Rus.).
4. Gasparov M. L. Pojezija vagantov [Goliardic Poetry]//Pojezija vagantov. Moscow, Nauka, 1975. pp. 421-514. (In Rus.).
5. Ginzburg L. Predislovie perevodchika [Foreword of translator]//Lirika vagantov. Nemetskaya narodnaya poeziya v perevodakh L. Ginzburga. Koleso Fortuny.-M.: Zerkalo, 1998.-pp. 7-22 (In Rus.).
6. Goff Zh. L. Intellekтуалы в Srednie veka [The intellectuals in the Middle ages]. SPb.,Izd.-vo S.-Peterb. un-ta, 2003.-160 p. (In Rus.).
7. Dobiash-Rozhdestvenskaya O. A. Kollizii vo frantsuzskom obshchestve 12-13 vv. po studencheskoy satire etoy epokhi. [Collisions in French society of 12-13 cent. on the student satire of this era.// O. A. Dobiash-Rozhdestvenskaya, V. I. Rutenberg. Kul'tura zapadnoevropeyskogo srednevekov'ya: nauchnoe nasledie.-Nauka, 1987.-pp. 115-142. (In Rus.).
8. Dorokhina R. V. Eticheskie printsipy i tsnnostnye ustanovki studencheskikh korporatsiy Evropy i Severnoy Ameriki [Ethical principles and values of students' corporations in Europe and North America]: monografiya.-"Izdatel'stvo"" Prospekt""", 2015.-163 p. (In Rus.).
9. Matjushina I.G. Drevnejshaja lirika Evropy [The oldest lyrics of Europe].M.:Rossijsk. gos. gumanit. un-t, 1999. Kn. 2. 493 p. (In Rus.).
10. Megela I. P. U sviti vichnih obraziv [In the world of eternal images]. Statti, lekciï, vidguki. K.: Vidavec' Karpenko V. M., 2006.-pp. 269-282. (In Ukr.).
11. Poezija varantiv. Pereklad Mirona Borec'kogo ta Andrija Sodomori [Poetry of the Wandering Students. Translation by Miron Boretsky and Andriy Sodomora]/Vibir poezii zdijsniv Miron Borec'kij/Serija «Ad fontes-Do dzherel».-L'viv: Svit, 2007.-264 p. (In Ukr.)
12. Purishev. B. Liricheskaja poezija srednih vekov [Lyrical poetry of the Middle Ages]//Pojezija trubadurov. Pojezija minnezingerov. Pojezija vagantov.-M., 1974.-pp. 5-28.
13. Chesterton G. K. Svjatoj Francisk Assizskij [Saint Francis of Assisi]/G. K. Chesterton.-OOO DirektMedia, 2016.-178 p. (In Rus.).

DICTIONARY REFERENCES

1. Dvoreckij I. H. Latinsko-russkij slovar' [Latin-Russian Dictionary].-M.: Russkij jazyk-Media, 2003.-846 p.

The history of the development of the name vagantes

Ye. V. Hera

Abstract. The article is dedicated to the review of the evolution of the establishment of the name vagantes during the Middle Ages. The names based on the root vag-, namely vagi, clerici vagi, clerici vagantes, gyrovagi, scholares vagi, vagabundi, as well as their synonyms have been analysed in the article. The content of the names with the root vag- and social status of the persons bearing such names have been presented. The author also considers the terms that are used in the modern languages for wandering student designation. Finally, general nominal territorial trends have been illustrated.

Keywords: evolution, sociocultural type, vagant (scholares vagi), goliards (nominating tendencies).

К истории становления номена «ваганты»

Е. В. Гера

Аннотация. Статья посвящена обзору эволюции становления номена ваганты в эпоху Средневековья. В статье проанализированы имена с корнем vag-, а именно vagi, clerici vagi, clerici vagantes, gyrovagi, scholares vagi, scholares vagantes, vagabundi, а также синонимы указанных имен. Описано содержательное наполнение номенов с корнем vag-, определен социальный статус лиц, носивших эти имена. Автором рассмотрены также термины, используемые в современных языках для обозначения путешествующих поэтов-вагантов, и отслежены общие номинативные территориальные тенденции.

Ключевые слова: эволюция, социокультурный тип, ваганты (scholares vagi), голиарды (goliardi) номинативные тенденции.

Когнітивно-семіотична модель перекладу

Н. С. Кудрявцева

Херсонський національний технічний університет

Paper received 11.01.18; Revised 15.01.18; Accepted for publication 18.01.18.

<https://doi.org/10.31174/SEND-Ph2018-151V144-05>

Анотація. У статті досліджується взаємозв'язок теорії перекладу, семіотики і когнітивної лінгвістики. Здійснюється спроба визначити місце поетичного перекладу в семіосфері. Висувається теза про необхідність семіотичного аналізу з метою надання завершеного опису поетичного перекладу в семіотичних термінах. Ілюстративним матеріалом для аналізу виступає вірш Л. Керрола «Jabberwocky» і його переклади російською, українською та німецькою мовами.

Ключові слова: семіотична модель перекладу, семіотичний аналіз перекладу, семіосфера, внутрішня форма слова, лінгвокогнітивний підхід до перекладу.

Семіотична модель перекладу засновується на розумінні перекладу як перетворення одного мовного коду на інший зі збереженням інваріанту інформації, що передається [5]. Результатом наближення перекладознавства і семіотики стало виділення із загальної семіотики *лінгво-семіотики*, яка визначає поняття перекладу як кодовий перехід, що являє собою семіозис, тобто знаковий процес, в ході якого здійснюється низка операцій переходу від різноманітних систем прообразів до єдиного образу – мовного знака [11, с. 36]. У процесі семіозису знак описується у відносинах з двома іншими семіотичними компонентами: десигнатом (ознаками об'єкта або ситуації, які враховуються з огляду на наявність знака) та інтерпретатором (тим, хто сприймає дещо як знак). Якщо об'єкт, ознаки якого позначаються певним знаком, становить факт об'єктивної дійсності, він виступає денотатом. Таким чином, згідно з Ч. Моррісом, знак функціонує в трьох вимірах семіозису – семантичному, прагматичному і синтактичному [8, с. 42].

Наявність у семіозисі інтерпретатора актуалізує доцільність залучення до розгляду процесу перекладу лінгвокогнітивного підходу, орієнтованого, на протиположність теоріям еквівалентності, не на продукт, а на процес перекладу, що надає можливість кращого розуміння механізмів і алгоритмів отримання якісного кінцевого продукту. У процесі перекладу ми сприймаємо повідомлення мовою оригіналу, визначаючи його тематику, стиль та мету, а також враховуючи будь-які невербальні знаки (інтонація, жести і т.п.), що супроводжують це повідомлення, якщо воно викладене в усній формі. Як наслідок у нашій свідомості виникає своєрідна структура смислів – «відбиток» оригінального повідомлення у вигляді певної знакової послідовності, яка кодує його зміст. Переклад повідомлення відбувається несвідомо і являє собою, за висловом В. Базилева, інтуїтивний процес здобуття смислу повідомлення, оминаючи суто мовний зміст [1, с. 116]. Метою цього процесу є створення нового повідомлення з урахуванням структури мов оригіналу та перекладу, відображення в повідомленні впливу різноманітних чинників культурно-історичного та ситуативного характеру, а також, і саме це уможливорює лінгвокогнітивний підхід до перекладу, особливостей світосприйняття носіїв вихідної і цільової мов. Таким чином, в когнітивно-семіотичних термінах можна визначити об'єкт перекладу, як повідомлення, закодоване автором за допомогою певної низки знаків, організованих у систему, котра в процесі сприйняття тексту реципієнтом не тільки піддається декодуванню як знакова послідовність, а й репродукується на різних рівнях його розуміння (смиловому, емоційному, асоціативному та ін.).

Існує думка, що найповніше когнітивно-

семіотичному аналізу піддається поетичний текст [2]. Очевидно, саме насиченість поетичного тексту символами та кодами, які часто відзначаються мовнокультурною специфічністю, сприяла виникненню таких культурологічних явищ, як символізм, імпресіонізм, футуризм, декаданс та ін. До того ж поетичний текст здатен створити власний «когнітивно-семіотичний простір», в якому однаково значущими є і смисл, і його вербальне втілення. Зазначені риси роблять поезію за визначенням неперекладною.

Разом з тим саме переклад поетичних творів являє собою як найбажаніший виклик для перекладача, так і найцікавіший об'єкт вивчення для дослідника. Можна погодитися з Б. Балясним, що, маючи справу з оригінальним поетичним текстом та його перекладом, ми одночасно входимо до трьох «семіосфер» [див. 6, с. 13]: 1) семіосфери культури народу-носія мови оригіналу; 2) семіосфери культури народу-носія мови перекладу; 3) семіосфери власне перекладу [2]. За визначенням Ю. Лотмана, семіосфера перекладу являє собою певний замкнений об'єм, що передбачає відмежування семіосфери від позасеміотичного та іносеміотичного просторів [7, с. 13], а також формує уявлення про неї як про таку, що належить першим двом семіосферам і водночас є окремим утворенням.

На наш погляд, шлях до визначення місця конкретного оригінального віршованого твору, а також його перекладу, в кожній з трьох семіосфер відкриває запропонований Г. Турі семіотичний аналіз перекладу [12]. Викладена ним теорія являє собою описативну модель та передбачає застосування порівняльного аналізу з фокусом переважно на тексті перекладу, його лінгвістичному коді та системі-рецепторі. Метою нашої роботи є застосування семіотичного аналізу Г. Турі у три етапи [12, с. 84]: спочатку визначаються специфічні феномени перекладу з точки зору системи-рецептора; потім обрані феномени перекладу зіставляються з оригінальним текстом шляхом порівняльного аналізу, метою якого є встановлення перекладних відносин між оригінальним текстом і текстом перекладу, а також виявлення проблем перекладу. На завершення проводиться реконструкція процесу прийняття рішень в процесі перекладу з урахуванням шляхів розв'язання визначених проблем.

Ілюстративним матеріалом нашого дослідження виступає вірш Л. Керрола «Jabberwocky» [4, с. 166] з його відомого твору «Аліса в Задзеркаллі» [3]. Із когнітивно-семіотичної точки зору вірш «Jabberwocky», на нашу думку, цікавий саме тим, що налічує достатньо велику кількість неологізмів, переклад яких вимагає розуміння їх місця в знаковій системі мови оригіналу, а також передбачає не тільки збереження наданого їм автором

«смыслу», а й відтворення їх специфічної внутрішньої форми засобами системи-реципієнта з обов'язковим урахуванням усієї сукупності дотичних асоціативних зв'язків на поняттєвому рівні. До того ж мовні знаки, винайдені самим автором, не мають денотатів, тому не можуть бути співвіднесені з позамовною дійсністю в процесі перекладу, що створює особливий когнітивно-семіотичний простір, насичений авторськими конотаціями, асоціаціями та посиланнями.

«Jabberwocky» перекладався принаймні дев'ять разів російською та чотири рази українською мовами [10]. З російських найбільш вдалим визнано переклад Д. Орловської «Бармаглот» [9, с. 247], якій вдалося поєднати привабливість внутрішньої форми Керролових неологізмів і приписаний їм оригінальний смисл [4, с. 166-171]. З українських перекладів цього поетичного твору як найвдаліший нами обрано переклад М. Лукаша «Курзу-Верзу» [3, с. 20]. Для наочного зіставлення також подано німецький переклад Роберта Скотта «Der Jammerwoch» [4, с. 169] (див. Табл. 1).

На першому етапі семіотичного аналізу виявляємо специфічні знакові феномени в перекладах російською і українською мовами та позначаємо їх в текстах напівжирним шрифтом. Тепер порівнюємо виділені слова і фрази з оригінальними варіантами, які також відмічаємо в тексті. Розпочнемо з назви. Російське *Бармаглот*, очевидно, створене від рос. *бармалей* та рос. *живоглот*, відразу ж малює в нашій уяві страшеного звіра, обов'язково злісного, потворного і, цілком можливо, схильного до людоджерства. Українське *Курзу-Верзу* наптовхує на менш страхітливі думки, проте від того не стає зрозумілішим.

Можна припустити, що рос. *варкалось* та укр. *смажень*, з огляду на контекст, є назвами певного часу доби, на що вказує і пояснення самого Л. Керрола, який вустами Шалама-Балама (рос. *Шалтай-Болтай*) пояснює в VI розділі смисл першої строфи [4, с. 234-235; 3, с. 82-83]. В оригіналі маємо слово *brillig*, яке 1863 р. своїм друзям пояснив сам Л. Керрол: восьма година пополудні, час варити вечерю і вже трішки сутеніє. Таким чином, бачимо, що рос. *варкалось* походить від рос. *варить* та рос. *смеркалось*, що вказує на той самий час (зауважимо, що в російському перекладі «Аліси», так само як і в українському, в поясненні Шалама-Балама означена пора позначена як четверта, а не восьма, година). Укр. *смажень* вказує виключно на дію «смажити щось на обід», через що уся подія загалом переміщується на більш ранню пору.

Рос. *хливкие шорьки* та укр. *швимкі яски* відповідають англ. *slithy toves*, і, з огляду на їх внутрішню форму, є назвами якихось маленьких звірів, які до того ж є *хливкими*, тобто *хлипкими* и *ловкими*, в російському перекладі і *швимкими*, тобто *швидкими* та *щемкими* в українському варіанті. Англ. *slithy* походить від англ. *lithe* та англ. *slimy*, що означає «гнуцькі» та «слизькі». Рос. *шорьки* і укр. *яски* являють собою гібрид «хорька, ящерици и штопора», та «яшірки, борсука і штопора», відповідно. Рос. *пырялись* та укр. *спіралилли* функціонують в текстах обох перекладів як дієслова і позначають одночасно три дії в російському – «прыгали, ныряли, вертелись», та одну специфічну дію в українському варіанті – «крутитися без упину наче свердло». На відміну від попередніх, англ. *gyre*, якому відповідають вищезгадані російський та український варіанти, не є одним з Керролових

неологізмів, а являє собою запозичення з латини (лат. *gyro* «обертати, кружляти») і повноправне англійське дієслово, яке використовується в поезії зі значенням «вертїтисся, обертатисся». В обох перекладах втрачено дієслово англ. *gimble* з власним діалектним значенням «кривлятисся», якому Л. Керрол надає нової конотації – «свердлити наче свердликом». Однак, слід зауважити, що укр. *спіралилли* частково зберігає це значення, поєднуючи його зі значенням англ. *gyre*. Рос. *нава* та укр. *кружва*, які є відповідниками для англ. *wabe*, розшифровуються як «ділянка навколо сонячного годинника»: в російській мові внутрішня форма слова відповідає поясненню «направо, налево и назад от часов»; в українській мові внутрішня форма вказує на слово укр. *навкруги*.

Очевидно, що рос. *зелюки* та укр. *псаишки* також є назвами звірів, які «хрюкотали» та «марамулькали», тобто виголошували характерні для них звуки. В російському варіанті ці слова називають «зелених индюков», які «хрюкали» і «хохотали», а в українському – «хирлявих і обшарпаних пташків з настобурченим пір'ям, схожих на швабру», які робили щось середнє між булькотінням та чханням. Зазначимо, що, якщо внутрішня форма російського неологізму певною мірою відповідає наведеній в перекладі твору розшифровці, то з огляду на внутрішню форму українських *псашок*, можна зробити висновок лише про те, що йдеться про якихось невеликих пташок, а от їхню подібність до швабри в перекладі не експліковано. Рос. *зелюки* та укр. *псаишки* певним чином порівнюються з так званими рос. *мюзиками в мове* та укр. *доловими трулями*, які являють собою «растрепаных птиц, потерявших далеко от дома» та «зелених свиней, що покинули дім і спустилися в діл». Як бачимо, в російському перекладі рядки замінені місцями: спочатку йдеться про зелених индиків (англ. *raths*), які, загубивши шлях додому (англ. *to me* – від англ. *home*), неначе мукали або свистіли, одночасно чхаючи (англ. *outgrabe*), а потім вже про розкуйовджених шваброподібних птахів (англ. *borogoves*) жалюгідного вигляду (англ. *mimsy*). До речі в російському варіанті англ. *mimsy* обернулося на рос. *мюзика*, очевидно, з метою фонетичного уподібнення оригіналові.

Окрім відповідників оригінальним неологізмам, як російський, так і український варіанти вірша містять неологізми, що з'явилися внаслідок перекладу звичайних англійських слів та словосполучень, що як такі не є неологізмами. У російському тексті це *вирлеп*, *рымит*, *пылкает*, *Ува! Ува! барабардает*, *храброславленный*. В українському – *зубий дряполап*, *тропив*, *дерво*, *погонь ваишить*, *кервиться торва*, *барбаризнула*, *сміюцька долова*, *слинку*.

При цьому деякі з Керролових неологізмів залишилися неперекаданими (втраченими в текстах перекладу): англ. *Jubjub bird*, англ. *manxome foe* (від англосакс. *maene* «нікчемний, злісний, фальшивий» та суфіксу прикм. *some*) – «нікчемний ворог», англ. *vorpal* (від англосакс. *weorpan* та суфіксу прикм. *-al*) – «убивчий», *a frabjous day* (від англосакс. *frea-beorht* «яскравий, славетний, славетний» та суфіксу прикм. *-ous*) – «славетний день» та *Callooh! Callay!* в російській мові; в українській це знов-таки англ. *manxome foe*, а також англ. *snicker-snack* (від англ. *snick* and *snee* «битися на ножах» та шотл. *snack* «швидкий») – «блискавичний». Інші неологізми оригінального тексту здобули в перекладах такі відповідники: англ.

Таблиця 1. Переклади вірша Л. Керрола «Jabberwocky» російською, німецькою та українською мовами.

JABBERWOCKY
 'Twas **brillig**, and the **slithy toves**
 Did **gyre** and **gimble** in the **wabe**:
 All **mimsy** were the **borogoves**,
 And the **mome raths outgrabe**.
 Beware the **Jabberwock**, my son!
 The jaws that bite, the claws that catch!
 Beware the **Jubjub** bird, and shun
 The **frumious Bandersnatch**!
 He took his **vorpals** sword in hand:
 Long time the **manxome** foe he sought –
 So rested he by the **Tumtum** tree
 And stood awhile in thought.
 And, as in **uffish** thought he stood,
 The **Jabberwock**, with eyes of flame,
 Came **wiffling** through the **tulgey** wood,
 And burbled as it came!
 One, two! One, two! And through,
 and through The **vorpals** blade went **snicker-snack**!
 He left it dead, and with its head
 He went galumphing back.
 And hast thou slain the Jabberwock?
 Come to my arms, my **beamish** boy!
 A **frabjous** day! **Callooh! Callay!**
 He chortled in his joy.
 'Twas **brillig**, and the **slithy toves**
 Did **gyre** and **gimble** in the **wabe**:
 All **mimsy** were the **borogoves**,
 And the **mome raths outgrabe**.
DER JAMMERWOCH
 Es **brillig** war. Die schlichte **Toven**
 Wirten und wimmelten in **Waben**:
 Und aller-mumsige **Burggoven**
 Die mohmen **Räth**' ausgraben.
 Bewahre doch vor **Jammerwoch**!
 Die Zähne knirshen, Krallen kratzen!
 Bewahr' vor **Jubjub**-Vogel, vor
Frumiösen Banderschnätzchen!
 Er griff sein **vorpals** Schwertchen zu,
 Er suchte lang das manchsam' Ding;
 Dann, stehen unten **Tumtum** Baum,
 Er an-zu-denken-fing.
 Als stand er tief in Andacht auf,
 Des **Jammerwochen's** Augen-feuer
 Durch tulgen Wald mit **wiffek** kam
 Ein **burbelnd** ungeheuer!
 Eins, Zwei! Eins, Zwei!
 Und durch, und durch
 Sein **vorpals** Schwert
 Zerschnifer-schnück,
 Da blieb es todt! Er, Kopf in Hand,
 Geläumfig zog zurück.
 Und schulgst Du ja den Jammerwoch?
 Umarme mich, mein **Böhm'sches** Kind!
 O Freuden-Tag! O Halloo-Schlag!
 Er chortelt froh-gesinnt.
 Es **brillig** war. Die schlichte **Toven**
 Wirten und wimmelten in **Waben**:
 Und aller-mumsige **Burggoven**
 Die mohmen **Räth**' ausgraben.

БАРМАГЛОТ
 Варкалось. Хливкие шорьки
 Пырялись по наве,
 И хрюкотали зелюки,
 Как мюмзики в мове.
 О бойся Бармаглота, сын!
 Он так вирлеп и дик,
 А в гуще рымит исполин –
 Злопастный Брандашмыг!
 Но взял он меч, и взял он щит,
 Высоких полон дум.
 В глушобу путь его лежит
 Под дерево Тумтум.
 Он стал под дерево и ждет,
 И вдруг граахнул гром –
 Летит ужасный Бармаглот
 И пылкает огнем!
 Раз-два! Раз-два! Горит трава,
 Взы-взы – стриждает меч,
 Ува! Ува! И голова
 Барабардает с плеч!
 О светозарный мальчик мой!
 Ты победил в бою!
 О храброславленный герой,
 Хвалу тебе пою!
 Варкалось. Хливкие шорьки
 Пырялись по наве,
 И хрюкотали зелюки,
 Как мюмзики в мове.
КУРЗУ-ВЕРЗУ
 Був смажень, і швимкі яски
 Спіралили в кружві,
 І марамулькали пшашки,
 Як трулі долові.
 «Мій сину, бійсь Курзу-Верзу,
 То зубий дряполап!
 Не знайся з птицею Зу-Зу
 І велезнем Хап-Хап!»
 Меча-штрича він в руки взяв,
 Тропив ворожий слід,
 І в думній тужі спочивав
 Під дервом діодід.
 Та раптом – цвист! оглушний цвист!
 Кругом погонь вашить,
 В тримучім лісі никне лист –
 Курзу-Верзу тельить!
 Він раз мечем! він два штричем,
 Аж кервиться торва!
 І барбаризнула з плечей
 Сміюцька долова!
 «Ти вбив грозу Курзу-Верзу?
 Ти, слинку, чудодець!
 О лавний день! Стрибай пісень,
 Тодімо у ханець!»
 Був смажень, і швимкі яски
 Спіралили в кружві,
 І марамулькали пшашки,
 Як трулі долові.

Jubjub bird – укр. птиця Зу-Зу; англ. *frumious Bander-snatch* – рос. злопастный Брандашмыг; укр. велезень Хап-Хап; англ. *vorpals sword* – укр. меч-штрич; англ. *Tumtum tree* – рос. дерево Тумтум; укр. дерво діодід; англ. *uffish thought* – укр. думна тужа (російською перекладено як «высоких полон дум»); англ. *came wiffling* – рос. граахнул гром; укр. цвист! оглушний цвист!; англ. *tulgey wood* – рос. глушоба; укр. тримучій ліс; англ. *went snicker-snack* – рос. стриждает; англ. *beamish* – рос. све-

тозарный, укр. чудодець; англ. *frabjous day* – укр. лавний день; англ. *Callooh! Callay!* – укр. Стрибай пісень, тодімо у ханець!

Отже, Керролові неологізми, що складаються з двох повнозначних слів, або з англосаксонської основи та сучасних прикметникових суфіксів, було відтворено у той самий спосіб переважно в російському перекладі (рос. Бармаглот, хливкие шорьки, пырялись, зелюки, хрюкотали, храброславленный, глушоба; укр. швимкі

яски, *чудодець*). В українському ж тексті перекладачем було обрано інший спосіб словотворення – заміну літер або складів у словах, використання додаткових літер або їх вилучення (укр. *велезень, цвист, тримучий, долова, слинку, [с]лавний, тодімо у ханець*). Слід також відзначити відсутність будь-якої фонетичної схожості між оригіналом та обома перекладами, чого, однак, вдалося великою мірою досягти в перекладі німецькою мовою (співзвучні слова виділені напівжирним). Загалом необхідно відзначити збереження віршованого розміру, кількості рядків та строф (на відміну від німецького варіанту), а також адекватну передачу змісту як досягнення притаманні обом перекладам. Позитивною характеристикою обох перекладів є також прозорість та легкість сприйняття створених перекладачами неологізмів.

Таким чином, проведений семіотичний аналіз надає змогу унаочнити той факт, що при перекладі поетичний текст створює власну семіосферу, а проаналізований нами текст належить семіосфері перекладу значно біль-

шою мірою, ніж семіосферам культури народів-носіїв мов оригіналу та перекладу. «Jabberwocky» продукує особливу знакову систему, окремі елементи якої не можуть існувати поза її межами тому, що їх декодування просто неможливе в системах загальнонародних мов. Подібна замкненість семіосфери перекладу зовсім не виключає можливості розуміння власне поетичного твору, що забезпечує його ідеальна граматична структура, яка дозволяє реципієнту достеменно визначити частини мови, якими є незрозумілі слова, а також сполучення голосних та приголосних у них, що є цілком природними для зовнішньої форми знаків російської та української мов. Таким чином, когнітивно-семіотичний підхід до перекладу поетичних текстів виявляється ефективним, адже повною мірою дозволяє вивчити в деталях процес перекладу вірша, розкласти на найменші складники як переклад, так і оригінал, а також визначити в перекладі міру авторського внеску перекладача як творчої особистості.

ЛІТЕРАТУРА

- [1] Базылев В. Семіотическая модель перевода // Политическая лингвистика. 2008. Вып. 1(24). С. 115-118.
- [2] Балясний Б. О месте поэтического перевода в семіосфере // *Respectus Philologicus*. 2003. Вып. 3(8). С. 51-56.
- [3] Керролл Л. Аліса в Задзеркаллі/пер. з англ. В. Корнієнко. К.: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2007. С. 1-141.
- [4] Кэрролл Л. Приключения Алисы в Стране Чудес. Сквозь Зеркало и что там увидела Алиса, или Алиса в Зазеркалье/пер. с англ. Н. Демурова. М.: Правда, 1982. 320 с.
- [5] Комиссаров В. Общая теория перевода. М.: ЧеРо, 2000. 136 с.
- [6] Лотман Ю. Внутри мыслящих миров. М.: Языки русской культуры, 1996. 464 с.
- [7] Лотман Ю. О семіосфере // Избранные статьи. Т. I. Тал-

- линн: Александра, 1992. 472 с.
- [8] Моррис Ч. Основания теории знаков // Семіотика. М.: Радуга, 1983. С. 37-89.
- [9] Панов М.В. О переводах на русский язык баллады «Джаббервокки» Л. Кэрролла // Развитие современного русского языка 1972. М.: Наука, 1975. С. 239-248.
- [10] Украинские переводы стихотворения Л. Кэрролла «Jabberwocky». URL: http://www.wonderland-alice.ru/public/kurij2/JABBERWOCKY_2/ (дата звернення: 10.01.18)
- [11] Швейцер А. Теория перевода. М.: Наука, 1988. 215 с.
- [12] Toury G. In Search of a Theory of Translation. Tel Aviv: The Porter Institute for Poetics and Semiotics, Tel Aviv University, 1980. 159 p.

REFERENCES

- [1] Bazylev V. A semiotic model of translation // *Political Linguistics*. 2008. Is. 1(24). P. 115-118.
- [2] Balyasnyi B. On the stand of poetic translation in semiosphere // *Respectus Philologicus*. 2003. Is. 3(8). P. 51-56.
- [3] Carroll L. Through the looking glass /trans. by V. Kornienko. Kyiv: A-BA-BA-HA-LA-MA-HA, 2007. P. 1-141.
- [4] Carroll L. Alice's adventures in Wonderland. Through the looking glass/trans. by N. Demurova. Moscow: Pravda, 1982. 320 p.
- [5] Komissarov V. A general theory of translation. Moscow: CheRo, 2000. 136 p.
- [6] Lotman Yu. Inside the thinking worlds. Moscow: The Languages of Russian Culture, 1996. 464 p.

- [7] Lotman Yu. On the semiosphere // *Selected papers*. Vol. I. Tallinn: Alexandra, 1992. 472 p.
- [8] Morris Ch. Foundations of the theory of signs // *Semiotics*. Moscow: Raduga, 1983. P. 37-89.
- [9] Panov M.V. On the Russian translations of L. Carroll's "Jabberwocky" // *The development of modern Russian 1972*. Moscow: Nauka, 1975. P. 239-248.
- [10] Ukrainian translations of L. Carroll's "Jabberwocky". URL: http://www.wonderland-alice.ru/public/kurij2/JABBERWOCKY_2/ (date of access: 10.01.2018)
- [11] Shweitzer A. Theory of translation. Moscow: Nauka, 1988. 215 p.

A cognitive-semiotic model of translation

N. S. Kudriavtseva

Abstract. The article deals with interrelations among the theory of translation, semiotics and cognitive linguistics. There is an attempt to determine the place of poetic translation in the semiosphere. It is proposed that a semiotic analysis should be carried out in order to provide a complete description of poetic translation in the terms of semiotics. An illustration for the analysis is L. Carroll's poem "Jabberwocky" and its translations into Russian, Ukrainian and German.

Keywords: *semiotic model of translation, semiotic analysis, semiosphere, inner form of the word, cognitive approach to translation.*

Когнитивно-семіотическая модель перевода

Н. С. Кудрявцева

Аннотация. В статье исследуется взаимосвязь теории перевода, семіотики и когнитивной лингвистики. Осуществляется попытка определения места поэтического перевода в семіосфере. Выдвигается тезис о необходимости семіотического анализа для получения завершеного описания поэтического перевода в семіотических терминах. Иллюстративным материалом для проведения анализа выступает стихотворение Л. Керролла «Jabberwocky» и его переводы на русский, украинский и немецкий языки.

Ключевые слова: *семіотическая модель перевода, семіотический анализ, семіосфера, внутренняя форма слова, лингвокогнитивный подход к переводу.*

Influence of flashback on the process of turn taking actualization in the cinematic discourse

I. N. Lavrinenko

Vasyl Karazin Kharkov National University, Kharkov, Ukraine
Corresponding author. E-mail: irina.n.lavrinenko@gmail.com

Paper received 27.01.18; Revised 02.02.18; Accepted for publication 05.02.18.

<https://doi.org/10.31174/SEND-Ph2018-151VI44-06>

Abstract. The article considers influence of flashback on turn-taking in the cinematic discourse. Functions of flashback have been defined as a marker of transition relevance place in turn-taking actualization as a result of the research. Flashback has also been studied as an intensifier of cinematic codes function as a turn-taking marker, and as an expression of inner speech.

Keywords: Turn-taking, flashback, transition relevance place, turn-taking marker, cinematic discourse.

This article is devoted to the problem of flashback role analysis in the turn-taking process in the contemporary English cinematic discourse.

The problem of turn-taking as an important structure-organizational characteristic of dialogic communication has been introduced by E. Goffman (turn-taking [16]) and it has attracted interest of many researchers. On the basis of communicative-discursive approach turn-taking is considered to be the basic factor of dynamic discourse structuring [6, p.192; 1; 9], nevertheless the problem of turn-taking remains understudied as for the theoretical and practical aspect. The new impulse to the studies of turn-taking has been provided by the increased role of cinema in the modern society as well as increased interest to it, cinematic discourse has been studied by O. Aronson, A. Sonin, G. Slyshkin etc. [2; 8; 7]. It should be noted that verbal and nonverbal code combination with the cinematic codes provides a lot of opportunities for turn-taking studies in the real-time mode. Flashback has also been studied by a number of researches like M. Turim, D. Bordwell etc, but the aspect of flashback influence on turn-taking has not been studied yet.

The **goal** of the article is definition of flashback role in the process of turn-taking, its features and functions in the cinematic discourse.

The **material** of the research is movie scripts, put down and completed with special remarks which concern nonverbal and cinematic components of cinematic discourse taken down while watching the movie itself. Notation system TRUD developed by M. Makarov has been used to take down and analyze the scripts and remarks [6, p. 116].

Prior to the discussion of the results of the research notions of cinematic discourse and turn-taking, as well as flashback should be outlined.

Cinematic discourse is polycode cognitive-communicative form, the inseparable unity of different semiotic units characterized by coherence, comprehension and addressing [5]. Cinematic discourse is actualized by verbal and nonverbal signs including cinematic codes according to the intention of collective author and is structured by means of turn-taking [5].

Turn-taking is operational metadiscursive category which provides structuring and regulation of dialogue discourse in real-time mode by transferring a turn from one speaker to another. Turn-taking is actualized within the exchange of communicative acts [5].

Turn-taking is actualized in the transition relevance place (TRP) [17; 11, p. 159]. It marks the ending of one

turn and beginning of another turn [1, p. 8]. TRP is defined by the speaker to mark the turn transition [14, p. 40]. Turn-taking actualization in TRP follows the analysis of the speaker of the turn and choice of the listener of the planned turn which is constructed in parallel [1, p. 55]. It should be noted that the listener is not a passive partner as the listener encourages the speaker to choose way of delivering information and the behavior style [3, p. 259; 9, p.91]. Turn-taking provides “communicative co-authorship” in the dialogue [4, p. 245-261].

For smooth talk both speaker and listener use signals (verbal and nonverbal) to claim a turn (turn-claiming signals), to suppress a turn (attempt-suppressing signals) or to yield a turn [13].

Basing on communicative means turn-taking signals include verbal, paraverbal and nonverbal ones [10], as well as cinematic signals [5]:

Turn-taking signals are potential, they can mark TRP, but this place will not always coincide with the turn-taking actualization [2]. Flashback relates to cinematic means of turn-taking.

Cinematic codes can mark TRP. Such turn-taking marker can be close shot, music and sound effects etc. [5]. Verbal and nonverbal turn-taking means are combined with cinematic ones; this is unique feature of turn-taking in cinematic discourse.

Events in the cinematic discourse can develop in two opposite directions: prospection (prolepsis) and retrospection (flashback or analepsis) [15]. A cinematic flashback may be:

1. Visual. In this case, the character is shown taking part in some events.
2. Linguistic / acoustic. The audience can hear a voice from the past (voice of a character or other person).
3. Visual and acoustic (combination of a picture and a voice from the past)
4. Textual (text on the screen in the silent movie)

Flashback is used to explain the plot, to create tension, to give flashback a distinctive meaning, to emphasize distinction between the past and the present, to provide missing information for a character or the audience, also by suddenly presenting the past, flashbacks can abruptly offer new meanings connected to any person, place or object [18, p.17].

It should be noted that flashbacks can be accompanied and emphasized by sound effects (music, noise, speech of the character telling about the past), mimics of the character, color change (color movies changes into black-and-white or some color can dominate), close shot (especially

of the character's eyes), slow motion, blurred picture, overlapping picture, subtitles (with the date and place of the events).

The types of flashback listed above have been studied during the analysis of the material in the aspect of turn-taking in the cinematic discourse.

In the following example the flashback is purely visual, it provides missing information about the character, and it represents subjective memories, expresses relation between the past and the present. Flashback in this case does not mark TRP, only provides background information:

@Soldiers lying on the ground@

@Echo of an order@

@Shooting@

@Soldiers are running@

@Close shot of set jaw@

@Echo of an order@

@Close shot of Watson lying on the bed@

@Soldiers are shooting and running@

@Echo of an order@

@Watson sits on his bed@

[Sherlock 1.1]

In the following extract flashback is completely visual, it provides the missing information not only for the audience as in the previous example, but for the character (Henry) as well:

HENRY 1: I thought it had got my dad – the hound.

2: I thought ...

HENRY 3: Oh Je...

4: oh Jesus

5: I don't –

6: I don't know any more!

@Sobbing, he puts his gun into his mouth@

JOHN 7: No, Henry!

8: Henry, for God's sake!

SHERLOCK 9: Henry, remember.

10: "Liberty In."

11: Two words;

12: two words a frightened little boy saw here twenty years ago.

SHERLOCK 13: You'd started to piece things together,

14: remember what really happened here that night.

15: It wasn't an animal,

16: was it, Henry?

SHERLOCK 17: Not a monster.

@close shot of Henry@

SHERLOCK 18: A man

@close shot of Henry@

@fighting@

@close shot of Henry@

@a man wearing a black mask with red eyes is beating his father@

@little boy is watching the fight@

@the boy's father is killed by a man in a mask@

@the killer stands up and the boy can see huge hound on his t-shirt and the word hound@

@the boy is crying when he sees a dog@

@close shot of Henry@

SHERLOCK 19: You couldn't cope

[Sherlock 2.2]

In the provided example the flashbacks play a role of turn for the viewers, as this is the information which could be expressed by the character (Henry) as a reply to

the statement (18), and the audience can see the reaction of Henry and his agreement with the statement from the flashback, but Henry yielded his turn. So, flashbacks can function as such turns, which are known only for audience, not for other characters of the movie. Thus, flashback may be considered to be a part of inner speech in the cinematic discourse expressed with cinematic means.

It should be noted that visual flashback can also mark TRP as in the following example, in which Sherlock does not take turn in the TRP and the flashback explains why he remains silent and thus intensifies the silence effect:

JOHN 1: Er ...

2: I didn't get the shopping.

SHERLOCK 3: What?

4: Why not?

JOHN 5: I had a row in the shop.

6: With the chip and pin machine.

SHERLOCK 7: You had a row with a machine?

JOHN 8: Well, sort of.

9: It sat there and I shouted abuse.

10: Have you got cash?

SHERLOCK 11: @Nodding at the table@ Take my card.

@JOHN goes to the table, but comes back again@

JOHN 12: You could always go yourself, you know.

13: You've been sitting there all morning

14: you haven't moved since I went out.

@close shot of Sherlock@

@overlapping shots of Sherlock and fight@

@Sound effect@

@Fight between Sherlock and a criminal@

@Sherlock close shot@

@Sherlock turns the page of a book@

JOHN 15: What happened about that case you were offered?

16: The Jaria diamond.

@Sherlock closes the book@

@SHERLOCK notices the sikh's blade on the carpet@

SHERLOCK 17: Not interested.

@SHERLOCK kicks the blade under the sofa@

18: I sent them a message.

@Fight between Sherlock and sikh, Sherlock wins@

[Sherlock 1.2]

In the provided example Watson uses stimulating strategy of turn-taking actualized with a reproach (12-14), but Sherlock refuses to take turn. Subjective flashback provides information for the audience, this information could be used to take turn and keep the communication smooth, and the audience can accept this as an answer, but Sherlock prefers to ignore the question not to worry his friend. Second flashback which shows the same fight is meant to add extra information to the answer actualized with statements (17-18), thus it acts as turn-suppressing signal (18).

In the following example the flashback is purely acoustic, it acts as potential mark of turn-taking, nevertheless no turns have been taken:

@LUKE is navigating an aircraft@

@VOICE of OBI VAN Use the Force Luke, let go Luke... Luke trust me@

[Star Wars. Episode 4]

This voice-over flashback provides explanation of the actions to the audience.

In the following example the flashback is a combination of visual and acoustic means, audience can watch a dialogue, Sherlock takes turn using interrogation tactic (1, 2, 3) and flashbacks provide missing information for the audience, clearing the situation up, it should be noted that no verbal information has been provided in the flashback. Thus acoustic (verbal) part is represented by Sherlock questions and visual part provides answers to the questions:

SHERLOCK 1: Who do we trust, even if don't know them?

@Close sot of a taxi-driver badge@

@close shot of Sherlock@

@Overlapping close shots of Sherlock and a cab@

SHERLOCK 2: Who passes unnoticed wherever they go?

@Victim 1 approaches a cab@

SHERLOCK 3: Who hunts in the middle of a crowd?

@Victim 2 is going in front of a cab@

@Victim 3is looking at an approaching cab@

@close shot of Sherlock@

@Victim 4takes a cab@

@Close sot of a taxi-driver badge@

[Sherlock 1.1]

The provided abstract is also accompanied with music, which encourages anxiety, and makes musical accents on the person of taxi-driver. Flashback in the abstract supplies missing information and marks TRP, as Sherlock is ready to yield his turn.

The following abstract represents combination of two types of flashback: linguistic (A) in the beginning and later on combination of both the visual and the acoustic ones (B):

FORD 1: Who is he?

ARTHUR 2: She

FORD 3: She

ARTHUR 4: Tricia McMillan

5: We met at a fancy dress party

@Crowded flat, people wearing costumes, loud music@

(A) @ARTHUR's voice: I can't bear those sort of parties, didn't want to go, would have much rather tayed home and, I don't know, brush the dog. Anything. But there I was - and then, there she was...@

(B) @close shot of Arthur@

@Tricia comes up@

TRICIA 1a: Who are you?

ARTHUR 2a: I'm Arthur.

Arthur Dent.

TRICIA 3a: No, I mean who are you?

ARTHUR 4a: Oh, the costume.

5a: Right...

6a: Livingston, I presume

7a: Granted

8a: Not as clever as Darwin, but the best I could do on short notice

TRICIA 9a: You're the first person who's got it right

10a: Everyone keeps calling me Santa

ARTHUR 10a: Really?

11a: I thought the beagle made it rather obvious

@Arthur pets the dog@

@Tricia smiles@

@Arthur smiles back@

[Hitchhiker's guide to Galaxy]

The first part of flashback is linguistic and it represents memories of Arthur, audience can see the picture and listen to the memories, and in part (B) the interaction between two characters begins and the flashback turns into visual and the acoustic – audience can watch the interaction in the past without any commentaries. In part (A) flashback provides the necessary information for the audience, introduces the other character, it doesn't mark TRP, beginning of the part (B) coincides with close shot of Arthur and later on of Tricia, and the ending of the Arthur's speech in part (A) so flashback type change intensifies cinematic code of close shot which marks TRP.

Flashback function as a narration technique can be objective or subjective. Objective flashback represents collective memory of history inscribed through visual sources and a supplement to that memory [18] thus provides new information. Subjective flashback – subjective experience of the individual or social group [18], thus it explains actions / motives of an individual.

In the previous example the flashback had subjective function, as it provided personal memories of a person. In the following example objective flashback is provided, as far as this is not memory of a person but new information for the audience and the character which has derived this information from the clues, but the audience has been shown the flashback:

@Sherlock enters the house@

@Close shot of dropped staff@

@close shot of scratches on the wall@

@close shot of Sherlock@

@dim cries of a woman@

@Sherlock studies the scratches@

@close shot of a woman being dragged along the stairs@

@Close shot of Sherlock@

@Sherlock goes upstairs@

[Sherlock. 2.1]

This is objective flashback which is constructed as combination of visual and acoustic means, flashback and close shot of the main character which marks TRP, thus flashback intensifies other cinematic codes (close shot in this example) and may mark TRP along with them.

On the basis of the conducted research the following conclusions can be drawn:

1. In the aspect of turn-taking flashbacks can intensify other cinematic codes marking TRP. This type of flashback is more common according to the studied material

2. Flashbacks provide new information which encourages expectation of the character's reaction, thus marking TRP by itself

3. Flashback may be part of inner speech of a character, it marks turns which have not been taken, nevertheless the information was shared with the audience and from the point of view of the audience the interaction was smooth.

Perspectives of the research are seen in further studies of flashback as means of turn-taking as well as other functions of flashback in the cinematic discourse, in the diachronic aspect.

REFERENCES

1. Аристов С.А. Прагмалингвистическое моделирование мены коммуникативных ролей : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.19 «Теория языка» / С.А. Аристов. – Тверь, 2001. – 19 с.
2. Аронсон О. Метакино / О. Аронсон. – М. : Изд-во «Ад Маргинем», 2003. – 262 с.
3. Бахтин М.М. Проблема речевых жанров / М.М. Бахтин // Эстетика словесного творчества. – М. : Искусство, 1986. – С. 250–296.
4. Борисова И.Н. Режимы диалоговедения и динамические типы разговорного диалога / И.Н. Борисова // Известия Урал. гос. ун-та. – 2002. – № 24. – С. 245–261.
5. Лавриненко И.Н. Стратегии и тактики мены коммуникативных ролей в современном англоязычном кинодискурсе: автореф. Дис. на соискание учен. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.04 «Филология» / И.Н. Лавриненко. – Харьков, 2011. – 20 с.
6. Макаров М.Л. Основы теории дискурса / М.М. Макаров. – М. : ИТДГК "Гнозис", 2003. – 280 с.
7. Слышкин Г.Г. Кинотекст (опыт лингвокультурологического анализа) / Г.Г. Слышкин, М.А. Ефремова. – М. : Водолей Publishers, 2004. – 153 с.
8. Сонин А.Г. Моделирование механизмов понимания поликодовых текстов : дис. на соискание учен. степени доктора филол. наук : 10.02.19 / А.Г. Сонин. – М., 2006. – 310 с.
9. Сусов И.П. Лингвистическая прагматика / И.П. Сусов. – Винница : Нова Книга, 2009. – 272 с.
10. Аристов С.А. Коммуникативно-когнитивная лингвистика и разговорный дискурс / С.А. Аристов, И.П. Сусов // Лингвистический вестник : сб. науч. трудов. – Вып. 1. – Ижевск, 1999. – С. 5–10.
11. Тичер С. Методы анализа текста и дискурса / С. Тичер, М. Мейер, Р. Водак, Е. Веттер ; пер. с англ. – Харьков : Гуманитарный Центр, 2009. – 356 с.
12. Bordwell D., Thompson K. Grandmaster flashback. / D. Bordwell, K. Thompson // Observations on film art. – 2009. – Режим доступа: <http://www.davidbordwell.net/blog/2009/01/27/grandmaster-flashback/print/>
13. Duncan S. Some signals and rules for taking speaking turns in conversation / S. Duncan // Journal of Personality and Social Psychology. – 1972. – Vol. 23. – P. 283–292.
14. Button G. Talk and social organization (Intercommunication Series, vol 1) / Graham Button, John R.E. Lee. – L., N.Y. : Multilingual Matters Limited, 1987. – 290 p.
15. Genette G. Narrative discourse: An Essay in Method / G. Genette. – trans. Jane Lewin, Ithaca: Cornell University Press, 1980. – 285 p.
16. Goffman E. On Face-Work: An Analysis of Ritual Elements in Social Interaction / E. Goffman // Psychiatry: Journal of Interpersonal Relations, Vol. 18, Issue 3. – 1955. – P. 213–231.
17. Sacks H. Et al. A simplest systematics for the organization of turn-taking for conversation / H. Sacks, E.A. Schegloff, G. Jefferson // Language. – Vol. 50(4). – Part I. – 1974. – P. 696–735.
18. Turim M. Flashbacks in Film: Memory and History/ M. Turim. – New York and London, Routledge. – 1989. – 256 p.

REFERENCES

1. Aristov A.A. (2001). Pragmalinguisticheskoe modelirovanie meny kommunikativnykh roley. Avtoreferat Diss. Kand. Filol. Nauk [Pragmalinguistic modeling of turn-taking. Dr. Philol.sci.diss. Abstract]. Tver. 19. (In Russian)
2. Aronson O. (2003). Metakino [Metakino]. Moscow: Ad Marginem
3. Bakhtin M.M. (1986). Problema rechevyykh zhanrov [Problem of speech genres]. Estetika slovesnogo tvorchestva – Esthetics of speech art. Moscow: Iskusstvo, 250–296. (In Russian)
4. Borisova I.N. (2002). Rezhimy dialogovedeniya i dinamicheskie tipy razgovornogo dialoga [Regimes of dialogue studies and dynamic types of colloquial dialogue]. Izvestiya Uralskogo Gosudarstvennogo Universiteta – Proceedings of Ural State University, 24, 245–261. (In Russian)
5. Lavrinenko I.N. (2011). Strategii i taktiki meny kommunikativnykh roley v sovremennom anglojazychnom kinodiskurse. Avtoreferat Diss, Kand. Filol. Nauk [Turn-taking strategies and tactics in modern English cinema discourse. Dr. Philol.sci.diss. Abstract]. Kharkov, 20. (In Russian)
6. Makarov M.L. (2003). Osnovy teorii diskursa [Foundations of the discourse theory]. Moscow: Gnosis.
7. Slyshkin G.G., Efremova, M.A. (2004). Kinotekst (opyt lingvokulturologicheskogo analiza) [Cinematic Text (The Experience of linguistic and cultural analysis)]. Moscow: Vodoley Publishers.
8. Sonin A.G. (2006). Modelirovanie mehanizmov ponimaniya polikodovykh tekstov. Diss, Dokt. Filol. Nauk [Modelling of schemes of understanding of polycode texts. DLitt. Diss.]. Moscow (In Russian)
9. Susov I.P. (2009). Lingvisticheskaja pragmatika [Linguistic pragmatics]. Vinnitsa: Nova Knyga.
10. Aristov A.A., Susov I.P. (1999). Kommunikativno-kognitivnaya lingvistika i razgovorniy diskurs [Communicative cognitive linguistics and spoken discourse]. Lingvisticheskii vestnik – Linguistic Bulletin, 1, 5–10. (In Russian)
11. Titscher S., Meyer M., Wodak R., Vetter E. (2009). Metody analiza teksta i diskursa [Methods of text and discourse analysis] transl. from Engl. Kharkov: Gumanitarniy Tsentr

Влияние флешбэка на процесс осуществления мены коммуникативных ролей в кинодискурсе

И. Н. Лавриненко

Аннотация. Статья посвящена рассмотрению влияния флешбэка на мену ролей в кинодискурсе. В результате исследования были установлены функции флешбэка в процессе мены коммуникативных ролей как маркера точки релевантного перехода коммуникативных ролей. Также рассмотрена функция флешбэка как усилителя функции кинематографических кодов как маркеров мены коммуникативных ролей, и как проявление внутренней речи персонажей.

Ключевые слова: *мена коммуникативных ролей, флешбэк, точка релевантного перехода, маркер мены коммуникативных ролей, кинодискурс.*

Вплив флешбеку на процес здійснення зміни комунікативних ролей у кінодискурсі

І. М. Лавріненко

Анотація. Стаття присвячено розгляду впливу флешбеку на зміну комунікативних ролей у кінодискурсі. В результаті дослідження було встановлено функції флешбеку в процесі зміни комунікативних ролей як маркеру точки релевантного переходу комунікативних ролей. Також було розглянуто функції флешбеку як посилювача функції кінематографічних кодів як маркерів зміни комунікативних ролей, і як прояв внутрішнього мовлення персонажів.

Ключові слова: *зміна комунікативних ролей, флешбек, точка релевантного переходу, маркер зміни комунікативних ролей, кінодискурс.*

Сценарії конфліктної взаємодії у віртуальному дискурсі (на матеріалі німецькомовних форумів та чатів)

К. О. Міхіденко

Інститут філології КНУ ім. Т. Шевченка, м. Київ, Україна

Paper received 28.01.18; Revised 02.02.18; Accepted for publication 05.02.18.

<https://doi.org/10.31174/SEND-Ph2018-151VI44-07>

Анотація. Стаття присвячена дослідженню конфліктної комунікації у німецькомовному віртуальному просторі. Було проаналізовано зразки конфліктної комунікації на німецькомовних форумах та чатах і досліджено обрані користувачами комунікативні стратегії. Отримані результати дозволили виділити окремі сценарії конфліктної поведінки, за якими діють учасники конфліктних ситуацій на міжособистісному рівні. Було виокремлено такі сценарії конфліктної поведінки, як "спільний пошук істини", "гра" та "війна".

Ключові слова: конфліктна комунікація, когнітивний сценарій, сценарій конфліктної взаємодії, поняттєве поле концепту.

1. Вступ та теоретичний огляд питання. Стрімкий розвиток віртуального комунікативного простору несе із собою не лише нові можливості міжособистісної та міжкультурної інтеракції у глобальному вимірі. Обмежена цензура, широкий доступ до інформації будь-якого типу і практично необмежені можливості її публічного обговорення спричиняють також і високий конфліктний потенціал віртуальної комунікації. Таким чином, конфлікт стає невід'ємним елементом комунікативної взаємодії у віртуальному просторі.

Сучасні дослідження у сфері конфліктного дискурсу спрямовані на виявлення закономірностей розвитку конфліктної взаємодії та вивчення причин виникнення антагонізму на міжособистісному та міжкультурному рівнях.

Метою цього дослідження є встановлення характерних рис конфліктної поведінки на ментальному рівні сприйняття комунікативної ситуації, а також виокремлення сценаріїв взаємодії у віртуальному конфліктному дискурсі. Для цього було виокремлено та проаналізовано понад 900 повідомлень, створених користувачами на сайтах німецькомовних видань та форумах.

На основі ряду визначень поняття конфлікт можна охарактеризувати як зіткнення позицій опонентів на основі протилежних інтересів та цінностей, яке має певну тривалість та силу і відбувається між як мінімум двома сторонами, які налаштовані на задоволення власних інтересів та цілей [див. 1: 48; 2: 6; 3: 11]. З етимологічної точки зору, конфлікт походить від латинського *confligere* (зіштовхуватись), отже у вихідному своєму значенні містить поняття зіткнення та боротьби. У визначеннях поняття конфлікт знаходимо такі аспекти, як "конфронтація суб'єктів", "зіткнення протилежних інтересів", "свідома протидія учасників одне одному", "суперечка індивідів", "дебати", "боротьба учасників", "загострення соціальних протиріч", "порушення комунікації між суб'єктами" або "порушення у соціальній системі" [3: 7; 4: 70; 9: 64-69]. Таким чином, до понятійної складової конфлікту входить уявлення його як певної ситуації чи типу поведінки; як зіткнення інтересів двох чи більше опонентів та як свідомо спроба зашкодити опонентові. Синонімічний ряд складається, зокрема, з таких позначень, які в тій чи іншій мірі відбивають процес протидії: криза, війна, озброєний конфлікт, суперечка, сутічка, конфронтація, непорозуміння, протидія.

Конфлікти можуть вибудовуватися за різними сценаріями взаємодії. У рамках цього дослідження ми приймаємо визначення когнітивного сценарію Дж. Лакоффа – як абстрактної ментальної структури, в основі якої лежить інтерпретація певної ситуації позамовної дійсності як динамічного процесу, що повторюється, складається з низки епізодів і має певний набір учасників, які виконують фіксовані соціальні ролі [7].

Саме поняття "конфлікт" набуває цілком різного розуміння серед дослідників на різних етапах дискурсивних досліджень. Однак його роль та значення завжди є центральними для соціуму, в якому він виникає. Так, у дослідженнях Ю. Хабермаса конфлікт розглядається як результат прагнення індивідів до гармонійного співіснування. "Дискурсивна етика" Хабермаса представляє дискурс як основоположний елемент будь-якого соціуму, тобто конфлікт виступає як аргументативна форма комунікації та раціональний критичний розгляд цінностей, норм та правил соціального життя [5: 344], в основі якого лежить принцип кооперації. При цьому дискурсивний процес набуває перетворюється на риторичне переконання усіх членів та формування таким чином соціальної волі.

Американський соціолог Т. Шеллінг і його ізраїльський колега Р. Ауманн, які стоять біля витоків сучасного розвитку теорії ігор, розширюють межі теорії гри і переносять її застосування в економічну та політичну площину. У "Стратегії конфлікту" (1976) Т. Шеллінга теорія ігор розглядається як уніфікована конструкція для соціальних наук і як практична база для створення та впровадження політичних стратегій. Шеллінг доводить, що в кожному конфлікті закладені не лише протилежні, але й спільні інтереси. Зокрема, міжнародним відносинам притаманні як певні протиріччя, так і взаємна залежність усіх сторін. Як наслідок, "перемога" у конфлікті не обов'язково повинна ототожнюватися з поразкою супротивника. Вона означає лише виграш у рамках власної системи цінностей і цей виграш може досягатися шляхом переговорів, компромісів та уникнення дій, які зашкодили б усім учасникам переговорів. А успішна стратегія поведінки в конфліктній ситуації пов'язана не тільки і не стільки з ефективним застосуванням сили, скільки з умілим використанням силового потенціалу [10: 22, 24, 47].

У рамках теорії "гегемонії дискурсів" Е. Лакло і Ш. Муфф поняття конфліктної взаємодії розглядається як невід'ємна частина дискурсивних процесів у будь-якому соціумі. За допомогою дискурсу з одного боку формується та трансформується соціальний світ, з іншого боку сам дискурс стає не просто інструментом, а одночасно джерелом влади та знання, що формує як соціальний світ, так і саму політику. Артикуляційні практики дискурсивного процесу засновані на антагоністичному роз'єднанні дискурсивно-соціального простору і полягають у встановленні зв'язку між елементами та знаками дискурсивної системи шляхом модифікації їх природи. [8: 11,41,45].

Таким чином конфлікт, незважаючи на високий деструктивний потенціал, розглядається не лише як нормальне явище, але й як необхідний компонент демократії та людського суспільства як такого.

2. Обговорення результатів дослідження. У віртуальному дискурсі конфліктна ситуація може виникати як на основі обговорення опублікованої на сайті інформації (при чому користувачі спільно критикують автора опублікованої інформації) чи на основі інформації, наданої одним з користувачів (при чому вся група користувачів спрямовує критику проти абстрактного опонента ВОНИ – політики, уряд, іноземці тощо), так і на основі конкретних коментарів, опублікованих одним з користувачів (при чому конфлікт може розвиватися як на міжособистісному, так і на міжгруповому рівнях одночасно).

Подібно до реальних конфліктних ситуацій, віртуальні конфлікти також мають двоїсту природу, адже з одного боку вони засновані на протиріччях, а з другого боку є неможливими без спільних інтересів та цілей, а також певного роду взаємної залежності опонентів один від одного. Спільними інтересами та цілями у побутових ситуаціях можуть бути, зокрема, пошук істини, та бажання розв'язати певну проблему. Учасники конфліктних ситуацій при цьому пов'язані певними умовами, в яких відбувається конфлікт, наприклад, спільним побутом чи комунікативним простором. Конфліктними чинниками при цьому виступатимуть розбіжності у поглядах на досягнення спільних цілей. Якщо ж індивідів ніщо не об'єднує, жодної взаємодії (у тому числі й конфліктної) не відбудеться.

Залежно від інтерпретації поняття та намірів суб'єктів конфліктної комунікації, конфлікт може набувати різних ознак і може відбуватися в контексті різних способів взаємодії.

Так, у проаналізованому фрагменті віртуального конфліктного дискурсу конфлікт може набувати форми конструктивного діалогу, гри або війни.

Особливості конфліктної поведінки залежать від того, який зміст суб'єкт вкладає у поняття "конфлікт" (агресія, боротьба, війна, змагання, тощо) і свідчать про те, як суб'єкт сприймає свого опонента. Відповідно, учасники конфліктної ситуації бачать себе у певній ролі (член групи, свідомий громадянин, експерт, друг) і приписують виконання певної ролі своїм опонентам (чужинець, брехун, дурень, ворог). Таким чином, конфлікт розгортається за відповідним когнітивним сценарієм, у рамках якого суб'єкт наділяє себе такими характеристиками, як хороший, правий, розу-

мний, а опонента характеристиками поганих, неправий, дурний, і розцінює власну позицію та аргументи як правильні, істинні, варті уваги, а аргументи опонента як хибні, брехливі, негідні, нерозумні.

Шляхом аналізу різних способів актуалізації концептів, що лягають в основу принципів конфліктної поведінки індивідів, ми пропонуємо виділити три когнітивних сценарії, за якими може відбуватися конфліктна взаємодія між цими індивідами.

В процесі розгортання конфлікту опоненти не просто озвучують власну позицію і намагаються її відстояти. Залежно від предмету конфліктної взаємодії та контексту, в якому відбувається конфлікт, можна спостерігати вибір окремих способів аргументації та мовних засобів для їхнього втілення.

Відповідно до рольового контексту, в якому діють учасники конфліктної ситуації, і смислового навантаження, яке несе для них поняття "конфлікт", їхня взаємодія розгортається за сценарієм конструктивного або деструктивного конфлікту. Ми пропонуємо наступну схему побудови віртуального конфліктного простору за такими сценаріями:

1) конфлікт як спільний пошук істини, де конфлікт набуває ознак:

а) конструктивного діалогу (*Ich frage nur aus Interesse; Mich würde Ihre Meinung wirklich interessieren; da muss ich Ihnen recht geben*),

б) спільної рефлексії (*Bitte bringen Sie Beispiele; ...könnten wir sie auf die Waage legen; Gut [...] aber ich ...*),

в) дискусії (*Leider kann ich Ihre Aussage nicht bestätigen; Ihre Sichtweise ist zu eingeschränkt meiner Meinung nach; da stimme ich zu, aber auf [...] trifft es nicht zu*);

2) конфлікт як гра, де конфлікт набуває ознак:

а) змагання (*Nunja, sehr herausfordern tun Sie mich ja auch nicht; Soll ich weitermachen, lieber Anwarziel?; Ihre Worte. Ist das nicht herrlich?*)

б) суперечки (*Wie falsch und auch naiv Ihre Ansicht ist zeigen doch die Zahlen; Sie sollten mal nachdenken; Ich wohne ebenfalls in Kreuzberg. Und ich genieße es. Dennoch ist Ihr Zitat ein recht gelungener Scherz.*),

в) суперництва (*Ich denke mal, ich habe mehr in der Welt gesehen als Sie; Ich bin einer dieser Dozenten. Ich glaube, ich kann von mir behaupten, dass ich meinen Beruf und mein Berufsfeld relativ gut kenne; Ich glaube, da habe ich etwas mehr Durchblick*)

3) конфлікт як війна, де конфлікт набуває ознак:

а) боротьби за істину (*Das sind schlicht und einfach platte Lügen; Jeder auch nur halbwegs informierte und nicht propagandistisch hirngewaschene Zeitgenosse weiß...; Das ist eine dreiste Lüge. Diplomatischer kann ich's leider nicht ausdrücken.*),

б) сварки (*Sie haben offensichtlich ein Auffassungsproblem; Menschen die Sätze mit 'man wird doch wohl noch mal sagen dürfen..' anfangen, halten sich selbst bestimmt für tolerant!*),

в) агресії проти опонента (*Natürlich, das verstehen Sie und Ihre Sozial-irgendwas Kollegen hier im Forum nicht; Scheinbar ist es Ihnen furchtbar egal, dass Jahr für Jahr Deutschland Stück für Stück verschwindet; Auf so ein Niveau von Chauvinismus und Zynismus muss man erstmal kommen.*).

У випадку конструктивної комунікації, конфлікт сприймається за сценарієм "спільного пошуку істини". При цьому поняття "конфлікт" ототожнюється з бажанням віднайти правду, взявши до уваги аргументи всіх сторін і таким чином наближається до моделі конструктивного конфлікту в розумінні Хабермаса. Суб'єкти конфліктної взаємодії виступають не стільки в ролі опонентів, скільки в ролі партнерів, метою яких є не образа чи перемога над суперником, а бажання співпрацювати заради вирішення проблеми. Поняттєве поле концепту KONFLIKT складають такі одиниці, як *Diskussion, Gespräch, Dialog, Austausch, Begründung, Argumentieren*, тощо *abwägen, auf die Waage legen, diskutieren, belegen*. Конфліктна поведінка опонентів характеризується прагненням до об'єктивності та готовністю до співпраці. Характерним для такого типу поведінки є вибір конструктивних комунікативних стратегій для ведення дискусії у рамках конструктивного діалогу, що виражається у ввічливому та поважному ставленні до опонента та готовності погодитися з аргументами опонента.

Перетворюючи конфліктну ситуацію на дружній, дипломатичний діалог, опоненти прагнуть проявити високий рівень професіоналізму та експертного знання (*Ich möchte sagen, dass ich selbstverständlich vorher erfahrungen auf dem Hof meiner Schwiegereltern gesammelt habe. \ Ich kenne einige die einen deutschen Elternteil und einen ausländischen haben.*), однак, разом з тим проявляють повагу до протилежної позиції (*da stimme ich dir zu \ [...] muss ich Ihnen da recht geben \ Ich respektiere aber Ihre Meinung und kann sie auch nachvollziehen*) і висловлюють вдячність опонентів за його внесок у дискусію (*Aber trotzdem danke für Deine Antwort*). Роль, яка відводиться опонентів, наділяється функціями *Kollege, Gesprächspartner*, поважне ставлення до якого відображається у часто вживаних формах ввічливості та збереженні позитивного іміджу опонента в очах аудиторії шляхом уникання провокаційних заяв чи абсолютного заперечення його позиції. Завдяки спільній меті, яку мають обидві сторони, конструктивний конфлікт передбачає можливість успішного досягнення цілей всіма учасниками.

У рамках сценарію "стратегічна гра", конфлікт ототожнюється зі змаганням, в якому кожен з учасників прагнуть довести власну правоту і спровокувати поразку іншого, насамперед в очах публіки. Учасники конфліктної ситуації виступають при цьому в ролі супротивників чи конкурентів, які спрямовують свої комунікативні дії виключно на досягнення власного успіху і готові на компроміси лише в тому випадку, якщо такий хід покращенню їх власного іміджу. Концепт KONFLIKT набуває поняттєвих ознак *Wettkampf, Streit, Provokation, Zank*, та *Verhandlungen* у розумінні торгів як переслідування власної мети і небажання поступитися опонентів, а дії опонентів позначаються як *streiten, provozieren, behaupten, aufzwingen, manipulieren, abklassifizieren*.

Змагання за перемогу завжди передбачає наявність публіки, у випадку віртуальної комунікації публіка представлена необмеженою кількістю користувачів веб-сторінки, які, можливо, не беруть активної участі в обговоренні, однак стежать за розвитком подій. У спробі перемогти суперника, опоненти використовують

публіку як інструмент тиску (*Sie sind ja schon mehrfach durch Falschbehauptungen aufgefallen \ wie andere foristen bereits geschrieben [...]*) або підвищення власного рейтингу через ототожнення себе з групою інших користувачів та захист їхніх прав та інтересів (*wir warten alle \ wie treffsicher Sie die Foristen hier aufgrund von Zweizeilern abklassifizieren*). Кожен з учасників конфлікту намагається виступити перед аудиторією в ролі "Експерта", об'єктивного та чесно-го гравця, у той час як опонент наділяється роллю "Дурня" чи "Ворога групи". Однак, оскільки відверте негативне ставлення до опонента може поставити під сумнів об'єктивність та доброзичливість самого автора, він виражає звинувачення на адресу опонента імпліцитно – створюючи ідеалізований образ самого себе, протиставляючи його опоненту (*Tut mir leid, wenn ich Sie mit meiner Bitte um etwas Substanz bloßgestellt habe \ Ich glaube, ich kann von mir behaupten, dass ich meinen Beruf und mein Berufsfeld relativ gut kenne*), висловлюючись демонстративно ввічливо на адресу опонента (*Sehr geehrter mogberlin \ Definieren sie bitte \ Ich darf festhalten*) однак, разом з тим вказуючи на недоліки опонента (*weil ich mit Ihnen leider schon die Erfahrung machen musste, dass Sie "argumentative" Abzweigungen nehmen*). Перетворюючи конфлікт на інтелектуальну дуель, учасники намагаються переконати публіку у власній кмітливості та правоті і продемонструвати хибність переконань опонента як некомпетентного дурня (*Wenn Sie den 'Dichterfürsten' zitieren, dann aber richtig \ Sie scheinen den gesamten Kontext gründlich missverstanden zu haben \ Das ist es, was Leute wie Sie offenbar nicht gewohnt sind, womit Sie nicht umgehen können*). В умовах сприйняття конфлікту як гри заради перемоги над суперником, виявлення поваги до опонента та його поглядів передбачається лише як спосіб ідеалізації власного іміджу, перемога обох сторін при цьому практично неможлива.

Однак, якщо в умовах змагання можливим є принаймні частковий компроміс з ідейної точки зору, за умови, якщо він допоможе учасникам зберегти власне позитивне обличчя, то в умовах розгортання конфлікту за сценарієм "війна", перемога обох сторін не передбачається взагалі. У випадку сприйняття конфлікту як війни учасники виступають один проти одного, усвідомлюючи несумісність своїх поглядів одне одного, і ведуть боротьбу на знищення опонента, яке автоматично означатиме їхню перемогу. Адже, боротьба ведеться не за визнання аудиторії чи перевагу над суперником, а за перемогу власних поглядів, які вважаються істинними на хибними поглядами опонента. Поняттєве поле концепту KONFLIKT при цьому значно звужується до актуалізації через такі одиниці, як *Kampf, Krieg, Angriff, Auseinandersetzung, Aggression, Anschuldigung, Arroganz*, і характеризується стратегічними діями *kämpfen, angreifen, verteidigen, vernichten, bezweifeln, in Frage stellen, werfen* тощо. Роль, яку приписує собі суб'єкт, відповідає образу "Друга", "Експерта", "Свідомого громадянина" і протиставляється ролі опонента, який зображується в образі "Ворога", "Дурня", "Брехуна". Його дії характеризуються як безвідповідальне ставлення та нездатність тверезо мислити й вирішувати проблеми, і на-

діляються завжди однозначно негативним оцінним компонентом (*alles stets in arrogantem Satzbau verpacken \ Wissen und Wahrheit nur bei sich selbst verorten \ Fachwissen suggerieren \ ignorieren \ gleich alle für sich vereinnahmen*). При цьому актуалізується категоричний поділ дискурсивного простору на WAHRHEIT (ІСТИНУ) та LÜGE (БРЕХНЮ), де власна позиція сприймається як єдино істинна і прийнятна, у той час, як позиція опонента зображується як помилка або брехня (*absoluter Humbug \ Unsinn \ Sehschwäche \ platte Forderung \ Alltagsrassismus \ platte Lügen*), а сам опонент, відповідно, як дурень чи брехун (*das verstehen Sie nicht \ Sie haben ja keine Ahnung \ somit ein platter Lügner*). Оскільки йдеться про зіткнення двох протилежних систем цінностей, тобто про глибинні ментальні структури, якими оперують учасники конфлікту, "боротьба" за визнання власних ідеалів нерідко витікає у відверту агресію проти опонента.

3. Висновки. Підсумовуючи, можна сказати, що характер конфліктної комунікації багато в чому залежить від тих комунікативних цілей та намірів, які

приносять із собою в дискусію комуніканти і які програмуються вже самим форумом (чатом). Залежно від комунікативної мети суб'єктів, когнітивного сценарію, в контексті якого вони сприймають конфліктну ситуацію і, відповідно, які ролі вони виконують і які образи створюють, учасники конфліктної взаємодії використовують різні способи самопрезентації та зображення Іншого і звертаються до різних стратегій комунікативної взаємодії. При цьому прагнення визнання з боку публіки та підвищення власного рейтингу впливає на вибір комунікативного інструментарію так само, як і прагнення переконати опонента відмовитись від поглядів, які він відстоює.

Насамперед бажання створити позитивний імідж і заручитися підтримкою аудиторії змусило, на нашу думку, майже половину учасників віртуальної комунікації (45,8%) звернутися до конструктивних стратегій конфліктної взаємодії. Адже, суб'єкт у такому випадку має на меті не лише висловити власні погляди, але й довести власну правоту та схилити інших на свою сторону.

ЛІТЕРАТУРА

1. Babosov E.M. General Sociology: Workbook for students. 2 edition publ. center.: "TetraSystems", 2004, 640 p.
2. Conflictology for Lawyers / [A. D. Boikov, N. N. Varlamova, A. V. Dmitrijeva, O. L. Dubovik, & ed. by V. N. Kudriavtsev]. Moscow: Изд-во ISL of RAS, 1995, 316 p.
3. Conflict Barometer / [Chief Ed. Simon Ellerbrock], Heidelberg Institute for International Conflict Research e. V., University of Heidelberg, Apr. 2013, 130 p.
4. Frolova I. E. Confrontation as variety of interpersonal communication. Journal of the V. N. Karazin Kharkiv National University, 2010, № 928. Romance and Germanic Philology. Methods of language teaching, publ. 63, p. 68-74.
5. Habermas J. Der philosophische Diskurs der Moderne. Zwölf Vorlesungen / J. Habermas - Frankfurt a.M.: Suhrkamp, 1988. – 450 p.
6. Laclau E., Mouffe Ch. Hegemony and Socialist Strategy Towards a Radical Democratic Politics / E. Laclau, Ch. Mouffe - Verso: London, New York, 2001. – 198 p.
7. Lakoff G. Women, Fire, and Dangerous Things: What Categories Reveal About the Mind, [New ed.], University of Chicago Press, 1990, 632 p.
8. Nonhoff M. Diskurs. Radikale Demokratie. Hegemonie. Zum Politischen Denken von Ernesto Laclau und Chantal Mouffe, transcript Verlag Bielefeld, 2007, 250 p.
9. Ropers, Norbert. Interkulturelle Mediation. Versprechen oder Möglichkeit? Begriffliche Klärungen und Problemfelder // Calließ, Jörg (Hrsg.): Agenda für den Frieden: Interkulturelle Mediation. Loccum, 1999, p. 61-78
10. Shelling T. C. The Strategy of Conflict, Harvard University Press, 1980, 309 p.

Scenarios of conflict communication in virtual discourse (based on German language forums and chatrooms)

К. О. Михіденко

Abstract. The paper deals with conflict communication in German virtual space. Samples of conflict communication on German speaking forums and chatrooms were analyzed, which enabled the determination of specific communicative strategies chosen by users. The results allowed defining three types of scenarios of conflict interaction, according to which the participants of conflict situations act in conflicts on interpersonal level. Such types of scenarios of conflict behavior were defined as "mutual search of truth", "game" and "war".

Keywords: conflict communication, cognitive scenario, scenario of conflict interaction, conceptual field.

Сценарии конфликтной коммуникации в немецкоязычном виртуальном дискурсе (на материале немецкоязычных форумов и чатов)

К. О. Михіденко

Аннотация. Статья посвящается проблеме конфликтной коммуникации в немецкоязычном виртуальном пространстве. Были проанализированы образцы конфликтной коммуникации на немецкоязычных форумах и в чатах, что позволило определить конкретные коммуникативные стратегии, выбираемые пользователями. Полученные результаты позволили выделить три типа сценариев конфликтного поведения, в соответствии с которыми действуют участники конфликтных ситуаций на межличностном уровне. Были выделены такие типы сценариев конфликтного поведения, как "совместный поиск истины", "игра" и "война".

Ключевые слова: конфликтная коммуникация, когнитивный сценарий, сценарий конфликтного взаимодействия, понятийное поле концепта.

Гендерна маркованість концепту КОХАННЯ у франкомовній картині світу (на прикладі роману Амелі Нотомб «Ртуть»)

Н. В. Миронова

Київський національний лінгвістичний університет
Corresponding author. E-mail: mironovanathalie@gmail.com

Paper received 27.01.18; Revised 03.02.18; Accepted for publication 05.02.18.

<https://doi.org/10.31174/SEND-Ph2018-151V144-08>

Анотація. У статті розглядається гендерна маркованість концепту КОХАННЯ у франкомовній картині світу, представлений семантико-когнітивний аналіз його гендерних розбіжностей на матеріалі роману «Ртуть» бельгійської франкомовної письменниці Амелі Нотомб.

Ключові слова: гендерні маркери, гендерні розбіжності, концепт, концептуальна модель, концептосфера.

Концепт КОХАННЯ відображає уявлення про базові цінності, в яких виражені основні переконання, принципи та життєві цілі певної соціальної спільноти та пов'язаний з формуванням у людини сенсу життя як мети, досягнення якої виходить за межі її індивідуального буття [1, с. 83].

Для побудови семіотичної моделі концепту КОХАННЯ ми маємо на меті проаналізувати уявлення про нього в науковому типі свідомості, спираючись на матеріали етичних та психологічних досліджень та словників адже концепт КОХАННЯ можна розглядати як лінгвістичне так і філософське явище [3, с. 42].

Класична типологія КОХАННЯ знайшла своє відображення в класифікації стилів КОХАННЯ К. Хендрік та С. Хендрік, за якою існує шість основних типів КОХАННЯ: 1) ерос – чуттєве кохання (пристрасність, відданість, фізичний потяг); 2) людус – кохання-гра (безліч партнерів, легке, безвідповідальне ставлення до кохання як до гри); 3) манія – хвороблива залежність від партнера, бажання безроздільно володіти ним (одержимість, пристрасть і ревності); 4) прагма – любов, заснована на розумному, практичному виборі партнера; 5) агапе – альтруїстична, жертвна любов (головна її мета – щастя коханої людини); 6) сторге – любов, заснована на міцній дружній і повазі до партнера [2].

Аналіз гендерних розбіжностей в сприйнятті кохання героями роману «Ртуть» можемо простежити з точки зору трьох персонажів: молодій дівчині Хезел, її лікарю Франсуази та літнього Капітана, які абсолютно по іншому ставляться до концепту КОХАННЯ. Згідно з класичною типологією КОХАННЯ та типологією К. Хендріка та С. Хендріка, Капітану притаманне КОХАННЯ – ЕРОС та КОХАННЯ – МАНІЯ, в образі Хезел ми бачимо КОХАННЯ – АГАПЕ, Франсуаза втілює в собі КОХАННЯ – СТОРГЕ та КОХАННЯ – ФІЛІА.

За класифікацією М. Фічіно, який говорив про можливість трьох видів любові: 1) любов вищих істот до нижчих, що виражається в розчуленому опікунстві, 2) любов нижчих до вищих, що виявляється у вдячному шануванні, і 3) любов рівних істот, складова основа усюди проникаючого гуманізму [4, с. 31]. у Капітана домінує КОХАННЯ – РОЗЧУЛЕНЕ ОПІКУНСТВО, у Хезел – КОХАННЯ – ВДЯЧНЕ ШАНУВАННЯ, а у Франсуази – КОХАННЯ РІВНИХ ІСТОТ.

Таким чином, гендерні розбіжності концепту КОХАННЯ впливають з різних типів КОХАННЯ, що домінують в свідомості героїв роману.

Для структурного аналізу концепту КОХАННЯ в

романі Амелі Нотомб ми вважаємо необхідним провести зіставлення структури даного концепту в французькій лінгвокультурі та його реалізацією в романі «Ртуть», що дасть нам змогу побачити індивідуальну варіативність концепту КОХАННЯ та особливості його реалізації в даному типі дискурсу з одного боку та гендерну варіативність структури концепту КОХАННЯ – з іншого.

Спираючись на аналіз мовної реалізації даного концепту в романі «Ртуть» можемо зробити висновок, що більшість лексем та висловів, які входять до першої периферії індивідуально-авторського концепту КОХАННЯ, називають статеві відносини, покликання, що стосується наявності предметного шару, оціночного знаку концепту, статусу компонентів концепту, що підтверджує домінування у романі КОХАННЯ – ПРИСТРАСТІ.

Розглядаючи структуру концепту КОХАННЯ, що складається з ядра та периферійної зони, ми дійшли до висновку, що персонаж-чоловік, Капітан, та персонаж-жінка, між якими є інтимний зв'язок, по різному оперують структурою концепту. Так, Капітан, для позначення почуття любові використовує в своїй мові переважно ядерну лексему *amour* та її деривативи: *aimer, aime, aimes, aimons, aimez, aiment, amant, amante, amoureux, amoureuse*, тоді як його кохана Хезел використовує більшою мірою лексеми, що відносяться до периферійної зони концепту КОХАННЯ: *la nature sexuelle, l'éventuelle liaison, les affaires sentimentales, les rapports sexuels, une caresse, avoir l'envie, coucher ensemble, désirer, avoir passion* [5]. Вочевидь, це пов'язано з тенденцією жінок прибігати до синонімічного опису певних почуттів, особливо коли розмова стосується любовних взаємин. Як зазначає Бердяєв, «жінка – створіння стихійне», їй простіше виразити свої почуття опосередковано, в той час, як чоловік схильний до прямого називання предмету розмови, почуття. Так, в романі «Ртуть» вживання ядерної лексеми та її деривативів чоловіком та жінкою співвідноситься наступним чином: 126:52. Тобто, чоловічий персонаж вживає різні номінанти концепту КОХАННЯ вдвічі частіше ніж жінка. Слід зазначити, що і чоловік і жінка в романі «Ртуть» часто звертаються до лексичних одиниць, що описують сексуальні взаємини для позначення концепту КОХАННЯ, але Хезел користується такими лексичними виразами як *avoir l'envie, désirer, avoir passion*, які несуть в собі певну еротичну забарвленість, але не мають прямого посилання до інтимних взаємин. А Капітан використовує лексеми, що прямо називають статеві стосунки між

чоловіком та жінкою, зокрема *la nature sexuelle, les rapports sexuels, coucher ensemble, le sexe*. Тобто, чоловік вільно виражає свої почуття та бажання, в той час як жінка використовує метафоричний прийом, вона не говорить прямо, а лише натякає. Однак, цей факт може бути пов'язаний не тільки з гендерними відмінностями у сприйнятті КОХАННЯ, але й у віковій різниці між героями, адже героїня на п'ятдесят років молодша за свого партнера.

Таким чином, гендерні розбіжності концепту КОХАННЯ на структурному рівні полягають в тому, що жіночий персонаж віддає перевагу вживанню периферійної лексики для вербалізації концепту КОХАННЯ, а чоловічий персонаж частіше за все використовує ядерну лексему з її деривативами.

Співвідношення тілесного та платонічного в концепті КОХАННЯ представляє собою одне з основних гендерних розбіжностей на даний концепт. В романі «Ртуть» цей аспект проблеми постає в незвичному світлі.

Персонаж-чоловік змішує уявлення про платонічне та тілесне кохання. Тобто концептуальна схема «БАТЬКІВСЬКЕ КОХАННЯ» руйнується: КОХАННЯ – СТОРГЕ змішується з КОХАННЯМ – ЕРОСОМ. Таким чином ядро концепту «БАТЬКІВСЬКЕ КОХАННЯ» змішується з почуття турботи та піклування про свою дитину на сексуальні відносини молодої дівчини з літнім чоловіком:

«– *Et moi? Je t'ai aimée comme un père depuis le premier jour. Tu es ma fille depuis ces cinq années.*

Il n'y a rien à répondre à cela. Cependant, à l'intérieur de ma tête, il y a une voix qui hurle:

«*Si vous êtes mon père, comment osez-vous coucher avec moi? Et puis, vous avez plus l'âge d'être mon grand-père que mon père!*» [5].

В ставленні жінки до співвідношення платонічного та тілесного ми можемо спостерігати консервативніші та категоричніші судження. Вона вбачає в цьому збочення, її внутрішня сутність не може цього прийняти.

Даний приклад дає нам змогу простежити ще одну особливість концепту Кохання в сприйнятті чоловіка та жінки. Для чоловіка не існує жодних перепон на шляху до досягнення своєї мети: він одночасно здатен грати роль і батька і коханця. Для жінки поняття БАТЬКО та КОХАНЕЦЬ несумісні. Сфера її інтимного життя не може переплітатися з такими поняттями як сім'я та сімейні зв'язки. Гендерні розбіжності даної концептуальної моделі представлені опозиційними лексемами: «*être un père*», «*coucher avec sa fille*».

Як категорія ця структура, перш за все, включає такі аспекти як СУБ'ЄКТ КОХАННЯ, ОБ'ЄКТ КОХАННЯ, ЛЮБОВНИЙ ЗВ'ЯЗОК і так далі [4, с. 34]. Розгляд субкатегорії КОХАННЯ вимагає виявлення всіх можливих об'єктів і прикладів, що характеризують об'єкти цієї категорії, наприклад кохання чоловіка до жінки або жінки до чоловіка, закоханість, плотське кохання, платонічне кохання, пристрасне кохання, перше кохання, взаємне кохання, нерозділене кохання, одностатеве кохання і так далі.

Ми пропонуємо розглянути кілька концептуальних моделей у рамках даного концепту для виявлення специфіки концепту КОХАННЯ в рамках роману «Ртуть».

КОХАННЯ – ЗБОЧЕННЯ: дана концептуальна мо-

дель ґрунтується на сюжеті роману, що представляє літнього чоловіка, який має статеві стосунки з дівчиною на п'ятдесят років молодшу за нього і репрезентується наступним чином: «*Si vous êtes mon père, comment osez-vous coucher avec moi? Et puis, vous avez plus l'âge d'être mon grand-père que mon père!*» [5].

КОХАННЯ – ДЖЕРЕЛО СТРАЖДАННЯ: «*Pourquoi est-il impossible de faire du bien à quelqu'un sans lui faire de mal? Pourquoi est-il impossible d'aimer quelqu'un sans le détruire?*» [5].

КОХАННЯ – ВСЕДОЗВОЛЕНІСТЬ: «*Aime et fais ce que tu veux*», «*J'aime Hazel, je sers ma cause. La fin justifie les moyens*» [5].

КОХАННЯ – НЕНАВИСТЬ: «*sa haine était de celles qui s'apparentent à l'amour: «Ni avec toi ni sans toi»* [5].

КОХАННЯ – ВЛАДА: «*un homme intelligent exerce un terrible empire sur une pauvre fille défigurée, surtout si cet homme est son bienfaiteur*» [5].

КОХАННЯ – ПРЕЗИРСТВО, ОГИДА: «*Il ment: je sais combien mon âme est laide, moi qui éprouve un tel dégoût envers mon bienfaiteur*». [5].

КОХАННЯ – ХВОРОБА: «*l'amour: c'est une maladie qui rend mauvais*» [5].

Однак, КОХАННЯ представлено як внутрішню боротьбу і навіть вдячність, що представляє інший бік цього почуття, відображеного в романі Амелі Нотомб. Таким чином, ми можемо виділити наступні концептуальні моделі:

КОХАННЯ – ВНУТРІШНЯ БОРОТЬБА: «*Je me sens coupée en deux à son égard: il y a une moitié de moi qui aime, respecte et admire le Capitaine, et une moitié cachée qui vomit le vieux. Celle-ci serait incapable de s'exprimer tout haut*» [5].

КОХАННЯ – ВДЯЧНІСТЬ: «*Le Capitaine est l'homme le plus généreux que j'aie rencontré; je lui dois tout, à commencer par la vie*» [5].

КОХАННЯ – РІДКІСТЬ: «*L'amour n'est pas une expérience très courante chez les humains. Je suis sans doute le premier cas que vous rencontrez. Car j'ose vous croire assez intelligente pour comprendre que les comportements sentimentaux de vos congénères ne méritent pas le nom d'amour*» [5].

КОХАННЯ – СВОБОДА:

«– *Vous ne savez pas ce que c'est, vous, le bonheur d'être aimée.*

– *Je connais, moi, le bonheur d'être libre.*

– *Et cela vous tient chaud, la nuit, dans votre lit?*» [5].

КОХАННЯ – ПІКЛУВАННЯ: «*Elle est ici couverte d'attentions, de tendresse, d'adoration et d'égards. Elle est aimée: elle le sait et elle le sent*» [5].

Таким чином, спираючись на виділені концептуальні моделі КОХАННЯ, ми підтверджуємо свою думку про те, що в центрі роману А. Нотомб «Ртуть» лежить образ КОХАННЯ – ЕРОСУ. З одного боку, концепт КОХАННЯ репрезентується в таких концептуальних моделях як НЕНАВИСТЬ, ЗБОЧЕННЯ, ПРЕЗИРСТВО, ВСЕДОЗВОЛЕНІСТЬ, СТРАЖДАННЯ, ХВОРОБА, які є негативними за своєю конотацією, а з іншого концепт КОХАННЯ представлений в таких концептуальних моделях як ПІКЛУВАННЯ, РІДКІСТЬ. Слід зауважити, що більшість концептуальних моделей КОХАННЯ, представлених у романі, мають негативну конотацію та описують хворобливе

почуття, залежність, внутрішню боротьбу почуттів, що є характерним для КОХАННЯ – ЕРОСУ. Згідно з цим, можемо зробити висновок, що концепт КОХАННЯ, представлений у романі А. Нотомб «Ртуть» позбавлений традиційної забарвленості даного почуття і розглядається з позиції взаємної залежності партнерів: залежності психологічної, сексуальної, матеріальної. В той же час, авторка вводить концептуальні моделі з позитивною конотацією, які виражають внутрішню прихильність чоловіка та жінки. Пояснення КОХАННЯ через протилежні йому почуття ненависті, огиди, боротьби, збочення, та ін. дозволяє авторці створити суперечливий образ КОХАННЯ – ЕРОСУ, яке займає домінуючу позицію в романі.

Концептуальні моделі представляють собою найбільш повну картину того чи іншого концепту, адже вони допомагають сприймати його у сукупності з іншими явищами, почуттями, феноменами, які найчастіше розширюють, пояснюють зміст концепту, виділяють його певні риси з поміж інших [3]. В даному дослідженні нас цікавить функціонування виділених концептуальних моделей в концептосферах чоловіка та жінки в романі «Ртуть». Ми акцентуємо нашу увагу на домінуючих концептуальних моделях, в яких найповніше розкриваються гендерні розбіжності концепту КОХАННЯ в сприйнятті героїв роману.

Для чоловіка в романі «Ртуть» характерними є дві основні концептуальні моделі кохання:

1. КОХАННЯ – ВЛАДА, що полягає в його всеохоплюючому бажанні володіти об'єктом свого кохання, включає в себе КОХАННЯ – ВСЕДОЗВОЛЕНІСТЬ, яке виправдовує засоби чоловіка на шляху до поставленої мети – добитися прихильності жінки.

2. КОХАННЯ – ЗАЛЕЖНІСТЬ, яке тісно пов'язане з КОХАННЯМ – ХВОРОБОЮ, яку відчуває чоловік у зв'язку з почуттям до об'єкту кохання і в результаті чого приводить до КОХАННЯ – ДЖЕРЕЛА СТРАЖДАННЯ.

Жіночі образи роману слід розглядати окремо, так як їм характерні різні типи сприйняття КОХАННЯ. Концепт КОХАННЯ представлений в концептосфері Хезел наступними концептуальними моделями:

1. КОХАННЯ – ЗБОЧЕННЯ, що полягає у внутрішньому протесті героїні щодо стосунків з чоловіком втричі старшим за неї.

2. КОХАННЯ – ВНУТРІШНЯ БОРОТЬБА виражене з одного боку концептуальною моделлю КОХАННЯ – ВДЯЧНІСТЬ, а з іншого, КОХАННЯ – НЕНАВИСТЬ.

В образі Франсуази представлена концептуальна модель КОХАННЯ – СВОБОДА, яка виражає право жінки на самореалізацію, внутрішню свободу та право вибору.

Пропонуємо розглянути розбіжності в номінації об'єкту КОХАННЯ так як саме цей аспект дозволяє побачити внутрішнє ставлення героїв одне до одного та ілюструє гендерний аспект даної проблеми.

Капітан вважає себе добродієм та рятувальником бідної дівчини. В його мовленні домінують такі номінації своєї коханої: *pupille*, що вживається 54 рази (38% від загальної кількості варіантів апелювання до об'єкту кохання); *mon enfant* – 9 разів (6,5%); *ma fille* – 65 разів (45,77%); *ma protégée* – 14 разів (9,8%). Отже, чоловік ставиться до жінки як до дитини, що

знаходиться під його владою та опікою.

Жінка, в свою чергу, розуміє, що залежить від чоловіка, але це її пригнічує. Тому ми спостерігаємо такі варіанти номінації Капітана в концептосфері Хезел: *le vieux* вжито 25 разів (43% від загальної кількості варіантів апелювання до об'єкту кохання); *le monstre* – 7 разів (12%); *le pervers* – 6 разів (10,3%); *le tuteur* – 14 разів (24%); *le bienfaiteur* – 6 разів (10,3%).

Таким чином, в сприйнятті жінки яскраво виражено ставлення до вікової різниці між нею та її партнером. З іншого боку, ми бачимо внутрішню боротьбу, виражену близьким відсотковим співвідношенням між ставленням до капітана як до опікуна і добродія (20,6%) та монстра і збоченця (22,3%).

Ми виявили, що концепт КОХАННЯ, представлений у романі А. Нотомб «Ртуть» являє собою достатньо складне та багатогарне поняття, яке не може бути розкритим без допомоги інших концептів, які допомагають виділити гендерні розбіжності даного концепту.

Ми пропонуємо розглянути концепт КОХАННЯ у призмі сприйняття Капітана через наступний діалог капітана та Франсуази:

«– J'aime Hazel, je sers ma cause. *La fin justifie les moyens.*

- Si vous l'aimez, vous chercheriez plutôt à la rendre heureuse, non?»

- Vous n'avez aucune idée de ce qu'est l'amour: **c'est une maladie qui rend mauvais. Dès que l'on aime vraiment quelqu'un, on ne peut s'empêcher de lui nuire, même et surtout si l'on veut le rendre heureux.**» [5].

Даний діалог відображає концепт КОХАННЯ у сприйнятті чоловічого персонажу. Таким чином, ми маємо змогу побудувати схему розгортання концепту КОХАННЯ.

1. Чоловік ладен на все, щоб досягти бажаного результату від жінки: *la fin justifie les moyens* [5];

2. Кохання для чоловіка – це хвороба, яка робить його залежним від об'єкту кохання: *c'est une maladie qui rend mauvais* [5];

3. Справді закоханий чоловік не може не робити боляче об'єкту кохання: *Dès que l'on aime vraiment quelqu'un, on ne peut s'empêcher de lui nuire, même et surtout si l'on veut le rendre heureux* [5].

Отже, схема розвитку концепту КОХАННЯ в чоловічій інтерпретації виглядає наступним чином: Від КОХАННЯ – ВЛАДИ до КОХАННЯ – ХВОРОБИ.

У образі Хезел концепт КОХАННЯ виражений через концептуальну модель КОХАННЯ – ВНУТРІШНЯ БОРОТЬБА, яке реалізується через зіставлення опозицій. Концепт КОХАННЯ в концептосфері героїні виглядає наступним чином.

1. **Боротьба поваги та відризи до чоловіка:** «*Je me sens coupée en deux à son égard: il y a une moitié de moi qui aime, respecte et admire le Capitaine, et une moitié cachée qui vomit le vieux. Celle-ci serait incapable de s'exprimer tout haut*» [5].

2. **Боротьба огиди до тіла та любові до духовного світу партнера:** «*On peut ne pas être consentante et cependant éprouver quelque chose de très vif envers celui qui... On peut être dégoûtée par un corps et pourtant fascinée par une âme, de sorte que l'on finit par accepter le corps, malgré sa répugnance*» [5].

3. **Борьба влчності та ненависті:** «*Le Capitaine est l'homme le plus généreux que j'aie rencontré; je lui dois tout, à commencer par la vie*»; «*Il ment: je sais combien mon âme est laide, moi qui éprouve un tel dégoût envers mon bienfaiteur.*» [5].

В романі «Ртуть» концептуальна модель КОХАННЯ – СВОБОДА представлена дуже яскраво в плані тендерних розбіжностей. Капітан покладається на стереотип, що закохана жінка розчиняється в особистості коханої людини і кохання займає в її житті пріоритетне місце. Француза представляє собою сучасну жінку, для якої важлива самореалізація, для неї неприйнятне позбавлення жінки права вибору та свободи. Вказані розбіжності представлені в наступному діалозі:

«– *Parfaitement. Vous ne savez pas ce que c'est, vous, le bonheur d'être aimée.*

– *Je connais, moi, le bonheur d'être libre.*

– *Et cela vous tient chaud, la nuit, dans votre lit?»* [5].

Тобто, в сприйнятті чоловіка існує замкнена модель КОХАННЯ – ВЛАСНІСТЬ, в сприйнятті жінки функціонує модель КОХАННЯ – СВОБОДА.

Крім того, для Франсуази завжди існує вибір чоловіка, з яким вона хоче бути. Для неї характерна насту-

пна модель концепту КОХАННЯ: КОХАННЯ – ІНТЕРЕС, ЗАГАДКОВІСТЬ. Ядром даної концептуальної моделі є лексеми *l'espoir, le charme, imaginer*, які демонструють сподівання закоханої жінки, які не виправдовуються. Розчарування в кохання представлени наступним чином: «*Je m'ennuyais avec eux, les hommes se mettent à se rassembler mon métier me semble beaucoup plus passionnant que ces affaires sentimentales*» [5].

Таким чином, ми дійшли до висновку, що гендерна маркованість концепту КОХАННЯ у франкомовній картині світу, а саме в романі Амелі Нотомб «Ртуть», містяться в різних концептуальних моделях КОХАННЯ, які функціонують в концептосфері героїв, і які пов'язані з домінуючим у їх свідомості типом кохання. Найяскравіше гендерні розбіжності проявляються в таких концептуальних моделях як КОХАННЯ – СВОБОДА, втілена в образі Франсуази, КОХАННЯ – ВЛАСНІСТЬ та КОХАННЯ – ХВОРОБА (Капітан), КОХАННЯ – ВНУТРІШНЯ БОРОТЬБА (Хезел). Проте, ми маємо зазначити, що виявлені розбіжності викликані не лише гендерною приналежністю, але й психологічними характеристиками героїв та їх життєвим досвідом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Воркачев С. Г. Концепт счастья в русском языковом сознании: опыт лингвокультурологического анализа / Сергей Григорьевич Воркачев. – Краснодар, 2002. – 142 с.
2. Левова И. Ю., Пашнина Л. А. Анализ проблемы любви : этимологический, историко-культурный, аксиологический [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Linguist/Article/lev_a_nprobl.php
3. Степанов Ю. С. Концепт / Юрий Сергеевич Степанов.

- Константы // Словарь русской культуры. Опыт исследования. – М.: Школа «Языки русской культуры», 1997. – С. 40–76.
4. Фрумкина Р. М. Концептуальный анализ с точки зрения лингвиста и психолога (концепт, категория, прототип) / Ревекка Марковна Фрумкина // НТИ. Сер. 2. – 1992. – № 3. – С. 1–9.
 5. Nothomb A. Mercure / A. Nothomb. – P.: Albin Michel S. A., 1998. [Электронный ресурс]. – Режим доступа до зб. : <http://www.litru.ru/?book=88805&description=1>

REFERENCES

1. Vorkachev S. G. The concept of happiness in the Russian language consciousness: the experience of linguocultural analysis / Sergey Grigorievich Vorkachev. – Krasnodar, 2002. – 142 p.
2. Levova I. Y., Pashnina L. A. Analysis of the problem of love: etymological, historical and cultural, axiological [Electron resource]. – Access mode: http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Linguist/Article/lev_a_nprobl.php
3. Stetanov Y. S. Concept / Yuri Sergeevich Stepanov.

- Constants // Dictionary of Russian culture. Experience of research. – M.: School «Languages of Russian culture», 1997. – P. 40-76.
4. Frumkina R. M. Conceptual analysis from the point of view of linguist and psychologist (concept, category, prototype) / Rebekah Markovna Frumkina // STI. Ser. 2. – 1992. – № 3. – P. 1-9.
 5. Nothomb A. Mercure / A. Nothomb. – P.: Albin Michel S. A., 1998. [Electron resource]. – Access mode: <http://www.litru.ru/?book=88805&description=1>

Gender marking of the concept LOVE in the French-language view of the world (on the example of the novel by Amélie Nothomb «Mercury»)

N. V. Myronova

Abstract. The article deals with the gender marking of the concept LOVE in the French-language view of the world, which is a semantic-cognitive analysis of his gender differences on the material of the novel «Mercury» by the Belgian francophone writer Amélie Nothomb.

Keywords: gender markers, gender differences, concept, conceptual model, conceptosphere.

Гендерная маркированность концепта ЛЮБОВЬ во франкоязычной картине мира (на примере романа Амели Нотомб «Ртуть»)

Н. В. Миронова

Аннотация. В статье рассматривается гендерная маркированность концепта ЛЮБОВЬ во франкоязычной картине мира, представленный семантико-когнитивный анализ его гендерных различий на материале романа «Ртуть» бельгийской франкоязычной писательницы Амели Нотомб.

Ключевые слова: гендерные маркеры, гендерные различия, концепт, концептуальная модель, концептосфера.

Functional Sentence Perspective: Notional Problems

K. A. Ohienko

State Establishment "Luhansk State Medical University"
Corresponding author. E-mail: k.ogijenko@gmail.com

Paper received 24.01.18; Revised 28.01.18; Accepted for publication 29.01.18.

<https://doi.org/10.31174/SEND-Ph2018-151V144-09>

Abstract. The article studies the terminology of FSP and its components from the end of the XVIII century to the beginning of the XXI century. The actuality of the theme is determined by the lack of the complex linguohistoriographic study of the formation and development of FSP in general and its constituents in particular. The aim of the article is to describe and compare the components of FSP linguohistoriographically in connection with different approaches in linguistics taking into consideration the presence of various terms for the same notions in different languages in order to provide terminology suitable and universal for all languages.

Keywords: *functional sentence perspective, basis of the utterance, nucleus of the utterance, theme, rheme, topic, comment.*

Introduction. Functional sentence perspective (further FSP) is no longer so-called as it was defined by V. Mathesius. It is widely recognized by the scientists all over the world and has received a few names in linguistics: *actual sentence division, communicative division, theme-rheme division, semantic division, contextual division, predicative division, logic-communicative division, composition-syntactic division, speech division, syntagmatic division, communicative sentence perspective, functional sentence perspective, communicative sentence structure, the theory of communicative competence, information structure, topic-comment structure, etc.* Structural components of FSP also have terminological variants: *logical subject and logical predicate, psychological subject and psychological predicate, basis of the utterance, nucleus of the utterance, theme and rheme, given and new, known and reported, topic and comment, etc.*

Ö. Dahl supposed that the variety of terms may be explained by the difficulty of creation of acceptable definitions for the terms [25, p. 8]. It means that such notional and terminological confusion occurred as a result of different approaches to the phenomenon of FSP.

A brief review of publications on the subject. The article is devoted to the terminology of the FSP and its components from the end of the XVIII century to the beginning of the XXI century. Of course, there is a wide range of articles and research papers devoted to the development of FSP (K.G. Krushelnitskaya, V.Z. Panfilov, O.A. Lapteva, I.F. Vardul, T.M. Nikolayeva, A.L. Pumpianskiy, I.I. Kovtunova, V.Ye. Shevyakova, V.P. Danilenko, A.P. Zagnitko, Yu.Ya. Burmistrovich, etc.). Some linguists already gave the review of FSP terminology (O. Jespersen, W. Chafe, B.A. Ilyish, etc.). But at the present stage of linguistics they require more precise definition and some additional information.

The actuality of the theme is determined by the lack of the complex linguohistoriographic study of the formation and development of FSP in general and its constituents in particular. The **aim** of the article is to describe and compare the components of FSP linguohistoriographically in connection with different approaches in order to provide terminology suitable and universal for all languages.

Materials and methods. The **object** of the research is the collection of scientific works (on the syntax of Indo-European languages) viewed linguohistoriographically. The **subject** of the research is the concepts of FSP devised by the linguists of the corresponding period. The methodology of our research is based on the principles of historicism, causality, system and general connection of phenomena. Comparative, descriptive and actualistic methods allowed to attain the aim of our study in full.

Results and discussion. The first ideas of FSP can be found in the works of the end of the XVIII cent. – the middle of the XIX cent. They lead to the appearance of the terms *artificial subject* and *artificial predicate* in contrast to *natural* (=grammatical now) *subject* and *natural predicate* (J.Ch. Adelung).

Even though later H. Weil introduced his own terms *point of departure, initial point* (*point du depart, notion initiale*) and *the tail, the tail part of the utterance* (*l'enonciation, le but du discours*) (which are very close to present-day *theme* and *rheme*), G. Gabelenz used the terms *psychological subject* (*psychologisches Subjekt*) and *psychological predicate* (*psychologisches Prädikat*) which received considerable support not only in German linguistics (H. Paul) but in the Moscow school (F.F. Fortunatov, A.A. Shakhmatov, A.M. Peshkovskiy) as well.

Logical approach with terms *logical subject* and *logical predicate* is characteristic for the works of Ph. Wegener, F.I. Buslaev, O.O. Potebnia, P.V. Smirnovskiy, A.V. Dobiash, L.V. Shcherba.

The term *logic-grammatical division* was used by V.Z. Panfilov, Yu.K. Shcheglov, A.L. Pumpianskiy even after the works of V. Mathesius became popular, well-known and widely supported.

It's necessary to mention that some of these researchers use not only terms *logical subject* and *logical predicate*. For example, Yu.K. Shcheglov goes further and distinguishes *logical subject proper* (the part of the sentence which, after the transformation of this sentence into a question, becomes logical predicate in the question) [18, p. 114]. Not all sentences have logical subject proper because the logical predicate of the question may be a question word which is usually not repeated in the answer.

The linguist also singled out *absolute* and *diffusive logical predicate* [18, p. 117]. Yu.K. Shcheglov defined *diffusion* of the logical predicate as a common phenomenon meaning that it is sometimes difficult to identify the size of the logical predicate for sure – whether it is a word or a group of words. The author believed that such ambiguity cannot be solved on syntactical or intonation level, though some linguistic context or situation may help. *Absolute logical predicate* is the only possible predicate in a certain sentence. The main part of the diffusive logical predicate is the part left in the composition of logical predicate after any sentence analysis, i.e. it is the minimal possible logical predicate of the sentence. Besides, *diffusive logical predicate* may be *limited* and *unlimited* (when the whole sentence is diffusive).

G.A. Veykhman used terms *predicative division* and *logic-grammatical subject* and *predicate* [3].

In addition, some linguists used terms *lexical subject* (the words which denote the subject of the thought of the whole

utterance) and *lexical predicate* (what is told about this subject of utterance) along with *logical subject* and *logical predicate* (A.I. Smirnitkiy).

O. Jespersen criticized the terms *psychological (logical) subject* and *psychological (logical) predicate* and believed that it is better to preserve traditional terms limiting them to their usual sphere [33, p. 119].

We cannot but agree with O. Jespersen and B.A. Ilyish that some terms are absolutely unacceptable because they either foresee the wrong treatment of the phenomenon under consideration or are incompatible with the general principles of analysis of language phenomena. B.A. Ilyish pointed out that adjunct *psychological* transfers FSP to the sphere of individual psychology which lies beyond the boundaries of linguistic research: the aim of the research is to study objective thoughts and not individual treatments of some reader. Terms *lexical subject* and *lexical predicate* transfer FSP to the sphere of lexicology which has nothing to do with this phenomenon [32, p. 191].

Terms *theme* and *rheme* can be first seen in the works of H. Ammann. *Theme* is the topic of the utterance and *rheme* is the new which the speaker wants to tell to the listener about the topic [20, p. 141]. The division of the utterance into theme and rheme is called *theme-rheme division* today.

Some scientists point that terms *theme* and *rheme* have a number of advantages [26; 32; 17]. Firstly, they do not implicate the meaning of previous mentioning. Secondly, they have word building advantage making easily abstract nouns, adjectives and verbs (at least in some languages).

But V.Ye. Shevyakova also pointed the disadvantage of these terms. While *theme* is understood in its usual meaning of subject matter, *rheme* is not always associated with a Latin term meaning *verb* (even H. Ammann called *rheme* a “Reimwort” for theme [20, p. 141]). Thus, rheme is understood like *etc.*: theme, etc.

Ch. Bally used terms *theme (thème)* and *cause (propos)*. The statement contains thought, intention, i.e. cause, and the main contents, i.e. theme [21]. Cause is the aim of the utterance. The researcher also pointed out the cases when the speech contains only the cause, at least externally. This contraction is a result of the tendency for the least effort and effectiveness. Such sentences were called *monorheme*.

The term *actual sentence division (aktuální členění větné)* was introduced by V. Mathesius for the Czech language (*актуальное членение предложения* in Russian translation, *актуальне членування висловлення/речення* in Ukrainian, *die aktuelle Satzgliederung* in German along with *Thema-Rhema-Gliederung*). According to V. Mathesius, actual sentence division takes into account the communicative task in each specific utterance [37, p. 234]. Such task foresees, on the one hand, information which is considered to be known, while on the other hand, some information which the speaker wants to inform about the known and which is considered to be unknown, new. The linguists of the Prague school suggested term *functional sentence perspective* (along with *topic-comment structure*) for the English language because the word “actual” has a different meaning in English than in Czech.

As V. Mathesius didn't support terms *psychological subject* and *predicate*, he suggested his own constituents of FSP: *the basis of a statement (základ, východisko výpovědi)* – the thing already known in the given situation or the thing that can be easily understood – and *the nucleus of a statement (jadro výpovědi)* – what the speaker tells about the basis of a statement [36].

The doublets of the terms of V. Mathesius were used by I.P. Raspopov [13]: *the basis of a statement* and *predicated part*. I.P. Raspopov considered the terminology of V. Mathesius to be the most acceptable (except one drawback: the basis and the nucleus are often treated as synonyms) due to their semantic capacity comparing with the terms *given* and *new*, *theme* and *rheme* etc. Naming his own terms, the researcher wanted to emphasize that the components of FSP are at the same time the participants of predicate relation.

Communicative dynamism (CD) of J. Firbas supposes gradual division of the sentence: elements follow each other according to their contribution to the development of the communication starting with the lowest degree and gradually passing on to the highest. The elements carrying the lowest degree of CD constitute the theme, those carrying the highest degrees, the rheme, the element carrying the very lowest degree of CD functioning as theme proper, the one carrying the very highest degree of CD as a rheme proper. In addition to the theme and the rheme, there is the transition, which in regard to CD carried ranks above the former on the one hand and the latter on the other [28, p. 240]

Semantic (notional) division foresees the division into known and unknown information, i.e. *given* and *new* [8, p. 55]. *Given* means something already known to the listener and *new* is something told about the given. It's necessary to mention that these terms were widely supported by M.A.K. Halliday [29] and W. Chafe [22] and western European linguists often refer these terms only to them (for example, K. von Heusinger [30]) without mentioning the works of K. G. Krushelnitskaya which actually appeared earlier. Besides, M.A.K. Halliday named this division *informant structure*.

I.I. Kovtunova described the correlation between *theme*, *rheme* and *given*, *new* [7]. In some cases, the notion *theme* is wider than the notion *given*, in other cases, it is narrower. *Given* may be known from context or named earlier.

Theme usually expresses given. But it should be taken into account, that something unknown, new for the reader or listener can also be a theme, for example, at the beginning of the story, chapter or passage.

On the other hand, *theme* is narrower than *given*. The elements of given in the sentence play an important role in FSP in some cases, being unimportant in others. the role of given in FSP depends on the place of the elements of given in syntactic sentence structure.

Also, rheme does not always denote something new. For example, rheme may denote given completely, because communicative aim is to confirm or refute the already known fact. Rheme denotes given in those sentences which contain the identification of two known persons or objects.

Terms *given* and *new* are convenient for finding subject and predicate of the thought when the predicate is expressed neither lexically nor syntactically and it must be determined with the help of the context. In such case, given is found first, because it was mentioned in previous sentences or is foreseen by the situation, context itself, and then new is determined by the method of subtraction (that what is not given is new).

Of course this method is not universal. It can be used only in two cases of logical connection between sentences – chain contact and parallel. In case of linear connection, in mixed cases and at the beginning of the story the subject of the thought may be unexpressed in previous context and the term *given*, which is literally understood as something

known for sure to the speaker and the listener, may confuse in case of subject beyond the context.

The situation is analogical with the term *new* which is understood too literally – not as a new connection between known notions, but as something absolutely unknown – and changes the essence of the nature of the predicate of thought.

W. Chafe defined *given information (given)* as the knowledge which, according to speaker's supposition, is present in listener's awareness at the moment of utterance announcement. New information (*new*) is something what, in speaker's opinion, he informs the listener of [22, p. 31].

Notions *known* and *unknown* are close to notions *given* and *new*. These both groups are connected with foreseen knowledge of the addressee, but while *given* and *new* deal with the activation of the knowledge, *known* and *unknown* deal with its availability [5, p. 263].

O.A. Krylova compared terms *theme – rheme, basis – nucleus, given – new and known – unknown*. In researcher's opinion, each of these pairs “has the right to exist because it concentrates on different sides of language and speech reality and the volume of the notions they determine does not coincide: *theme* may be either given or new, either known or unknown, either definite or indefinite” [9, p. 8].

O.S. Melnichuk [10] used the notion *syntagmatic division*: according to dynamic composition, the sentence is divided into separate word combinations (syntagmas) which are separated from each other by a real or imaginary pause.

Syntagmatic division of each sentence is not invariable, only possible. The property of oral speech is a considerable variability of syntagma length, which is usually connected with the speech rate. Besides, the sentence pronounced by different speakers may get different syntagmatic division [10, p. 23].

The representatives of the modern Prague school (the term belongs to K. von Heusinger [30]) (P. Sgall, E. Hajičová) introduced terms *topic* and *focus* [4]. *Topic* is a part of sentence taken into account contextually, i.e. those sentence components which are considered not only known to the listener, but present in activated form in his memory as well. *Focus* is a part of the sentence not taken into account contextually. Some parts of the focus do not always bring new information, because the combination of topic and focus itself may be new. Parts of the focus are usually more dynamic than parts of the topic [4, p. 58].

G. Leech and J.A. Svartvic used terms *topic* and *information focus* and distinguished three kinds of topic: emphatic, contrastive and given [35, p. 159].

Term *topic-comment structure* is widely used now for the English language. Terms *topic* and *comment* were introduced by Ch. Hockett [31]. He believed that topic should not be obligatorily theme or given. It is a part of theme (theme proper). Topic is reference: the speaker supposes that the listener knows the referent which is meant. Topic is not determined by the verb, the choice of the topic is done independently from the verb. Topic is located at the beginning of the sentence.

These terms were also used by N. Chomsky, J. Lyons, L. Dezső, G. Szépe.

N. Chomsky defined *Topic-of the Sentence* as the leftmost NP [noun phrase] immediately dominated by S [sentence] in the surface structure, and the *Comment-of the Sentence* as the rest of the string [23, p. 221].

Ö. Dahl noticed some weak points of topic-comment correlation and other aspects of linguistic structure [25, p. 9]. Difficulties increase if *topic* is expressed not by subject but

by adverbial modifier. The question of *presupposition* is often discussed in generative grammar. Presupposition implies that the whole sentence may be known. Such approach does not simply causes difficulties, but shows the impossibility to divide the sentence into topic and comment, as it does not give an opportunity to investigate the deep structure. In Ö. Dahl's opinion, the structure *topic-comment* should be considered not a surface phenomenon, but a semantic representation of the sentence. It may be viewed as a reflection of some fundamental aspects of semantic representation or logic form of the sentence [24, p. 75]. Besides, one should remember that there are so-called “sentences without topic” [24, p. 76].

While the majority of linguists support the idea of sentence bipartition, some researchers use other approaches. For example, using terms theme and rheme, O.B. Sirotnina also introduced the terms *communicative structure of the sentence, communicatively significant part and communicatively not significant part* [15, p. 173].

I.F. Vardul named four components of FSP: *thematic, new, ascertaining and situational* [1].

Two-part communications consist at least of two parts – thematic and new. *Thematic* contains the theme of the communication and *new* contains new information about the theme.

One-part communications consist of *ascertaining* which includes a thematically given new information.

Ascertaining and new coincide in the sense of presenting new information, but functionally they are different: new foresees the presence of thematic in the same communication while ascertaining foresees its absence [1, p. 24].

Situational is a part which contains adverbial characteristic of new information. It may be present in both two-part and one-part communication, but it is not compulsory.

Situational coincides with thematic as they both contain initial information. But functionally these parts are different. The presence of thematic foresees the presence of new and vice versa. The presence of situational also foresees the presence of new or ascertaining. But the presence of new or ascertaining does not foresee a compulsory presence of situational.

I.F. Vardul considered thematic, new and ascertaining to be main, and situational to be secondary [1, p. 25].

O.V. Vasylyev [2] also introduced more terms. Firstly, he classified rhemes into rhemes consisting of one word and rhemes consisting of several words. Rhemes consisting of several words always have accented nucleus. Secondly, he distinguished *marked* (by the position in the phrase or emphatic stress) and *unmarked rhemes*.

S.C. Dic used terms *theme* and *tail*. Between these two parts, there is a *predication* [27, p. 130].

G.O. Zolotova used the term *compositional-syntactic division* [6].

E.V. Paducheva singled out not only *theme* and *rheme* in the *communicative structure of the sentence*, but also *independent beginning* (the beginning which does not express given), *notional theme* (the subject of utterance), *stressed notional theme* (a special construction which is used in the situation when the speaker wants to note that it was told about two objects in the previous text, but only one of them is in the centre of attention in this sentence), *normal rheme* (the rheme of the sentence with neutral communicative structure, i.e. the rheme which is naturally determined by the syntactic structure and lexical composition of the sentence), *shifted rheme* (the rheme which is expressed by the group of subject and not predicate), *contrastive beginning* (the initial

group with contrastive, not usual secondary beginning), *emphatic preposition* (the group which contains the word with the main phrase accent, usual or contrastive, and moves to the beginning of the sentence, preserving its accent or increasing it up to contrastive). Moreover, the researcher described two transformations: *the dislocation of compound rheme* (the part of rheme which does not enter the composition of rheme proper and moves on the position before the beginning and receives secondary descending accent, and the beginning becomes unstressed) and *contrastive dislocation of the compound rheme* (syntactically main component of the rheme moves to the beginning and receives contrasting ascending accent, and the initial beginning becomes unstressed) [11, p. 117–120].

O. Yokoyama analyzed communication as a process of knowledge transmission from one speaker to another according to the rules of cooperation and used the term *transactional discourse model* [38].

O.N. Seliverstova and L.A. Prozorova distinguished two independent phenomena of “functional-semantic sphere of FSP”: communicative perspective and information structure [14].

For the explanation of the communicative perspective of the utterance the researchers used the notion of *proposition* (relational structure made up of the set of elements (agent, patient, locative, predicate) and the net of relations which unite them).

Communicative perspective sets the order of location of the elements of proposition, which shouldn't obligatorily have linear character. It determines the vector of relations which connect the elements and may change their direction. Communicative perspective can also change the field of action of semantic relations which connect the elements of the proposition. As a result, the implication of communicative perspective on the proposition means that the choice between possible positions of the elements is made, all semantic connections received the direction and one of the possible variants of their field of action is realized (if there are several variants).

The elements of proposition built according to communicative perspective were called communicative elements. As semantic relations which unite communicative elements have vector, these communicative elements may be either *characterized* (elements on which the semantic relation is oriented) or *characterizing* (element which gives some characteristic to this relation).

Informative structure (M.A.K. Halliday) is determined by the relation of given and new and can influence the choice of communicative perspective though it is not the same and does not determine it definitely.

T.Ye. Yanko singled out not only theme and rheme, but also peripheral communicative components – *atonic theme* and *wackernagelic theme*. Atonic theme is the component of the communicative structure pronounced with even tone in allegro and without pauses inside this fragment (according to

the plane of expression). It locates after the second stressed component of the communicative structure. According to the plane of content, it is a communicative niche for the information which the speaker considers to be not the most important, which is already known from previous text or attendant to the main utterance. Atonic theme includes speaker's remarks, his motional or probabilistic assessments [19, p. 42]. *Wackernagelic theme* is the atonic theme which goes after the first notional word in the sentence [19, p. 44].

L. Talmy and L.A. Panasenکو used terms *Figure* and *Ground*. The theme-rheme division of the sentence, which is a property of the language, is governed by the Figure-Ground Segregation, which is a property of the conceptual system [12].

Cognitive anchoring and semantic asymmetry is governed by the definitinal characteristics of Figure and Ground. In simple sentences, the *Figure* is a moving or conceptually moving entity whose site, path or location needs identification. The *Ground* is a reference entity whose setting identifies the Figure's path or orientation.

In complex sentences the Figure is an event whose location in time needs identification, the Ground is a reference event which characterizes the Figure's temporal location. On the level of syntax the Figure-event is represented in the main clause of a complex sentence, the Ground-event – in the subordinate clause.

So, terms *figure* and *ground* are used in cognitive linguistics to denote the degree of importance of the participants of the situation (more for figure and less for ground) [16, p. 463].

Ya.G. Testelets also pointed the existence of separate terms, such as *emphase*, *contrastivity*, *focus of contrast*, *focus of empathy*, *view*, etc. which, of course, have not become popular in FSP [16, p. 463].

Contrastivity is usually understood as the emphasizing of sentence fragment with the help of special phrase accent, word order or special constructions. Viewed notionally, contrastivity is close to *emphase* [16, p. 464].

Notion *view* determines from whose position the event is described. In this case, the choice of predicate, description and diathesis plays an important role [16, p. 464].

Empathy is the acquirement of some qualities of the speaker by the participant mentioned in the situation. Focus of empathy is the participant that concentrates these qualities at the highest degree comparing with other participants [34].

Conclusions. Considering all the mentioned terms, we cannot but agree with F. Daneš, B.A. Ilyish, I.I. Kovtunova and V.Ye. Shevyakova that terms *theme* and *rheme* are the most convenient in usage. But we must admit that scientists and researchers should get acquainted with all variants in order to understand better linguistic tendencies and terms of the XIX and XX centuries. The **perspectives** of further researches are seen in adding the data of various languages in order to provide terminology suitable and universal for all languages.

REFERENCES

1. Вардудль И. Ф. Основные понятия актуального синтаксиса // Исследования по японскому языку: сб. статей. М.: Наука, 1967. С. 20–29. Vardul' I. F. Main notions of actual syntax / The researches in the Japanese language. - M.: Nauka, 1967. - P. 20–29. [In Rus.]
2. Васильев В. О. Про інтонаційні засоби вираження реми (на матеріалі англійської і російської мов) // Інтонація як мовний засіб вираження думки. - К.: Наукова думка, 1975. - С. 7–17. Vasylyev V. O. On intonation means of rheme expression (based on the English and Russian languages) // Intonation as the language means of thought expression. - K.: Naukova dumka, 1975. - P. 7–17. [In Ukrainian]
3. Вейхман Г. А. Предикативное членение высших синтаксических единиц // Вопросы языкознания. - 1977. - № 4. - С. 49–56. Veykman G. A. Predicative partition of higher syntactic units / The problems of linguistics. - 1977. - № 4. - P. 49–56. [In Rus.]
4. Гаичова Е. Актуальное членение языка и его место в описании языка // Е. Гаичова, П. Сгалл // Формальное описание структуры естественного языка. - Новосибирск, 1980. - № 10. - С. 39–60. Hajičová E. Actual sentence division and its place in language de-

- scription/E. Hajičová, P. Sgall/Formal description of the natural language structure.-Novosibirsk, 1980.-№ 10.-P. 39–60. [In Rus.]
5. Загнітко А. П. Теорія сучасного синтаксису.-Донецьк: ДонНУ, 2006.-378 с. Zagnitko A. P. The theory of modern syntax.-Donetsk: DonNU, 2006.-378 p. [In Ukrainian]
 6. Золотова Г. А. Коммуникативные аспекты русского синтаксиса.-3-е изд., стереотип.-М.: Едиториал УРСС, 2003.-368 с. (Монография). Zolotova G. A. Communicative aspects of Russian syntax.-M.: Editorial URSS, 2003.-368 p. [In Rus.]
 7. Ковтунова И. И. Современный русский язык. Порядок слов и актуальное членение предложения: учеб. пособие.-2-е изд., стереотип.-М.: УРСС, 2002.-238 с. Kovtunova I. I. Modern Russian. Word order and actual sentence division.-M.: URSS, 2002.-238 p. [In Rus.]
 8. Крушельницкая К. Г. К вопросу о смысловом членении предложения//Вопросы языкознания.-1956.-№ 5.-С. 55–67. Krushelnitskaya K. G. About notional sentence division//The problems of linguistics.-1956.-№ 5.-P. 55–67. [In Rus.]
 9. Крылова О. А. Спорные вопросы актуального синтаксиса/Коммуникативно-синтаксический и стилистический аспекты анализа текста: сб. ст.-М.: УДН, 1980.-С. 3–22. Krylova O. A. Disputable issues of actual syntax//Communicative-syntactic and stylistic aspects of text analysis.-M.: UDN, 1980.-P. 3–22. [In Rus.]
 10. Мельничук А. С. Порядок слов и синтагматическое членение предложений в славянских языках.-Киев, 1958.-64 с. Melnichuk A. S. Word order and syntagmatic sentence division in the Slavic languages.-Kiev, 1958.-64 p. [In Rus.]
 11. Падучева Е. В. Высказывание и его ответственность с действительностью: Референциальные аспекты семантики местоимений.-М.: Наука, 1985.-271 с. Paducheva E. V. Utterance and its accordance with reality: Referential aspects of adjective semantics.-M.: Nauka, 1985.-271 p. [In Rus.]
 12. Панасенко Л. А. Краткий курс лекций по теоретической грамматике современного английского языка. Синтаксис: Учебно-методическое пособие для студентов IV курса по специальности «Зарубежная филология» (английский язык).-Тамбов: Изд-во ТГУ им. Г. Р. Державина, 2005.-74 с. Panasenko L. A. Brief lecture course in theoretical grammar of modern English. Syntax.-Tambov: Izd-vo TGU of G. R. Derzhavin, 2005. – 74 p. [In Rus.]
 13. Распопов И. П. Актуальное членение предложения (На материале простого повествовательного предложения преимущественно в монологической речи).-Уфа: Изд-во Башкир. гос. ун-та им. 40-летия Октября, 1961.-163 с. Raspopov I. P. Actual sentence division (Based on simple statements mainly in monologues).-Ufa: Izd-vo Bashkir. un-ta of 40 years of October, 1961.-163 p. [In Rus.]
 14. Селиверстова О. Н. Коммуникативная перспектива высказывания/О. Н. Селиверстова, Л. А. Прозорова//Теория функциональной грамматики. Субъектность. Объектность. Коммуникативная перспектива высказывания. Определенность/неопределенность.-СПб.: Наука, 1992.-С. 189–214. Seliverstova O. N. Communicative utterance perspective/O. N. Seliverstova, L. A. Prozorova//The theory of functional grammar. Subjectivity. Objectivity. Communicative utterance perspective. Definiteness/indefiniteness.-St. Petersburg: Nauka, 1992.-P. 189–214. [In Rus.]
 15. Сиротинина О. Б. Об актуальном членении в разговорной речи//Papers on Functional Sentence Perspective.-Prague: Academia, 1974.-P. 172–174. Sirotnina O. B. About actual sentence division in informal speech [In Rus.]
 16. Тестелец Я. Г. Введение в общий синтаксис: учебник.-М.: Российск. гос. гуманит. ун-т, 2001.-800 с. Testeletz Ya. G. Introduction into general syntax.-M.: Russian state humanitarian university, 2001.-800 p. [In Rus.]
 17. Шевякова В. Е. Современный английский язык. Порядок слов, актуальное членение, интонация.-М.: Наука, 1980.-384 с. Shevyakova V. Ye. Modern English. Word order, actual sentence division, intonation.-M.: Nauka, 1980.-384 p. [In Rus.]
 18. Щеглов Ю. К. К понятиям логических субъекта и предиката//Машинный перевод и прикладная лингвистика.-1964.-№ 8.-С. 109–124. Shcheglov Yu. K. To the notions of logical subject and predicate//Machine translation and applied linguistics.-1964.-№ 8.-P. 109–124. [In Rus.]
 19. Янко Т. Е. О понятиях коммуникативной структуры и коммуникативной стратегии (на материале русского языка)//Вопросы языкознания.-1999.-№ 4.-С. 28–55. Yanko T. Ye. About the notions of communicative structure and communicative strategy (based on the Russian language)//The problems of linguistics.-1999. № 4.-P. 28–55. [In Rus.]
 20. Ammann H. Die menschliche Rede. Sprachphilosophische Untersuchungen.-Darmstadt: Wissenschaftliche Buchhandlung, 1974.-Bd. 2.-XII, 338 S.
 21. Bally Ch. Linguistique générale et linguistique française.-4th ed.-Berne: A. Franke, 1965.- 440 p.
 22. Chafe W. L. Givenness, Contrastiveness, Definiteness, Subject, Topics and Points of View//Subject and Topic.-New York: Academic Press, 1976.-P. 27–55.
 23. Chomsky N. Aspects of the Theory of Syntax.-Cambridge (Mass.): Cambridge University Press, 1965.-251 p.
 24. Dahl Ö. Topic-Comment Structure in a Generative Grammar with a Semantic Base//Papers on Functional Sentence Perspective.-Prague: Academia, 1974.-P. 75–80.
 25. Dahl Ö. Topic and Comment: a Study in Russian and General Transformational Grammar.-Stockholm: Acta universitatis Gothoburgensis, 1969.-53 p.
 26. Daneš F. Zur Terminologie der FSP//Papers on Functional Sentence Perspective.-Prague: Academia, 1974.-P. 217–222.
 27. Dic S. C. Functional Grammar.-Dordrecht ; Cinnaminson: Foris Publications, 1981.-230 p.
 28. Firth J. Non-Thematic Subjects in Contemporary English (A Contribution to the Problem of Central and Peripheral Phenomena in the System of Functional Sentence Perspective)//Travaux linguistiques de Prague.-Praha: Academia, 1966.-№ 2.-P.239–256.
 29. Halliday M. A. K. Notes on Transitivity and Theme in English (Parts I, II)//Journal of Linguistics.-London-New York, 1967.-№ 3.-P. 37–81, P. 199–244.
 30. Heusinger K. von. Information Structure and the Partition of Sentence Meaning//Travaux du Cercle Linguistique de Prague n. s.-Amsterdam; Philadelphia: Benjamins, 2002.-№ 4-275-305.
 31. Hockett Ch. A Course in Modern Linguistics.-NY.: Macmillan, 1958.-621 p.
 32. Ilyish B. A. The structure of modern English.-L.: Prosveshcheniye, 1971.-367 p.
 33. Jespersen O. The philosophy of grammar.-London: Allen & Unwin, 1935.-359 p.
 34. Kuno S. Functional Sentence Perspective: a Case Study from Japanese and English//Linguistic Inquiry.-1972.-№ 3.-P. 269–320.
 35. Leech G. Communicative Grammar of English/G. Leech, J. A. Svartvic.-London: Longman, 1975.-324 p.
 36. Mathesius V. A functional analysis of present day English on a general linguistic basis.-Prague: Academia, 1975.-228 p.
 37. Mathesius V. O tak zvaném aktuálním členění větěm//Čeština a obecný jazykozpyt.-Praha, 1947.-P. 234–242.
 38. Yokoyama O. T. Discourse and Word Order/Olga T. Yokoyama.-Amsterdam-Philadelphia: John Benjamins Publishing, 1986.-361 p.

Актуальное членение предложения: вопросы терминологии
Е. А. Огненко

Аннотация. Статья изучает терминологию АЧП и его составных частей с конца XVIII века – до начала XXI века. Актуальность темы обуславливается недостаточным лингвисториграфическим освещением АЧП в целом и его составных частей в частности. Цель статьи – описать и сравнить компоненты АЧП лингвисториграфично на основе различных подходов, принимая во внимание наличие различных терминов для одного и того же лингвистического явления в различных языках, чтобы показать терминологию, подходящую, универсальную для всех языков.

Ключевые слова: актуальное членение предложения, основа высказывания, ядро высказывания, тема, рема, топик, комментарий.

Типологія дискурсивних одиниць українського епістолярію

Н. В. Павлик

Бердянський державний педагогічний університет, м. Бердянськ, Україна
Corresponding author. E-mail: pavliknelya80@gmail.com

Paper received 20.01.18; Revised 24.01.18; Accepted for publication 28.01.18.

<https://doi.org/10.31174/SEND-Ph2018-151VI44-10>

Анотація. У роботі досліджується типологія дискурсивних одиниць українського епістолярного мовлення. З цією метою уточнено поняття дискурсивної одиниці в аспекті аналізу дискурсу, встановлено жанрологію епістолярних текстів, здійснено комунікативно-прагматичну та функціонально-стильову характеристику листа та визначено специфічні і загальнотекстові дискурсивні одиниці епістолярію.

Ключові слова: дискурс, дискурсивна одиниця, епістолярний жанр, епістолярний текст, лист, типологія.

Вступ. Наукове дослідження присвячене важливій проблемі сучасної лінгвістики – дискурсології. Необхідність вироблення категорійно-поняттєвого апарату для здійснення дискурсивного аналізу є одним із основних завдань наукової парадигми. Актуальність представленої роботи полягає у спробі термінологічного впорядкування й наповнення конкретним науковим змістом як тих характеристик, що структурують текст, так і використовуваних в аналізі дискурсу. Розробці порушених проблем сприятиме встановлення типології дискурсивних одиниць одного з різновидів писемних текстів – епістолярію. Розв'язання цього конкретного завдання в аспекті аналізу дискурсу дає можливість додатково з'ясувати взаємозв'язок семантичної та структурної організації тексту з його стильовою маркованістю, а також зі ступенем функціональної якості мовлення на рівні тексту, завдяки чому будь-яка мовна одиниця набуває комунікативно-прагматичного потенціалу і стає дискурсивною. З огляду на це важливим є формування системи лінгвостилістичних операцій для встановлення закономірностей побудови епістолярного тексту та вивчення його функціонування в часопросторі національного дискурсу.

Короткий огляд публікацій з теми. Сучасні дискурсивні дослідження мають практичне спрямування, їх завдання – з'ясувати й описати глибинні процеси комунікації. Узагальнивши думки вчених щодо тлумачення терміна “дискурс” (Z. Harris [16], Т. ван Дейк [6], Р. Барт [2], Е. Бенвеніст [5], Н. Арутюнова [1], О. Кубрякова [9], М. Макаров [10], К. Серажим [14], Ф. Бацевич [4] та ін.), ми дійшли висновку, що *дискурс* – це багатопараметризована структура, що характеризується певними ознаками, а саме: виконанням комунікативної функції; прагматичною реалізацією; наявністю соціального контексту, що дає уявлення про учасників комунікації; часовим чинником; оформленням переважно у вигляді зв'язного тексту; можливістю факультативних паралінгвістичних елементів тощо. *Дискурсивна одиниця* у дослідженні витлумачується як будь-яка мовна/текстова одиниця, що набуває комунікативно-прагматичного значення у соціально параметризованій ситуації спілкування.

При вивченні дискурсивних одиниць доцільно враховувати кілька аспектів, а саме: лінгвістичний, прагматичний, соціолінгвістичний, психологічний тощо. Тому в нашому дослідженні предметом комунікативно-прагматичного аналізу дискурсу виступають такі параметри: іллокутивні наміри, комунікативна ситуація, прагматична настанова, типи мовленнєвої поведінки,

мовна компетенція комунікантів, вибір мовних засобів для впливу на співрозмовника тощо. Теоретичним підґрунтям для їх виділення слугують праці Т. ван Дейка [6], Ф. Бацевича [3], К. Серажим [14], В. Карасика [8], Т. Радзівської [12], Г. Почепцова [11], О. Селіванової [13], О. Куварової [7], О. Фесенко [15] та ін.

Застосування дискурсивного підходу дає змогу поновому поглянути на поняття і терміни лінгвостилістики, оскільки дозволяє розглядати, зокрема, епістолярний дискурс у двох вимірах: як процес вербальної взаємодії адресанта й адресата і як результат такої взаємодії, зосереджуючись при цьому на окремих компонентах епістолярного мовлення, а саме: змістовому, композиційно-структурному, семантико-синтаксичному, жанрово-стилістичному тощо.

Мета статті – виявити типи дискурсивних одиниць в епістолярних текстах у комунікативно-прагматичному та функціонально-стильовому планах. Поставлена мета передбачає розв'язання таких завдань: 1) уточнення поняття дискурсивної одиниці в аспекті аналізу дискурсу; 2) встановлення жанрології епістолярних текстів; 3) здійснення комунікативно-прагматичної та функціонально-стильової характеристики дискурсивних одиниць українського листування; 4) опис специфічних та загальнотекстових дискурсивних одиниць епістолярію як писемної форми мовлення.

Матеріалом дослідження слугували епістолярні тексти, котрі належать дописувачам до україномовних засобів масової інформації, а також українським письменникам і громадським діячам XIX–XX ст., у листах яких відтворено дух епохи, суспільні проблеми, інформаційний та емоційний аспекти, факти біографії, творчу індивідуальність.

Методи дослідження. Аналіз типів епістолярних дискурсивних одиниць здійснювався за допомогою лінгвістичного опису мовних фактів, зокрема, прийомів спостереження, узагальнення і класифікації, використаних для комплексного дослідження листів, методів стилістики мови, застосованих для встановлення жанрології епістолярних текстів, методу дискурс-аналізу – для вивчення комунікативного, лінгвосоціокультурного, прагматичного тощо компонентів епістолярної комунікації як специфічного дискурсу, контекстуально-інтерпретаційного методу, що сприяв виявленню особливостей письменницького листування.

Результати та їх обговорення. Для з'ясування дискурсивного механізму листа необхідно співвіднести його з умовами, в яких він був укладений, із постаттю

автора, його знаннями про світ, метою написання листа, врешті, з тими художніми системами і мовними парадигмами, які існували у певний історичний момент. Саме аналіз прагматики різних типів дискурсивних одиниць дозволяє встановити правила породження епістолярних текстів, простежити за їх функціонуванням у різних умовах комунікації. Дослідження тематичного змісту, стильового наповнення та композиційної будови епістолярної комунікації дає підстави виокремити епістолярний жанр і визначити його як міжстильове явище, що формується в межах того чи іншого функціонального стилю. Оскільки мовленнєвий жанр – явище передусім структурно-композиційне, то і листування репрезентоване набором специфічних мовних та мовленнєвих засобів, у тому числі стандартизованих формул, у яких відбився, з одного боку, процес становлення й розвитку усного мовлення, з іншого, – таких писемних стилів, як публіцистичний та офіційно-діловий, частково науковий і художній. Маючи широкі прагматичні можливості, відображаючи найрізноманітніші ситуації міжособистісного спілкування, епістолярний жанр репрезентований діловим листуванням в офіційно-діловому стилі, науковим листом – у науковому, листуванням у періодичних виданнях – у

публіцистичному, невимушеному приватним листуванням – у розмовно-побутовому, художнім листом – у художньому стилі.

В основу класифікації епістолярних текстів покладено такі параметри: *екстралінгвальні*: інтенційний фактор, тобто комунікативний намір адресанта, який визначає внутрішню програму епістолярного мовлення і спосіб його втілення; інформативна функція; прагматичний аспект; ситуація, в якій проходить епістолярна комунікація; тематична наповненість; тональність (офіційна, дружня, фамільярна тощо) спілкування; мовна особистість адресанта тощо; *лінгвальні*: усталена структурно-композиційна форма листа; набір специфічних мовних та мовленнєвих засобів різних рівнів мови і стандартизованих етикетних висловлень. Співвідносність типів епістолярних текстів з відповідними функціональними стилями пояснюється спільністю суспільно-соціальної сфери комунікації (офіційно-діловий, науковий, публіцистичний, розмовний, художній стилі), сукупністю засобів вираження, характерних для названих різновидів мови, цільової настанови та її реалізації в конкретних мовних формах, емоційного впливу на адресата тощо.

Таблиця 1. Жанрологія епістолярних текстів

Жанротип	Тлумачення
Приватний побутовий лист	• зв'язне комунікативне утворення, яке виражає міжособистісну комунікацію двох партнерів і вирізняється тематичною багатоплановістю, наявністю описово-інформуючого висловлення, регулярністю та стабільністю спілкування.
Діловий лист	• зв'язне комунікативне утворення, головним компонентом якого є перформативне висловлення або їх група, що виконує прагматично-інформативну функцію.
Науковий лист	• епістолярний текст, основну частину якого становлять наукові міркування і який здійснює комунікативну функцію між високоосвіченими представниками певного соціального прошарку.
Художній лист	• це комунікативна одиниця, що стоїть на межі приватного побутового листа та художнього твору і виконує не лише комунікативну функцію й служить засобом передачі інформації, а є проявом естетичного смаку та творчої індивідуальності автора.
Публіцистичний лист	• один із жанрів засобів масової комунікації, оформлений за законами епістолярного мовлення і покликаний завдяки активному впливу на читача вирішувати актуальні проблеми суспільно-політичного життя.

У комунікативно-прагматичному плані епістолярій включає такі компоненти: 1) дискурсивно-аналітичні: іллокутивний, комунікативно-інформаційний та модалний, що безпосередньо задіюються для аналізу комунікативно-прагматичної специфіки дискурсивних одиниць; дейктичний, який є визначальним для розмежування маркерів соціального статусу мовців; експресивно-оцінний – для опису засобів вираження емоційного стану як одного з типів дискурсивних одиниць епістолярних текстів; функціонально-стилістичний – для дослідження жанротипів епістолярію; 2) комунікативно-ситуаційні, що представлені комунікативною ситуацією, складовими якої виступають соціальні чинники: місце і час мовленнєвого процесу, соціокультурологічні норми поведінки його учасників, соціальний статус і ролі співрозмовників, ступінь знайомства та рівень формальності умов спілкування; 3) комунікативно-мотиваційні, що спираються на комунікативне завдання, структура якого охоплює мотив, що спонукає людину до здійснення мовленнєвого акту, мету комунікативної дії, знання соціально особистісних рис адресата, систему мовних засобів; 4) інтенціональні, що визначають прагматичну настанову висловлення; 5) мовно-компетенційні, які виявляються у вмінні спів-

розмовників будувати дискурс, оптимально використовуючи мовні засоби для реалізації комунікативних намірів, тобто для впливу на інформаційного партнера; б) фоніві – це соціальні, індивідуальні, колективні, наукові, донаукові, художні, життєві, енциклопедичні тощо знання автора та реципієнта. Комунікативно-прагматичними чинниками аналізованого листування виступають: а) соціальний портрет учасників мовленнєвого процесу; б) сфера спілкування – офіційна, напівофіційна, приватна; в) письмова форма; г) спілкування на відстані.

У центрі уваги функціонально-стилістичної характеристики епістолярію – проблема з'ясування жанрово-стильових властивостей одиниць різних рівнів мови з позиції їх потенційних можливостей та способів і сфер уживання в мовленні. Такий аналіз базується на сукупності кількох компонентів, які зумовлюють: 1) тематичну наповненість; 2) специфічність набору мовних засобів; 3) структуру мислення, що відображає різні типи зв'язності та вибір композиційно-мовленнєвих форм; 4) тональність (офіційну, дружню, фамільярну тощо) комунікації. Ми дійшли висновку, що застосування засобів стилістичного вираження залежить насамперед від призначення епістолярної комунікації,

змістового наповнення листа, мовної компетенції адресанта й адресата, особливостей їх взаємин, манери висловлюватися тощо.

У проаналізованих листах актуальними є такі умови призначення епістолярію: а) намагання автора вплинути на адресата і схилити його до прийняття певного рішення; б) прагнення дописувача довести до свідомості реципієнта дійсний стан справ чи якийсь повідомлення; в) бажання адресанта одержати від отримувача послання відповідь на питання, заповнити за його допомогою відсутність необхідної інформації; вирішити проблему; г) намагання автора підтримати спілкування, дружні стосунки або ж просто полегшити розлуку шляхом листування. Епістолярна комунікація реалізується через мовленнєві акти, серед яких найуживанішими є повідомлення, пояснення, питання, відповідь, пропозиція, прохання, оцінка, ствердження, конкретизація, узагальнення, нагадування, акцентування, прогнозування тощо. До того ж на параметри класифікації дискурсивних одиниць значний вплив має рівень розвитку української літературної мови взагалі й розмовного її різновиду зокрема.

У структурному плані листи виступають як цільно оформлені, орієнтовані на конкретного адресата одиниці зі специфічними усталеними частинами початку і кінця. Засоби вираження звертань і закінчення послань надзвичайно різноманітні, індивідуалізовані, багаті приказками, здрібніло-пестливими елементами, словами з оцінним значенням. Жанрово-стилістична база епістолярію забезпечується вживанням видо-часових форм дієслів та імперативів, першої особи займенників, від якої ведеться розповідь, повідомлюваних моделей, прямо питальних речень, що потребують відповідей, окличних конструкцій, покликаних відтворити психологічний настрій адресанта, який проявляється у його ставленні до предмета, об'єкта, адресата й ситуації спілкування, неповних речень, еліпсисів, що допомагає експлікувати натяки на відомі обом комунікантам факти, події тощо.

У результаті дослідження приватного побутового, публіцистичного, ділового, наукового та художнього листування нами виділено дев'ять типів дискурсивних одиниць, які є складовими епістолярних текстів.

Таблиця 2. Типи дискурсивних одиниць

Загальнотекстові дискурсивні одиниці:	Специфічні дискурсивні одиниці:
• директивні вислови;	• засоби ініціалізації;
• авторизовані нарративні моделі;	• засоби завершення епістолярного тексту;
• питальні та окличні речення в ролі дискурсивних одиниць;	• стандартизовані формули звертання, привітання;
• маркери соціального статусу;	• стандартизовані формули побажання, поздоровлення, віншування, вибачення, вдячності, запрошення.
• засоби вираження емоційного стану.	

За функціональними і структурними особливостями дискурсивні одиниці розмежовуються на загальнотекстові та специфічні. *Загальнотекстовими* вважаємо *одиниці*, які функціонують не лише в епістолярних, а й в інших класах текстів; *специфічні дискурсивні одиниці* є актуальними структурно-композиційними елементами листа, що репрезентують його як цілісне жанрове утворення.

1 тип – директивні вислови. Директивний характер листів полягає у спонуканні до певної дії, поведінки і реалізується конструкціями з дієсловами наказового способу. Імперативне значення дієслова проявляється у двох планах – модальному (містить волевиявлення автора) та змістовому (вказує на конкретну дію). В епістолярних текстах різних типів нами визначено такі функції директивних висловів, що репрезентують волевиявлення адресантів: прохання, порада, дозвіл, заклики, застереження, побажання, бажання, наказ, команда. Супутніми засобами вираження експресивності, які надають директивним висловленням більш стриманого, послабленого характеру, виступають дієслова недокананого виду, звертання, вставні слова, формули мовного етикету.

2 тип – авторизовані нарративні моделі. Повідомлювані формули, або нарративи, розглядаються нами як розповідь про деяку послідовність подій, що відбуваються. Повноцінну подійність нарративного тексту зумовлюють фактичність, тобто реальність описаних подій, та їх результативність. В обстежених епістолярних текстах нарративні конструкції містять повідомлення у вигляді сюжетної розповіді про особисте життя чи професійну діяльність дописувача, цікаві випадки з

життя спільних знайомих або з власного; нарративи виступають формою самовираження, що пояснюється прагненням автора донести до адресата інформацію про себе. Типовим для епістолярних нарративів є відображення авторського, а значить, суб'єктивного погляду на ситуацію. Найбільші повідомлення характерні для приватних побутових листів, адже описово-інформуюча розповідь складає їх основу, включення ж нарративів в окремі тексти ділової кореспонденції є специфічною рисою відповідного типу листування, що вирізняє його серед інших видів ділового спілкування.

3 тип – питальні та окличні речення в ролі дискурсивних одиниць. У структурі різних типів епістолярної комунікації особливий акцент припадає на питальні речення, що виконують функцію одного із засобів отримання необхідної інформації. Питальним реченням властива контактоутворювальна роль, що сприяє продовженню комунікації, стимулює лист-відповідь. Прямі питальні одиниці вважаються основним засобом вираження запитання, не містять будь-якого підтексту чи факультативних елементів. Оцінні питальні конструкції в епістолярних текстах поділяються на дві семантичні групи: з позитивною (вживаються досить рідко) та з негативною оцінками. Типовою особливістю побутового та художнього листування є застосування емоційно-оцінних та окличних речень, здатних безпосередньо впливати на процес сприймання і розуміння тексту інформаційним партнером, викликати емоційний ефект. У структурі означених речень використовуються такі мовні засоби: експресиви, фразеологізми, повтори, емоційно-експресивні, експресивно-підсилювальні частки, вигукки тощо. Для посилення

емоційного ефекту змісту листів авторами задіюються і графічні засоби, зокрема відповідні розділові знаки.

4 тип – засоби вираження емоційного стану. Засобом вираження емоційного стану епістолярних комунікантів є експресиви, або емоційно забарвлена лексика, за допомогою якої описуються почуття, а також передаються емоційні відтінки в оцінці явищ, подій, людей тощо. Ці лексеми поділяються на дві групи: слова, що містять позитивну емотивну оцінку, і слова, у яких виявляється негативна емотивна оцінка. Крім цього, у приватному побутовому листуванні окрему групу формує розмовно-просторічна лексика, яка використовується для створення фамільярно-розмовного або просторічно-лайливого тону спілкування чи змалювання негативно-соціальних рис осіб та суспільних явищ. Вагоме місце у листах належить фразеологізмам, цитатам і крилатим словам (особливо вони притаманні приватним побутовим, художнім та публіцистичним листам). Ці елементи мовної експресії надають текстам образності, полемічної сили та гостроти, спричиняють гумористичний чи іронічно-сатиричний ефект. Емоційність в епістолярних текстах виражається також за допомогою словотвірних афіксів, зокрема демінутивних та аугментативних суфіксів.

5 тип – маркери соціального статусу. Факторами, що визначають структуру епістолярних текстів, є соціальне становище учасників комунікації, соціокультурологічні норми поведінки, ступінь знайомства та рівень формальності умов спілкування, місце і час мовленнєвого процесу. Кожен тип тексту має специфічний набір мовних засобів і форм, що передає причинно-наслідкову залежність між комунікативною ситуацією та безпосередньо мовленнєвим актом, породженням цією ситуацією. Поширеним засобом визначення соціального статусу комунікантів в епістолярному мовленні є займенники, за допомогою яких відображається службова ієрархія, ступінь знайомства, характер стосунків, тобто формальний чи неформальний рівень комунікації. Маркерами соціального статусу виступають також професіоналізми та суспільно-політична лексика, за допомогою яких пізнається сфера діяльності комунікантів або їх соціальне становище у певний період спілкування.

6 тип – засоби ініціалізації. Ініціалізація, тобто змістовий початок – це перше речення основного тексту, яке знаходиться у стилістично сильній позиції і виконує функцію організуючого елемента для всього листа. Змістове наповнення ініціальних форм включає в себе інформацію про те, що стало приводом, причиною спілкування, або відображає ідейне спрямування кореспонденції (особливо цей засіб поширений у публіцистичному листуванні). До ініціальних належать також структури, у яких висловлено домагання прихильності адресата. Ці конструкції марковані такими мовними одиницями, як займенники, емоційно-оцінна лексика, фразеологізми, традиційні формули мовленнєвого етикету. Своєрідним засобом ініціалізації в художніх та публіцистичних епістолярних текстах виступають епіграфи, які увиразнюють замисел, дають оцінку повідомлюваному, створюють певний настрій.

7 тип – засоби завершення епістолярного тексту. Типовими засобами завершення листів є прощальні формули. Це традиційні одиниці українського мовного етикету, до складу яких входять вислови прихильності, подяки, побажання, вітання. Їх семантичне наповнення залежить насамперед від характеру взаємин між автором та адресатом, різновиду епістолярного тексту. Серед засобів завершення кореспонденції виокремлюються також конструкції, що містять прохання або вимогу щодо продовження листування, зрідка зустрічаються фрази, які попереджають про закінчення послання. Водночас ці структури є також контактоутворюючими й широко використовуються в листах усіх типів, крім публіцистичних.

8 тип – стандартизовані формули звертання, привітання. Стандартизовані формули звертання, привітання – це дискурсивні одиниці, які у листі мають чітко окреслену сталу позицію – над текстом, графічно позначаються абзацним відступом і виражаються іменником у кличному або називному відмінку та прикметником, що містить ознаки поваги, пошани тощо, й виконують апелятивну, фатичну та експресивну функції.

9 тип – стандартизовані формули побажання, поздоровлення, віншування, вибачення, вдячності, запрошення. Практично всі проаналізовані листи насичені формулами мовного етикету, серед яких найчастіше зустрічаються вибачення, поздоровлення, віншування. Вербальними засобами реалізації цих одиниць є традиційні для українського етикету вислови. Іноді трапляються поетичні індивідуально-авторські структури, у яких містяться щирі побажання здоров'я, щастя, кращої долі, передається прагнення автора побачитися з адресатом. Виділяються також такі форми мовного етикету, як компліменти на адресу співрозмовника, визнання чи захоплення його діяльністю, хоча публіцистичним листам подібні структури не властиві. Саме використання виділених дискурсивних одиниць дозволяє створити такий епістолярний текст, який би відповідав правилам написання листів і сприяв успішній та оптимально ефективній комунікації.

Висновки. Отже, у процесі дослідження типології дискурсивних одиниць в українському епістолярному мовленні нами виявлено дев'ять типів дискурсивних одиниць, що функціонують у конкретній мовленнєвій ситуації, за певних комунікативних умов. Класифікаційними критеріями типологізації обрані функціональні та структурні особливості дискурсивних одиниць.

Перспективу подальшого дослідження вбачаємо у вивченні (окрім комунікативно-прагматичних та функціонально-стильових параметрів, застосованих у науковій роботі) семантико-когнітивних механізмів породження епістолярного дискурсу, оскільки дослідження проблем творення та функціонування різних типів дискурсу має практичне спрямування, що уможливило встановлення глибинних процесів комунікації. Когнітивний підхід, поєднаний із лінгвокультурологічним, може бути зорієнтованим на виявлення національно-специфічних особливостей означеного типу дискурсу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арутюнова Н.Д. Язык и мир человека. М.: Языки русской культуры, 1999. 896 с.

2. Барт Р. Лингвистика текста // Новое в зарубежной лингвистике: Лингвистика текста. М.: Прогресс, 1978. Вып. VIII. С. 442–449.
3. Бацевич Ф.С. Нариси з лінгвістичної прагматики. Львів: ПАІС, 2010. 336 с.
4. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики. К.: Академія, 2004. 344 с.
5. Бенвенист Э. Общая лингвистика. М.: Прогресс, 1974. 447 с.
6. Дейк Т.А. ван. Язык. Познание. Коммуникация. М.: Прогресс, 1989. 310 с.
7. Куварова Е.К. Проблема лингвистической маркировки письма как послания и документа / режим доступа: http://movoznavstvo.com.ua/download/pdf/2011_1/article/15.pdf.
8. Карасик В.И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. Волгоград: Перемена, 2002. 477 с.
9. Кубрякова Е.С. О понятиях дискурса и дискурсивного анализа в современной лингвистике // Дискурс, речь, речевая деятельность: функциональные и структурные аспекты: сб. обзоров РАН ИНИОН. М., 2000. С. 7–25.
10. Макаров М.Л. Основы теории дискурса. М.: Гнозис, 2003. 280 с.
11. Почепцов Г.Г. Теория коммуникации. М.: Рефл-бук, К.: Ваклер. 2001. 656 с.
12. Радзівська Т.В. Нариси з концептуального аналізу та лінгвістики тексту. Текст – Соціум – Культура – Мовна особистість. К.: ДП "Інформативно-аналітичне агентство", 2010. 491 с.
13. Селиванова Е.А. Основы лингвистической теории текста и коммуникации. К.: Брама, 2004. 336 с.
14. Серажим К.С. Дискурс як соціолінгвальне явище: методологія, архітектоніка, варіативність (на матеріалі сучасної газетної публіцистики). К., 2002. 392 с.
15. Фесенко О.П. Эпистолярный: жанр, стиль, дискурс / режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/n/epistolaryiy-zhanr-stil-diskurs>.
16. Harris Z. Discourse Analysis // Language. 1952. Vol. 28, №17. P. 1–30.

REFERENCES

1. Arutjunova N.D. Language and the World of a Man. Moscow: Jazyki russkoj kul'tury. 1999. 896 p.
2. Bart R. Text Linguistics // New in Foreign Linguistics: Text Linguistics. Moscow: Progress, 1978. Vol. VIII. pp. 442–449.
3. Batsveych F.S. Essays on Linguistic Pragmatics. L'viv: PAIS. 2010. 336 p.
4. Batsveych F.S. Basics of Communicative Linguistics. Kyiv: Akademiia. 2004. 344 p.
5. Benvenist E. General Linguistics. Moscow: Progress, 1974. 447 p.
6. Dejk T.A. van. Language. Cognition. Communication. Moscow: Progress, 1989. 310 p.
7. Kuvarova E.K. The Problem of Linguistic Marking of a Letter as a Message and a Document / mode of access: http://movoznavstvo.com.ua/download/pdf/2011_1/article/15.pdf.
8. Karasik V.I. Language Circle: Personality, Concepts, Discourse. Volgograd: Peremena, 2002. 477 p.
9. Kubrjakova E.S. On the concepts of discourse and discursive analysis in modern linguistics // Discourse, speech, speech activity: functional and structural aspects. Moscow, 2000. pp. 7–25.
10. Makarov M.L. Fundamentals of Discourse Theory. Moscow: Gnozis, 2003. 280 p.
11. Pochepcov G.G. The Theory of Communication. M.: Refl-buk, K.: Vakler. 2001. 656 p.
12. Radziievs'ka T.V. Essays on conceptual analysis and text linguistics. Text – Society – Culture – Language personality. Kyiv: DP "Informatyvno-analitchne ahentstvo", 2010. 491 p.
13. Selivanova E.A. Fundamentals of Linguistic Theory of Text and Communication. Kyiv: Braма, 2004. 336 p.
14. Serazhym K.S. Discourse as a sociolinguistic phenomenon: methodology, architectonics, variability (on the material of contemporary newspaper journalism). Kyiv: 2002. 392 p.
15. Fesenko O.P. Epistolary: genre, style, discourse / mode of access: <https://cyberleninka.ru/article/n/epistolaryiy-zhanr-stil-diskurs>.

Typology of discursive units in the Ukrainian epistolary

N. V. Pavlik

Abstract. The author analyses the typology of discursive units in the Ukrainian epistolary speech. The notion of discursive unit has been determined in the aspect of discourse analysis. In the research the author specifies the genre of epistolary texts and makes the communicative-pragmatic and functional description of discursive units in the Ukrainian correspondence. The author has also defined special and common discursive units of epistolary.

Keywords: *discourse, discursive units, epistolary genre, epistolary text, letter, typology.*

Типология дискурсивных единиц украинского эпистолярия

Н. В. Павлик

Аннотация. В работе исследуется типология дискурсивных единиц в украинской эпистолярной речи. С этой целью уточнено понятие дискурсивной единицы в аспекте анализа дискурса; установлена жанрология эпистолярных текстов, осуществлена коммуникативно-прагматическая и функционально-стилистическая характеристика письма, определены специфические и общетекстовые дискурсивные единицы эпистолярия.

Ключевые слова: *дискурс, дискурсивная единица, эпистолярный жанр, эпистолярный текст, письмо, типология.*

Mind work of ideology: a function-operator perspective

I. Pinich

Kyiv National Linguistic University, Kyiv, Ukraine
Corresponding author. E-mail: ipinich@hotmail.com

Paper received 13.12.17; Revised 19.12.17; Accepted for publication 22.12.17.

<https://doi.org/10.31174/SEND-Ph2018-151VI44-11>

Abstract. The paper suggests an explanatory algorithm of ideology mind work by means of mathematical modeling of mental configurations processes. The correlation between the universal knowledge domain, conceptual and ideological pictures of the world are presented as operations of mathematical functions and their composition. The functions of ideological mentality and ideological doctrine are discerned on the basis of function properties.

Keywords: ideology, ideologeme, conceptual picture of the world, ideological picture of the world, function.

Introduction. A bipartite view on the role of ideology in shaping the modern world has ensued largely from current claims about its significance (or threat) as a social and political phenomenon. More recent interest to the all-pervasive nature of ideology and the impact of ideological state apparatuses [19] in generating worldviews gives rise to a scientific trend of revisiting the notion of ideology, encompassing its reference to semiotics [11, 12], pragmatics [9], axiology, political and cognitive linguistics [6, 10], discourse analysis [5], and the theory of language. Yet, the plethora of standpoints as regards the issue in question is prone to multiply in number giving little evidence of ever establishing a clear-cut image of the matter. The hypothetic origin of the theoretical divergences resides primarily in the very definition of the phenomenon and the mechanisms of its functioning. This paper aims to give an overview of some already existing standpoints on ideological information processing summoned under a general idea of mathematical function.

Discussion. Earlier Hellenistic practices of studying ideational processes are the precedents of viewing dialectics as the reasoning dwelt on the *commonplace*, i.e. generally recognized knowledge. According to Aristotle, it follows that in a dialectic procedure to derive new knowledge the argument must ensure the truth of a conclusion drawn from apparently truthful premises [20, p. 181]. These self-evident truths or propositions *per se* serve the basis for argumentation, and may rest on *endoxa*, a system of 'shared beliefs' "accepted by everyone or by the majority or by the wise" [8]. Therefore, the shared beliefs might be interpreted as reputable, readily believable or plausible, based on the "views of any notable group or wise person worth attending to" [4, p. 209]. These plausible beliefs, subsequently, constitute the origin of the reputable standpoints stipulated by a dominant social group. The same holds of attendant values prescribed to a disputable matter. Yet, the dominant position may not necessarily coincide with the reputable beliefs, presumably causing the ambiguities between the commonly shared opinions and the *endoxa*. The dialectic model of reasoning between the social groups having claims on dominance may be far from the basis of reputable opinions, quite the contrary it may well contradict them. The only attainable goal of such reasoning procedures is to prove inconsistency of the opponents' counterfactuals attributed to their incongruity with the shared beliefs through a rhetorical demonstration.

The *commonplace* which is also a set of beliefs shared by the opposing parties proves to be a pool of accepted

knowledge of a more universal character as regards the dialectic modeling, for it may either include *endoxa* or lack it [4] and embraces a large number of enthymemes, i.e. "the syllogisms with suppressed premises" [17]. These common topics, which are most widely shared and apply across different fields of argument, are further reinterpreted in Boethius' maximal propositions [12] needed for providing belief to anything in doubt. Later, the medieval doctrine of the illation between the premises and conclusions was inherited by and served the basis for the medieval practices of argument. The arguments were regarded equivalent to conditionals and rested on maximal propositions [2, p. 246]. The grammar of propositional relationship mirrored the architecture of the arguments' domains established on the principles of opposition: contrariety, gradation, and genus. The successful rhetoric, therefore, exploited a well-trod path to public minds via the mechanisms of knowledge processing capable of guiding and directing the general pool of knowledge, serving therefore as "a strategy and a principle simultaneously" [20, p. 180].

Alongside, other conjectures on the nature of ideology modern claims often refer to it as a system of beliefs "held in common by the members of a collectivity..., a system of ideas which is oriented to the evaluative integration of the collectivity" [13, p.236] and a "pertinent focus for the study of the structure and function of ideological mentality" [18, p. 399]. According to Parsons, relation of belief systems to societal existence and its further development lies in the interaction preeminently based on "a sharing and a relative stability of meaning" and yields to "cognitive symbol systems" [13, p.221] refracted in language. The common senses, subsequently, arise from a shared symbolic system as a result of the imposer of conventions and are governed by a normative order of cognitive, cathectic and moral standards. A cognitive primacy focus, as it follows further, sets the category of the existential beliefs into empirical and non-empirical which if viewed within evaluation category, establish the empirical reference to ideology and non-empirical to religious beliefs.

Semiotically oriented views on ideology undergird axiomatical systems over apodictic syllogisms with the reference no longer to "Absolute Reason" but to "emotional elements, historic evaluations and pragmatic motivations" [7, p.278]. Notwithstanding, the principle of ideological mechanisms are comparable to those of dialectic reasoning for disguised ideological premises derive ideological enthymemes subjected to extra-logical condi-

tions with the further aim to produce the reasons for sensible human interaction. Yet, the shift from classical dialectics with the inventory of overt enthymemes and an aim of deriving plausible conclusion to a disguised ideological inventio of pragmatic and emotional influence on the audience marks a boundary between philosophy and politics. Therefore, Sartori concedes a distinction between an ideological doctrine (ideology of knowledge) and an ideological mentality (ideology of politics) in the study of ideology [18, p. 398]. Though deemed ontologically indispensable, the first is co-referenced to the extent of ideological conditioning of the mind and the latter seeks to observe the sociology of knowledge in an ideological culture. Bakhtin and Medvedev go further in assigning the role of an all-pervasive phenomenon to ideology built in many other aspects of human life such as science, religion or art [11]. Nonetheless, as Eco highlights, ideology serves a residue of meta-semiotic nature capable of directing semiosis yet irrelevant to culture coding [7, p.289].

In a nomiotic-wave theory, the inherent logic of nomiotic processes resides in co-elaboration of significant information at all mental levels and connects to the material logic of Boethius of correlating different information in view of its contents significance [3, p.41]. Bianca defines nomiosis as a procedure of generating inherent significance to all mental configurations and confines nomiotic procedures to a two-way process: that of significance generation and of processed information accumulation (ibid.). The nature of nomiotic processes is the same as their elaboration and is instantiated in a correlation between an idea and motivation through nomiotic bonds. The motivation of transcribing one's internal feelings, moods or ideas or other mental concepts into lingual signs results in propositional transpositions involving successive semiosis of mental configurations into lexemes. In addition, simultaneity of nomiosis and semiosis establishes a strong correlation between a prior intentionality, emotional inclusively [16], and the expression of mental concepts and emotions by means of language or other signs. Other proofs for the correlation between nomiotic and semiotic processes can be observed in the procedures of mental concepts production.

Cognitive studies among other significant aspects of elaboration on the nature of thought and language relation make a distinction between the conceptual picture of the world and a conceptual system of a language. The conceptual picture of the world represents "the full base of knowledge about the world (prescientific and scientific), saved up for all history of existence of the nation" [15] and is wider than the notion of the conceptual system. The knowledge within the conceptual picture of the world is irreducible to a language concept system which undergoes the processes of desemantization or archaization; on the contrary, it serves the pool for any kind of information learned or acquired throughout the history of a nation and is co-referent to Aristotelian commonplaces. The fact of the knowledge base by far exceeding the conceptual base of language denies their overlap, but rather justifies their congruence in the intentional translation of significant information to a set of concepts realized in linguistic signs.

A view on ideology being at the root of semiosis helps allocate it within the scope of nomiosis with its contem-

poraneous processing of all the information subsequently resulting in the correlation of significant mental configurations. In logic and abstract algebra, the correlation between arbitrary sets is seen through a function or mapping of elements from one set to the other/others. Therefore, if mental configurations are viewed as mathematical arguments (elements), it would be germane to metaphorically arrange them in a set of non-numeric inputs defined within a set of a domain.

The domain encompasses input data of mental configurations retaining the features of compositional elaboration of either explicit or covert types of awareness based on commonly recognized belief systems. The shared mental basis makes up the input mental configurations of the conceptual picture of the world arranged in a subset C. The elements ($c_1...c_n$) of the subset C entail information of different forms of awareness: social, political, religious, economic, moral and emotional, and further map to a subset I which stands for ideologically charged output images of mental configurations ($i_1... i_n$). The images suggest a set of outputs within a codomain. Ideologemes as minimal fundamental units of ideologies are viewed as subsets within each $i_1...i_n \subset I$, serving cognitive-semiotic ties in the "dynamic nature of language meaning" production [22, p. 16]. The figure (Figure 1) shows the correlation of a domain of mental configurations and a codomain of "ideologically charged" [14, p. 3] outputs under a function of ideological doctrine.

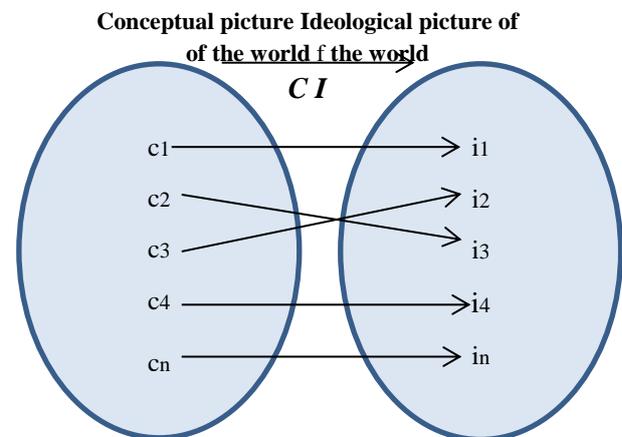

Figure 1. A function correlating input mental configurations of conceptual picture of the world and output ideologically charged configurations

The ideology as a function associates ideologically charged mental configurations with the mental configurations of a conceptual picture of the world viewed as elaborated information of common knowledge. Any element of the codomain $i \subset I$ is the value of the ideological function at a corresponding $c \subset C$. The relation results in a typology of respective ideologies (political, social, economic, religious, moral, and emotional). The cardinality of the C domain yields the respective cardinality of I domain resulting in the equinumerosity of the domains $C \approx I$. The equipollence presumption translates to the axiom of choice with the input mental configurations of the conceptual picture of the world seeking the symmetry with the output set of ideologies cultivated within the multitude of social groups of a given society.

The claim is substantiated by the compositional nomiosis of the information of “relevant selfic significance” [3, p.311] that restricts the cardinal number of input configurations and serves prerequisite to output mappings.

The function of ideological doctrine is presumably bijective by nature, employing both “one-to-one relation (injection) and one-to-one correspondence (surjection)” [1, p. 15]. The injective relation entails a one-to-one reference of every c element to i element. Put it in a formulaic fashion, if $c_1 \neq c_2$, then $f(c_1) \neq f(c_2)$ and equivalently, if $f(c_1) = f(c_2)$, then $c_1 = c_2$. The injective function denies the possibility for the same value i at different c , so $f(c_1) \neq f(c_2) \neq i_1$. The surjection implies that for any i

in I there is at least one c in C such that $f(c) = i$. The formula testifies to a one-to-one correspondence between ideological configurations and mental configurations of conceptual picture of the world.

Given that conceptual mental configurations are functions by themselves and constitute input truth values standing in relations of opposition: contradiction, contrariety, sub-contrariety and sub-alternation [21]; a composition of functions is observed. The composite function is the ideological mentality function operating as ideological conditioning of the mind. Figure 2 is aimed at visualization of function composition.

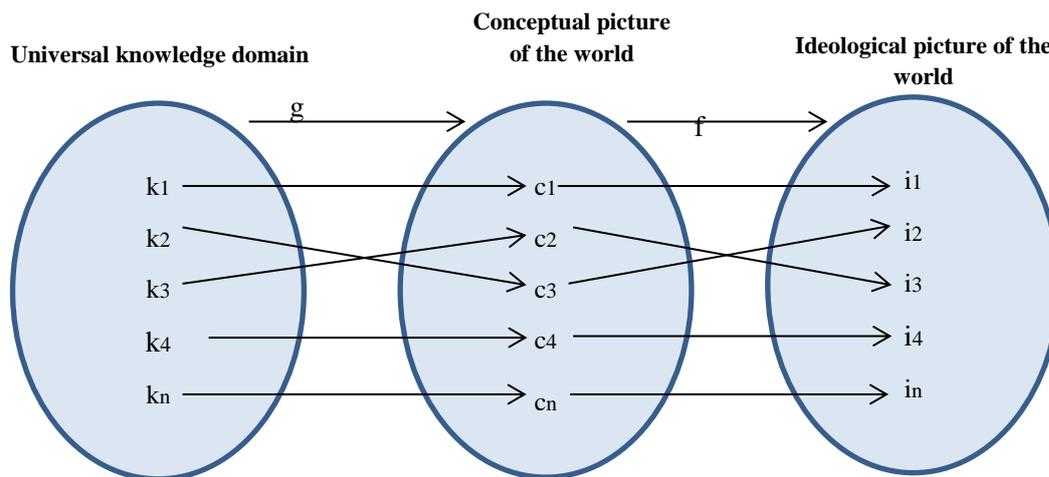

Figure 2. Function composition in transforming universal knowledge to ideologically charged configuration

Significant mental configurations in the universal knowledge domain with every $k \subset K$ are transformed to a conceptual knowledge range of concepts in the codomain C under the function of conceptual co-elaboration $g(k)$. Consequently, the pointwise application of g yields the relation established between the domain and the codomain as an intermediary of a chaining process. Further, following the chain algorithm the function of ideological doctrine maps $c_1 \dots c_n$ to ideological configurations in I . Correspondingly, a composite function $f(g(k))$ maps $k_1 \dots k_n$ to $i_1 \dots i_n$ and functions as an operator. The composition of functions results in the composition of relations associative in their nature. Intuitively, the composition of one-to-one correspondence outputs in a one-to-one function. Similarly, the composition of two onto functions makes a one-to-one relationship. It follows that the composition of two bijective functions is also a bijection.

To observe the relation between the systems of mental configurations and language, linguistic picture of the world (L) may too be viewed as a combination of functions. Ideology and language are both systems of the unconscious that articulate senses into semic systems. Although, ideology as a principle of sense generation doesn't make up an inventory of contents nor it is a set of semantic rules for generating messages [13, p.15]. The claim about the ideological mentality as a composite

function-operator suggests the very mechanisms of sense production, a way of thinking, involved in all the procedures of mental co-elaboration processes. Meanwhile, the ideological doctrine functions transpose mental configurations to legitimize the ideas of the beneficiary and are employed in a combination of functions for language production: $f(c) + g(k) + f(g(k))$. The configurations may vary from a sum and difference to a product and quotient. Alongside, language production function is a multi-variable function $l(k, c, i)$, the choice of operands under which is substantiated by individuals' motivation.

Conclusions. A combination of viewpoints based on traditional logic and a nomiotic theory of inherent logic gave rise to the idea of a chain model of mental transpositions presented as mathematical functions. The algorithm of ideology mind work is seen as co-elaboration of significant mental configurations in a universal knowledge domain through a range of concepts in a conceptual picture of the world and a set of ideologies in an ideological picture of the world. The linearity of the process was chosen to visualize the relation among the systems of knowledge by contingent single variable functions. Though, the notion of co-elaboration suggests not only several domains involved but also multiple inputs and multiple outputs, that translates to a multivariable calculus.

REFERENCES

1. Ash R.B. A Primer of Abstract Algebra. The Mathematical Association of America, 1998. – 181p.
2. Bellucci F. Charles S. Peirce and the Medieval Doctrine of consequentiae // History and Philosophy of Logic, 2016, Vol. 37, Iss. 3. – P. 244-268. DOI:1080/01445340.2015.1118338

3. Bianca M.L. The Nomiotic-Wave Theory of Mind and Inherent Logic. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 2017. – 495 p.
4. Bonevac D. Notes on Aristotle's Topics, Book III. [E. resource]. – Access mode: <http://bonevac.info/348/Topics3.pdf>
5. Van Dijk, T.A. Ideology and discourse analysis // Journal of political ideologies, 2006, Is. 11. – P. 115-140.
6. Dirven R., Polzenhagen F., Wolf H.-G. Cognitive Linguistics, Ideology, and Critical Discourse Analysis // The Oxford Handbook of Cognitive Linguistics, Oxford: Oxford University Press, 2007. – P. 1222-1240. DOI: 10.1093/oxfordhb/9780199738632.013.0047
7. Eco U. A Theory of Semiotics. Bloomington: Indiana University Press, 1976 – 354 p.
8. Endoxa // The Blackwell Dictionary of Western Philosophy / Nicholas Bunnin, Jiyuan Yuohn, (eds.). Malden, MA, Oxford, Carlton, Victoria: Blackwell Publishing, 2004. – 776 p.
9. Gutiérrez-Rexach J., Schatz S. Social Cognition and the Pragmatics of Ideology // Pragmemes and Theories of Language Use. Perspectives in Pragmatics, Philosophy & Psychology, 2016, Vol 9. – P. 625-642. DOI. 10.1007/978-3-319-43491-9_32
10. Jost J., Federico Ch. M., Napier J. L. Political Ideology: Its Structure, Functions, and Elective Affinities // Annual Review of Psychology, 2009, Vol. 60: – P. 307-337
11. Marling W. The formal ideologeme // Semiotica, 1994, Is. (3-4). – P. 277-300. DOI.10.1515/semi.1994.98.3-4.277
12. Nöth W. Semiotics of ideology. [E. resource]. – Access mode: http://www.zbi.ee/~kalevi/148_11.pdf?q=semiotics
13. Parsons T. The Social System. London: Routledge, 1991. – 448 p.
14. Percy C., Davidson M. C. The Languages of Nation. Bristol, Buffalo, Toronto: Multilingual Matters, 2012. – 306 p.
15. Pimenova M. Conceptual Investigations. In Modern Linguistics. Linguistic Studies, 2013, Vol 27. – P. 23-29.
16. Pinich I.P. Pragmatics of emotionality in discourse processing: prolegomena to ideology shaping engines. //Lege artis. Language yesterday, today, tomorrow. The Journal of University of SS Cyril and Methodius in Trnava. Warsaw: De Gruyter Open, 2017, Vol. II(1). – P. 262-298. DOI: 10.1515/lart-2017-0007
17. Rapp Ch. Aristotle's Rhetoric // The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Spring 2010 Edition), Zalta E. N. (ed.), [E resource]. – Access mode: <https://plato.stanford.edu/archives/spr2010/entries/aristotle-rhetoric/>
18. Sartori G. Politics, Ideology, and Belief Systems. // The American Political Science Review. – Vol. 63, No. 2 (Jun., 1969). – P. 398-411. DOI: 10.2307/1954696
19. Sevgi H., Ozgokceler S. Media and Cerattepe in Turkey: Althusser's communications ideological state apparatus [ISA] – oriented assessment // In Eurasian Journal of Social Sciences, 2016, 4(3). – P. 14-24. DOI: 10.15604/ejss.2016.04.03.002
20. Stump E. Boethius's De Topicis Differentiis. Ithaka and London: Cornell University Press, 2004. – 287 p.
21. The Traditional Square of Opposition // The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Spring 2010 Edition), Zalta E. N. (ed.), [E. resource]. – Access mode: <https://plato.stanford.edu/entries/square/>
22. Zlatev J. Cognitive Semiotics: An emerging field for the transdisciplinary study of meaning // The Public Journal of Semiotics, 2012, IV (1). – P.2-24.

Работа мысли идеологии: функционально-операторный подход

И.П. Пинич

Аннотация Статья предлагает алгоритм объяснения идеологической работы мысли с помощью математического моделирования процессов обработки ментальных конфигураций. Соответствия между областью универсальных знаний, концептуальной и идеологической картинами мира представлены в виде операций математических функций и их композиции. Разграничиваются функции идеологической ментальности и идеологической доктрины на основе базовых характеристик функций.

Ключевые слова: идеология, идеологема, концептуальная картина мира, идеологическая картина мира, функция.

The concept of LOVE and its conceptualization in modern English romance novels

O. H. Savchuk, N. M. Marchenko

SHEI «Pereiaslav-Khmelnytskyi Hryhory Skovoroda State Pedagogical University»
Pereiaslav-Khmelnytskyi, Ukraine

Corresponding author. E-mail: helga_savchuk@i.ua, 1marchenko_n@ukr.net

Paper received 27.01.18; Revised 02.02.18; Accepted for publication 05.02.18.

<https://doi.org/10.31174/SEND-Ph2018-151VI44-12>

Abstract. The article applies to the theory of conceptual metaphor to give a detailed analysis of how metaphor-based schemata provide the realization of the concept of LOVE in modern romance novels. The results of nominative unit semantic analysis have allowed us to distinguish such topic domains as elements of nature, natural phenomena, and natural geo-complexes which are of primary importance in creating an image of deep, desperate, and long-lasting love. These images are also formed by the conceptual field “love feelings – natural phenomena”.

Keywords: *concept, metaphor, love, images of inanimate and animate nature, language means, conceptual schema.*

Introduction. Love constitutes a multifaceted concept, related to almost all aspects of human life, from the instinctive functions of the body to the most volatile manifestations of the spirit. For this reason, love is studied from the perspectives of philosophy, psychology, sociology, anthropology, ethology etc. And they all highlight different aspects or dimensions of this phenomenon, showing its complex character. Among linguistic approaches to the language of love it is cognitive that is of researchers' primary interest.

Cognitive studies, focused on the relationship between language and the mind, attempt to explain the mental processes that underlie the acquisition, storage, production and understanding of speech, how language form and use emerge from conceptualization, the way human experience is perceived and conceptualized [8, p. 11]. Thus, research of an individual's verbalized forms of knowledge as well as the reconstruction of communicants' language picture of the world tend to be a key field in modern linguistic studies.

The figurative language of genre fiction is regarded as one of the most exciting forms of modern language reality where authors vividly depict individual characters, their sensory perceptions and experiences, constructs the whole society's model of the world. Their rich worldview is reflected in/through the system of language images, metaphorical in particular. The later has long been considered to be a device of the poetic imagination and the rhetorical flourish. The scholars view it as characteristic of language alone, a matter of words rather than thought or action suggesting that even our everyday conceptual system is largely metaphorical [6, p. 453–454].

During recent decades, there have been many attempts to reveal the nature of metaphors, the most thoroughgoing treatment of metaphor is found in G. Lakoff and M. Johnson [7]. Here the authors identify the core metaphors that underlie our thinking about a vast array of domains, and argue that the domains are understood only by means of these metaphors [7]. There have been several studies of this issue whose findings not only support this idea but also allow stating that the representational structure that maps knowledge about a conceptual metaphor's vehicle domain onto its topic domain is a metaphor-based schema. They exemplify it by the domain of love which, in their opinion, is often understood through the schema *love is a physical force*, in which conceptual structures associated with physical forces are mapped onto the domain of ro-

mantic feelings, and in the process, influence the way they are understood [3, p. 612].

Like the experience of some love feelings itself, metaphors make connections. We comprehend these experiences and lead our lives via specific conceptual metaphors. They are not simply confined to linguistics, but also have entered into and become spotlight of fields of philosophy, cognitive science, artificial intelligence, psychology, sociology and education. So, it is no surprise that love as well as other related feelings have been imagined, examined, and remembered through a wide variety of figurative comparisons where metaphors are of primary importance. Thus, there is no doubt that the nature of love feelings and, what is more important, their mental representation, analyzed through examining language means that convey meanings and connotations of activities of love within a specific cultural setting, should be studied in terms of metaphors.

Review of Past Research. Current multi-dimensional research on positive feelings in general and love in particular are so vast and varied that reviewing them all is beyond the objectives of this study. At this point, however, it is important to briefly introduce a few major trends in the studies of this feeling relevant to the raised issue in this research along with, at least, general defining of the term “love” and some other closely related notions.

Although feelings, particularly the concept of love as one of the most powerful due to humans' inclination to form bonds with one another through social interactions, have been a subject of some profound research [e.g., 4; 3; 1] which has allowed scholars to define its nature and the most significant features at the intersection of various scientific disciplines, both formal and empiric, scholarly analysis of this issue remains to be of major interest for a number of reasons. First, as A. Wierzbicka states, its emergence in Western folk philosophy constitutes a significant stage in the development of human ideas and human values [10, p. 146]. Along with this, the scholar underlines that «whatever it is thought about the significance of love, it is an illusion to think that it is a universal, natural, or basic human concept» [10, p. 147]. The statement quite naturally leads to understanding of the diversity of existing language means and techniques that writers are bound to use to represent the picture of the world in this perspective. Second, considering different approaches to the description of love, the authors [1, p. 167] state that as this concept is common to many cultures and pictures

of the world, it is specifically manifested in national and individual consciousness. They argue that in English quite extensive nominative field represents romantic feelings, love in particular including lexical and phraseological units, and representing such cognitive characteristics as inconsistency; irrationality; spontaneity, lack of control; a close relationship with other both positive and negative emotions and feelings; freedom and reciprocity of feelings; a manifestation of selflessness or selfishness; the basis of family relationships; rituality and analogy with the game [1, p. 167]. Moreover, love feelings are thought to be among prototypical emotions which receive the highest prototypicality rating of any emotions [4, p. 426].

Statement of the Objective and Purpose. Despite the diversity of definitions of love feeling, which is believed to be “an attitude held by one person toward another, involving a predisposition to think, feel, and behave in certain ways toward that person” [9, p. 266], and a vast number of its subtypes [e.g., 4, p. 427], we are particularly concerned with the directly verbalized forms of how one character feels about another. Generally, a survey of the literature allows us to define “love” as an expressive and pleasurable feeling from an emotional attraction towards another person which usually implies an expression of one’s strong affection and preoccupation with a romantic feeling, unrealistic and idealistic attitudes toward a partner, or one’s deep and strong emotional desires to connect with another person intimately or romantically.

Thus, this study aims to apply the achievements of cognitive science and the theory of conceptual metaphor in particular, to give an analysis of how metaphor-based schemata provide the romantic feelings representation in modern romance novels.

Methods and Data. The analyzed data sets are authentic extracts from the romantic novels by I. Gower, D. Macomber, S. Sheldon, and D. Steel.

The first step of the analysis was assigning the target domains. We guided ourselves by the cognitive principles of mapping the world and the theory of conceptual metaphor involving the interpretation of the conceptual part of the image as a certain mental space, structured in different realms of knowledge [5, p. 8–20], and the methodology proposed by the scholars [2, p. 162–163] regarding the identification and description of conceptual metaphors representing images of inanimate nature. Thus, all metaphorical models in the studied novels correspond to the target domains of images of animate and inanimate nature which form specific frames of knowledge in a recipient’s consciousness.

Presentation of the Results. The basis for the selection of these topic domains, which store knowledge and form nodes of frame, classified according to the source [2, p. 164], and the description of their content is the result of semantic analysis of nominative units used for naming both animate and inanimate objects. Mostly these are lexemes and phrases that mark:

1) animate objects domain mostly represented by images of humans and their activities, states, and experiences – food, parts of the body, diseases, physical movements, behavioral patterns etc.;

2) inanimate objects domain that includes elements of nature – water, fire, land, air etc.; natural phenomena – storm, whirlpool, wind, flame, mist, dew, sun, moon, brightness and the like; natural geocomplexes – river,

ocean, sea, desert, waves, sky etc.

The results of the analysis have shown that the basis for metaphorical images of love feelings is the conceptual schema PERSON’S EMOTIONAL STATE IS A TYPE OF HUMAN ACTIVITIES, LIKES, and BEHAVIORAL PATTERNS which the author develops by involving a detailed description of related phenomena. The manifestation of a love feeling is achieved by the metaphorical schema LOVE IS A PHYSICAL MOVEMENT, e.g., *Elizabeth felt a sudden, urgent impulse of love, she wanted to see him, to tell him her decision about the company* [3, p. 229].

Quite similarly, we may see the conceptualization of a strong feeling within the following schema LOVE FOR A PERSON IS A HUMAN SICKNESS. The example illustrates the association of the feeling with a disease, e.g., *She was going to join him the villa in Sardinia for Christmas, and as the time drew nearer, the waiting became unbearable. She was sick with excitement* [3, p. 134].

The following example *Once the phone rang, and her heart leaped and she reached for it, thinking, It’s Sam!* [3, p. 100], demonstrates personification of the heart that can leap as a human when a person experiences a love feeling, which introduces the schema ROMANTIC FEELING OF LOVE IS A HUMAN HEART.

We have also established that in some cases a deep feeling is represented by image of people in love behaving as in the war. The following example illustrates how the lexical meaning of the verb *to conquer* facilitates the realization of the textual concept FEELING IS WAR, for instance, *Donatella conquered him, and she was his master since then* [3, p. 57]. Along with this, the next passage instantiates the association of romantic feeling with the source domain DEEP FEELING IS FOOD / EATING / HUNGER and the like, i.e. phenomena that are of vital importance for a human, which can be seen in the following: *Rhys starved for love* [3, p. 28]. Here it should be mentioned that the same deep emotional state can also be associated with such negative source domain as death, for instance, *Anna turned to Walther and his eyes were filled with tears. And she could have died right then of happiness* [3, p. 40].

The analysis of the frequency distribution of different images of nature, which aim to activate the writer’s / reader’s knowledge of love feelings, showed that a great mass of them belongs to the topic domain of natural elements and geo-complexes, mostly to the image of water. It is noteworthy that this object of associations can be a generalized picture of water as well as its concrete manifestations like sea, tide, river etc. This image facilitates a formation of conceptual schemata. They include: BURNING LOVE IS A ROUGH SEA / A DEEP SEA; SUFFERING FROM LOVE IS DEBRIS FROM THE SEA; FALLING IN LOVE IS A TIDE; LOVE EXCITEMENT IS A WAVE. These ways of romantic feelings conceptualization are transformed highly conventional universal metaphorical schemata LOVE IS AN OCEAN; PASSION IS A DEEP BLUE SEA; TO LOVE IS TO DROWN IN THE RIVER OF EMOTIONS. As the following example demonstrates, Rachel comprehends her love experiences by imagining a warm flowing river: *They held hands, and every now and then he’d lean forward to kiss the side of her face. Rachel’s eyes drifted shut as a river of aware-*

ness flowed through her [2, p. 153]. Similarly, another passage instantiates the association of love feeling with water: *He kissed her then, long and hard, and they clung to each other like two people drowning* [5, p. 192].

Among some other notable instances of images of love feeling represented by the conceptual field of geo-complexes that extrapolates the deepness of feeling is the metaphorical schema DEEP, TRUE FEELING IS ENDLESS ROAD. This is quite evident from the following utterance: *She could not envisage living anywhere else in the world, yet on the heels of that thought was the knowledge that she would follow Brandon to the ends of the earth if he only asked her* [1, p. 351].

Other images of elements of nature frequently used in the studied romance novels are mainly universal stereotypes embodied in such metaphorical schemata as LOVE IS RAY OF SUNSHINE; OBSESSIVE FEELING OF LOVE IS FIRE / BLAZE; TENDER FEELING OF LOVE IS AIR / SUN; LOVE EXPERIENCES IS WIND / WHIRLPOOL. Their role in organizing conceptual knowledge can be seen in the following example where Mali Richardson's peaceful love feeling is conveyed by involving a conceptual structure associated with a light wind: *The fragrant breeze drifted towards her, heavy with the scent of roses, and she felt a deep sense of peace* [1, p. 36].

Metaphorical images, besides elements of nature and natural geo-complexes, are also formed on the basis of the conceptual field FEELINGS OF ROMANTIC LOVE ARE NATURAL PHENOMENA, brought to the process of representation by detailed descriptions of a specific natural phenomenon. These are particularly relevant to metaphors used to convey unpleasant feelings related to love experiences. They underlie the following metaphorical schemata: ANXIETY CAUSED BY LOVE IS LIGHTNING / WHIRLPOOL; FAILED LOVE IS STORM; PAINFUL FEELING OF LOVE IS A FIERCE FLAME. The example below illustrates the intensification of Mary's hopeless state as an image provided by the use of the mentioned above schema: *Like a shaft of lightning she was tinglingly aware that she was not meant for marriage and children* [1, p. 224].

Language means that underlie the core of the studied feelings include lexical units that convey a metaphorical image giving an idea of the world in the fictional work. These are frequently used verbs which both express the content and conduce to the concept representation, for example, *to stir her from, to fill her with, to feel a deep sense of, feel as though* etc. Lexical repetitions, enumeration in particular, in some cases accompanied by syntactical repetition play a similar role. This can be seen in the following: *Their children, their mates, their memories, their loves. And yet none of it seemed to matter as he kissed her with all the passion that had been pent up over the years and had been long forgotten* [5, p. 169]. They also include phrases with the component *love* in which the other component often acts as a metaphorical epithet, for instance, *deep, cruel, burning love*; predicative parameters that mark a manner of action (*really, absolutely*), purpose (*to build the future*), time and space (*over the years, now and then, all around, forever*) and the like.

Another passage, on the one hand, illustrates a metaphorical schemata DESPERATE LOVE IS MIST as a part of the mentioned above conceptual field natural phenomena, and, on the other hand, the interaction of lexical (a modal verb and an adverb that convey impossibility and desperation) and syntactical means (parallelism and enumeration) used to objectify the character's feeling: *He was back to real life, to the things that mattered to him, his wife, his sons, his business. And somewhere in the distance, receding into the mists, was the woman he had found but could never have, woman he was so desperately in love with* [5, p. 194].

Also, the analyzed examples were divided, according to the level of the emotional excitement they express, into 1) increase in emotional tension, 2) emotionally stable state, and 3) decrease in emotional tension which allowed us to trace interdependence between the directions of an emotional state the writer aims to convey and a type of conceptual schema involved in this process.

The results of the analysis prove that an indispensable constituent of the phrases conveying an increase in emotional tension is natural phenomena i.e. whirlpool, wind, and flame. In the following example the state of anxiety and excitement, chiefly raised by her feeling of love, is materialized with the verb *to whirl*. The image of energetic movement gradually comes down to give way to expectations achieved by a metaphor: *Her thoughts whirled as she stood in the bustle of the market square and hope blossomed within her* [1, p. 226]. It is also noteworthy that this type is often maintained by a mixture of the constituents of natural geo-complexes. As is obvious from the following passage, a contrast between calmness of the sky and roughness of the sea facilitates to create an image of how deep the heroine's feeling is: *He smiled and Mary's heart seemed to lift; she felt as though she were floating high on a billowing cloud or sinking in the depths of the foaming sea. It was a strange sensation and she was not sure it was one she liked* [1, p. 72].

The second type is mainly actualized by the use of such elements of nature as fire, land, air, and water, e.g., *'And what if I don't want to talk to you?' she said, but her voice was trembling. She was as keen for a tumble as he was, Brandon thought in triumph and his entire body seemed bathed in heat* [1, p. 242].

Quite significant in the distribution of the decrease in emotional tension is natural geo-complexes. For instance, the following example demonstrates an image of the rough sea to play a special role in organizing conceptual knowledge about Paige's feeling: *Paige felt a surge of excitement* [4, p. 235].

The Conclusion. Images of both animate and inanimate objects, mostly lexical units are widely used to mark humans and their activities, states, and experiences as well as elements of nature, and natural phenomena, play an important role in the textual representation of a love feeling. Metaphorical constructions and their dynamic use along with lexical and grammatical, and stylistic language means allow the author, on the level of textual narration, to convey feelings related to romantic experiences and an image of deep, desperate, and long-lasting love.

REFERENCES

1. Демина Е.А. Лингвистическая репрезентация концепта «любовь» в английском языке / Е.А. Демина, Н.В. Кузнецова // Вестник Нижегородского университета им. Н.И. Лобачевского, 2011. – Серия : Филология. – № 6 (2). – С.

- 167–168.
- Demina E.A. Linguistic representation of the concept “LOVE” in the English language / E.A. Demina, N.V. Kuznetsova // Vestnik of Nizhegorodsky N.I. Lobachevskiy University, 2011. – Series : Philology. – № 6 (2). – P. 167–168.
 - Морякіна І.А. Образи неживої природи у мовній картині світу англійців (на матеріалі романів форсайтівського циклу Дж. Госуорсі) / Морякіна І.А., Яремко Д.П. // Мова, культура й освіта в сучасному світі : Збірник наукових праць до 90-річчя доктора філологічних наук, професора Романовського О.К. / Відп. ред. Стишов О.А. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2008. – С. 162–167.
 - Moriakina I.A. Images of Inanimate Nature in Language Picture of the World of British (Based on The Forsyte Saga Novels by J. Galsworthy) / Moriakina I.A., Yaremko D.P. // Language, Culture and Education in Modern World : Collection of Research Papers Dedicated to 90th Anniversary of Philology Doctor, Professor Romanovskyi O.K. / ed. by Styshov O.A. – K. : Vyd. tsentr KNLU, 2008. – P. 162–167.
 - Allbritton D.W. Metaphor-Based Schemas and Text Representations : Making Connections Trough Conceptual Metaphors / David W. Allbritton, Gail McKoon, Richard J. Gerrig // Journal of Experimental Psychology : Learning, Memory, and Cognition. – 1995. – Vol. 21. – No. 3. – P. 612–625.
 - Fehr B. The Concept of Love Viewed from a Prototype Perspective / Beverley Fehr, James A. Russell // Journal of Personality and Social Psychology. – 1991. – Vol. 60. – No. 3. – P. 425–438.
 - Kintsch W. A. The Role of Knowledge in Discourse Comprehension : A Construction-Integration Model / Walter A. Kintsch // Cognitive Modeling / edited by Thad A. Polka and Colleen M. Seifert. – Cambridge, Massachusetts, London : The MIT Press, 2002. – P. 5–48.
 - Lakoff G. Conceptual Metaphor in Everyday Language / George Lakoff, Mark Johnson // The Journal of Philosophy. – 1980. – Vol. 77. – Issue 8. – P. 453–486.
 - Lakoff G. Metaphors We Live By / George Lakoff, Mark Johnson. – Chicago : University of Chicago Press, 1980. – 256 p.
 - Ponterotto D. Studies in Conceptual Metaphor Theory / Diane Ponterotto. – Roma : Aracne, 2014. – 254 p.
 - Rubin Z. Measurement of Romantic Love / Zick Rubin // Journal of Personality and Social Psychology. – 1970. – Vol. 16. – No. 2. – P. 265–273.
 - Wierzbicka A. Semantics, Culture, and Cognition : Universal Human Concepts in Culture-Specific Configurations Department of Linguistics / Anna Wierzbicka. – Oxford : Oxford University Press, 1992. – 496 p.

SOURCES OF ILLUSTRATIVE MATERIALS

- Gower I. Proud Mary / Iris Gower. – London : Corgi Books, 1984. – 400 p.
- Macomber D. 92 Pacific Boulevard / Debbie Macomber. – Ontario : Mira Books, 2009. – 384 p.
- Sheldon S. Bloodline / Sidney Sheldon. – New York : Time Warner Trade Publishing, 1988. – 460 p.
- Sheldon S. Nothing Lasts Forever / Sidney Sheldon. – New York : Warner Books, 1995. – 384 p.
- Steel D. Five Days in Paris / Danielle Steel. – London : Corgi Books, 1995. – 349 p.

Концепт ЛЮБОВЬ и способы его концептуализации в современном любовном английском романе О. Г. Савчук, Н. Н. Марченко

Аннотация. Исследование позволило определить типичные метафорические модели развертывания концепта, а также рассмотреть концептообразующую роль языковых средств реализации ментальных образов любовных переживаний собственных современному любовному англоязычному роману. Результаты семантического анализа номинативных единиц позволил выявить такие домены природные стихии, явления и геокомплексы, которые играют ключевую роль в создании образа глубокой, отчаянной, длительной любви. Создание этих образов также достигается концептуальным полем “любвные переживания – явления природы”.

Ключевые слова: концепт, метафора, любовь, образы живой и неживой природы, языковые средства, концептуальная схема.

Cognitive aspect of studying the terminology of clinical psychology

T. I. Semykras

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine
Corresponding author. E-mail: semykras.t@gmail.com

Paper received 25.01.18; Revised 28.01.18; Accepted for publication 29.01.18.

<https://doi.org/10.31174/SEND-Ph2018-151VI44-13>

Abstract. The study examines the definition of the term in the scientific literature; the relation of the term to the concept and word is analyzed; the main functions of the term are indicated; modern approaches to studying the terminology are applied. The article contains the analysis of the terms of clinical psychology.

Keywords: *term, terminology, clinical psychology, eponym, mythologism.*

Introduction. The description and analysis of scientific and technical terminology have been the leading directions of linguistic research over recent decades. The growing interest towards the issues of special nominations is due to the increasing role of terminology and its standardization in various fields of knowledge. With the aim of achieving a single designation and understanding the essence and processes of the surrounding world, and in order to obtain maximum efficiency from the activities of specialists in various fields of science and production, the questions of unification and harmonization of terminology are being raised. The process of ordering the scientific and technical space largely depends on overcoming linguistic disunity in the professional fields of knowledge, therefore nowadays in the field of linguistics, those kinds of research that are aimed at overcoming language barriers in professional fields are of paramount importance. Terminologists and linguists study both the process of term formation as well as its fixing in the terminology system; they also identify the main nomination mechanisms that carry out purposeful activities to achieve the equivalence of the translation of terminological vocabulary and to establish correct interlanguage correspondences of terminological concepts at the national and international levels. An important role in terminological research plays medical terminology, which has been shaping for centuries and continues to develop dynamically. The uninterrupted interest in medical terminology leads to the emergence of a large number of works devoted to various aspects of its study (M.N. Chernyavskyy (1984), L. Tatarinova (1984), G. G. Yeromkina (1991), E.V. Bekishev (1998), L.F. Eltsova (2000), S.L. Mishlanova (2002), L.N. Gushchina (2004), Z.P. Palyutina (2005), E.V. Bekishev (2007), S.G. Dudetska (2007), T.A. Trafimenkova (2008), A.V. Velichko (2010) M.V. Ozingin (2010) E.M. Kakzanova (2011), etc.). The obtained evidence makes it possible to consider medical terminology as an autonomous section of general terminology, and it also equips linguists with valuable information about the organization of the internal structure of the language.

The relevance of the study is determined by the importance of the topic for the general linguistic studies that are based on detailed research of individual terminology systems, which allows us to establish the modern features of their system-structural organization and dynamic characteristics. The wide dissemination of knowledge, the internationalization of scientific research and other factors of social development require a comprehensive and in-depth study of the mechanisms of nominating in the modern terminology, as well as its compositional and semantic characteristics. However, the part of medical terminology related specifically to clinical psychology is not fully

described in modern science, despite the fact that recently there has been an active development of this branch of knowledge.

The object of the research are terminological units that reflect the basic concepts of modern terminology in the field of clinical psychology.

The subject of the research are structural, morphological, syntactic and semantic features of the organization of the terminology of clinical psychology.

The purpose of the study is a comprehensive review of the terms of clinical psychology in various aspects: lexical-semantic, word-formative and cognitive.

The scientific novelty of the study lies in the fact that for the first time a complex study of the terminology of clinical psychology has been conducted, which enables the determination of the general and specific features of the formation of this terminology.

Research results. Exploring the problems of terminology at this stage of development of society appears to be the most important task of linguistics. In the modern world, terminology began to play a leading role in intercourse and communication, being a source of information, a tool for building up an expertise and even a mean of accelerating scientific and technological progress. Therefore, an expert or a specialist of any field acts as a carrier of a certain professional language, which he must master on a high level for an effective communication while exercising his professional activities.

Terminology is the most sensitive to external influences part of lexicon. The influence of society on language is the most clearly manifested in terminology. Considering that terminology is a separate branch of linguistics, there is an opinion among researchers that terminology as an independent scientific discipline developed gradually as a result of the autonomous evolution of individual scientific trends. According to M.M. Volodina, the leading areas of terminology that we will be also considering in this paper are: methodological studies, theory of a term, philological studies of terminology, functional stylistic studies of terminology, diachronic studies of terminology, ordering and standardization of terminology, scientific and technical translation, professional linguistics and sectoral studies of terminology [1, p. 54].

At the moment, there is a large number of works in the field of linguistics that examine the concept of the term, its linguistic and semantic components as well as reveal the content of this concept (K.Y. Averbukh, L. Alekseyeva, O.S. Akhmanova, A. Baranov, F. Berezin, Y. Blokh, N. Vasilyeva, G.A. Vinokur, M.N. Volodina, B.N. Golovin, C.V. Grinev, V.P. Danilenko, A. Dianova, L.A. Kapanadze, R.Y. Kobrin, V.M. Leichik, D.S. Lotte, L.L. Nelyubin, P. Piotrovsky, N.V. Podolskaya, A.A. Refor-

matsky, A.V. Superanskaya, V.A. Tatarinov, D.A. Khayutin, etc.). Modern terminological studies emphasize the complex structure of the term, which implies the multifacetedness of terminological analysis.

Doctor of Philological Studies V.D. Tabanakova attempted to answer the question why there is no generally accepted definition of the term: "On one hand, this is due to the fact that the theoretical foundations of terminology have not been sufficiently developed, its basic concepts are not differentiated and there is no common opinion what is a scientific and technical term. On the other hand, those various definitions that exist now in the literature do not always and do not fully reflect the essence of the phenomenon "[10, p.24]. According to observations of O.V. Superanskaya, N.V. Podolskaya and N.V. Vasilieva, the representatives of different disciplines associate the term with their own special concepts and representations, which has an uneven volume of content and is determined in its own way [9, p.11].

Today the most common definitions of the term are as follows:

- "A word or phrase that are denoting empirical or abstract objects, the meaning of which is refined within the framework of the scientific theory" [3, p. 709];

- "The word (or combination of words) is the officially accepted name of any concept in science, technology, art" [8, p.115];

- "The most informative unit of natural language, the exact carrier of information about the scientific concept" [5, p. 19];

There are several approaches to the study of the term. Since the 1970s, the systematic approach becomes increasingly important; its intensive development was caused by the progress of the scientific and technological revolution and was also due to the fact that modern scientific knowledge has become more profound and complex, multilevel and multidimensional. These properties of scientific knowledge and needs of its development correspond to the main lines of development of the systematic approach.

Concepts and methods of systematic analysis are applied to the research and description of scientific and technical terminology. The lexical system of a language is a complex apparatus, which includes many subsystems that are distinguished by various characteristics (semantic, structural or functional). An important place among these subsystems is occupied by the terminology of various fields of knowledge. The systematic organization of terminology lies in the framework of the synthesis of logic and linguistic systematization. The correspondence of terminology to a system of interconnected concepts is conditioned by objective connections between subjects, processes, properties and represents a logical consistency.

By the end of the 20th century, studies devoted to the problems of terminology have moved to the new stage - cognitive. This stage reflects the interest of researchers concentrated on the relationship between culture, national thought and speech.

The traditional connection between the terminological research and the cognitive sciences provided the basis for the active integration of the cognitive approach into terminology. It is considered expedient to examine terms from the cognitive point of view, considering that a cognitive research must necessarily take into account the fact

that the language is an "encrypted" information regarding different types of thinking that correspond to different stages of human development. There is a need to take into account all types of information that are involved in the formation of a new knowledge. At the same time, special attention is dedicated not only to traditionally allocated types of knowledge, but also to the phenomena of horizontal and vertical measurement of social knowledge, as well as the scientific, professional and cultural memory of the term. Those terms used by experts in a particular field of knowledge are special cognitive structures. According to M.M. Volodina, it is important to identify which concepts (structure, content and degree of concreteness) are at the heart of the terminological nomination in a particular language and which contribute the most to fixing, storing and transferring scientific knowledge "[1, p.84].

For a linguist who conducts his research, the terminological nomination bears the imprint of the linguistic personality of the scientist and the concept to sphere of the language, thus representing not only a narrow professional knowledge, but also a knowledge about the world, including its cultural and historical aspects.

Coming back to the aim of our research, the terminology of clinical psychology, it is necessary to refer to the origins of the scientific clinical psychology, traced back to the end of the XIX century, when Wilhelm Wundt (* Wilhelm Wundt (August 16, 1832 - August 31, 1920, Leipzig) – a German physician, physiologist and psychologist.) founded the Institute of Experimental Psychology in Leipzig. Clinical psychology [Gr. Klinikê - care for bedridden patients, treatment] is a field of psychology that studies the mental factors of the origin and course of diseases, the effect of disease on the personality, the psychological aspects of healing effects. The structure of clinical psychology includes pathopsychology, neuropsychology and somatopsychology, psychology of health and psychotherapy. In contrast to the definition given above, some authors understand clinical psychology as a section of medical psychology. [7, p.232]

In the modern national medicine and psychology, such terms as "clinical" and "medical" psychology are used the most often and understood as synonyms, although in a number of countries of the world, there is a delineation of these concepts between specialists. Therefore, the discussion about the correlation of clinical psychology and medical psychology cannot be considered complete yet.

For the terminology of clinical psychology, the following terms are considered to be the core ones: symptom, syndrome and complex. In this study we will analyze in detail insider the definition of the term "syndrome".

According to S.Y. Golovin, SYNDROME is a certain combination of signs of a particular phenomenon, united by a single mechanism of occurrence. Due to the general mechanism of appearance, they are combined in a consistent and regular way, characterizing a certain state of the organism. The term is used in pathopsychology, meaning a certain combination of signs of a disease "[2, p.423]. V.A. Zhmurov clarifies this term, defining it as a "cluster or group of symptoms, arising together and considered as indicators of a particular disease or disorder" [4, p.581].

In the terms of clinical psychology that have origins in the ancient mythology, there certain characters that prevail. In particular, the term "Persephone syndrome".

The Persephone syndrome is a term indicating the clinical state of excessive emotional attachment that has arisen between mother and daughter; under condition of such an emotional attachment, they both develop a similar neurotic symptoms in case of their separation [2, p.457].

In Greek mythology, Persephone is Hades' wife (Pluto), who abducted her and carried her into his kingdom. Demeter sought her daughter all over the world, giving herself up to a deep sorrow and causing the barren land as nothing would grow on the sown fields. Once learning of the abduction, Demeter turned for help to Zeus with a demand to return Persephone. Hades let Persephone go, but before liberation he gave her seven grains (or three grains, as reported by Hermes) of a pomegranate. These grains of pomegranates originated from the drops of blood of Dionysus. Persephone, who all this time refused food, swallowed the grain - and thus was condemned to return to the kingdom of Hades. To reassure Demeter, Zeus decided that Persephone would spend two-thirds of the year on Olympus, and one third in the kingdom of Hades, or (according to other sources) six months on Olympus, the other half a year in the kingdom of Hades.

Some sources provide that Persephone, during her stay on the Mount Olympus, ascended to heaven each morning becoming a constellation of the Virgin, so that Demeter could see her from everywhere. [6]

Another term in the language of clinical psychology is "Diogenes Syndrome":

The Diogenes syndrome is a mental disorder characterized by an extremely disparaging attitude towards oneself, social isolation, apathy, propensity to accumulate and collect all sorts of things (pathological accumulation) and lack of shame [3, 28].

The background of the term suggests that Diogenes, being an ancient Greek philosopher, arranged his habitation in a clay cask near the Athenian agora. He laughed at religious ceremonies, demagogues and he considered politicians to be sycophants. He declared himself a citizen of the world and propagandized the relativity of generally accepted norms of morality [9, 45].

Both terms explained above reflect the fusion of two cognitive spaces: mythological and psychological. They form, according to the theory of J. Fauconnier and M. Turner, a common cognitive space. Already the originator of the vocabulary of psychological terms S.Y. Golovin in his commentary on the dictionary's entry "Persephone Syndrome" notes a substantial inconsistency between the definition of the term and its onomastic component. Analyzing the structure of the term and the myth of Persephone, we note that the term embraced only the logical conclusion of the mythological narrative. More noticeable traces of the narrative, as well as the mythological image, are absent in the structure of the definition of this psychological term.

Conclusions. At present, there are different approaches to the analysis of system-structural, cognitive, comparative-historical terminology. In our study, we paid particular attention to the cognitive approach for the analysis of the suggested terms. By "term" we mean a word or sign unit that falls into a special field of a certain area of knowledge, becomes dependent on this field, is saturated with a special meaning and is used to convey professional information.

The terminology of clinical psychology, which has become the subject of this study, has generally interdisciplinary nature. The terms of mythological origin are included in the terminological systems of seven out of eleven directions of clinical psychology. Most of them are proper terms of clinical psychology. These terms are characterized as complex, showing special compositional semantics.

Having chosen the cognitive aspect of the study of the terms of clinical psychology, we have proven that using this method is not only possible to analyze the conceptual structure of the term and find traces of a mythological narrative or mythological image in it, but it is also possible to evaluate the success / failure of the term as custodian bearer of specific information maintained in clinical psychology by cultural knowledge in the form of knowledge of myths and fiction.

REFERENCES

1. Volodina M.N. The cognitive-information nature of the term (on the material of the terminology of the mass media). Moscow: Moscow. Uni-t, 2000. Issue. 2. 128 s.
2. Golovin S.Y. The dictionary of the psychologist-practice. Ed. 2nd, - Minsk: Harvest, 2001, - 971 s
3. Gritsanov A.A. The newest philosophical dictionary. Moscow: Book House, 2003. 3rd ed. 1280 s.
4. Zhmurov, VA A large explanatory dictionary of terms of psychiatry. - Elista: Djangar, 2010. - 864 s.
5. Kvitko I.S. The term in the scientific document. L. : Science, 1976. 127 p.
6. Myths of the peoples of the world. M., 1991-92. In 2 t. T.1. P.667
7. Psychology. Dictionary / Under total. Ed. AV Petrovsky, MG Yaroshevsky. - 2nd ed., Moscow: Politizdat, 1990. - 494 s
8. Reformatsky A.A. Introduction to Linguistics. 5 th ed. Moscow: Aspect Press, 2007. 536 pp.
9. Superanska A.B., Podolskaya N.V., Vasilyeva N.V. General terminology: Questions of theory. Moscow: Librokom, 1989. 248 p.
10. Tabanakova V.D. The concept of the scientific and technical term and the requirements for its definition. Gorky: State University, 1982.

Когнитивный аспект в изучении терминологии клинической психологии

Т. И. Семикрас

Аннотация. В исследовании рассматриваются вопросы определения термина в научной литературе; анализируются соотношение термина с понятием и словом; указываются основные функции термина; изучаются современные подходы к изучению терминологии. Статья содержит анализ терминов клинической психологии.

Ключевые слова: термин, терминология, клиническая психология, эпоним, мифологизмы.

Лінгвоментальна сутність і класифікація видів праймінга

Л. Шнуровська

Київський національний лінгвістичний університет
Corresponding author. E-mail: shnyrovska@ukr.net

Paper received 28.01.18; Revised 03.02.18; Accepted for publication 05.02.18.

<https://doi.org/10.31174/SEND-Ph2018-151VI44-14>

Анотація. У статті представлено праймінг як лінгвоментальний механізм, який за своєю природою є імпліцитним і модально специфічним. Лінгвістичний праймінг залежить від лінгвістичних ознак вхідного стимулу та в більшості випадків виявляється на передсемантичному рівні в межах репрезентаційної системи мови. Автор здійснив класифікацію видів праймінга. За ознакою сприяння/перешкоджання сприйняттю і породження цільового стимулу виділено праймінг-фасилітацію та праймінг-інгібіцію. Відповідно до імпліцитних або експліцитних процесів, які лежать в основі праймінга, виокремлено підпороговий і надпороговий праймінг. За ознакою модальноспецифічності виокремлено перцептивний і концептуальний праймінг.

Ключові слова: праймінг, цільовий стимул, імпліцитна пам'ять, фасилітація, інгібіція.

У будь-який момент часу людина сприймає безліч різноманітних стимулів, що не досягають свідомості. У цьому процесі ключову роль відіграє імпліцитна пам'ять, завдяки якій здійснюється акумуляція неусвідомлених стимулів-реакцій [3]. Результати чисельних досліджень мовної і мовленнєвої діяльності [1; 2; 4; 7; 10; 11; 12; 13; 18 та ін.] демонструють, що попередньо набутий досвід обробки вхідних мовних і мовленнєвих сигналів має значний вплив на подальші їх ідентифікації без свідомого або навмисного відновлення в пам'яті вже засвоєних і споріднених за певними ознаками лінгвоментальних образів.

У сучасній психолінгвістиці праймінг розглядають як підсвідомий механізм імпліцитної пам'яті [7; 27; 30; 31 та ін.], що активується при повторному стимулі і сприяє або перешкоджає швидкій і точній обробці інформації в процесі мовлення [25, с. 189]. Згідно з цим тлумаченням, під час сприйняття і розуміння вхідного лінгвосигналу в свідомості індивіда активується певний лінгвообраз, а разом із ним раніше пережиті психічні реакції на споріднені подразники. Загалом, праймінг виступає як зміна здатності розпізнавати об'єкт і 'піднімати на поверхню пам'яті' інформацію про нього в результаті попереднього ознайомлення з ним [30; 31]. Теперішній інтерес до праймінга викликаний кількома розробками, а саме вивченням лексичного доступу та репрезентації, що стало методологічною основою для дослідження семантичного праймінга [29]; ранніми теоретичними спробами класифікувати види пам'яті [34]; а також вивченням процесу 'збереження знань' у пацієнтів з амнезією [37]. Завдяки результатам цих досліджень, стало можливим охарактеризувати й остаточно пояснити механізм праймінга. Опираючись на потужний масив експериментальних даних і теоретичних розробок, а також враховуючи самостійно отримані результати дослідження, ми маємо на меті показати лінгвоментальну природу праймінга і здійснити узагальнену класифікацію його видів.

Експериментально встановлено [4, с. 1354-1355; 16, с. 35], що основна відмінність між праймінг-фасилітацією та праймінг-інгібіцією зумовлена величиною інтервалу між стимулами і наявністю проміжних подразників між активацією прайму та цілі. Зафіксовані відмінності зазвичай відображаються в одному з двох основних типів праймінгу: *фасилітації* (англ. *facilitation*) – позитивний праймінг, що виявля-

ється у скороченні часу реакції і/або більшій точності розпізнавання вхідного стимулу, й *інгібіції* (англ. *inhibition*) – негативний праймінг або *інтерференція*, що виявляється у сповільненні реакції і/або більшій кількості мовних або мовленнєвих помилок при повторній актуалізації попередньо набутих мовних знань.

Практично всі сучасні моделі сприйняття і розпізнавання мовлення поділяють думку про те, що сприйняття мовленнєвого стимулу включає в себе два основних процеси: *активацію* та *конкуренцію* [23; 24 та ін.]. У моделях активації-конкуренції визначальною у процесі дискримінації сигналів є конкуренція між множинними репрезентаціями слів, активованими в пам'яті як реакція на вхідний лінгвостимул. Таким чином, роль конкуренції довгий час була і досі залишається основним напрямом наукових досліджень і теорій розпізнавання слів в потоці мовлення [11; 23; 24]. В окресленому колі лінгвоментальних процесів одним з ключових механізмів є *модель активації оточення/сусідства* (англ. *the neighbourhood activation model*) [23; 24]. Відповідно до цієї моделі, вхідний стимул активує в пам'яті набір патернів, які в свою чергу активуються в тій мірі, в якій вони відповідають вхідному стимулу [24]. Згідно з цим, наприклад на фонологічному рівні, споріднений прайм активує фонологічне оточення чим знижує ймовірність правильної ідентифікації акустичного стимулу. Тобто, *залишкова* активація споріднених праймів по суті повинна підвищувати конкуренцію серед цільових стимулів, зумовлюючи таким чином інгібуючий праймінг. Отримані результати підтвердили це припущення: фонетично споріднені прайми інгібують процес ідентифікації цілі, але лише в тому випадку, коли часовий інтервал між активацією прайму та цілі є незначним.

Експериментальні дані [30; 31; 34; 35; 36] свідчать про те, що ефекти праймінга залежать перш за все від перцептивної репрезентаційної системи, способу сприймання вхідного стимулу та зберігання сприйнятої інформації у пам'яті реципієнта. Так, під час експериментального вивчення праймінга К. Бок [6] встановлено, що попередньо активована інформація зберігається в пам'яті впродовж тривалого часу, збільшуючи ймовірність впливу на наступні когнітивні процеси. При цьому К. Бок стверджує, що доказом впливу попередньо активованої інформації на поточні

процеси породження і сприйняття мовлення служать мовні помилки, тобто так звані обмовки. Хоча такі ефекти найбільш чітко виявлені на фонетичному і лексичному рівнях, вони також мають місце в синтаксичних структурах висловлення. Зазначені маркери праймінга на вказаних мовних рівнях отримали назву *активація ментальних репрезентацій інтрузивних елементів* (англ. activation of mental representations of the intruding elements) [там само, с. 356].

Результати нейрофізіологічних досліджень [там само, с. 618] доводять, що мозок людини фіксує категорії і стани через підсистеми перцептивних модальностей та інтегрує і концептуалізує їх у мультимодальні репрезентації, що зберігаються в пам'яті і забезпечують процес мовленнєвого спілкування. У цьому процесі імпліцитна, як і експліцитна, пам'ять акумулює неусвідомлювані впливи впродовж певного проміжку часу і дозволяє швидше і точніше розпізнавати нові цільові стимули на основі раніше сприйнятих і засвоєних [3; 31]. За цілою низкою ознак праймінг може бути віднесений до явищ неусвідомленої установки, але в його ефектах визначальною все таки є система пам'яті – від сенсорної до довготривалої включно. Водночас поняття установки відноситься до формування готовності діяти в певному напрямку. Таке тлумачення праймінга є дещо неоднозначним, зважаючи на те, що його результатом може виявитися лише зниження або підвищення порога розпізнавання повторно сприйнятого об'єкта-стимулу.

Крім цього, варто розмежувати два поняття: *праймінг* – факт досвіду попередньої дії, яка вплинула на вирішення актуальної задачі, та *праймінг-ефект* – якісна (наявність або відсутність) або кількісна (швидкість або точність) зміна параметрів реакції або дії людини у відповідь на появу об'єкта, який частково або повністю є елементом попереднього досвіду.

Праймінг часто трактується як імпліцитна [17; 28] або недекларативна [33] пам'ять – несвідомий вплив об'єктів і їх характеристик, які є елементами попереднього досвіду. У концепції А. Бедделі [3] праймінг розглядається у більш вузькому розумінні як слово або предмет (тригер), які будучи сприйнятими більш ніж один раз, в подальшому сприймаються та ідентифікуються з більшою готовністю або точністю. Одним з найбільш точних, на наш погляд, є визначення праймінга як зміни здатності ідентифікувати або продукувати попередньо сприйняті або засвоєні мовні об'єкти [35; 36].

Із численних когнітивних досліджень відомо, що експліцитне пригадування та розпізнавання нещодавно засвоєних лексичних одиниць значною мірою залежить від того, як вони кодується на самій ранній стадії засвоєння [14]. Тобто якщо на початковому етапі цільові стимули кодуються семантичним або іншим свідомим способом, їх подальше імпліцитне пригадування й ідентифікація стають набагато точнішими, на відміну від цільових стимулів першопочатково кодованих як несемантичні або неусвідомлені. У ранніх дослідженнях праймінга [18; 35] встановлено, що його ефекти в процесі ідентифікації слів знижуються саме завдяки семантичному кодуванню [8]. Результати інших досліджень свідчать про те, що праймінг виявляється перш за все при неусвідомлено-

му пригадуванні фрагментів попереднього досвіду, а прайм зберігається в пам'яті досить тривалий період часу [35]. Більш пізні дані вказують на точний час тривалості праймінг-ефектів залежно від типу цільового стимулу (фонологічного, лексичного, семантичного або синтаксичного) [9].

Для того, щоб охопити якнайширше коло явищ і процесів, традиційно віднесених до праймінга, необхідно врахувати наступне. Перш за все потребує розрізнення дихотомію **свідомий і несвідомий** праймінг, які забезпечують можливості/неможливості відтворення прайма в експліцитній або імпліцитній формі відповідно. Предмети та події навколишнього світу можуть потрапляти у свідомість суб'єкта через мимовільну або довільну увагу. Однак, навіть за умов фіксації певного об'єкта в полі свідомості, він не обов'язково залишає *слід* в пам'яті [20]. Свідомі і несвідомі перцептивні процеси впливають на вірогідність відтворення, швидкість розпізнавання та загальну респонсивність на повторну появу аналогічного або подібного сприйнятого об'єкта. Проте кожен із них має в своїй основі різні психологічні та нейрофізіологічні механізми. У зв'язку з цим, дихотомія **підпороговий/ надпороговий** праймінг вбачається більш коректною, оскільки сам факт праймінга априорі є підсвідомим. Навіть у випадку, коли прайм долає поріг сприйняття, тобто стає надпороговим, він все одно не потрапляє в коло механізмів довільної уваги. Отже, по суті своїй праймінг продовжує залишатись підпороговим [15]. В такому разі, можливість прайма потрапити у площину експліцитної пам'яті, яка дозволяє актуалізувати його довільно та свідомо, визначається також тривалістю його представлення.

За ознакою модальності специфічності в когнітивних дослідженнях виділяють перцептивний і концептуальний праймінг. **Перцептивний** праймінг є модально специфічним і не залежить від семантичного або елаборативного кодування елементів на момент їх засвоєння; тоді як **концептуальний** (або **семантичний**) праймінг не є модально специфічним та напряму залежить від семантичного кодування [5]. Підставою для диференціації перцептивного і семантичного праймінга зазвичай служить рівень (глибина) обробки прайма. Таким чином, перцептивний праймінг заснований на зовнішній схожості прайму з цільовим об'єктом; концептуальний – на зв'язку або схожості цих об'єктів за значенням або на їх приналежності до певної семантичної категорії.

Концептуальний праймінг може ґрунтуватися на двох типах зв'язків між праймом і цільовим об'єктом [26]. Перший тип – *асоціативний*, в основі якого лежать індивідуальні асоціації і при цьому його інтенсивність не залежить від ступеня усвідомленості прайма. Другий тип – *категоріальний* – визначається подібністю категоріальної приналежності прайму і цільового об'єкта. Останній може виступати як окремих різновид асоціативного праймінга, що утворюється в наслідок асоціації між назвою категорії та її конкретним позначуванням або між двома елементами однієї і тієї ж категорії, особливо якщо і категоріальні, й асоціативні зв'язки належать до однієї моделі пам'яті, яка виступає в ролі асоціативної мережі [3; 26]. Так, у людській свідомості лексичні одиниці,

пов'язані асоціативно, зазвичай пов'язані і категоріально (наприклад, *bread* і *butter*, які так чи інакше відносяться до категорії *food*). Дослідження також показали, що праймінг-ефект, заснований на асоціативному зв'язку, є значно інтенсивнішим, аніж на категоріальному, що особливо виявляється в умовах лексичного вибору.

Незважаючи на невирішені суперечності щодо кількості, локалізації та характеру основних ментальних механізмів породження і розуміння мовлення, серед психолінгвістів існує загальний консенсус стосовно базових процесів, які їх забезпечують. До цих процесів відносять екстракцію мовних ознак, лексичний доступ, ідентифікацію, синтаксичне і просодичне структурування та семантичну інтеграцію. Екстракція мовних ознак служить передумовою для лексичного доступу і далі для активування лексичної інформації, що зберігається в довгостроковій пам'яті. У відповідний момент певний лексичний елемент активується в тій мірі, в якій його можна розпізнати. Це стає можливим, коли *детектор* (тобто екстрагована ознака) цього елемента проходить попередньо встановлений поріг екстрагування, або коли інші активовані конкуруючі й інтерферуючі елементи переходять у фоновий режим, залишаючи при цьому один активний елемент. У цих термінах найбільш складний тип праймінга семантичний можна охарактеризувати як щонайменше частковий наслідок активації нещодавно доступного лексичного елемента (наприклад, *cat*), пов'язаний із детектором цільового стимулу (наприклад, *dog*). Отже, коли цільове слово буде представлено згодом, суб'єкт мовлення матиме змогу швидше і точніше ідентифікувати його детектор завдяки прайму, а також спільній приналежності обох елементів до одного функціонально-семантичного поля.

Це явище також має назву *уваговий* або *стратегічний* праймінг [21; 22], оскільки суб'єкт мовлення цілеспрямовано фокусує увагу на значенні праймового і цільового слів. Таке фокусування служить для полегшення розуміння цільового слова за умови, якщо праймове і цільове слово семантично і функціонально взаємозв'язані. Пояснення локусу стратегічного праймінгу досі неоднозначне. У більш ранніх дослідженнях висловлено припущення, що такий праймінг-ефект досягається на рівні ідентифікації слів [21; 22]. Однак у більш пізніх роботах [32] стверджується, що стратегічний праймінг належить до постлексичного рівня, тобто має місце після лексичної ідентифікації, і крім цього залучає механізми прийняття рішень, а саме критичного мислення й аналізу.

Таким чином, розуміння і породження мовлення передбачає інтеграцію різносистемної інформації, що призводить до утворення когерентної лінгвістичної репрезентації. Однією з властивостей такого лінгвоментального інтегрування є його чутливість до широкого кола контекстних впливів, а саме семантичних, синтаксичних і прагматичних. Це дозволяє усім структурним елементам інтегруватися в дискурсивну репрезентацію завдяки їхній когерентності з попередньо засвоєними елементами усєї концептуальної системи, що власне є можливим завдяки імпліцитному впливу праймінга. У зв'язку з цим можна дійти висновку, що праймінг є переважно імпліцитним за своєю природою і значною мірою модально специфічним, а також залежить від лінгвістичних ознак вхідного стимулу та виявляється на переважно передсемантичному рівні в межах репрезентативної системи мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Alloway, T.P., Kerr, I., Langheinrich, T. The effect of articulatory suppression and manual tapping on serial recall // *European Journal of Cognitive Psychology*, No 22, 2010, P. 297-305.
2. Andruski, J.E., Blumstein, S.E., Burton, M. The effect of subphonetic differences on lexical access // *Cognition*, No 52, 1994, P. 163-187.
3. Baddeley, A.D., Hitch, G. Working memory // *The Psychology of Learning and Motivation*, No 8, 1974, P. 47-89.
4. Banks, W.P., Roberts, D., Ciranni, M. Negative priming in auditory attention // *Journal of Experimental Psychology: Human Perception and Performance*, No 21 (6), 1995, P. 1354-1361.
5. Blaxton, T.A., Bookheimer, S.Y., Zeffiro, T.A., Figlozzi, C.M., Gaillard, W.D., Theodore, W.H. Functional mapping of human memory using PET: comparisons of conceptual and perceptual tasks // *Canadian Journal of Experimental Psychology*, 50, 1996, P. 42-56.
6. Bock, J.K. Syntactic Persistence in Language Production // *Cognitive Psychology*, Vol. 18, 1986, P. 355-387.
7. Bowey, J. Phonological recoding of nonword orthographic rime primes // *Journal of Experimental Psychology: Learning, Memory, and Cognition*, No 22 (1), 1996, P. 117-131.
8. Brown, A.S., Mitchell, D.B. A reevaluation of semantic versus nonsemantic processing in implicit memory // *Memory and Cognition*, Vol. 22, Issue 5, P. 533-541.
9. Cave, C.B. Very long-lasting priming in picture naming // *Psychological Science*, Vol. 8, Issue 4, 1997, P. 322-325.
10. Church, B., Schacter, D. Perceptual Specificity of Auditory Priming: Implicit Memory for Voice Intonation and Fundamental Frequency // *Journal of Experimental Psychology: Learning, Memory, and Cognition*, No 20(3), 1994, P. 521-533.
11. Cluff, M.S., Luce, P.A. Similarity neighborhoods of spoken two-syllable words: Retroactive effects on multiple activation // *Journal of Experimental Psychology: Human Perception and Performance*, No 16, 1990, P. 551-563.
12. Connine, C.M., Blasko, D.G., Wang, J. Vertical similarity in spoken word recognition: Multiple lexical activation, individual differences, and the role of sentence context // *Perception and Psychophysics*. No 56 (6), 1994, P. 624-636.
13. Corina, D. Syllable priming and lexical representations: Evidence from experiments and simulations // *Proceedings of the Fourteenth Annual Conference of the Cognitive Science Society*, 1992, P. 779-784.
14. Craik, F.I.M., Tulving, E. Depth of processing and the retention of words in episodic memory // *Journal of Experimental Psychology*, 104, 1975, P. 268-294.
15. Dell'Acqua R., Grainger J. Unconscious semantic priming from pictures // *Cognition*, Vol. 73, No 1, 1999, P. B1-B15.
16. Doeleman, T.L. Phonetic priming of features in a shadowing task // *Working Papers of the Cornell Phonetics Laboratory*, Vol. 13, 2000, P. 34-72.
17. Graf, P., Schacter, D.L. Implicit and explicit memory for new associations in normal subjects and amnesic patients // *Journal of Experimental Psychology: Learning, Memory, Cognition*, No 11, 1985, P. 501-518.
18. Jacoby, L.L. A process dissociation framework: separating automatic from intentional uses of memory // *Journal of Memory and Language*, No 30, 1991, P. 513-541.

19. Kintsch, W. The use of knowledge in discourse processing: A construction-integration model // Psychological Review, No 95, 1988, P. 163-182.
20. Merikle, P.M., Smilek, D., Eastwood, J.D. Perception without awareness: perspectives from cognitive psychology // Cognition, No 79, 2001, P. 115-134.
21. Neely, J. H. Semantic priming and retrieval from lexical memory: Evidence for facilitatory and inhibitory processes. Memory and Cognition, No 4, 1976, P. 648-654.
22. Neely, J. H. Semantic priming and retrieval from lexical memory: Roles of inhibitionless spreading activation and limited capacity attention // Journal of Experimental Psychology, No 106, 1977, P. 226-254.
23. Norris, D. Shortlist: A connectionist model of continuous speech recognition // Cognition, No 52, 1994, P. 189-234.
24. Norris, D., McQueen, J.M., Cutler, A. Competition and segmentation in spoken-word recognition // Journal of Experimental Psychology: Learning, Memory, and Cognition, No 21, 1995, P. 1209-1228.
25. Ochsner, K.N., Chiu, P. C-Y., Schacter, D.L. Varieties of priming // Current Opinion in Neurobiology, No 4, 1994, P. 189-194.
26. Plaut, D.C. Semantic and Associative Priming in a Distributed Attractor Network // Proceedings of the 17th Annual Conference of the Cognitive Science Society, 1995, P. 37-42.
27. Richardson-Klavehn, A., Bjork, R. Measures of Memory // Annual Revision of Psychology, No. 36, 1988, P. 475-543.
28. Roediger, H.L. Implicit memory: retention without remembering // American Psychology, No 45, 1990, P. 1043-1056.
29. Scarborough, D.L., Cortese, C., Scarborough, H.S. Frequency and repetition effects in lexical memory // Journal of Experimental Psychology. Human Perception and Performance, No 3, 1977, P. 1-17.
30. Schacter, D., Chiu, C.-Y., K. Ochsner, K. Implicit Memory: a Selective Review // Annual Review of Neuroscience, No 16, 1993, P. 159-182.
31. Schacter, D.L., Buckner, R.L. On the Relations among Priming, Conscious Recollection, and Intentional Retrieval: Evidence from Neuroimaging Research // Neurobiology of Learning and Memory, Vol. 70, Issues 1-2, 1998, P. 284-303.
32. Seidenberg, M. S., Waters, G. S., Sanders, M., Langer, P. Pre- and post-lexical loci of contextual effects on word recognition // Memory and Cognition, No 12, 1984, P. 315-328.
33. Squire, L.R. Memory and the hippocampus: a synthesis from findings with rats, monkeys, and humans // Psychological Review, No 99, 1992, P. 195-231.
34. Tulving, E., Donaldson, W. Episodic and semantic memory // Organization of Memory, NY: Academic Press, 1972, P 381-403.
35. Tulving, E., Schacter, D.L., Stark, H. Priming effects in word-fragment completion are independent of recognition memory // Journal of Experimental Psychology. Learning, Memory, Cognition, No 8, 1982, P. 336-342.
36. Tulving, E., Schacter, D. Priming and Human Memory Systems // Science, No 247, 1990, P. 301-306.
37. Warrington, E.K., Weiskrantz, L. The effect of prior learning on subsequent retention in amnesic patients // Neuropsychologia, No 12, 1974, P. 419-428.

Лингвоментальная сущность и классификация видов прайминга

Л. Шнуровская

Аннотация. В статье представлен прайминг как лингвоментальный механизм, который по своей природе является имплицитным и модально специфическим. Лингвистический прайминг зависит от лингвистических признаков входного стимула и присущий преимущественно предсемантическому уровню в пределах репрезентативной системы языка. Автор осуществил классификацию видов прайминга. По признаку содействие/препятствование восприятию и порождение целевого стимула выделено прайминг-фасилитацию и прайминг-ингибирование. Согласно имплицитным или эксплицитным процессам, лежащим в основе прайминга, выделено подпороговый и надпороговый прайминг. По признаку модальности выделены перцептивный и концептуальный прайминг.

Ключевые слова: прайминг, целевой стимул, имплицитная память, фасилитация, ингибирование.

Linguomental essence and classification of priming

L. Shnurovska

Abstract. The article presents the priming as a lingual gear being implicit and modality specified by its nature. Linguistic priming depends on the linguistic features of the input stimulus and occurs predominantly on the pre-semantic level within the representative system of the language. The author has classified the types of priming. Due to its ability for promoting/obstructing perception and production of a target stimulus, priming splits into facilitation and inhibition. In accordance with the implicit or explicit processes underlying the priming, there is under-threshold and over-threshold priming. Due to modal specificity, there is perceptive and conceptual priming.

Keywords: priming, target stimulus, implicit memory, facilitation, inhibition.

Особливості семантики оповідань Інгеборг Бахманн

О. Б. Склярєнко, Т. В. Заболотна

Державний вищий навчальний заклад «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» м. Переяслав-Хмельницький, Україна
Corresponding author. E-mail: lesiaskliarenko82@gmail.com

Paper received 29.01.18; Revised 03.02.18; Accepted for publication 05.02.18.

<https://doi.org/10.31174/SEND-Ph2018-151VI44-15>

Анотація. У статті розглядаються особливості семантики оповідань австрійської письменниці Інгеборг Бахманн, які є важливим елементом у розкритті особливостей авторського ідиостилу. Встановлено, що семантичними особливостями оповідань, що виділяються частотністю свого використання в текстах є порівняння та епітети. Порівняння, як стилістичний елемент, є емотивно забарвленими та визначаються використанням дієслів з експресивною семантикою та епітетів інтенсивної семантики, які стимулюють увагу реципієнта, допомагають йому створити реально-фіктивний характер. Епітети, як домінуючі семантичні особливості в оповіданнях Інгеборг Бахманн, виконують орнаментальну функцію, їх використання сприяє пізнанню внутрішнього світу автора.

Ключові слова: семантика, оповідання, індивідуальний стиль автора, мікростилістичний рівень, порівняння, епітет.

Вступ. Дослідження особливостей авторського індивідуального стилю будь-якого художнього тексту ґрунтується на засадах того, що текст є мовленнєвим жанром, комунікативна специфіка якого розкривається в процесі взаємодії автора та потенційного реципієнта й реалізується під час інтерпретації читачем авторської інтенції, з урахуванням автора-функції та фігури адресанта. Авторським індивідуальним стилем, або авторським ідиостилем, ми у своєму дослідженні вважатимемо сукупність маркованих стилістичних складових, що вирізняються в художньому тексті на макростилістичному та стилістичному мікростилістичному рівнях і визначають специфіку авторського ідиостилу в межах жанру оповідання. Головним показником при визначенні структурних складових авторського ідиостилу є частотність ужитку певного елемента макростилістичного чи мікростилістичного рівнів, що й становить його маркованість.

Короткий огляд публікацій по темі. У ракурсі семантичних особливостей, як складових авторського ідиостилу на мікрорівні, художні тексти ставали об'єктами досліджень таких науковців як: М. Брандес, В. Кухаренко, А. Мороховського, Е. Різелі, Б. Совінські, В. Дресслера та інших.

Ціллю статті є аналіз семантичних особливостей авторського ідиостилу на мікростилістичному рівні та визначення їх стилістичного потенціалу у декодуванні власне авторської картини світу на матеріалі оповідань Інгеборг Бахманн.

Матеріалом статті виступають 24 оповідання, які увійшли до збірок «Das dreißigste Jahr» та «Simultan», а також 12 оповідань, що не увійшли до жодної зі збірок.

Методи дослідження у статті зумовлені ціллю та спираються на: контекстуально-інтерпретаційний аналіз, що застосовується для виявлення та інтерпретації мікростилістичних складових індивідуального стилю автора; кількісно-статистичний аналіз, який допомагає виявити найбільш частотні, стрижневі елементи тексту, характерні для оповідань І. Бахманн; порівняльно-стилістичний та семантико-стилістичний методи, які дають змогу визначити стилістичні функції лексичних одиниць. Дослідження ролі семантичних елементів індивідуального стилю автора ґрунтується на методиці контекстологічного аналізу.

Результати і їх обговорення. Значне місце у структурі індивідуального стилю автора займають семантико-сміслові фігури, вибір яких та частотність використання у текстах свідчить про авторську прагматичну установку та вказує на особливості авторської картини світу. Семантико-смісловими фігурами за О. Селівановою є найбільша група фігур мови, частиною якої є тропи [2, с. 108]. Серед семантико-сміслових фігур, що виділяються у мовному полотні німецькомовних оповідань І. Бахманн частотністю використання характеризуються порівняння та епітет.

Порівняння є важливим засобом актуалізації образного компонента значення, що відбувається за умови гетерогенності компонентів останнього. Зумовлюється такого роду гетерогенність тим, що суб'єкт та об'єкт порівняння належать до різних категоріальних сфер і вербально репрезентовані словами різних лексико-семантичних груп. Порівняння є стилістичним засобом, що привертає увагу читача і саме таким чином підсилює стилістичне забарвлення тексту і впливає на його загальний зміст [6, с. 234]. Порівняння поділяються на логічні та образні. Логічні порівняння оперують поняттями, які належать до одного класу, з метою встановлення ступеня їх схожості або розбіжностей. За такого типу порівняння, до уваги беруться якості обох об'єктів, але виділяється одна, яка порівнюється. Образне порівняння зазвичай виключає всі характеристики об'єктів, крім однієї спільної [3, с. 188]. Коли мова йде про комплексне стилістичне дослідження тексту, то тут варто звернути увагу на образні порівняння, які відкривають для читача аналогію чи подібність, і тим самим допомагають реципієнту повторити авторський шлях [3, с. 204].

Серед образних порівнянь в оповіданнях І. Бахманн 70% є такими, що створюють динамічний та реалістичний опис образу чи дії. Такі порівняння частіше вводяться за допомогою конектора «wie»: «...und mein Herz verrenkte sich, meine Lungen arbeiteten wie wilde, eingezwängte Flügel, und mein Atem kam aus mir wie der Atem eines jagenden Wolfes» [5: 181] або «Sie sah einfach dem Mädchen zu, wie es ein Stück nach dem anderen zerstörte. Die Zerstörung schien lang zu dauern wie ein Brand, eine Überschwemmung, eine Demolierung» [5, с. 197].

Перші приклади роблять опис звичайних речей набагато яскравішими за допомогою порівнянь «*meine*

Lungen arbeiteten wie wilde, eingezwängte Flügel, und mein Atem kam aus mir wie der Atem eines jagenden Wolfes» та «*die Zerstörung schien lang zu dauern wie ein Brand, eine Überschwemmung, eine Demolierung*». Перед адресатом постають особи, які переживають певне емоційне потрясіння. Так, у першому прикладі авторка вдало передає переживання хлопця, який потрапляє на війну, де переживає страх завдати людям біль, влучивши ненавмисно в них кулею. Його душевний стан переростає у психологічну проблему: смерть стає нав'язливою ідеєю, від якої він постійно тікає. Другий приклад описує розпач закоханої дівчини, яка своє обурення передає тим, що розбиває предмети інтер'єру. В обох прикладах саме порівняння вказує на досить емоційний стан персонажів і допомагає адресату об'єктивно оцінити ситуацію.

Порівняння в оповіданнях І. Бахманн можна поділити на *прості*, що мають просту конструкцію, та *розгорнуті*, що мають більш ускладнену, на відміну від простих порівнянь, конструкцію. Серед досліджуваних оповідань прості порівняння становлять 76%, у той час як розгорнуті – 24% від 204 розглянутих прикладів. Вони вводяться в текст конектором «wie» і можуть мати таку структуру: *wie* + *Adj* або *wie* + *N*: «*Ich war wie betäubt von dieser Zumutung*» [5, с. 75]; «*Es erging mir wie einen Wilden*» [5, с. 139]; «*Es sah wie eine Beratung aus*» [5, с. 146]; «*Einmal versuchten wir darüber zu sprechen und sie starrte mich an wie ein Ungeheuer*» [5, с. 148].

За допомогою таких конструкцій авторкою створюється лаконічний і точний зоровий образ. Прості порівняння допомагають уникнути одноманітності. Таким чином, авторка концентрує увагу потенційного реципієнта на тих деталях, які допоможуть розкрити образ і є актуалізаторами змістово-фактуальної інформації: «*Friedl sagte wie ein verstockter Schulbub, aber viel zu leise: „Ich schon. Ich könnte sie missen“.*» [5, с. 169] або «*Kurz darauf betraten einige Herren in schwarzen Talaren, schweigend, wie rächende Engel, den Raum*» [5, с. 214]. Перший приклад дає змогу читачу охарактеризувати чоловіка як нерішучу особу, що навіть свої думки висловлює з великою обережністю та невпевненістю. Що ж до другого випадку, то використання простого порівняння «*wie rächende Engel*» несе в собі негативне значення. Авторка переносить читача до зали суду і намагається продемонструвати, що справа, подана до розгляду, буде вивчатися досить ґрунтовно та прискіпливо. Такі переконливі картини пробуджують у читача власні асоціації та викликають бажання дізнатися, яким чином буде розкрито злочин та оголошено вирок.

Не лише прості порівняння допомагають І. Бахманн створювати яскраві неочікувані образи, велике стилістичне навантаження несуть також розгорнуті порівняння, що вводяться до тексту конекторами «wie» та «als». Тут також слід зауважити, що порівняння з конектором «als» є нереальними порівняннями і відіграють більшу стилістичну роль, ніж порівняння з конектором «wie», адже такі нереальні порівняння створюють додаткові конотації і збагачують образну картину оповідань. Розгорнуті порівняння характеризуються ускладненням синтаксичної структури лівої частини:

а) порівняння, де суб'єкт та об'єкт експліцитно виражені, а останній виступає в ролі предикативного члена: «*Vielleicht ist da noch Hoffnung auf einen Morgen, auf Wolken, die wie reife Trauben aneinander hängen und aus denen, gekeltert, die Süße ganz verwünschener Zeiten aus dem Himmel strömt*» [5, с. 77].

б) порівняння, у яких права частина визначає обставину способу дії: «*Er rauchte mechanisch und zog in ganz gleichmäßigen Abständen an der Zigarette, als wäre Rauchen alles, was er konnte*» [5, с. 180].

У 60% від досліджуваних прикладів І. Бахманн використовує порівняння в описах, особливо портретах. Порівняння-деталі допомагають автору індивідуалізувати персонаж і створити детальний зоровий образ. Для прикладу розглянемо описи персонажів з оповідань «*Ein Wildermuth*» та «*Unter Mördern und Irren*»: «*Ich sah in ihr Gesicht, wie ich sonst nie jemand ins Gesicht gesehen habe, sah sie an, als würde ich nie mehr wegschauen können, und sie sah mich an, ebenso gleichgültig. Wie an das Starren eines düsteren ernstesten Raubvogels erinnerte ich mich an ihr Starren und wie an etwas fürchterlich Feierliches, als unsere Augen nicht mehr weiter konnten und wir miteinander weggingen, ohne ein Wort, ohne uns zu berühren*» [5, с. 244] чи «*Hutter endlich war so gezeichnet: Wie Barabbas, wenn es Barabbas selbstverständlich erschienen wäre, daß man ihn freigab. Mit der kindlichen Sicherheit und Sieghaftigkeit in dem runden pfiffigen Gesicht*» [5, с. 167].

У наведених прикладах порівняльні конструкції різняться між собою формою та обсягом, від лише одного конкретного порівняння «*wie Barabbas*» до поширених порівняльних описів «*Wie an das Starren eines düsteren ernstesten Raubvogels ... und wie an etwas fürchterlich Feierliches*». У цих порівняннях персонажі постають перед читачем у непередбачених образах. У першому випадку семантика прикметника «*düster*» разом з іменником «*Raubvogel*» характеризує погляд дівчини, з якою познайомився майбутній суддя Вільдермут, і водночас допомагає сформувати її цілісний образ як негативний. Другий випадок також несе в собі негативний елемент, адже семантика іменника «*Barabbas*» автоматично створює в уяві читача образ розбійника і бунтаря.

І. Бахманн також використовує свої порівняння у динамічних описах. Для них характерним є використання оказіональних порівнянь персонажів чи подій. «*Und die Wahrheit, von der er Aufhebens machte, erschien wie eine alte solide Kommode mit vielen Schubladen, die knarrten, wenn man sie herauszog, aber in denen dann auch alle ableitbaren kleineren Wahrheiten schneeweiß, brauchbar, sauber und handlich dalegen*» [5, с. 222], чи «*Die Worte stürzten wie tote Falter aus ihren Mündern. Sie konnten sich selber nicht mehr glauben*» [5, с. 225]. У цих порівняннях відображено безпорадність людини в пошуках істини, що схожа на пошук речей у старому комоді: «*wie eine alte solide Kommode mit vielen Schubladen*» та нерозуміння причин постійного людського прагнення уникати її «*die Worte stürzten wie tote Falter*».

Неможливо уявити собі будь-який художній текст без епітетів, адже цей троп виконує значну роль у реалізації прагматичної скерованості тексту і є ще одним засобом створення образності. У текстах опові-

дань епітет визначається надзвичайною частотністю використання у порівнянні з іншими тропами, що у процентному співвідношенні становить 45% від загальної кількості прикладів, що розглядалися нами раніше. Це дає змогу стверджувати, що епітет є однією із маркованих складових жанрово-стилістичної домінанти на мікрорівні.

У текстах оповідань І. Бахманн нами було зафіксовано 458 епітетів, серед яких 83,5% – узуально-асоціативні, 16,5% – оказіонально-асоціативні. Оскільки І. Бахманн частіше використовує узуально-асоціативні епітети, то наша увага буде сконцентрована саме на них, адже в основі трактування поняття жанрово-стилістичної домінанти лежить принцип частотності використання того чи іншого мовленнєвого елемента. Узуально-асоціативні епітети є менш тропеїчними, тому що логічність найменування ознаки в них послаблена і проявляється не так виразно, на відміну від оказіонально-асоціативних епітетів, що є «гібридними» утвореннями, які виникають унаслідок перетинання поля епітета з іншими тропами [1, с. 8]. За Т. Онопрієнко, узуально-асоціативні епітети поділяються на постійні, що були взятими з фольклору або походять від нього, та описово-оцінні, які вказують на суттєву ознаку референта, що привертає увагу до себе в певній ситуації, але така ознака не є інгерентною для денотата [там само].

Прагматичні особливості епітета використовуються І. Бахманн для розкриття особливостей характеру персонажа, його зовнішності чи внутрішнього стану. Прагматично орієнтованими є перш за все аксіологічні прикметники. Наприклад, негативні значення реалізуються прикметниками та прислівниками з негативною семантикою: «*grauenvoll, schwarz, tödlich, häßlich, mörderisch*», що виражають суб'єктивну оцінку означуваного: «... *und ihre Abneigung gegen diese grauenvolle Normalität*» [5, с. 327]; «*Es war schwarzer Freitag*» [5, с. 161]; «... *aber nur an ihre tödliche Weitläufigkeit kann ich mich noch erinnern*» [5, с. 230]; «*Sie lachte selten, aber auch laut, häßlich, kurz, in einer Art, mit der ich mich nie abfinden könnte*» [5, с. 244]; «*Beinahe mörderisch wahr*» [5, с. 262].

Позитивна оцінка реалізується за використання прикметників та прислівників із позитивною семантикою «*zauberhaft, klar, hell, gut, fein, brav, fleißig*»: «*Ihre zauberhafte Frau ...*» [5, с. 236]; «*Sie konnte das eben, schon nach neun Uhr früh mit einer klaren hellen Stimme antworten, und der gute Erich dachte dann ...*» [5, с. 318]; «... *aber er lächelte so fein und zwiespältig ...*» [5, с. 169]; «... *denn Ihr Mann ist doch ein braver Mensch, ein fleißiger, braver Mensch*» [5, с. 65].

Епітети в аналізі індивідуального стилю автора або ідиостилі є вагомим засобом створення необхідного емоційного фону оповіді чи розповіді та розраховані на відповідну реакцію читача. У 60% використання епітетів пов'язане з уточненням портретного образу персонажа, як правило, у такому випадку епітети можуть стояти як у препозиції, так і в постпозиції: «*Er hatte Haderer gezeichnet: Mit Schmissen in dem kleinen Gesicht- Mit der zu straff an den Schädel anliegenden Haut. Grimassierend, ständig schauspielernd den Ausdruck. Peinlich gescheitelt das Haar. Einen Blick, der stehend, bannend sein wollte und es nicht ganz war*» [5,

с. 14]. «*Es gefiel ihm an ihr auch, wie sie reagierte, Wünsche äußerte, etwas ablehnte oder annahm, wie anmahnend, bescheiden, ausfallend oder einfach sie war, immer wechselnd, eine Person, mit der man überall hingehen konnte ...*» [5, с. 307]. В обох випадках І. Бахманн використовує епітети у функції створення образності. Авторка прагне якомога виразніше розкрити образи своїх героїв, тому в першому випадку перед адресатом постає з одного боку досить звичайна проста людина, але використання постпозиційних епітетів «*stehend, bannend*» надає додаткове стилістичне навантаження і вказує читачу на прагнення персонажа бути суворішим, що йому не вдається. Другий випадок розкриває особливості неординарного характеру головного персонажа з оповідання «*Simultan*» – Наді. Цей опис дає можливість читачу зробити об'єктивний висновок та оцінити позитивне ставлення супутника Наді до неї як жінки, з якою не соромно виходити в люди.

Епітети особистісної оцінки в оповіданнях виражають широкий спектр аксіологічних категорій, таких як психологічні, що можуть бути інтелектуальними та емоційними, естетичні, етичні та сенсорно-смакові. Епітети психологічної особистісної оцінки вказують на *інтелектуальні чи емоційні особливості*:

«*Treu bin ich und untreu, hilflos fühle ich mich oft und weiß doch mit Entschiedenheit aufzutreten. Feige bin ich und mutig und meistens habe ich beides an mir beobachtet ...*» [5, с. 238]; «*Die Wahrheit habe ich gesucht über mich, aber was ergibt das schon, das ich, mich zerfleischend, im einzelnen über mich denke oder manchmal in großen Zügen trauervoll über mich denke!*» [5, с. 238]; Перший випадок несе у собі більше стилістичне навантаження, ніж другий, тому що конвергенція епітетів та антитези, епітетів та порівняння має більший вплив на свідомість читача й деталізує образи персонажів. Другий приклад розкриває за допомогою епітетів внутрішні переживання персонажа. Метафоричний епітет «*zerfleischend*» декодується в реченні і підсилюється епітетом «*trauervoll*» із негативною семантикою.

Епітети *сенсорно-смакової* оцінки деталізують та уточнюють образи:

«... *die in einem kleinen Cafe so tat, als hätte sie ihr Leben lang nur schlechten Kaffee getrunken und hungrig an einem vertrockneten Sandwich gekaut ...*» [5, с. 307]; «... *die ihre Teller voller Kuchen und Sandwiches hatten und genußvoll alles verschlangen, was ungenießbar war ...*» [5, с. 405].

Епітети *етичної* оцінки вказують на особливості характеру або підкреслюють індивідуальні риси: «... *also ich noch wenig fremde Sprachen gewohnt war, zusammennehmen mußte, um kalt, freundlich und unbeteiligt zu erscheinen*» [5, с. 242]; «... *küßte sie auf die Brauen, die schön geschweift und feierlich in dem fahlen Gesicht standen ...*» [5, с. 204].

Епітети *етичної* оцінки кваліфікують деякі характеристики персонажів, з метою відтворення об'єктивної ситуації в уяві адресата: «... *prostet Malina zu in dem er einen feinen guy erkennt ...*» [5, с. 281]; «... *der gute Erich dachte dann ...*» [5, с. 318].

Висновки. Врахувавши опис виокремлених семантичних особливостей оповідань Інгеборг Бахманн, що формують її власний авторський ідиостиль на мікро-

стилістичному рівні, можна прийти до наступних висновків: Порівняння у складі індивідуального стилю автора є стилістично забарвленими, використання в порівняннях дієслів з експресивною семантикою та епітетів інтенсивної семантики стимулює увагу читача, допомагає йому створити двоїстий реально-

фіктивний характер та досягти гармонії між формою та змістом текстів.

Епітети у складі авторського ідіостилю виконують орнаментальну функцію, але не зводяться до неї. Їх використання сприяє пізнанню картини світу І. Бахманн, яку авторка у своїй творчості намагається «виправити» та реформувати.

ЛІТЕРАТУРА

1. Онопрієнко Т. М. Епітет у системі тропів сучасної англійської мови (Семантика. Структура. Прагматика.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» [Електронний ресурс] // Харків, 2002. – 19 с. – Режим доступу до автореферату : <http://www.nbuw.gov.ua/ard/2002/02otmssp.zip>
2. Селиванова Е. А. Основы лингвистической теории текста и коммуникации // К. : Брами, 2004. – 335 с.
3. Стилистика английского языка / [Мороховский А. Н., Воробьева О. П., Лихошерст Н. И., Тимошенко З. В.] // К. : Вища школа, 1984. – 247 с.
4. Теория метафоры : [сборник ; пер. с англ., фр., нем., исп., польск. яз. / общ. ред. Н. Д. Арутюновой, М. А. Журиной] // М. : Прогресс, 1990. – 512 с.
5. Bachmann I. Sämtliche Erzählungen // München, Zürich : Piper Verlag, 2005. – 495 S.
6. Faulseit D. Stilistische Mittel und Möglichkeiten der deutschen Sprache // Leipzig : VEB Bibliographisches Institut, 1972. – 286 S.

REFERENCES

1. Onopriienko T. M. Epitheton in the figure system of modern English (Semantic. Structure. Pragmatic.) : thesis for the candidate degree in speciality 10.02.04 «Germanic languages» [electronic resource] // Kharkiv, 2002. – 19 p. – Access mode : <http://www.nbuw.gov.ua/ard/2002/02otmssp.zip>
2. Selivanova E. A. Basics of text theory and communication // K. : Brama, 2004. – 335 p.
3. English Stylistics / [Morokhovskiy A. N., Vorobiova O. P., Lykshosherst N. I., Tymoshenko Z. V.] // K. : Higher School, 1984. – 247 p.
4. Theory of methaphor : [collection of works ; trans. from Eng., Fr., Germa., Spanish., Pol. / general editorial staff N. D. Arutiunova, M. A. Zhyrmundskiy] // M. : Progress, 1990. – 512 p.

Semantic peculiarities of I. Bachmann's stories

O. B. Skliarenko, T. V. Sabolotnia

Abstract. The article reveals the semantic peculiarities of the Ingeborg Bachmann stories that are the components of the author's individual style on the micro stylistic level. It was established, that the semantic peculiarities of the stories, which are mostly often used in the texts are similes and epithets. Similes are characterized by stylistic colouring and are expressed by the usage of the verbs with expressive semantics and epithets of intensive semantics, which stimulate the reader's attentiveness and create real and fictional character. Epithets as a part of author's individual style have more ornamental function.

Keywords: semantic, story, author's individual style, micro stylistic level, simile, epithets.

Семантические особенности рассказов Ингеборг Бахманн

О. Б. Склиаренко, Т. В. Заболотная

Аннотация. В статье рассматриваются семантические особенности рассказов австрийской писательницы Ингеборг Бахманн, которые составляют ее собственный авторский индивидуальный стиль на микростилистическом уровне. Установлено, что семантическими особенностями рассказов, которые выделяются частотой своего употребления в текстах, являются сравнения и эпитеты. Сравнения характеризуются стилистическим окрашиванием и выражаются с помощью использования глаголов с экспрессивной семантикой и эпитетов интенсивной семантики, которые стимулируют внимание читателя и создают реально-фиктивный характер. Эпитеты в составе индивидуального авторского идиостиля исполняют орнаментальную функцию.

Ключевые слова: семантика, рассказ, индивидуальный авторский стиль, микростилистический уровень, сравнения, эпитеты.

Прочитання зразків малої прози Еріка-Емманюеля Шмітта на основі психоаналізу Франсуази Дольто

А. М. Веремйова

Independent Preparatory Academy Shenzhen, China

Paper received 28.01.18; Revised 02.02.18; Accepted for publication 05.02.18

<https://doi.org/10.31174/SEND-Ph2018-151VI44-16>

Анотація. У статті проаналізовано деякі зразки малої прози Еріка-Емманюеля Шмітта на основі психоаналізу Франсуази Дольто. Особлива увага приділена моментам із високим психологічним напруженням, межовим ситуаціям, що загрожують життю чи гідному існуванню дітей та підлітків, особливостям поведінки головних героїв оповідань, які досліджуються, розмірковуванням про життя, смерть, сутність людського існування. Доведено, що психоаналітична теорія Ф. Дольто легко накладається на оповідання Е.-Е. Шмітта, оскільки діти розглядаються саме з точки зору їх духовності та зрілості.

Ключові слова: Франсуаза Дольто, Ерік-Емманюель Шмітт, психоаналіз, мала проза, діти.

Франсуаза Дольто (1908-1988) – відомий французький дитячий психоаналітик. Незважаючи на те, що вона не заснувала власної школи психоаналізу, Ф. Дольто безперечно змінила образ та уявлення дорослих про дитину. Вона наголошує на тому, що батьки повинні дослухатися до слів, думки і бажань дитини. Попередній аналіз наукових праць продемонстрував, що попри те, що психоаналітик визнана своїми колегами [8; 9], вона стоїть осторонь у світі психоаналізу. В 70-х роках попереднього століття вона вперше в Європі почала вести по радіо серію передач, в яких як практикуючий психолог відповідала на питання радіослухачів. Всесвітню славу їй принесли книги “На стороні дитини” [5; 6], “Коли народжується дитина” [2; 3; 4], в яких відобразився її досвід роботи психологом [6, р. 156].

Метою статті є проаналізувати деякі найвідоміші оповідання Еріка-Емануеля Шмітта з точки зору психоаналізу Франсуази Дольто. **Матеріалом** для статті виступили оповідання “Оскар і Рожева Пані”, “Дитя Ноя”, “Мсьє Ібрагім і квіти Корану”, “Борець сумо, який ніяк не міг погладшати” Е.-Е. Шмітта. У роботі над статтею застосовувались психоаналітичний, зіставний, описово-аналітичний **методи**.

Франсуаза Дольто – одна з ключових фігур французького психоаналізу та дитячого психоаналізу зокрема. Вона зарекомендувала себе як виключно тонкий і обдарований клініцист, стала відомою завдяки введенню та концептуалізації поняття “несвідомого образу тіла” [6, р. 28], а також суспільно значущій роботі, яку вона вела в ім'я “Справи дітей”. Радіопередачі, книги, численні виступи та семінари, створення “Зеленого Дому”, керування експериментальною школою Новілля, участь в підготовці Конвенції Прав Дитини і багато іншого стали важливою частиною її спадщини, її внеску в те, щоб голос дитини міг бути почутий дорослими. У ході своєї багаторічної аналітичної практики, а також завдяки дитячим консультаціям у клініці Трюссо (1940-1978 рр.) і в центрі Етьєн Марсель (1962-1985 рр.), Ф.Дольто створить власний метод роботи з дітьми, приділяючи особливу увагу самому ранньому, “архаїчному”, періоду життя дитини, розглядаючи всі його життєві прояви – соматичку, комунікацію і афекти – як повідомлення, які необхідно розшифрувати і перевести у мову. Її теорія “несвідомого образу тіла” стане теоретичною спробою осмислити все те “неречеве” багатство тілесного досвіду, яке закладається з самого моменту народження дитини. Відповідно, цей образ тіла є живим і рухомим синтезом всіх емоційних і фізичних переживань дитини. Розглядаючи людську істоту, яка несе у собі притаманне тільки їй бажання жити, рости і

розвиватися, вона відстоює право на повагу до бажання кожного, навіть найменшої дитини, не маючи на увазі під цим задоволення всіх його прохань і сподівань. Відповідальне ставлення до себе і до оточуючих, на думку Дольто, закладається лише завдяки мові, відкритим до всякого питання спілкуванням, сенс якого в тому, щоб пояснити кожному новонародженому, що прийшов у цей світ, його устрій, його правила і його закони. Ф. Дольто постулює, що на кожному етапі психічного і фізичного дорослішання дитини є моменти, коли вона змушена зіткнутися з обмеженням свого бажання і з неможливістю його реалізації [6, р. 95]. Цей момент важкий і болісний для дитини, але саме тоді він відкриває, що культура і цивілізація накладає заборону не на бажання, а на неприйняття людським співтовариством - у перспективі колективного співжиття - способу його реалізації і пропонує напрацьовані століттями інші, сублімуючі способи його реалізації.

На відміну від багатьох спеціалістів, Франсуаза Дольто була вмілим популяризатором науки. Вона зробила психоаналіз доступним для розуміння кожного. Слід зазначити, що батьки деяких європейських сімей слідуєть рекомендаціям Франсуази Дольто, “наступаючи на горло власній батьківській інтуїції” [2].

У зв'язку із зазначеним вище, цікавою видається інтерпретація деяких відомих оповідань сучасного французького письменника і драматурга Еріка-Емманюеля Шмітта (1960 р.н.) з огляду на психоаналіз Ф. Дольто.

Прочитання оповідання “Оскар і Рожева Пані” (2002) на основі психоаналізу Ф. Дольто

Дія оповідання відбувається в лікарні, де знаходяться важко хворі діти. Стосовно госпіталізації дітей, Ф. Дольто наголошує на тому, що не варто драматизувати цю подію, оскільки діти в лікарні здебільшого почувуються добре. Якщо вони почувують себе трохи краще, в них з'являється компанія. “Лікарня – суперсимпатичне місце” [16, р. 7]. Оскару дійсно подобається в лікарні, адже у нього тут є друзі і кохана дівчина.

З боку батьків необхідно, щоб вони намагалися не пропускати свої заплановані візити. Дитині необхідно відчувати підтримку батьків. Навіть якщо дитина або батьки, або ті та інші, плачуть при цьому, не витримуючи напруги, варто продовжувати візити. Оскільки для дитини важливо бачити своїх батьків, навіть якщо вони в сльозах, ніж вважати себе покинутою [2, р. 140]. Треба віддати належне батькам Оскара, що не зважаючи на певні психологічні труднощі, вони здебільшого знаходять мужність навідувати свого сина.

Оскар починає свою розповідь з того, що зізнається Богу в тому, що він підпалив kota, собаку, будинок тощо, тобто зізнається в своїх провинах і, можливо, таким чином намагається пояснити сам собі за що йому дісталось терпіти тяжкі муки хвороби. Відчуття провини за свою хворобу переслідує його: “Я руйную віру у те, що медицина це прекрасно” [16, р. 9].

Бабця-Ружа пояснює Оскару, що смерть – це абсолютно нормальне явище, оскільки “ризик померти – це складова частина життя” [3, р. 65]. На жаль, ми беремо участь в житті, насправді не знаючи про нього багато, – і ми не знаємо нічого про те, що таке смерть [3, р. 27], а страх смерті – це, по суті, страх життя [3, р. 16].

З усіх персонажів оповідання тільки Бабця Ружа, дізнавшись про неминучу смерть Оскара, не відсторонилася від нього і адекватно сприйняла цю новину: “Не змінилася тільки Бабця-Ружа” [16, р. 9].

Саме вона заохотила хлопця до написання листів Богові. Відштовхуючись від методів лікування Франсуази Дольто, якщо виразити свої проблеми в письмовій формі, то цей факт сам по собі буде чудовою терапією. Головне для людини – бути почутим. Адже коли людина ясно формулює свої думки, в більшості випадків вона навіть сама здатна знайти відповіді на свої запитання [4, р. 7-8]. Оригінальність Ф. Дольто була в тому, що вона давала дітям можливість самим висловлюватися стосовно їх проблем [4, р. 162].

Говорячи про Бога, Ф. Дольто пропонує асоціювати його з любов'ю. Ні в якому разі неможна поєднувати Бога з покаранням. Адже Бог в очах віруючих – це абсолютне добро і розуміння людської природи. Оскар все ж таки не розуміє чому Бог допускає що люди хворіють і помирають. На це Бабця-Ружа йому відповідає: “Оскар, хвороба – як смерть. Це даність. Вона не є покаранням” [16, р. 63]. Якщо дитина прив'язує поняття смерті з покаранням, вона автоматично буде ототожнювати смерть зі злом. Адже, для дітей покарання є синонімом страждання, а страждання – це біль, біль – це зло.

За словами Ф. Дольто, людина не здатна передбачити смерть і не здатна її пізнати. Вона може її тільки прийняти [2, р. 113]. Якщо дитина заводить розмову про смерть, Ф. Дольто рекомендує батькам не надягати на себе маски всезнаючих, тим більше, що це не відповідає дійсності, а сказати дитині, що, коли життя людини закінчується і приходиться її час смерті, ця людина дізнається про речі, які ми, живі, ніколи не зрозуміємо, поки не настане саме наш останній час [2, р. 113].

Досить наївним з уст Оскара, але, зрештою, таким безпосереднім і дитячим, є порівняння Діда Мороза і Бога. На початку твору вони для нього подібні. На його думку, обидва являють собою запудрювання мізків. Але Бабця Ружа переконує Оскара написати Богові, хоча б тому, щоб не почуватися самотнім. “Не таким самотнім з кимось, хто не існує?” – не розуміє Оскар. “Примусь його існувати” – відповідає Бабця-Ружа. “Щоразу як ти віритимеш у нього, його існування ставитиме вірогіднішим... Якщо будеш наполегливим, він почне існувати у всій повноті і творитиме для тебе добро” [16, р.17].

Для Ф. Дольто немає особливої різниці у дитячому сприйнятті Діда Мороза і Бога. Оскільки це два абстрактні об'єкти, то й підхід до їхнього тлумачення має бути однаковим. Одного разу Ф. Дольто спитали чи варто дитині брехати про Діда Мороза, про мишку, яка забирає

молочні зуби і про інші вигадані дитячі персонажі, таким чином створюючи неправдиві міфи. Ф. Дольто наголошує на тому, що в таких міфах є зерно поезії життя і що не варто позбавляти дітей такої втіхи. Але і не треба заходити занадто далеко. Коли, врешті-решт, дитина дізнається про не існування Діда Мороза від шкільних товаришів, то батькам варто пояснити різницю між міфом і людиною. Можливо, Дід Мороз не існує фізично, але він існує в нашому серці. Але при цьому він настільки ж реальний, які і будь-яка людина. Більш того, його унікальність пролягає в тому, що будь-хто може на нього перетворюватися, забирати на себе його функції: переодягатися в традиційне вбрання, роздавати подарунки і дарувати таким чином веселий різдвяний настрій. Ф. Дольто наголошує на тому, що дитяча уява і поезія – це не легковажність та наївність, а в певній мірі прояв розуму [3, р. 95-96]. Оскар відзначається неабияким інтелектом, а особливо для свого віку. Його розумовий рівень набагато вищий за його фізичний розвиток.

Про дитину говорять багато, але з нею не говорять [3, р. 56]. Дати дитині, навіть дуже маленькій, можливість висловитися – це значить визнати в ній людину [1, р. 368]. Навіть цього не усвідомлюючи, Бабця-Ружа застосовує цей принцип і стає єдиною, хто знайшов ключ до серця Оскара.

У найскрутніший час, тільки Бог здатний допомогти, тому Бабця Ружа радить Оскару звернутися до нього і Бог одразу ж відповідає йому на всі його запитання. Коли батьки дізнаються про неминучу смерть Оскара, вони сприймають її дуже болісно. Вони не хочуть, щоб їх син бачив їх в такому стані. “Отоді я зрозумів, що мої батьки це двоє легкодумів. Гірше, двоє легкодухів, які й мене вважають легкодухом!” [17, р. 23]. Оскар проводив тест, говорячи слово “померти” різним людям і всі при цьому переводили розмову на іншу тему, всі окрім Бабці Ружі, яка була єдиною, хто сказав Оскару, що операція пройшла невдало [16, р. 14-15]. Головне завжди замовчується. Суспільство відсторонюється від дійсності за допомогою заспокійливих образів. Сказати правду – те ж саме, що зробити революцію [16, р. 45].

Можна сказати, що батьки до певної міри бояться Оскара, бо “дитина – це ахілесова п'ята дорослого: можливо, навіть той, хто на перший погляд здається сильним, боїться цієї правдивої істоти, яка здатна його обеззброїти” [3, р. 34] і тому що “в сім'ї діти знають все, особливо те, про що не говориться” [2, р. 27].

Ф. Дольто за час своєї лікарської практики намагалася одразу встановити хто страждає: батьки, або діти і кого треба лікувати [2, р. 123]. У цьому випадку страждали обидві сторони, а в ролі “лікаря” виступила Бабця-Ружа, яка знайшла консенсус і примирила батьків і дитину.

Прочитання оповідання “Дитя Ноя” (2003) на основі психоаналізу Франсуази Дольто

Досить прозорими є паралелі між теорією Ф. Дольто та сюжетом оповідання Е.-Е. Шмітта “Дитя Ноя”, в якому проблема стосунків батьків і дітей є однією з домінуючих.

Жозеф, як у випадку з Момо та Джуном, знаходить “духовного” батька отця Понса. Цей союз заради життя, який ще до того ж супроводжувався взаємною дружбаю і любов'ю. Саме отець Понс пояснив Жозефу, що таке бути євреєм. Завдяк отцю Понсу Жозеф навчився не

соромитись цього і навіть пишатися цим. Отець Понс стане взірцем для Жозефа на все його майбутнє життя.

Стосунки Жозефа з батьками не можна характеризувати як проблемні. Жозеф прекрасно ладнав з батьками до початку війни. Але війна їх розлучила: “Нитка обірвалася так, що я цього навіть не усвідомив: наступного дня пополуноді вони кудись пішли і більше не повернулися” [13, р. 27]. Родинний зв'язок обірвався. Це веде до стану фрустрації. До того ж усі зовнішні чинники підштовхують Жозефа до того, щоб він забув своє коріння. “Казатимеш, що твої батьки померли. Природною смертю” [13, р. 34]. Окрім того Жозефу забороняють спілкуватися мовою батьків. Що повністю відмежовує його від генетичного коріння і, як результат, призводить до заперечення самості головного героя.

До того ж у тексті згадується про те, що Жозеф не може контролювати сечовиділення уночі. І за те, що він не може це контролювати у нього виникає почуття провини. На думку Франсуази Дольто, це є фізіологічним проявом внутрішнього страху [1, р. 37]. Всеохоплююче почуття страху переповнює Жозефа. Він боїться, що нацисти його викриють, боїться померти, боїться бути євреєм. Проте завдяки отцю Понсу він поборов свій страх, навчився пишатися своїм генетичним спадком і віднайшов рідних батьків.

Прочитання оповідання “Мсьє Ібрагім і квіти Корану” (2001) на основі психоаналізу Франсуази Дольто

В оповіданні “Мсьє Ібрагім та квіти Корану”, проблема стосунків батьків і дітей є надзвичайно гострою. Момо не відчуває взагалі ніякої спорідненості зі своїм біологічним батьком.

Оскільки за Ф. Дольто, дитина – це наш посередник у спілкуванні з реальністю [3, р. 123], можна зробити висновок, що батько Момо не бажав сприйняти реальність такою, як вона є, а надавав перевагу вигаданій реальності у вигляді Пополя, ідеального сина. Цей конфлікт реального і вигаданого, а також неприйняття себе, як особистості реальним світом, неспроможність реалізуватися у професії і в сім'ї, відчуття провини перед батьками, які загинули під час II світової війни вірогідніше за все і спричинило самогубство батька Момо.

Ф. Дольто наголошує на тому, що дитині треба давати автономію починаючи з 7-9 років і не заважати їй в проявах незалежності і вільного вибору [2, р. 124]. Але з іншого боку надання автономії Момо від батька більше було схоже на ігнорування проблем дитини і сліпе потурання.

Треба зазначити, що біологічний батько хоча і не дав сину приклад для наслідування, натомість дав йому негативний приклад, що є не менш вагомим внеском у виховання дитини за Ф. Дольто. “Поважати дитину – це значить запропонувати модель поведінки і надати їй можливість не наслідувати її. У дитини немає іншого виходу у формуванні себе, окрім заперечення, і вона говорить “ні” [3, р. 85].

На щастя, Момо знайшов “духовного” батька в обличчі мсьє Ібрагіма. Це був взаємно корисний союз, який ще до того ж засновувався на взаємній дружбі і любові. Де не має дитинства там не має зрілості [2, р. 107]. Завдяки Мсьє Ібрагіму Момо почав розуміти до того не зрозумілий для нього світ дорослих.

У цей час Момо переживає період статевого дозрівання. Ризик першого любовного досвіду Ф. Дольто

розцінює, як помирання дитинства [4, р. 116]. Водночас, французький аналітик вважає, що бажання не є провинною, а є біологічною та психологічною потребою.

Підлітковий вік – це період, коли людина переживає своє друге народження [2, р. 27]. Справді, Момо немов би перероджується і перетворюється з єврея на араба. Наприкінці оповідання він змінює повністю своє світобачення і стає суфістом, як і мсьє Ібрагім, більш того, ніби починає жити його життям, адаптувавши його соціальну роль: “Для всіх я місцевий араб” [14, р. 86]. Намагаючись представити незахищеність, вразливість підлітка, представимо собі раків та лангустів, які міняють панцир: вони ховаються в ущелини скель на час, необхідний на формування нового панциря, який зможе їх захистити. Але якщо в цей момент, коли вони такі вразливі, на них хтось нападе та поранить їх, ця рана збережеться назавжди та панцир лише сховає рани, але не викине їх [2, р. 101]. Можна зробити невтішний висновок про те, що не дивлячись на досить оптимістичний кінець твору, рани нанесені Момо батьками залишили глибокий відбиток на його свідомості і вони ніколи остаточно не зникнуть і він буде завжди пам'ятати що йому довелося пережити.

Ф. Дольто наголошує на тому, що присутність матері під час виховання людини вкрай необхідна. Якщо її не має поряд, то це веде до психологічних травм. На нашу думку, відсутність матері у вихованні хлопця зумовило дещо споживацьке ставлення Момо до жінок.

Виходячи з думки Нейла, дитина, яка краде, таким чином намагається компенсувати брак любові до себе і показати, що вона нещаслива. “Тобто, мало того, що на мене наїжджають в школі і дома, я вчуся, готую, приношу продукти, мало того, що я живу один у величезній квартирі, так тепер треба було мене вважати крадієм! Що ж, коли мене запідозрили у крадіжці, то чому б і насправді не спробувати” [14, р. 6]. Тобто, вилікувати дитину від згубної звички можна лише любов'ю. Ф. Дольто здебільшого поділяє цю думку. Навіть не дивлячись на те, що дитина краде, вона повинна відчувати, що її люблять. Саме через любов дитина адаптується до законів дорослого життя [3, р. 83-84]. Це добре розуміє мсьє Ібрагім і не заперечує того, щоб Момо час від часу крав в нього, але, коли вони стають друзями, а потім коли мсьє Ібрагім усиновлює Момо, спостерігаємо той факт, що ця звичка зникає, оскільки її вилікували любов'ю і увагою.

Прочитання оповідання “Борець сумо, який ніяк не міг погладшати” (2009) на основі психоаналізу Франсуази Дольто

Джун заперечує свою самість подвійно: фізично і генетично. Джун страждає від хворобливої худоби та від алергії абсолютно на все. Він кидає навчання, йде з дому і продає нікому не потрібні сувеніри на вулиці. Семніцу, вчитель сумо, знаходить його на вулиці і повторює Джуну, що у нього прихований товстун.

Джун говорить усім, що він сирота. Він заперечує кровний зв'язок зі своїми батьками. Хоча водночас визнає, що йому бракує любові. Джун відкриває очі Джуна на корінь його проблеми.

“Так, ти знаходиш тисячі причин, щоб ухилитися від свого рішення. Насправді у тебе величезна сила волі, але це зла воля. А шкода, адже вгору і вниз веде одна і та ж дорога [12, р. 27]”.

“Ти зруйнував зв'язок з власною душею, виявився на штучному ґрунті, як зерно на бетоні. Без коріння ти не проростеш! [12, р. 38]” – повторює Семніцу.

Шляхом до віднайдення власної самості стає медитація. Після медитації він віднаходить внутрішню рівновагу і відкривається до кохання. Він зовсім іншими очима дивиться на Рейко і закохується у неї.

Коли Рейко каже, що хоче мати родину і дітей, Джун лякається, адже він боїться бути не здатним до родинного життя. Він боїться створити таку ж родину, як і у нього. Але за допомогою Семніцу та після відкриття загадки хвороби матері та причини самогубства тата, він знаходить у собі сили стати чоловіком та батьком.

Отже, у ході роботи над статтею, ми прийшли до **висновку**, що психоаналіз Франсуази Дольто легко накладається на оповідання Е.-Е. Шмітта, оскільки сюжети цих творів стосуються недуг дітей, їх самосприйняття у напружених межових ситуаціях, самопізнання і поведінку дітей у яких досліджує психолог. Окрім того, досить схожою є тематика дитячої психології та взаємодії дорослих та дітей у ситуації лікування, розмов про життя та смерть, проходження важких переломних етапів їхнього життя. Психологічна схема персонажів оповідань “Оскар і Рожева Пані”, “Дитя Ноя”, “Мсьє Ібрагім та квіти Корану” та “Борець сумо, який ніяк не міг погладшати” базуються на принципі недостатності дитячої компетентності та дитинності сприйняття світу. Головні персонажі – діти та підлітки, які потребують дорослого наставника, щоб

пояснити явища дорослого світу. В оповіданнях “Мсьє Ібрагім та квіти Корану”, “Борець сумо, який ніяк не міг погладшати” наявний психологізм дитини, яка живе на самоті. В оповіданні цей рівень психологізму досягається завдяки іронії та сарказму. В оповіданнях “Оскар і Рожева Пані” зображується психологізм дитини, яка помирає. Загострений психологізм досягається завдяки загальній трагічності ситуації, тонкій іронії та самоіронії. В оповіданні “Дитя Ноя” зображується психологія дитини в умовах жорстокого політичного тиску – тиску війни. У кожному оповіданні наявний особливий дитячий психологізм, але всі ці види об'єднує те, що дитина або підліток знаходиться у межовій ситуації, яка загрожує життю, або гідному існуванню. За цих умов дитина поводить себе як доросла людина, а іноді навіть більш уміло адаптується та справляється з перешкодами, ніж дорослий. Згідно з принципами психоаналізу Франсуази Дольто смерть не повинна розцінюватися як покарання. Її треба сприймати як даність. Смерть не стає компонентом песимізму на противагу танатологічному наповненню літератури постмодернізму, смерть перестає жахати, сприймається як законмірне продовження життя, наповнюється езотеричним сенсом у класичному варіанті тлумачення найдавнішими релігіями. Дитяча уява і творчість – це своєрідний прояв інтелекту. Можна узагальнити, що діти у малій прозі Е.-Е. Шмітта розглядаються як рівні дорослим, оскільки за основу виміру у цих творах береться духовність.

REFERENCES

1. Dolto Françoise. De Sauverzac Jean-Francois/Francoise Dolto//Itinéraire d'une psychanalyste. – Aubier, 1993. – 421 p.
2. Dolto Françoise Lorsque l'enfant paraît/Francoise Dolto. – Edition du Seuil, 1977. – T.1–190 p.
3. Dolto Françoise Lorsque l'enfant paraît/Francoise Dolto. – Edition du Seuil, 1978. – T.2. – 209 p.
4. Dolto Françoise. Lorsque l'enfant paraît/Francoise Dolto. – Edition du Seuil, 1979. – T.3. – 201 p.
5. Dolto Fransuaza. Na storone rebenka/Fransuaza Dolto. – M.: U-Faktoria, 2003. – 355 p.
6. Dolto Fransuaza. Na storone rebenka/Fransuaza Dolto. – M.: U-Faktoria, 2004. – 298 p.
7. Hanina V. Vozhd krasnokozhyh made in France. Kritika podhoda k vospitaniiu Fransoizy Dolto/V. Hanina www.rebenok.com/info/earlydevelopment/othersystems/54928/.
8. Pleux Didier. *Génération Dolto*/Didier Pleux. P.: Odile Jacob, 2008. – 256 p.
9. Pleux Didier. *La Dérison pure : Dolto entre Freud et Pétaïn*/Didier Pleux. – Éditions Autrement, 2013, – 144 p. –
10. Schmitt E.-E. Borets sumo, kotorii nikak ne mog potolstet'/E.-E. Schmitt/Perevod s fr. D. Mudrolubovoi. – SPb.: Azbuka-klassika, 2010. – 160 p.
11. Schmitt E.-E. Dytia Noia/E.-E. Schmitt/Perevod s fr. O. Borysuk. – Lviv: Kal'varia, 2009. – 127 p.
12. Schmitt E.-E. Le sumo qui ne pouvait pas grossir/Eric-Emmanuel Schmitt. – P.: Albin Michel, 2009. – 53 p.
13. Schmitt E.-E. L'enfant de Noé/Eric-Emmanuel Schmitt. – P.: Albin Michel, 2004. – 95 p.
14. Schmitt E.-E. Monsieur Ibrahim et les fleurs du Coran/Eric-Emmanuel Schmitt. – P.: Albin Michel, 2001. – 86 p.
15. Schmitt E.-E. Msie Ibragim i tsvety Korana/E.-E. Schmitt/Perevod s fr. D. Mudrolubovoi. – SPb.: Azbuka-klassika, 2005. – 128 p.
16. Schmitt E.-E. Oscar et la Dame en rose/Eric-Emmanuel Schmitt. – P.: Albin Michel, 2002. – 100 p.
17. Schmitt E.-E. Oskar i Rozheva pani/E.-E. Schmitt/Perevod s fr. O. Borysuk. – K.: Kalvaria, 2002. – 96 p.

Interpretation of the narratives samples by Eric-Emmanuel Schmitt based on Françoise Dolto's psychoanalysis

A. M. Veremyova

Abstract. The article is devoted to analysis of the chosen narratives by Eric-Emmanuel Schmitt from the perspective of the Françoise Dolto's psychoanalysis. A special attention is drawn to the interpretation of the moments with high psychological tension or boundary situations endangering the children's and teenagers' lives or decent existence, peculiarities of behavior of main characters of the analyzed narratives, life, death, reflections about meaning of human life. It is concluded that the psychoanalytical theory by F. Dolto can be easily applied to the stories by E.-E. Schmitt, provided the children are considered from the point of view of their spirituality and maturity.

Keywords: Françoise Dolto, Eric-Emmanuel Schmitt, psychoanalysis, narratives, children.

Прочтение образцов малой прозы Эрика-Эмманюэля Шмитта на основе психоанализа Франсуази Дольто

A. H. Veremyeva

Аннотация. В статье произведен анализ некоторых образцов малой прозы Эрика-Эмманюэля Шмитта на основе психоанализа Франсуази Дольто. Особенное внимание уделено моментам с высоким психологическим напряжением, краеугольным ситуациям, угрожающим жизни или достойному существованию детей и подростков, особенностям поведения главных героев анализируемых рассказов, размышлениям о жизни, смерти, смысле человеческого существования. Доказано, что психоаналитическая теория Ф. Дольто легко накладывается на рассказы Э.-Э. Шмитта, поскольку дети рассматриваются именно с точки зрения их духовности и зрелости.

Ключевые слова: Франсуаза Дольто, Эрик-Эмманюэль Шмитт, психоанализ, малая проза, дети.

Моделі актуального членування складнопідрядного німецького речення (семантико-прагматичний аспект)

І. В. Якубенко

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Paper received 29.01.18; Revised 03.02.18; Accepted for publication 05.02.18.

<https://doi.org/10.31174/SEND-Ph2018-151VI44-17>

Анотація. У статті розглянута проблема актуального членування складнопідрядного речення в сучасній німецькій мові. Встановлені моделі досліджені як тактико-оперативна одиниця актуального членування речення, наведена їхня семантико-прагматична інтерпретація.

Ключові слова: актуальне членування, засоби, модель, семантика, прагматика.

Вступ. На певному етапі спілкування мовець завжди прагне підкреслити для себе або слухача найважливішу інформацію. У такий спосіб адресант розв'язує прагматичні завдання, пов'язані з ефективністю самого мовлення й досягненням мети [1, 3, 4, 8]. Адресантові необхідна певна мовна форма, яка завдяки своїй синтаксичній структурі привертала б увагу слухача і сприяла б прийому інформації в необхідному для мовця руслі. Така форма є моделлю можливого варіанту вираження мети висловлення [10, 11]. Тобто у повідомленні адресант виділяє актуальну, нову, наприклад для адресата, інформацію. Під *актуальним членуванням речення* в статті розуміється розмежування інформації в реченні на дві частини (тему (вже відоме) та рему (нове)), що зумовлено комунікативним завданням, регульованим контекстом або конкретним моментом мовлення (В.Г. Адмоні, В.А. Белошапкова, А.П. Загнітко, Ф. Данеша, В. Матезіус, Я. Фірбас.).

Огляд публікацій по темі. Наявність попередніх ґрунтовних досліджень дозволила поглибити їх та винайти нові шляхи подальших наукових пошуків. Зокрема науковці, розрізняючи у змістовій структурі речення семантичний та прагматичний аспекти, визнають домінуючу роль останнього (І.П. Сусов, В.В. Козловський) [5]. Рух інформації в реченні відбувається за певною схемою-моделлю. Існують різні підходи до моделювання речення, зокрема, структурний (О.І. Москальська) та комплексний (О.В. Гулига) [2, 7]. У сучасній лінгвістичній парадигмі існують такі принципи аналізу актуального членування складнопідрядного речення: 1) багатоярусність (О.А. Крилова та Н.А. Слюсарєва); 2) факультативне розташування (І.П. Распопов); 3) макрополе напруження (Г.П. Перепеченко). Для побудови моделей головним став принцип багатоярусності.

Мета та задачі дослідження. Метою даного дослідження є структурно-семантичний (а надалі прагматичний) опис моделей актуального членування складнопідрядного речення, оскільки він необхідний для досягнення структури одиниць мови, їхніх типів, сфери та потенціалу застосування. Використовуючи типові схеми-моделі актуального членування, мовець здатний із максимальною ефективністю розташовувати у своєму повідомленні інформацію для досягнення конкретної мети, впливу на співрозмовника, правильного вираження своєї думки.

Матеріали та методи. Матеріалом дослідження слугували сучасні прозаїчні твори німецьких авторів. Комплексна методика дослідження включає описовий метод, метод лінгвістичного спостереження та елементи кількісного аналізу, контекстуальний аналіз, методом суцільної вибірки, синтаксичний аналіз за членами ре-

чення, логіко-семантичне та структурно-семантичне моделювання, комунікативно-семантичний метод. Комунікативно-прагматичний підхід до мовних явищ сприяв додатковим можливостям інтерпретації моделей актуального членування.

Виклад основного матеріалу. Актуальне членування можна образно назвати призмою, крізь яку подається основна інформація, без якої повідомлення втрачає важливі прагматичні компоненти.

Під моделлю актуального членування складнопідрядного речення ми розуміємо тактичний прийом розподілу у реченні інформації (на тему та рему як у головному, так і у підрядному реченні), як засіб реалізації певного наміру мовця. Оперування моделями актуального членування, як комунікативними засобами, дає змогу мовцеві правильно оформлювати свої думки, розподіляти інформацію повідомлення між темою та ремою відповідно до мети висловлення.

Реконструкція моделей АЧ відбувається у декілька етапів. Це зумовило розробку комплексної методики дослідження, яка включає: *описовий* метод (для інвентаризації досліджуваних одиниць і встановлення блоку релевантних моделей-засобів актуального членування); для виявлення ступеня репрезентативності моделей актуального членування використано метод *лінгвістичного спостереження* та елементи *кількісного аналізу*; *контекстуальний* аналізу став у нагоді для ідентифікації даного й нового, для визначення складу теми та реми; експериментальний матеріал отриманий методом *суцільної вибірки*. Застосований *синтаксичний аналіз за членами речення* необхідний для визначення складу теми та реми. Встановлення структурного мінімуму моделі стало можливим за допомогою *логіко-семантичного та структурно-семантичного моделювання*. За допомогою методу *лінгвістичного моделювання* визначено конкретні моделі актуального членування складнопідрядного речення та схематично відтворено об'єкт дослідження. Для перевірки, чи справді модель актуального членування може виражати той чи інший тип іллокутивного акту, було застосовано *метод „викреслення“* факультативних елементів моделі складнопідрядного речення. Визначенню структурної, семантичної або іллокутивної облігативності підрядної частини сприяв метод *елімінації*. Розмежування компонентів змістового плану речення допоміг здійснити *комунікативно-семантичний* метод. Процес визначення типу іллокутивного акту і його інтенційної спрямованості здійснюється за допомогою *функціонального методу*, а саме – *прагматичного аналізу, прийому врахування семантичних (сміслових) показників речень-моделей та конкретної ситуації спілку-*

вання. Комунікативно-прагматичний підхід до мовних явищ сприяв додатковим можливостям інтерпретації моделей актуального членування.

На наступному етапі наукового пошуку встановлено та досліджено структурно-семантичні моделі складно-підрядних речень, інтерпретовано зв'язок та взаємовплив засобів актуального членування речення з урахуванням формальної та функціональної перспективи речення, з'ясовано синтаксичні особливості організації німецького складнопідрядного речення.

У результаті дослідження систематизовано та розподілено моделі (як тактичні прийоми) актуального членування складнопідрядного речення на три блоки відповідно до місця розташування підрядної ланки (пост-, пре-, та інтерпозиція). Під структурно-комунікативним описом моделі в даній статті розуміється детальне пояснення відповідності між будовою та комунікативною спрямованістю складнопідрядного речення. Модель у такому описі розглядається як єдність постійних елементів, спрямована на вираження змісту (Inhalt). Для пояснення моделей використано наступні позначення, зважаючи на їх застосування у роботах відомих науковців: основна тема – Т, додаткова тема – Т1, основна рема – R, додаткова рема – R1, друга, додаткова рема – R2, підмет – S, присудок – P, модальне дієслово – MV, допоміжне дієслово – HV, перший. Головне речення позначається як [...], а підрядне – як (...).

Наведемо приклад із першого блоку. Підрядна предикативна частина в постпозиції (12 моделей, серед яких 2 основні – *інваріанти*) та 10 моделей (з можливими варіантами): [T], R; [R], [T]; [T-R], (R); [R-T], (R); [R], (T-R); [R1], (T-R); [R1-T], (R); [T1-R1], (T-R); [T-R1], (R); [R-T-R], (T-R); [T-R2-R1], (T-R); [R-T-R], (R). Напр.: T – *Lila*, R – *wartet*, R – *bis er mit dem Jeep weg fährt*.

Модель актуального членування [T-R], (R):

Lila wartet, bis er mit dem Jeep weg fährt [15, с.94]

Структурна схема зазначеної вище моделі актуального членування така:

[S + P / HV / MV + P], (als / wenn / bis / wie / + S + P / HV / MV).

У головній предикативній частині міститься тема й частина реми. Інформаційно важливими, опорними є сполучник та підрядна ланка, які разом із ремою в головній частині утворюють складну рему. Препозитивна головна частина позбавлена смислової завершеності, про що свідчить лексичне значення дієслова "*wartet*", йому властива обов'язкова та факультативна валентність. У наведеному зразку обов'язковий актант входить до складу теми, а факультативний актант – не наявний. Саме тому в читача відразу виникає питання "На що або на кого чекає Ліла?". Присутність факультативного ак-

танта обов'язкова, він експлікується в підрядному реченні "*bis er fährt*".

Наступна мета дослідження полягає у визначенні прагматичного змісту моделей актуального членування сучасного німецького складнопідрядного речення. Прагматичний зміст висловлення акумульований у таких компонентах мовленнєвого акту: інтенція мовця, іллокутивний та перлокутивний акти. Думка мовця набуває знакової форми. Їй властиві синтактико-семантичні та прагматичні відношення (Л.Г. Бабенко, Г.В. Баєва). Наведемо приклад:

Модель актуального членування [R-T], (R): R – *Könnte ich wieder*, T – *bei der Vorlesung sitzen und dem Professor in seinem Leinenhemd dabei zuhören*, R – *wie er eine Folie auf den Overhead-Projektor legt*.

Während der Professor zum Beispiel über den Kulturwandel in Ozeanien gesprochen hat, dachte ich: das hat wenig mit mir zu tun. Könnte ich wieder bei der Vorlesung sitzen und dem Professor in seinem Leinenhemd dabei zuhören, wie er eine Folie auf den Overhead-Projektor legt [12, с. 36].

Використана форма кон'юнктиву дає змогу ідентифікувати даний іллокутивний акт як *жаль* зі значенням *ірреальності* (бажання – *könnte*). Іntenційна спрямованість цього речення – намір мовця висловити *жаль*. У головній його частині представлено емпатичну рему *könnte ich wieder*, а тема виражена частково повторюваним змістом попереднього речення *bei der Vorlesung sitzen und dem Professor in seinem Leinenhemd dabei zuhören*. У підрядній частині є окрема рема, вона конкретизує побажання головного героя *wie er eine Folie auf den Overhead-Projektor legt*. Приклад ілюструє намір головного героя, який асоціюється з автором, пояснити свій стан і продемонструвати стурбованість (актомовленнєва інтенція) для того, щоб його сусід (якому головний герой розповідав історію про те, що з ним трапилось) висловив йому свою підтримку і, можливо, вплинув на подальший розвиток подій (постактомовленнєва інтенція).

Прагматична поліфункціональність не означає, що речення-моделі дублюють одна одну. Між структурно-комунікативними параметрами речення та набором його потенційних іллокутивних сил існує системний зв'язок, який виявляє себе в тому, що певному поєднанню структурно-семантичних параметрів відповідає конкретний набір іллокутивних сил. Отже, одна і та ж модель може мати різні варіанти прагматичного трактування. Зокрема, для реалізації іллокутивних актів *прохання*, *побажання* або *настанови* може бути використана модель [T1-R1], (T-R). Відмінність між конкретними її виявами полягає в компонентах змісту. Наприклад:

Таблиця 1. Моделі актуального членування синтаксичних структур із підрядним у постпозиції для вираження типів іллокутивних актів

іллокутивний акт / моделі актуального членування	актів																						
	подія	пояснення	здійснювання	сумнів	розраховування	настановя	враження	докір	подія	прикрийсть	страх	розчарування	сарказм/протія	припущення	побажання	заперечення	уточнення	захоплення	зневага	прохання	обіцянка	вибачення	
[T], (R)			✓										✓				✓	✓					
[T-R], (R)		✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓					
[T1-R1], (T-R)	✓	✓	✓			✓	✓		✓	✓			✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓

Іллокутивний акт *прохання* [T1-R1], (T-R):

Aber ich möchte diesen Ort noch in Ruhe genießen, wenn du erlaubst [14, с. 36];

T1 – *Aber ich... diesen Ort*, R1 – *möchte... noch in Ruhe genießen*, T – *wenn du*, R – *erlaubst*.

Підрядна предикативна частина виявляє тему *wenn du* та рему *erlaubst*. Тлумаченню іллокутивного акту *прохання* сприяє використання сполучника умови *wenn* та вживання в головній препозиційній частині модального дієслова *möchte*. Тема – *ich... diesen Ort* та рема – *möchte... noch in Ruhe genießen* у постпозиційній підрядній частині пояснюють, за яких умов можна було б оглянути місцевість *wenn du erlaubst*.

Іллокутивний акт *побажання* [T1-R1], (T-R):

Es ist angenehm, kühl, leicht. Ich wünsche mir, dort nie wieder wegzugehen [13, с. 87];

T1 – *Ich*, R1 – *wünsche mir*, T – *dort*, R – *nie wieder wegzugehen*.

Додаткові тема та рема зосереджені в головній предикативній частині складнопідрядного речення, основні – у підрядній. Додатковою темою в наведеному нижче прикладі виступає підмет, виражений особовим займенником *ich*, додатковою ремою – група присудка *wünsche*

ich mir. Важлива інформація зосереджена в підрядній ланці, де основна тема представлена вказівним займенником *dort*, основна рема також представлена групою присудка *nie wieder wegzugehen*.

Висновки. Компонент прагматичного змісту *іллокуція* надає певного спрямування й дієвості висловленню. Встановлені моделі є типовими тактичними прийомами актуального членування речення, розподілу інформації в синтаксичній структурі, організації змісту речення. Повністю зміст (смісл) висловлення можна зрозуміти лише в контексті. Прагматична інтерпретація дає змогу визначити, яку модель актуального членування необхідно використовувати залежно від тактики та стратегії дії мовця.

Моделі речень усіх трьох блоків, виражаючи ті чи інші прагматичні зв'язки, безпосередньо або опосередковано дають уявлення про конкретну оцінку позицію мовця стосовно того, про що йдеться в повідомленні. Перспектива подальшого дослідження полягає у виявленні нових моделей та поглибленні досліджень вже існуючих моделей, особливостей умов їх використання. Знання та коректне використання цих моделей є запорукою успішної комунікації.

ЛІТЕРАТУРА

- Баева Г. В. Семантико-прагматические особенности вербальных и невербальных знаков в рекламном дискурсе : на материале немецкой пресскрекламы : автореф. дисс. на соискание учен. степени канд. филол. наук : 10.02.04 "Германские языки" / Галина Андреевна Баева. – Тамбов, 2000. – 24 с.
- Гульга Е. В. Теория сложноподчиненного предложения в современном немецком языке / Елена Владимировна Гульга. – М. : Высшая школа, 1971. – 206 с.
- Загнітко А. П. Теория сучасного синтаксису: монографія / Анатолій Панасович Загнітко. – Донецьк : ДонУ, 2006. – 378 с.
- Золотова Г. А. Коммуникативные аспекты русского синтаксиса / Галина Александровна Золотова. – М. : Лингвистическое наследие XX века, 2010. – 368 с.
- Козловский В. В. Структурно-семантическая организация и коммуникативно-прагматическая направленность предложений с конъюнктивом в современном немецком языке: дисс. ... доктора филол. наук : 10.02.04. / Виктор Владимирович Козловский. – Черновцы, 1997. – 394 с.
- Комлев Н. Г. Словарь иностранных языков / Николай Георгиевич Комлев. – М. : Эксмо, 2006. – 669 с.
- Москальская О. И. Грамматика текста / Ольга Ивановна Москальская. – М. : Высшая школа, 1981. – 183 с.
- Слюсарь Н. А. Грамматика и актуальное членение предложения: исследование на материале русского и ряда других языков : дисс. ... кандидата филол. наук : 10.02.19 / Наталия Анатольевна Слюсарь. С-Петербург, 2008. – 334 с.
- Соловьева Е. В. Функционально-прагматический потенциал речевого акта возмущения в современном немецком политическом дискурсе : автореф. дисс. на соискание учен. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.04 "Германские языки" / Екатерина Вячеславовна Соловьева. – Нижний Новгород, 2013. – 22 с.
- Филиппова И. Н. Формально-грамматическое и актуальное членение пословиц: на материале немецкого языка : дисс. ... кандидата филол. наук : 10.02.04 / Ирина Николаевна Филиппова. – М., 2001. – 215 с.
- Функционально-прагматическая модель современного немецкого языка Швейцарии [Электронный ресурс] / Н. В. Жарёнова // Грамота. Альманах современной науки и образования. – 2009. – № 2. – (21): в 3-х ч. Ч. III. С. 55–58.
- Lebert B. Der Vogel ist ein Rabe / Benjamin Lebert. – Köln : Kiepenhuer & Witsch Verl., 2003. – 127 S.
- Mora T. Seltsame Materie / Terezia Mora. – Reinbeck bei Hamburg : Rowohlt Taschenbuch Verl., 2002. – 249 S.
- Thiemeyer Th. Medusa / Thiemeyer Thomas. – München : Knauer Taschenbuch Verl., 2005. – 363 S.
- Vanderbeke B. Fehlende Teile / Vanderbeke Birgit. – Frankfurt / M. : Fischer Taschenbuch Verl., 1998. – 112 S.

REFERENCES

- Bayeva, G. V. (2000). Semantiko-pragmaticheskiye osobennosti verbalnyh i neverbalnyh znakov v reklamnom diskurse [Semantic and pragmatic features of verbal and nonverbal signs in the advertising discourse: on the material of the German press advertising]. Extended abstract of candidate's thesis. Tambov.
- Hulyha, Y. (1971). Teoriya skladnopedryadnogo recheniya [Theory of complex sentences in modern German]. Moscow : Vysshaya shkola, 206.
- Zahnitko A. P. (2006). Teoriya suchasnoho syntaksysu : monohrafiya [The theory of modern syntax: a monograph]. Donetsk : DonNU, 378.
- Zolotova H. A. (2010). Kommunikatyvnyye aspekty russkoho syntaksisa [Communicative aspects of Russian syntax]. Moscow : Lnhvisticshoeskoe naslediyе XX veka, 368.
- Kozlovskiy, V. V. (1997). Strukturno-semantychna orhanizatsiya i kommunikativno-prahmaticheskaya napravlennost predlozheniy s konyunktivom v sovremennom nemezkom yazyke [Structural and semantic organization and communicatively-pragmatic orientation of sentences with conjunctiva in modern German language]. Doctor's thesis. Chernovtsy.
- Komlev N. H. (2006) Slovar innostrannyh yazykov [Dictionary of foreign languages]. Moscow : Eksmo, 669.
- Moskalskaya O. I. (1981). Hrammatika teksta [Grammar text]. Moscow : Vysshaya shkola, 183.
- Slyusar N. A. (2008). Hrammatika i aktualnoe chlenenie predlozheniya : issledovaniye na materiale russkoho i ryada drihih yazykov [Grammar and the actual division of the sentence: research on the material of Russian and other languages]. Doctor's thesis. St. Petersburg.

9. Solovyeva E. V. (2013). Funkzionalno-prahmaticheskiy potencial rechevoho akta vozmuscheniya v sovremennom nemezkom politicheskom disskurse [The functional and pragmatic potential of the speech act of indignation in modern German political discourse]. Extended abstract of candidate's thesis. Nizhniy Novhorod.
10. Fillipova I. N. (2001.) Formalno-hrammaticheskoye i aktualnoe chleneniye poslovits : na material nemetskoho yazyka [Formal-grammatical and actual division of proverbs: on a material of German language]. Extended abstract of candidate's thesis. Moscow.
11. Zharyenova N. V. (2009). Funkzionalno-prahmaticheskaya model sovremennoho nemetskoho yazyka Shveysariyi [Functional-Pragmatic Model of Modern German Language in Switzerland]. Hramota, Almanah sovremennoy nauki i obrazovaniya, February. Retrived from <http://http://www.gramota.net/materials/1/2009/2-3/21.html>

Models of actual division of the German complex sentence (semantic-pragmatic aspect)

I. V. Yakubenko

Abstract. The article focuses on studying the actual division of the models of the complex sentence in Modern German and their structure interpretation aspect, on researching the intercommunication between a structure kind of model and illocutionary act. These structures-models are a sign-appearance, it is a standard of information distributing in the sentence; it is a means of realization of the speaker's intention. Proper model is a variant of influence on the recipient. The sentence-utterance belongs to certain arts of illocutionary acts. It is realized in different models. Structure unchangeable model of complex sentence, in the connection with another sentence of superphrase unity, can express different content. It is possible to reach it with lexical, morphological and syntactical means in connection with the context. Such kind of model polyfunctionality doesn't stipulate a possibility of its using to realize any illocutionary act. Structure-semantic features don't allow the universally using of model in speech to attain different communicative target.

Keywords: *actual division, means, model, semantics, pragmatics.*

Модели актуального членения сложноподчиненного немецкого предложения (семантико-прагматический аспект)

И. В. Якубенко

Аннотация. Статья посвящена изучению актуального членения моделей сложноподчиненных предложений в современном немецком языке, их структурной интерпретации и взаимодействию между структурным типом и иллокутивным актом. Эти структурные модели являются знаками, стандартами распределения информации в предложении, это средства реализации интенции говорящего. С помощью указанных моделей возможно воздействие на собеседника. Предложения-высказывания соотносятся с определенными типами иллокутивных актов, которые реализуются в соответствующих моделях. Структурно неизменная модель сложноподчиненного предложения вместе с другими предложениями сверхфразового единства может выражать различное содержание, что достигается с помощью лексических, морфологических и синтаксических средств во взаимодействии с контекстом. Но полифункциональность моделей не означает возможность их использования для реализации любого иллокутивного акта. Структурно-семантические особенности не позволяют использовать любую модель для достижения различных коммуникативных целей.

Ключевые слова: *актуальное членение, средства, модели, семантика, прагматика.*

Editor-in-chief: Dr. Xénia Vámos

The journal is published by the support of
Society for Cultural and Scientific Progress in Central and Eastern Europe

Készült a Rózsadomb Contact Kft nyomdájában.
1022 Budapest, Balogvár u. 1.
www.rcontact.hu